

MİMAR SİNAN

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının

Araştırma ve Yayın Organıdır

ISSN 1301-2762

1909 - 1935 DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE MASONLUK TARİHİ

4. Sunuş Tamer AYAN
7. Yurt ve Dünya Olayları Kronolojisi
1908 - 1935 Derleyen : Ergin KOPARAN
35. 1909 - 1935 Döneminde
Türkiye'de Masonluk Tarihi Ergin KOPARAN
95. Resne Üstadı Muhteremi'nin
İs'ad Törenindeki Konuşması Transkripsiyon : Aziz AZMET
103. 1928 - 1933 Yılları Arasında Meydana Gelen
Dört Masonik Olayın Tarihçesi Tamer AYAN
127. Bandırma Vapuru ve Masonlar Can KAPYALI
155. Büyük Loca'ya ve Yabancı Obediyanslara
Bağlı Localar 1909 - 1935 Mimar SİNAN
166. 1933, 1934, 1935 Yıllarında Localarda Seçilen
Üstadı Muhteremler Mimar SİNAN
172. Daimi Heyet Listeleri 1909 - 1935 Mimar SİNAN
182. Daimi Heyet Kararları 1909 - 1934 Mimar SİNAN
193. Yirmibeşinci Yıl Kutlamaları - 1934 Mimar SİNAN
203. Aramızdan Ayrılanlar (1922 - 1934) Mimar SİNAN
213. Bibliyografya Derleyen : Ergin KOPARAN

ÖZEL SAYI

YIL : 2005

NO : 135

MİMAR SİNAN

***Gevşemeyin, endişe etmeyin.
İnancınız sağlamsa, mutlaka başarılırsınız.***

Şâni Yüce Kur'an (III:139)

Kapak Kompozisyonu : ŞİNASİ BARUTÇU
YENİLİK BASIMEVİ
Tel. 243 55 72 - 245 32 48 ☆ İSTANBUL - 2006

MİMAR SİNAN

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının
araştırma ve yayın organıdır.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası adına

İmtiyaz sahibi : KAYA PAŞAKAY

Yazı İşlerini fiilen idare eden : TAMER AYAN

DERGİDE ÇIKAN YAZILARIN SORUMLULUĞU YAZARLARINA AİTTİR.

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR, ÜYELERE MAHSUSTUR.

SAYI : 135 Nuruiziya Sokağı 25, 80050 – Beyoğlu Tel: 0212 251 26 50 MART/HAZİRAN 2005

ÖZEL SAYI

1909 - 1935 DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE MASONLUK TARİHİ

4. Sunuş Tamer AYAN
7. Yurt ve Dünya Olayları Kronolojisi
1908 - 1935 Derleyen : Ergin KOPARAN
35. 1909 - 1935 Döneminde
Türkiye'de Masonluk Tarihi Ergin KOPARAN
95. Resne Üstadı Muhteremî'nin
İs'ad Törenindeki Konuşması Transkripsiyon : Aziz AZMET
103. 1928 - 1933 Yılları Arasında Meydana Gelen
Dört Masonik Olayın Tarihçesi Tamer AYAN
127. Bandırma Vapuru ve Masonlar Can KAPYALI
155. Büyük Loca'ya ve Yabancı Obediyanslara
Bağlı Localar 1909 - 1935 Mimar SİNAN
166. 1933, 1934, 1935 Yıllarında Localarda Seçilen
Üstadı Muhteremler Mimar SİNAN
172. Daimi Heyet Listeleri 1909 - 1935 Mimar SİNAN
182. Daimi Heyet Kararları 1909 - 1934 Mimar SİNAN
193. Yirmibeşinci Yıl Kutlamaları - 1934 Mimar SİNAN
203. Aramızdan Ayrılanlar (1922 - 1934) Mimar SİNAN
213. Bibliyografya Derleyen : Ergin KOPARAN

SUNUŞ

Mimar Sinan Dergisi Yayın Komisyonu, 2003 yılında, daha önceden belirlenmiş tek bir konu üzerindeki çalışmaları topluca sunan "**ÖZEL SAYI**"lar hazırlamaya karar vermişti. Bununla amaçlanan, o konu üzerinde çalışacaklara, ele alınan konunun çeşitli boyutlarıyla incelendiği, geniş bir bibliyografya da içeren bir başvuru kaynağı sunabilmektir. Nitekim ilk özel sayımızı, dergimizin ana yayın amaçları arasında bulunan Türkiye'de Masonluk tarihine ayırmıştık. Böylece, 130. sayımız "**1909 Öncesi Türkiye'de Masonluk Tarihi Özel Sayısı**" olarak yayımlanmıştı. O sayımızın sunuş yazısında, izleyecek özel sayılarımızda Türkiye'de Masonluk Tarihinin daha sonraki bölümlerini ele almak üzere çalışmaların sürdürüleceğini duyurmuş, ancak kapsamlı araştırma ve çalışmaları gerektiren bu tür sayılar için biraz zaman tanınmasını da dilemiştik. Bu sayımızda Türkiye'deki Masonluk Tarihi konusuna devam eden ve bütünleyen yeni bir özel sayıyı sunmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Bu özel sayımızda ele alınan 1909 - 1935 dönemi (*eldeki belge ve araştırmaların da daha fazla olması nedeniyle*) ilk özel sayımızdan daha kapsamlı olarak sunulabilmiştir. Yine araştırmalar için belli bir zaman tanınması ricasıyla, gelecek özel sayımızda tarihimizi ele almayı sürdüreceğimiz sözünü şimdiden veriyoruz.

Bilindiği gibi Mimar Sinan Dergisi sevgili Kardeşlerimizin değerli ve özverili çabalarıyla var olmakta; dergimiz Kardeşlerimizin gönderdikleri yazılardan oluşmaktadır. Bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da, Kardeşlerimizin değerli çalışmalarını Mimar Sinan Dergisi'ne göndermelerini bekliyoruz. Böylece bu değerli çalışmalar hem diğer Kardeşlerin bilgisine sunulacak, hem de yeni çalışmalar yapılmasına zemin hazırlayacaktır.

Kardeşlerinden aldığını Kardeşlerine iletmekte aracı olmak vazifesini yerine getirmeye çaba gösteren Mimar Sinan Dergisi Yayın Komisyonu adına, yazı yazan, çeviri yapan, fikir ve önerileriyle katkıda bulunan ve okur olarak dergiyi izleyen Kardeşlerimize müteşekkir olduğumuzu; hepimizin ilk göz ağrısı ve gurur kaynağı dergimizin daha ileriye gidebilmesinin ancak onların katkılarıyla mümkün olacağını bir kez daha ifade etmek isterim.

Tamer AYAN

*Mimar Sinan Dergisi
Yayın Komisyonu Başkanı ve
Yazı İşleri Sorumlu Müdürü*

II. Meşrutiyet'in ilanıyla, Osmanlı İmparatorluğu anayasal yönetime döndü. İstanbul halkı bu olayı sokak gösterileriyle kutladı.

YURT VE DÜNYA OLAYLARI KRONOLOJİSİ 1908 - 1935

Derleyen: **Ergin KOPARAN**

A CHRONOLOGY OF EVENTS FROM 1908 TO 1935

In order to give the readers a bird's-eye view of the period examined, a chronology of the domestic and international events, that echoed at home or affected the country later and the main events experienced in the masonic world are compiled. The chronology begins with the proclamation of the Second Constitutional Period of the Ottoman Empire in 1908 and ends with the beginning of the Dormant Period of the Grand Lodge of Turkey in 1935.

Dönemin tarihinin anlaşılmasına yardımcı olmak amacıyla, İkinci Meşrutiyet'in ilanından Türkiye Büyük Masmrıkı'nın faaliyetini tatil ettiği 1935 sonbaharına kadar geçen sürede ülkede cereyan eden belli başlı sosyal ve siyasal olaylar, ülkede yankılanmış ya da sonradan etkisi hissedilmiş dünya olayları ile Masonluk aleminde yaşanan olaylar kronolojik bir liste halinde verilmiştir.

- **22 Temmuz 1908** Sadrazam Avlonyalı Ferid Paşa azledildi. Said Paşa sadrazam oldu.
- **23 Temmuz 1908** [Rumî 10 Temmuz 1324] Meşrutiyet, Manastır'da top atışlarıyla ilan edildi. Aynı gece II. Abdülhamid'in Meşrutiyeti tekrar yürürlüğe koyduğunu bildiren iradesi yayınlandı.

- **4 Ağustos 1908** Sadrazam Sait Paşa istifa etti.
- **5 Ağustos 1908** Kâmil Paşa sadrazam oldu.
- **5 Ekim 1908** Avusturya, Bosna-Hersek'i ilhak etti. Bulgar Krallığı kuruldu.
- **6 Ekim 1908** Yunanistan Girit'i ilhak etti.
- **14 Kasım 1908** [Rumî 1 Teşrinisânî 1324] Mısır Millî Büyük Locası'na [Mısır Mahfel-i Ekber-i Vatanisi] bağlı 119 numaralı Resne Locası kuruldu.
- **17 Aralık 1908** Meclis-i Mebusan açıldı. Ahmed Rıza Bey Meclis-i Mebusan Reisi seçildi.
- **13 Şubat 1909** Kâmil Paşa kabinesi düşürüldü.
- **14 Şubat 1909** Hüseyin Hilmi Paşa sadrazam oldu.
- **3 Mart 1909** 1861'de kurulmuş ancak faaliyeti kesintiye uğramış olan Şûra-ı Âli-i Osmanî'nin ihyası için yeterli sayıda Masonun 33°'ye yükseltilmesi ve ihyası.
- **6 Nisan 1909** Serbesti gazetesi başyazarı Hasan Fehmi Bey Galata Köprüsü'nde vurularak öldürüldü.
- **13 Nisan 1909** [Rumî 31 Mart 1325] Taşkışla'da 4. Avcı Taburu ayaklandı; kendilerine asker, medrese talebeleri ve halktan katılanlar oldu. Hükümet istifa etti.
- **14 Nisan 1909** Tevfik Paşa sadrazam oldu.
- **15 Nisan 1909** İstanbul'daki olayları bastırmak üzere Rumeli'de oluşturulan Hareket Ordusu Selanik'ten yola çıktı.
- **24 Nisan 1909** Hareket Ordusu İstanbul'a geldi; ertesi gün duruma tamamen hakim oldu.
- **27 Nisan 1909** Meclis-i Mebusan, oy birliğiyle II. Abdülhamid'in tahtan indirilmesini, bir başka oylama ile Veliaht Reşat Efendi'nin padişah olmasını onayladı.

Resne Locası'nın Mührü

Osmanlı Padişahı II. Abdülhamit 31 Mart olaylarında sorumluluk taşıdığı gerekçesiyle İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin baskısıyla tahttan indirilip Selanik'e sürülürken, yerine V. Mehmet Reşat geçti.

- **28 Nisan 1909** Padişah V. Mehmet Reşat Meclis-i Mebusan'da yemin etti.
- **5 Mayıs 1909** Hükümet istifa etti; Hüseyin Hilmi Paşa sadrazam oldu.
- **28 Haziran 1909** Şûra-ı Âli-i Osmanî tarafından "Muhibban-ı Hürriyet" ve "Vefa" Localarına patent verilmesi.
- **Haziran 1909** Cavid Bey, (kabineye giren ilk İttihatçı olarak) Maliye Nazırı oldu.
- **13 Temmuz 1909** Galata Noradunkyan Han'da toplanan 14 delege **Maşrik-ı Â'zam-ı Osmanî**'yi kurma kararı aldılar.
- **1 Ağustos 1909** [19 Temmuz 1325] Beyoğlu Hacıpulos Pasajı'nda toplanan 29 delege **Maşrik-ı Â'zam-ı Osmanî**'nin ilk görevlilerinin seçimini yaptılar. Talat Bey, gıyabında Büyük Üstat seçildi.
- **Ağustos 1909** Talat Bey, görevinden ayrılan Dahiliye Nazırı Ferit Paşa'nın yerine Dahiliye Nazırı oldu.

Çırağan Sarayı yangını

- **14 Kasım 1909** Meclis-i Mebusan ikinci yasama yılına Çırağan Sarayı'nda başladı.
- **28 Aralık 1909** Hüseyin Hilmi Paşa istifa etti.
- **12 Ocak 1910** "Lynch Meselesi" sebebiyle 28 Aralık'ta istifa eden Hüseyin Hilmi Paşa'nın yerine İbrahim Hakkı Paşa Sadrazam oldu. Mahmud Şevket Paşa Harbiye Nazırı oldu.
- **20 Ocak 1910** Çırağan Sarayı yandı. Bütün arşiv ve belgeleri yanan Meclis-i Mebusan Fındıklı'daki Cemile Sultan sahilsarayına taşındı.
- **1 Nisan 1910** Arnavutluk isyanı.
- **Haziran 1910** Arnavutluk isyanının bastırılması.
- **1 Ağustos 1910** Faik Süleyman Paşa Büyük Üstat seçildi.
- **31 Ağustos 1911** Türk Yurdu Cemiyeti kuruldu.
- **28 Eylül 1911** İtalya Osmanlı Devletine savaş ilan etti; Trablusgarp'a çıkartma yaptı ve denizden ablukaya aldı. Mustafa Kemâl, Enver gibi genç subaylar gizlice Trablusgarp'a giderek direnişi örgütlediler.

- **28 Eylül 1911** Hüseyin Hilmi Paşa istifa etti.
- **30 Eylül 1911** Mehmed Said Paşa sadrazam oldu.
- **10 Şubat 1911** İttihad ve Terakki içinde muhalefet hareketleri. Talat Bey Dahiliye Nezaretinden istifa etti. Halil Bey (Menteşe) Dahiliye Nazırı oldu. Kısa süre sonra Cavid Bey ile Babanzade İsmail Hakkı Bey de istifa etmek zorunda kaldılar.
- **21 Kasım 1911** Hürriyet ve İtilaf Fırkası kuruldu.
- **30 Aralık 1911** Mehmed Said Paşa yeni bir hükümet kurdu.
- **18 Ocak 1912** Padişah'ın irade-i seniyyesi ile yeniden seçilmek üzere Meclis-i Mebusan feshedildi.
- **25 Mart 1912** Türk Ocağı kuruldu.
- **18 Nisan 1912** Olaylı [sopalı] seçimin ardından yeni Meclis açıldı. Meclis Başkanlığına Ahmed Rıza Bey'in yerine Halil Bey (Menteşe) getirildi.
- **17 Mayıs 1912** İtalya on iki adayı ele geçirdi.
- **1 Haziran 1912** Aziz Hasan'ın istifası üzerine, Hâkim Büyük Amir Kaymakamı J. Sakakini [Yusuf Bey Sakakini], Hâkim Büyük Amir'liği geçici olarak üstlendi.
- **10 Haziran 1912** Arnavutluk ayaklanması başladı.
- **Mayıs- Haziran 1912** Rumeli'de bazı subaylar dağa çıktı. İstanbul'da Halâskâr Zabitan Grubu adını kullanan bir grup İttihad ve Terakki karşıtı subay, hükümet ve meclisin çekilmesini ve ordunun siyasetten uzaklaşmasını isteyen bir ültimatome yayınladı.
- **9 Temmuz 1912** Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa istifa etti.
- **16 Temmuz 1912** Sadrazam Mehmed Said Paşa istifa etti.
- **22 Temmuz 1912** Yeni sadrazam Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesini kurdu.
- **24 Temmuz 1912** Hükümet sıkıyönetimi kaldırıp, genel af ilan etti. Arnavutluk'ta yürütülen askeri hareket durduruldu. Arnavutluk ve Trablusgarp'da sorunları barışçı yollarla çözme yolları aranmaya başladı.
- **1 Ağustos 1912** Dr. Mehmet Ali [Erel] Büyük Üstat seçildi.
- **4 Ağustos 1912** Meclis-i Mebusan, Padişah'ın irade-i seniyyesi ile yeniden seçilmek üzere feshedildi. Ülke 1914 Mayıs'ına kadar "Ka-

nun-ı Muvakkat" denilen Vekiller Heyeti kararlarıyla yönetilecektir.

- **12 Ağustos 1912** Memurlara "siyaset yapmayacaklarına dair" yemin ettirilmeye başlandı.
- **5 Eylül 1912** Milli Meşrutiyet Partisi kuruldu.
- **Eylül 1912** Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan ve Yunanistan arasında "Balkan İttifakı" kuruldu.
- **8 Ekim 1912** Karadağ, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti; "Balkan Harbi" başladı.
- **18 Ekim 1912** Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan da savaş ilan ettiler.
- **22 Ekim 1912** Osmanlı orduları bozguna uğrayarak Çatalca'ya kadar geri çekildi. Selanik'de sürgünde olan II. Abdülhamid Beylerbeyi Saray'ına getirildi. Sırlar Üsküp ve Manastır'a, Yunanlılar Preveze ve Selanik'e girerken Bulgarlar Çatalca'ya dayandı.
- **29 Ekim 1912** Gazi Ahmet Muhtar Paşa istifa etti. Kâmil Paşa yeni hükümeti kurdu.
- **28 Kasım 1912** Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti.

23 Ocak 1913 - Babıali Baskını

- **Ocak 1913** Hürriyet ve İtilaf Fırkası içinde ihtilaflar büyüdü; Fırka Reisi Miralay Sadık Bey fırkanın feshini ilan etti; fırka siyaset sahnesinden bir süre kayboldu.
- **23 Ocak 1913** "Babıali baskını". Enver Bey, Yakup Cemil, Ömer Naci'nin aralarında olduğu bir grup İttihad ve Terakki üyesi Bâbîâlî'ye yürüdü, Heyet-i Vükelâ'yı bastı, Harbiye Nazırı Nâzım Paşa ve yaverleri öldürüldü. Sadrazam Kâmil Paşa istifa etti. Enver Bey Saraya giderek Mahmud Şevket Paşa'nın sadrazam olmasını istedi. Mahmud Şevket Paşa sadrazam oldu.
- **15 Nisan 1913** Çatalca'da yeni bir ateşkes anlaşması yapıldı.
- **22 Nisan 1913** Edirne'den sonra İşkodra da düştü.
- **30 Mayıs 1913** Edirne'yi Bulgaristan'a bırakan ve Midye-Enez hattını sınır tanıyan Londra Antlaşması imzalandı. Birinci Balkan Harbi sona erdi. Osmanlı İmparatorluğu Arnavutluk'u tanıdı.
- **11 Haziran 1913** Mahmud Şevket Paşa Çarşıkapı'da arabasının içinde uğradığı suikastte öldürüldü.
- **12 Haziran 1913** Said Paşa sadrazam oldu. İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin tam iktidar dönemi başladı.
- **3 Temmuz 1913** Rusya'nın talebi üzerine Doğu Anadolu'nun durumunu görüşmek üzere Yeniköy Doğu Anadolu Islahatı Konferansı toplandı. Doğu Anadolu, iki umumi müfettişlik alanına ayrıldı.
- **22 Temmuz 1913** Ganimet paylaşımında anlaşamayan Balkanlı müttefiklerin birbirleriyle harbe tutuşması sonucu İkinci Balkan Harbi'nde Bulgaristan neredeyse bütün kazançlarını kaybetti ve Enver Bey'in başında olduğu Osmanlı kuvvetleri Bulgarların iki gün önce boşalttığı Edirne'ye girdi.

Sadrazam Mahmud Şevket Paşa'nın cenaze töreni.

- **10 Ağustos 1913** Balkan devletleri kendi aralarında Bükreş Antlaşmasını imzaladılar.
- **20 Eylül 1913** Beşinci İttihad ve Terakki Cemiyeti Kongresi İstanbul'da ve ilk kez açık olarak başladı. Yapılan tüzük değişikliği ile artık cemiyet değil "siyasi fırka" olma kararı alındı ancak genel merkezin yönettiği gizli cemiyet niteliği devam etti.
- **30 Eylül 1913** Bulgaristan'la İstanbul Anlaşması imzalandı. Meriç nehrinin sınır olması, Edirne'nin Osmanlılarda kalması, Geçici Batı Trakya Hükümeti'nin lağvı ve bu toprakların Bulgaristan'a terki kabul edildi.
- **Ekim 1913** Fethi Bey [Okyar] İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin Genel Sekreterliğinden ve ordudan ayrıldı. Sofya Büyükelçisi oldu.
- **27 Ekim 1913** Fethi Bey'in Manastır Askeri İdadisi'nden arkadaşı Mustafa Kemâl Sofya'ya askeri ataşe olarak atandı.
- **5 Kasım 1913** Fransa Milli Büyük Locası (Grande Loge Nationale Française) kuruldu.
- **14 Kasım 1913** Osmanlı Devleti Yunanistan'la Atina Antlaşmasını imzaladı.
- **14 Aralık 1913** Liman von Sanders komutasındaki Alman Askeri İslahat Heyeti İstanbul'a geldi.
- **25 Aralık 1913** Dr. Mehmet Ali, Hâkim Büyük Âmir seçildi.
- **Ocak 1914** Enver Paşa Harbiye Nazırı oldu. Cemal Bey de terfi ettirilerek Bahriye Nazırı olarak kabineye girdi.
- **13 Mart 1914** Osmanlı Devleti Sırplarla İstanbul Antlaşmasını imzaladı.
- **14 Mayıs 1914** Meclis-i Mebusan açıldı.
- **28 Haziran 1914** Avusturya Macaristan Veliahtı Saraybosna'da suikast sonucu öldürüldü.
- **28 Temmuz 1914** Avusturya Sırbistan'a savaş ilan etti.
- **1 Ağustos 1914** Almanya Rusya'ya savaş ilan etti.
- **2 Ağustos 1914** Osmanlı-Alman anlaşması. Osmanlı Devleti seferberlik ilan etti.
- **10 Ağustos 1914** Alman Goeben ve Breslau zırhlıları Çanakkale Boğazı'na sığındı. Gemilerin satın alındığı ilan edilerek Yavuz Sultan Selim ve Midilli adları verildi.

- **9 Eylül 1914** Osmanlı Hükümeti kapitülasyonları 1 Ekim'den itibaren tek taraflı olarak kaldırdığını ilan etti.
- **29 Ekim 1914** Yavuz Sultan Selim ve Midilli, Osmanlı gemilerini de yanlarına alarak Rus liman ve gemilerine saldırdı.
- **1 Kasım 1914** Rusya Kafkas sınırında saldırıya geçti.
- **2 Kasım 1914** Rusya Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti.
- **3 Kasım 1914** İngiltere Çanakkale tabyalarını bombaladı, Urla'da iki Osmanlı gemisini batırdı.
- **5 Kasım 1914** İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler.
- **11 Kasım 1914** Osmanlı Devleti, Rusya, İngiltere ve Fransa'ya savaş açtı.
- **23 Kasım 1914** "Cihad-ı Mukaddes" fetvası verildi. "Cihad-ı Ekber" ilan edildi.
- **Kasım 1914** İngiltere Kıbrıs'ı ilhak ettiğini bildirdi.
- **22 Aralık - 5 Ocak 1914** Sarıkamış, Allahüekber dağlarında ağır kış şartlarında Ordunun çoğu savaşmadan yok oldu; on binlerce asker kaybedildi.
- **1914** Mithat Şükrü [Bleda] Hâkim Büyük Amir seçildi.
- **14 Ocak 1915** Osmanlı ordusunun Sina çölünü aşarak Süveyş'e saldırısı başarısızlıkla sonuçlandı.
- **19 Şubat 1915** Çanakkale'ye ilk Müttefik saldırısı.
- **4 Mart 1915** Çanakkale'ye çıkan İngiliz müfrezesinin geri püskürtülmesi.
- **16 Mart 1915** İngiliz ve Fransız ortak donanmasının Çanakkale tabyalarına saldırısı.
- **18 Mart 1915** Müttefik donanmasının Çanakkale Boğazı'nda yenilgisi.
- **25 Nisan 1915** Seddülbahir ve Arıburnu'na Müttefikler çıkarma yaptı.
- **9 Mayıs 1915** Gelibolu muharebeleri.
- **19 Mayıs 1915** Arıburnu muharebeleri.
- **1 Ağustos 1915** Faik Süleyman Paşa Büyük Üstad seçildi.

- **6 / 7 Ağustos 1915** Müttefik ordularının Anafartalar çıkar-ması.
- **8 Ağustos 1915** Conkbayırı muharebeleri.
- **20 Aralık 1915** Müttefiklerin Gelibolu'dan çekilmeye başla-ması.
- **9 Ocak 1916** Müttefikler Ça-nakkale cephesinden çekilme-ye başladı.
- **27 Haziran 1916** Mekke Şerifi Hüseyin isyan etti.
- **17 Ağustos 1916** Büyük Üs-tad Faik Süleyman Paşa Kaf-kas cephesinde şehit düştü. Dönemini Muavini Cavit Bey tamamladı.
- **3 Şubat 1917** Sadrazam Said Halim Paşa istifa etti. Ertesi gün Ta-lat Bey mülkiye paşalığına yükseltilerek Sadrazam oldu.
- **1 Mart 1917** [1 Mart 1333] Rumî takvim ile Miladî takvim arasın-daki (13 güne varmış olan) gün farkı kaldırılarak günler eşitlendi.
- **11 Mart 1917** Bağdat Müttefiklerin eline geçti.
- **2 Nisan 1917** A.B.D. İttifak devletlerine savaş ilan etti böylece İti-laf devletleri safında savaşa girdi.
- **26 Haziran 1917** Yunanistan İtilaf devletleri safında savaşa girdi.
- **25 Ekim 1917** Hukuku Aile Kararnamesi kabul edildi.
- **10 Şubat 1918** II. Abdülhamid'in ölümü.
- **3 Mart 1918** Brest-Litovsk Antlaşması. (Batum, Kars ve Ardahan geri alındı.)
- **3 Temmuz 1918** Sultan Reşad öldü. Veliaht Yusuf İzzettin Efendi kısa bir süre önce intihar etmiş olduğu için Vahdettin VI. Mehmet unvanıyla padişah oldu.
- **23 Temmuz 1918** İstanbul üzerine 6 uçaklık bir Müttefik filosu-nun hava saldırısı.

Sadrazam Said Halim Paşa

- **1 Ağustos 1918** Dr. Rıza Tevfik Büyük Üstad seçildi.
- **21 Ağustos 1918** İki Müttefik filosunun bombardımanında Çarşı yakınlarında 8 kişinin yaralanması.
- **27 Ağustos 1918** Müttefik uçaklarının İstanbul üzerine beşinci saldırısı, bir çocuğun ölmesi, 11 kişinin yaralanması.
- **29 Eylül 1918** Bulgaristan silah bıraktı.
- **1 Ekim 1918** Şam'ın düşmesi, Osmanlı ordusunun Halep'e geri çekilmesi.
- **8 Ekim 1918** Sadrazam Talat Paşa istifa etti.
- **14 Ekim 1918** Ahmet İzzet Paşa hükümeti kuruldu. Fethi Bey Dahiliye, Cavid Bey Maliye Nazırı oldular.
- **30 Ekim 1918** Osmanlı İmparatorluğu silah bıraktı. Silah Bırakışma [Mütareke] Limni adasındaki Mondros limanında demirli İngiliz Zırhlısı Agamemnon'da Osmanlı Devleti adına Bahriye Vekili Rauf Bey, Dışişleri Müsteşarı Reşat Hikmet Bey, Yarbey Sadullah Bey; İngiltere adına Oramiral Sir S. A. G. Calthorpe tarafından imzalandı.
- **1 Kasım 1918** İttihat ve Terakki Partisi son kongresinde kendini feshetti.
- **2 Kasım 1918** Gece Enver, Talat ve Cemal Paşalarla Dr. Nazım, Dr. Bahaddin Şakir gibi İttihat ve Terakki önderleri yurt dışına kaçtı.
- **3 Kasım 1918** Almanya silah bıraktı.
- **8 Kasım 1918** Sadrazam İzzet Paşa istifa etti.
- **11 Kasım 1918** Tevfik Paşa hükümeti kurdu, 18 Kasım'da güvenoyu aldı.
- **13 Kasım 1918** Müttefik gemileri İstanbul'a geldi.
- **1 Aralık 1918** Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinin kurulmaya ve kongreler yapmaya başlamaları.
- **18 Aralık 1918** Mısır, İngiliz himayesi altında bağımsızlığını ilan etti.
- **21 Aralık 1918** Meclis-i Mebusan, Padişah'ın iradei seniyyesi ile yeniden seçilmek üzere feshedildi.
- **13 Ocak 1919** Ahmet Tevfik Paşa yeni bir hükümet kurdu.

- **30 Ocak 1919** Bekirağa Bölüğü'ne ilk tutuklular getirilmeye başlandı.
- **3 Mart 1919** Ahmet Tevfik Paşa istifa etti.
- **4 Mart 1919** Damat Ferit Paşa sadrazam oldu.
- **15 Mayıs 1919** Müttefikler İzmir'e asker çıkardı.
- **15 Mayıs 1919** Birinci Damat Ferit Paşa hükümeti sona erdi.
- **16 Mayıs 1919** Mustafa Kemâl Paşa Bandırma vapuru ile yeni görevine gitmek üzere İstanbul'dan yola çıktı.
- **19 Mayıs 1919** Damat Ferit Paşa ikinci hükümetini kurdu.
- **19 Mayıs 1919** Fatih mitingine 75 bin kişi katıldı.
- **19 Mayıs 1919** Mustafa Kemâl Paşa Samsun'da karaya çıktı.
- **23 Mayıs 1919** Sultanahmet mitingine 200 bin kişi katıldı.
- **26 Mayıs 1919** Padişah başkanlığında Saltanat Şurası toplandı.
- **28 Mayıs 1919** İstanbul'da bulunan 55 İttihatçı İngilizlerin talebi üzerine Malta'ya sürüldü.
- **28 Mayıs 1919** Yarbay Ali Bey [Çetinkaya] Ayvalıkta Yunan işgal kuvvetlerine ateşle karşılık verdi.
- **30 Mayıs 1919** Paris Barış Konferansı.
- **6 Haziran 1919** Damat Ferit Paşa ile heyeti Paris Barış Konferansı'na hareket etti.
- **12 Haziran 1919** Mustafa Kemâl Paşa Amasya Genelgesi'ni yayınladı.
- **3 Temmuz 1919** Damat Ferit Paşa ve heyeti Paris Barış Konferansı'ndan döndü.
- **8 Temmuz 1919** Mustafa Kemâl Paşa görevlerinden istifa ettiğini İstanbul'a bildirdi.
- **20 Temmuz 1919** İkinci Damat Ferit Paşa hükümeti sona erdi.
- **21 Temmuz 1919** Damat Ferit Paşa üçüncü hükümetini kurdu.
- **23 Temmuz 1919** Toplanan Erzurum Kongresi'nin çalışmaları 7 Ağustos'a kadar sürdü.
- **30 Temmuz 1919** Damat Ferit Paşa'nın Mustafa Kemâl'i tutuklaması için Kâzım Karabekir Paşa'ya telgrafi.
- **4 Eylül 1919** Toplanan Sivas Kongresi'nin çalışmaları 12 Eylül'e kadar sürdü.

- **11 Eylül 1919** Mustafa Kemâl, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsilîyesi Başkanlığına seçildi.
- **30 Eylül 1919** Damat Ferit Paşa istifa etti.
- **2 Ekim 1919** Ali Rıza Paşa Sadrazamlığa getirildi.
- **Ekim-Kasım 1919** Osmanlı Mebusan Meclisi seçimleri yapıldı.
- **7 Kasım 1919** Mustafa Kemâl Erzurum'dan mebus seçildi.
- **19 Aralık 1919** İşgale karşı ilk silahlı direniş Dörtyol'da başladı.
- **27 Aralık 1919** Mustafa Kemâl Paşa Ankara'ya geldi.
- **12 Ocak 1920** Meclis-i Mebusan açıldı; Padişah rahatsızlığını gerekçe göstererek açılışa katılmadı.
- **16 Ocak 1920** Fuad Hulusi Büyük Üstad seçildi.
- **28 Ocak 1920** Meclis-i Mebusan "Misak-ı Milli"yi görüşerek kabul etti.
- **9 Şubat 1920** Ali Rıza kabinesi güvenoyu aldı.
- **17 Şubat 1920** Meclis-i Mebusan görüşerek kabul ettiği "Misak-ı Milli" metnini açıkladı.
- **3 Mart 1920** Ali Rıza Paşa istifa etti.
- **8 Mart 1920** Salih Hulusi Paşa sadrazam oldu.
- **16 Mart 1920** İngiliz askerleri Meclis-i Mebusan'ı bastı.

Istanbul'un işgali.

- **18 Mart 1920** İşgal üzerine Meclis-i Mebusan çalışmalarına ara verdi.
- **20 Mart 1920** İtilaf Devletleri İstanbul'u ele geçirdi.
- **2 Nisan 1920** Salih Hulusi Paşa istifa etti.
- **5 Nisan 1920** Damat Ferit Paşa dördüncü kez sadrazam oldu.
- **12 Nisan 1920** Meclis-i Mebusan, Padişah'ın irade-i seniyyesi ile yeniden seçilmek üzere feshedildi ancak bir daha açılmadı.
- **23 Nisan 1920** Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da çalışmaya başladı.
- **24 Nisan 1920** Mustafa Kemâl Paşa TBMM'nin ilk başkanı oldu.
- **29 Nisan 1920** Hiyaneti Vataniye kanunu kabul edildi.
- **3 Mayıs 1920** İcra Vekilleri Heyeti Reisi Mustafa Kemâl Paşa başkanlığındaki TBMM Hükümeti Birinci İcra Vekilleri Heyeti çalışmaya başladı.
- **10 Mayıs 1920** Osmanlı Heyeti Paris Barış Konferansı'na katıldı.
- **11 Mayıs 1920** Mustafa Kemâl, İstanbul Hükümeti tarafından ölüm cezasına mahkum edildi.
- **24 Mayıs 1920** Mustafa Kemâl'in cezası Padişah tarafından onaylandı.

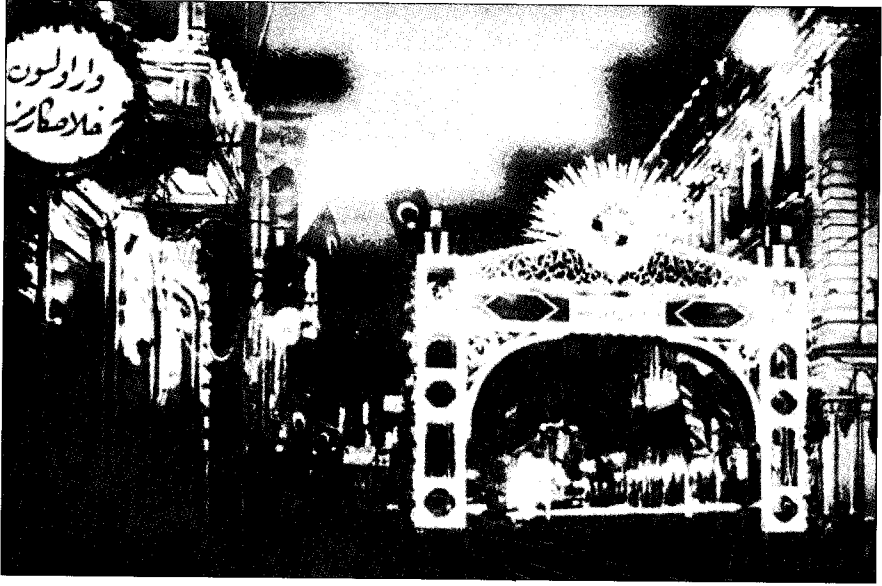

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı.

- **10 Haziran 1920** Damat Ferit Paşa Paris Barış Konferansı'na katıldı.
- **22 Temmuz 1920** Sultan Vahidettin başkanlığında toplanan Saltanat Şurası "zayıf bir mevcudiyeti, mahva tercih edilmeğe değer" görerek Sevr Antlaşmasının imzalanmasını kabul etti.
- **30 Temmuz 1920** Dördüncü Damat Ferit Paşa hükümeti sona erdi.
- **31 Temmuz 1920** Sadrazam Damat Ferit Paşa beşinci hükümetini kurdu.
- **10 Ağustos 1920** Sevr Antlaşması Osmanlı Devleti adına Sadrazam Damat Ferit Paşa tarafından görevlendirilen Reşat Halis Bey, Hadi Paşa ve Rıza Tevfik Bey tarafından imzalandı.
- **19 Ağustos 1920** TBMM'nde Sevr anlaşmasını imza edenler ve Saltanat Şurasında olumlu oy verenlerin vatan haini olarak ilan edilmesi.
- **17 Ekim 1920** Damat Ferit Paşa istifa etti.
- **21 Ekim 1920** Ahmed Tevfik Paşa kendisinin beşinci, Osmanlı Devletinin sonuncu hükümetini kurdu.
- **22 Kasım 1920** Yunan ordusu Midye hattını aşarak Trakya'yı işgal etti.
- **3 Aralık 1920** Ermenilerle Gümrü Antlaşması.
- **9-11 Ocak 1921** I. İnönü Savaşı.
- **20 Ocak 1921** TBMM'nde oylanan Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun [Anayasa] esas maddeleri kabul edildi.
- **24 Ocak 1921** TBMM Hükümeti İkinci İcra Vekilleri Heyeti Fevzi Paşa [Çakmak] (Kozan Vekili) başkanlığında çalışmaya başladı.
- **23 Şubat 1921** Londra Konferansı toplandı. İstanbul hükümeti'ni Sadrazam Tevfik Paşa; Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ni Bekir Sami Bey [Kundul] temsil etti. Sadrazam Tevfik Paşa konuşma yetkisini TBMM Hükümeti'ne bıraktığını belirtti.
- **16 Mart 1921** Moskova Antlaşması.
- **27 Mart-1 Nisan 1921** II. İnönü Savaşı.
- **19 Mayıs 1921** TBMM Hükümeti Üçüncü İcra Vekilleri Heyeti Fevzi Paşa [Çakmak] (Kozan Vekili) başkanlığında çalışmaya başladı.

- **10-25 Temmuz 1921** Kütahya Eskişehir Savaşları.
- **1 Ağustos 1921** Dr. Besim Ömer Büyük Üstat seçildi.
- **5 Ağustos 1921** T.B.M.M. tarafından Mustafa Kemâl Paşa'ya "Başkomandanlık" unvanının verilmesi. [Osmanlı İmparatorluğu'nda başkomandan padişah olduğu için ordu komutanı (Enver Paşa örneğinde olduğu gibi) ancak "Başkomandan Vekili" olabilir-di.]
- **22 Ağustos-13 Eylül 1921** Sakarya Savaşı.
- **10 Eylül 1921** Tevfik Paşa kabinesinin Sakarya Zaferi'ni kazanan Başkomandan Mustafa Kemâl Paşa'ya tebrik telgrafı.
- **19 Eylül 1921** TBMM tarafından Mustafa Kemâl'e Mareşallik rütbesinin ve Gazi unvanının verilmesi.
- **13 Ekim 1921** Kars Antlaşması.
- **19-23 Ekim 1921** Cenevre'de toplanan birinci AMI konvanına Türkiye Büyük Meşrıkı delegeşi Müslehiddin Adil katıldı.
- **20 Ekim 1921** Fransızlarla Ankara itilafnamesi.
- **12 Temmuz 1922** TBMM Hükümeti Dördüncü İcra Vekilleri Heyeti Hüseyin Rauf Bey [Orbay] (Sivas Vekili) başkanlığında çalışmaya başladı.
- **26 Ağustos 1922** Büyük Taarruz
- **30 Ağustos 1922** Afyon Dumlupınar Meydan Savaşı.
- **9 Eylül 1922** Türk Ordusu'nun İzmir'e girmesi.
- **11 Eylül 1922** Türk Ordusu'nun Bursa'ya girmesi.
- **18 Eylül 1922** Batı Anadolu'daki son Yunan askerinin Erdek'ten ayrılması.
- **29 Eylül 1922** Yabancı askerler İstanbul'u terketti.
- **3 Ekim 1922** Başlayan Mudanya Konferansı'nda Türkiye'yi İsmet Paşa temsil ediyor.
- **11 Ekim 1922** Mudanya Mütarekesi.
- **1 Kasım 1922** Saltanat ve Hilafet ayrıldı; Saltanat lağvedildi.
- **4 Kasım 1922** Ahmed Tevfik Paşa istifa ederek İstanbul hükümetine son verdi. Osmanlı devletinin resmi gazetesi olan Takvimi Vekayi'nin son sayısı yayınlandı.

- **16 Kasım 1922** Padişah Vahdettin'in İngiliz himayesini istediğini bildiren mektubu, İstanbul İşgal Kuvvetleri Komutanı General Harrington'a göndermesi.
- **17 Kasım 1922** Padişah VI. Mehmed Vahdettin'in Malaya adlı İngiliz vapuru ile ülkeden kaçışı.
- **18 Kasım 1922** Veliaht Abdülmecid Efendinin TBMM tarafından Halife seçilmesi.
- **20 Kasım 1922** Türkiye'yi İsmet Paşa başkanlığındaki heyetin temsil ettiği Lozan Konferansı başladı.
- **27 Ocak 1923** Nazi partisinin ilk kongresi Münih'te toplandı.
- **17 Şubat 1923** Toplanan İzmir İktisat Kongresi 4 Mart'a kadar devam etti.
- **Mart 1923** Yunanistanla esirlerin değişimi başladı ve Ağustos 1923'e kadar sürdü.
- **24 Temmuz 1923** Lozan Antlaşması.
- **11 Ağustos 1923** TBMM ikinci dönem çalışmalarına başladı.
- **13 Ağustos 1923** Gazi Mustafa Kemâl II. TBMM Başkanlığı'na seçildi.
- **14 Ağustos 1923** TBMM Hükümeti Beşinci İcra Vekilleri Heyeti Fethi Bey [Okyar] (İstanbul Vekili) başkanlığında çalışmaya başladı.
- **9 Eylül 1923** Halk Fırkası [Cumhuriyet Halk Partisi] işlerlik kazandı.
- **6 Ekim 1923** Şükrü Naili Paşa [Gökberk] komutasındaki Türk birlikleri İstanbul'a girdi.
- **13 Ekim 1923** Türkiye Devleti'nin başkenti Ankara oldu.
- **29 Ekim 1923** TBMM, Cumhuriyet ilan etti.
- **29 Ekim 1923** Mustafa Kemâl Paşa, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı seçildi.
- **30 Ekim 1923** Türkiye Cumhuriyeti Birinci İcra Vekilleri Heyeti Başvekil İsmet Paşa [İnönü] (Malatya) başkanlığında çalışmaya başladı.
- **1 Kasım 1923** Ali Fethi Bey [Okyar] TBMM reisi seçildi. (22 Kasım 1924'e kadar)

Cumhuriyetin 1. yıl kutlamaları.

- **20 Kasım 1923** Halk Fırkası [Cumhuriyet Halk Partisi] resmen kuruldu. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti şubeleri parti şubesine dönüştü.
- **Aralık 1923** Türk topraklarındaki Rum Ortodoks dinindeki nüfus ile Yunan topraklarındaki İslam dinindeki nüfusun değişimi [mübadele] başladı.
- **8 Şubat 1924** Kadınlar Birliği kuruldu.
- **1 Mart 1924** Gazi Mustafa Kemâl'in TBMM'nde Halifeliğin kaldırılması ve öğretimin birleştirilmesi üzerine konuşması.
- **3 Mart 1924** Hilafetin kaldırılmasına ve Osmanlı hanedanının Türkiye Cumhuriyeti dışına çıkarılmasına dair kanun kabul edildi.
- **3 Mart 1924** Öğretimin birleştirilmesi [tevhid-i tedrisat] ile Şeriye ve Evkaf Vekaleti ile Erkanıharbiye Umumiye Vekaletinin kaldırılması kanunları kabul edildi.
- **6 Mart 1924** İkinci İcra Vekilleri Heyeti (İkinci İnönü Hükümeti) Başvekil İsmet Paşa [İnönü] (Malatya) başkanlığında çalışmaya başladı.
- **20 Nisan 1924** [1340] Teşkilât-ı Esasiye Kanunu [Anayasa] kabul edildi.

- **1 Ağustos 1924** Servet Yesarî Büyük Üstat seçildi.
- **3 Ağustos 1924** Üzerinde "Türkiye Cumhuriyeti" yazısı bulunan 10 kuruşlar tedavüle çıktı.
- **26 Ağustos 1924** Türkiye İş Bankası Celâl Bey'in [Bayar] genel müdürlüğünde kuruldu.
- **17 Kasım 1924** Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası [Partisi] Kâzım Karabekir Paşa başkanlığında resmen kuruldu.
- **22 Kasım 1924** Üçüncü İcra Vekilleri Heyeti (Okyar Hükümeti) Başvekil Ali Fethi Bey [Okyar] (İstanbul) başkanlığında çalışmaya başladı.
- **26 Kasım 1924** Kâzım Özalp TBMM reisi seçildi. (1 Mart 1935'e kadar)
- **5 Ocak 1925** Dahiliye Vekili Recep Bey'in istifası üzerine Cemil Bey tayin edildi.
- **6 Şubat 1925** Türkiye Büyük Maşrıkı (Locası) Kuloğlu Sokağında-ki lokali kiraladı.
- **13 Şubat 1925** Doğu vilayetlerinde Genç (Bingöl) ili Ergani ilçesi Piren köyünden başlayan Şeyh Sait isyanı yayılmaya başladı.
- **17 Şubat 1925** Aşar vergisi kaldırıldı.
- **23 Şubat 1925** Sıkıyönetim ilan edildi.
- **4 Mart 1925** Dördüncü İcra Vekilleri Heyeti (Üçüncü İnönü Hükümeti) Başvekil İsmet Paşa [İnönü] (Malatya) başkanlığında çalışmaya başladı.
- **4 Mart 1925** Üç maddeden oluşan Takrir-i Sukûn Kanunu yayınlandı. İstiklal Mahkemeleri yeniden kuruldu. (Kanun 4 Mart 1929'a kadar yürürlükte kalacaktır.)
- **26 Mayıs 1925** Bastırılan isyanın ardından Şeyh Sait ve adamları yargılanmaya başlandı.
- **3 Haziran 1925** Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatıldı.
- **28 Haziran 1925** Şeyh Sait ve adamlarının yargılanması sona erdi.
- **29 Haziran 1925** Şeyh Sait ve diğer mahkum olanlar idam edildi.
- **18 Temmuz 1925** Adolf Hitler "Kavgam" kitabını yayınladı.
- **24 Ağustos 1925** Gazi Mustafa Kemâl, Kastamonu'da halkın önüne şapka ile çıktı.

- **28 Kasım 1925** Şapka kanunu kabul edildi.
- **30 Kasım 1925** Tekke ve zaviyelerle türbelerin kapatılmasına dair kanun kabul edildi.
- **1 Aralık 1925** [1341] Günün yirmi dört saate taksimi hakkında kanunla vasatî saat tek resmî zaman ölçüsü oldu.
- **23 Aralık 1925** Maarif Vekili Hamdullah Suphi'nin istifası üzerine yerine Mustafa Necati Bey tayin edildi.
- **1925** Dr. Fikret Takiyeddin [Onuralp] Büyük Üstat seçildi.
- **1 Ocak 1926** Rumî takvim kaldırılarak Miladi takvime geçildi.
- **Ocak 1926** Fikret Takiyeddin [Onuralp] Hâkim Büyük Âmir seçildi. (Büyük Üstatlık ve Hâkim Büyük Âmirliğin aynı kişide toplanmasının ülke tarihindeki tek örneği.)
- **17 Şubat 1926** Medeni Kanun kabul edildi.
- **25 Şubat 1926** İzmir'de [Masonlar tarafından] "Yetimlere Yardım Cemiyeti" için tescil başvurusu yapıldı.
- **1 Mart 1926** Türk Ceza Kanunu yürürlüğe girdi.
- **15 Haziran 1926** İzmir'de Gazi Mustafa Kemâl'e karşı bir suikast girişimi ortaya çıkarıldı.
- **18 Haziran 1926** Ankara İstiklal Mahkemesi İzmir'e geldi. Tutuklamalar başladı.
- **26 Haziran 1926** İzmir suikastinin 49 tutuklu sanığının duruşmaları başladı.
- **15 Temmuz 1926** İzmir suikastı davası sonuçlandı. Aralarında Ziya Hurşit, İsmail Canbulat, Miralay [Ayıcı] Arif, Ahmet Şükrü gibi isimlerin bulunduğu 15 kişinin kararı (*yakalanacağını anlayınca intihar eden Kara Kemâl dışında*) infaz edildi.
- **1 Ağustos 1926** İzmir suikastı kapsamında Ankara'daki duruşmalar başladı.
- **26 Ağustos 1926** İzmir suikastı Ankara davası sonuçlandı; sanıklarından Cavit Bey ve Dr. Nazım da aralarında dört kişi idam edildi.
- **5 Mayıs 1927** Türkiye Büyük Maşrıkı Telgraf Sokağı 15 numara-daki lokali kiraladı.
- **22 Haziran 1927** Beyoğlu Telgraf Sokağı 15 numara adresi gösterilerek Tekâmül-ü Fikrî Cemiyeti kuruluş beyannamesi verildi.

- **28 Haziran 1927** Dr. Fikret Takiyeddin tekrar Hakim Büyük Âmir seçildi.
- **1 Ağustos 1927** Edip Servet Büyük Üstat seçildi.
- **7 Eylül 1927** Bozkurt-Lotus davası Türkiye lehine sonuçlandı.
- **15 - 20 Ekim 1927** Gazi Mustafa Kemâl'in Cumhuriyet Halk Partisi II. Kurultay'ında Büyük Nutkunu söylemesi.
- **28 Ekim 1927** Cumhuriyet'in ilk nüfus sayımı yapıldı.
- **1 Kasım 1927** Temmuz-Eylül arasında tamamlanan iki dereceli seçimlerin ardından III. Dönem T.B.M. Meclisi açıldı.
- **1 Kasım 1927** Gazi Mustafa Kemâl'in 2. kez Cumhurbaşkanlığına seçilmesi.
- **2 Kasım 1927** Beşinci İcra Vekilleri Heyeti (Dördüncü İnönü Hükümeti) Başvekil İsmet Paşa [İnönü] (Malatya) başkanlığında çalışmaya başladı.
- **1927** İspanya'da General Primo de Rivera bazı eyaletlerde Mason toplantılarını yasakladı.
- **1927** İskoçya'da Presbiteryen kilisesi, üyelerinin Mason olmasını yasakladı.
- **1927** İngiltere'de Metodist kilisesi, üyelerinin Mason olmasını yasakladı.
- **16 Ocak 1928** Bahriye Vekaleti lağvedildi. Ticaret ve Ziraat Vekaletleri birleştirilerek İktisat Vekaleti kuruldu.
- **26 Ocak 1928** TBMM Soruşturma komisyonu, eski Bahriye Vekili İhsan Bey (Eryavuz) ile Dr. Fikret Takiyeddin'in (Onuralp) dokunulmaz-

Atatürk, Büyük Nutku okurken.

hklarının kaldırılmasına ve Yüce Divan'da yargılanmalarına karar verdi.

- **2 Şubat 1928** İhsan Bey tutuklandı.
- **16 Şubat 1928** Dr. Fikret Takiyeddin tutuklandı.
- **10 Nisan 1928** Laiklik ilkesi devletin niteliği olarak Anayasa'da yer aldı.
- **16 Nisan 1928** Yüce Divan kararını açıkladı. İhsan Bey 2 yıl, Dr. Fikret Takiyeddin 4 ay hapis cezasına çarptırıldı.
- **21 Nisan 1928** Dr. Fikret Takiyeddin'in Hakim Büyük Âmirliği sona erdi, yerine Kaymakam Fuad Hulusi [Demirelli] Hâkim Büyük Âmir seçildi.
- **20 Mayıs 1928** Uluslararası rakamlar [Beynelmilel Erkam] 1 Haziran 1929'dan geçerli olmak üzere kabul edildi.
- **1 Kasım 1928** Latin esasından alınan Türk harfleri gazete, dergi ve ilanlarda 1 Aralık 1928; resmi işlemlerde 1 Ocak 1929'dan geçerli olmak üzere kabul edildi.
- **Aralık 1928** Polonya Sokağı'ndaki yeni lokal binası satın alındı.
- **1 Ocak 1929** Maarif Vekili Mustafa Necati bey öldü. Maarif Vekilliğini İsmet Paşa vekaleten üstlendi.
- **30 Mart 1929** Verilen beyanname ile "Tekamülü Fikrî Cemiyeti"nin adı "Türk Yükseltme Cemiyeti" olarak değiştirildi.
- **5 Nisan 1929** Türkiye Büyük Maşrık'ının Polonya Sokağındaki lokali açıldı.
- **4 Eylül 1929** İngiltere Birleşik Büyük Locası, sekiz maddeden oluşan "Büyük Locaları Tanımak için Temel İlkeler" [Basic Principles for Grand Lodge Recognition] beyannamesini yayınladı.
- **24 Ekim 1929** New York Borsası çöktü. Ekonomik bunalım başladı.
- **3 Nisan 1930** Kadınlara yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı veren kanun kabul edildi.
- **12 Haziran 1930** Adalet Bakanı Mahmut Esat ile Avukat Haydar Rıfat [Yorulmaz] arasındaki dava sonuçlandı. Haydar Rıfat'ın mahkum olmasına karşılık bu dava Adalet Bakanının ypranmasına neden oldu.
- **1 Ağustos 1930** Servet Yesari. "Seçim Buhranı"na yol açan bir seçim sonunda Büyük Üstat seçildi.

- **12 Ağustos 1930** Serbest Cumhuriyet Fırkası, Ali Fethi Bey [Ok-yar] başkanlığında resmen kuruldu
- **5 Eylül 1930** Ali Fethi Bey'in İzmir'e gelişi dolayısıyla çıkan, Cumhuriyet Halk Fırkası binasının ve bir matbaanın taşlanması gibi şiddet olayları sonunda iki kişinin ölmesi, on beş kişinin yaralanması rahatsızlık yarattı.
- **7 Eylül 1930** Ali Fethi Bey'in de konuşma yaptığı Serbest Cumhuriyet Fırkası İzmir mitingine 50 bin kişi katıldı.
- **7 Eylül 1930** Ağrı bölgesinde 1926'dan beri aralıklarla süren ayaklanma 14 Eylül'e kadar devam eden süratli bir askeri hareket sonucunda denetim altına alındı.
- **8 Eylül 1930** Fethi Bey'in Manisa'daki konuşması sırasında çıkan olaylarda altı kişi yaralandı.
- **27 Eylül 1930** Altıncı İcra Vekilleri Heyeti (Beşinci İnönü Hükümeti) Başvekil İsmet Paşa [İnönü] (Malatya) başkanlığında çalışmaya başladı.
- **24 Ekim 1930** T. Büyük Maşrıkı Daimi Heyeti istifa etti.
- **31 Ekim 1930** Mim Kemâl Büyük Üstat seçildi.
- **17 Kasım 1930** Serbest Cumhuriyet Fırkası yöneticileri partiyi feshetme kararı aldıklarını açıkladılar.
- **23 Aralık 1930** Menemen'de Derviş Mehmet ve müritleri, yedeksubay öğretmen Kubilay ile bekçiler Hasan ve Şevki'yi öldürdü. Yetişen askeri birlikler olayı bastırdı.
- **15 Ocak 1931** Sıkıyönetim Mahkemesi Menemen sanıklarının yargılamaya başladı. Duruşmalar 25 Ocak'ta sona erdi. 49 sanık çeşitli hapis cezalarına çarptırıldı, 27 sanık 3 Şubat'ta idam edildi.
- **24 Mart 1931** Gazi Mustafa Kemâl, "halkçılık ve milliyetçilik ilkelerini bilimsel alanda yaymaya, Türk Ocakları'nın, aynı ilkeleri siyasi ve uygulama alanında gerçekleştiren Cumhuriyet Halk Fırkası'yla bütünleşmiş olarak çalışmasını uygun gördüklerini" açıkladı.
- **10 Nisan 1931** Ankara'da toplanan Türk Ocakları Olağanüstü Kurultayı Türk Ocakları'nın feshine ve mallarının Cumhuriyet Halk Fırkası'na devredilmesine karar verdi.
- **15 Nisan 1931** Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kuruldu.

- **Nisan 1931** Türkiye Büyük Maşrıkı'nın ilk yayın organı Büyük Şark yayınlanmaya başladı.
- **4 Mayıs 1931** Gazi Mustafa Kemâl TBMM tarafından 3. kez Cumhurbaşkanı seçildi.
- **4 Mayıs 1931** Yedinci İcra Vekilleri Heyeti (Altıncı İnönü Hükümeti) Başvekil İsmet Paşa [İnönü] (Malatya) başkanlığında çalışmaya başladı.
- **25 Temmuz 1931** Matbuat Kanunu kabul edildi.
- **Ekim 1931** Servet Yesarî Hâkim Büyük Âmir seçildi.
- **1931** Salazar Portekiz'de Masonluğu yasakladı, Büyük Üstat hapse atıldı.
- **11 Ocak 1932** Üstadı Muhteremlerin üç devre üst üste seçilmesini engelleyen tüzük maddesi değişikliğini protesto eden Azim Locası kendini geçici olarak tatil etti. Konu "Azim" olayı olarak kamuoyuna yansıdı.
- **27 Ocak 1932** Azim Locası Türkiye Büyük Maşrıkı tarafından kapatıldı.
- **3 Şubat 1932** Mustafa Reşat [Mimaroğlu], Hâkim Büyük Âmir seçildi.
- **19 Şubat 1932** Halkevleri kuruldu.
- **3 Mart 1932** Türkiye Büyük Maşrıkı tarafından Azim Locası görevlilerinden 5'ine kesin, 2'sine geçici olarak üyelikten çıkarılma cezası verildi.
- **21 Mart 1932** Türkiye Büyük Maşrıkı tarafından üyelikten çıkarılan 7 kişi, "Müstakil Türk Masonluğu Yüksek Azim Mahfili" adına (daha sonra herhangi bir faaliyetine rastlanmayan) bir dernek kuruluşu başvurusu yaptılar.
- **22 Nisan 1932** Mim Kemâl Heyeti Umumiye olağanüstü toplantısında bir konuşma yaparak Büyük Üstatlıktan istifa etti. Mustafa Hakkı Büyük Üstat seçildi.
- **9 Mayıs 1932** Türkiye Yüksek Şûrası "Türkiye Yüksek Masonluk Cemiyeti" tüzel kişiliğini edindi.
- **24 Haziran 1932** Servet Yesari yeniden Hâkim Büyük Âmir seçildi.
- **2 Temmuz 1932** Birinci Türk Tarihi Kongresi toplanarak 11 Temmuz'a kadar çalışmalarını sürdürdü.

- **12 Temmuz 1932** Türk Dili Tetkik Cemiyeti Gazi Mustafa Kemâl'in emriyle kuruldu.
- **18 Temmuz 1932** Türkiye, Milletler Cemiyeti'ne resmen girdi.
- **5-13 Eylül 1932** A.M.İ. Sekizinci Konvanı İstanbul'da toplandı.
- **26 Eylül 1932** Birinci Türk Dil Kurultayı toplanarak çalışmalarını 6 Ekim'e kadar sürdürdü.
- **11 Ocak 1933** Cemiyetin adı "Türk Yükseltme Cemiyeti - Türkiye Büyük Maşrıkı" olarak değiştirildi.
- **30 Ocak 1933** Hitler Almanya Şansölyesi oldu.
- **1 Şubat 1933** Bursa'da Türkçe ezan karşıtı gösteriler yapıldı.
- **6 Şubat 1933** Mustafa Kemâl'in Bursa'daki olay üzerine daha sonra "Bursa Nutku" olarak tanınacak "Türk genci inkılapların ve rejimin sahibi ve bekçisidir" diye başlayan konuşması.
- **28 Şubat 1933** Berlin'de Reichstag yangını.
- **12 Mart 1933** Eski sözcüklere Türkçe karşılıklar bulmak üzere başlatılan dil anketi dilde sadeleşme seferberliğinin ilk adımı oldu.
- **15 Mart 1933** Hitler Üçüncü Reich'ı ilan etti.
- **20 Mart 1933** Berlin yakınlarında ilk toplama kampı açıldı.
- **28 Mart 1933** Hitler Yahudileri ve Yahudi mağazalarını boycot için emir verdi.
- **31 Mayıs 1933** İstanbul Darülfünun'u kapatılarak İstanbul Üniversitesi kuruldu.
- **1 Ağustos 1933** Muhittin Osman [Omay] Büyük Üstat seçildi.
- **1 / 2 Ağustos 1933** İzmir Karşıyaka Lokali geceyarısı kurşunlandı.
- **6 Ağustos 1933** İsmail Hürşit, Hâkim Büyük Âmir seçildi.

Darülfünun, İstanbul Üniversitesi adını aldı.

29 Ekim 1933 - Atatürk, Cumhuriyet'in 10. yılında tarihi nutkunu söylerken.

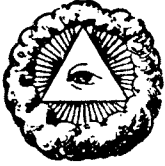
- **29 Ağustos 1933** Naziler tarafından tutuklanan Yahudiler toplama kamplarına gönderildi.
- **Ekim 1933** Türkiye Büyük Maşrıkı, 33 Büyük Maşrık veya Büyük Loca ile karşılıklı tanıştığını açıkladı.
- **29 Ekim 1933** Gazi Mustafa Kemâl Paşa'nın Cumhuriyet'in 10. yılında tarihi nutkunu söylemesi.
- **1933** Yunanistan'da Ortodoks kilisesi Masonluğu mahkum etti.
- **21 Haziran 1934** Soyadı Kanunu kabul edildi.
- **2 Temmuz 1934** Kırklareli'nden başlamak üzere Trakya'nın bazı kent ve kasabalarında Yahudilere karşı olaylar patlak verdi.
- **1 Ağustos 1934** Türkiye Büyük Maşrıkı'nın 25. yılı törenle kutlandı.
- **1 Ağustos 1934** Cumhuriyet Yıldızı Locasının Türk Yükseltme Cemiyeti namına Kadıköy'de inşa edeceği lokalin temel atma töreni yapıldı.
- **2 Ağustos 1934** Hitler kendisini "Führer" ilan etti.

- **18 Ağustos 1934** İkinci Türk Dil Kurultayı toplanarak çalışmalarını 23 Ağustos'a kadar sürdürdü.
- **24 Kasım 1934** Gazi Mustafa Kemâl'e TBMM tarafından "Atatürk" soyadı verildi.
- **26 Kasım 1934** Efendi, Bey, Paşa gibi lâkap ve unvanlar kaldırıldı.
- **3 Aralık 1934** Bazı kisvelerin [kıyafet] giyilemeyeceğine dair kanun kabul edildi.
- **5 Aralık 1934** Kadınlara genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı tanındı.
- **2 Ocak 1935** Soyadı Kanunu yürürlüğe girdi.
- **1 Mart 1935** Şubat ayında yapılan seçimlerden sonra açılan TBMM'ne 18 kadın üye girdi.
- **1 Mart 1935** Atatürk, TBMM tarafından 4. kez Cumhurbaşkanı seçildi.
- **1 Mart 1935** Abdülhalik Renda TBMM reisi seçildi. (5 Ağustos 1946'ya kadar)
- **1 Mart 1935** Sekizinci İcra Vekilleri Heyeti (Yedinci İnönü Hükümeti) Başvekil İsmet İnönü (Malatya) başkanlığında çalışmaya başladı.
- **18 Nisan 1935** 12. Uluslararası Kadınlar Kongresi 30 ülkeden 210 delegayla Yıldız Sarayı'nda yapılan törenle başladı ve 24 Nisan'a kadar devam etti.
- **10 Mayıs 1935** Beş yüz üyeli Türk Kadınlar Birliği son toplantısını yaparak "anayasadaki yeni değişikliklerin yürürlüğe girmesiyle birliğin devamına gerek kalmadığı" gerekçesiyle kendini feshetti.
- **25 Mayıs 1935** Birinci Basın Kurultayı Basın Birliği'ni kurmak amacıyla 117 tanınmış gazeteciyle toplandı. Üç günlük çalışma sonunda ertesi yıl toplanma kararıyla dağılan kurultay 40 yıl toplanmadı.
- **27 Mayıs 1935** Hafta tatili Cuma gününden Pazar gününe çevrildi.
- **15 Ağustos 1935** Hitler, Alman-Yahudi evliliklerini yasakladı.
- **28 Ağustos 1935** Mussolini, Habeşistan ihtilafının görüşmelerle değil, silahla halledileceğini söyledi.

- **7 Eylül 1935** Yüksek Şura [faaliyetin tatilinden önce] son kez toplandı.
- **19 Eylül 1935** Yahudilerin Alman kamu sektöründe çalışmaları yasaklandı.
- **2 Ekim 1935** Mussolini'nin askerleri Habeşistan'a girdi.
- **3 Ekim 1935** Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin adı Türk Tarih Kurumu oldu.
- **9 Ekim 1935** Türkiye Büyük Maşrıkı'nın faaliyetlerine nihayet verdiği Anadolu Ajansı bülteniyle duyuruldu.
- **10 Ekim 1935** Türkiye Büyük Maşrıkı'nın faaliyetlerine nihayet verdiği haberi günlük gazetelerde yer aldı.
- **15 Ekim 1935** Türkiye Büyük Maşrıkı'nın kapatıldığı, locaların mal varlığının hükümete devredildiği yolunda yorumlar günlük gazetelerde yer aldı.
- **3 Aralık 1935** Muhittin Osman imzasıyla İstanbul vilayetine verilen bir dilekçe ile "Cemiyetin faaliyetini tatil etmiş olduğu" bildirildi ve (Türk Yükseltme Cemiyeti) dernek mührü teslim edildi.

KAYNAKLAR

- Ahmet Akkan, *Büyük Üstadlar*, Mimar Sinan Yayınları, 1997
- Celil Layiktez, *Türkiye'de Masonluk Tarihi Cilt 1*, İstanbul, 1999
- Feridun Aksın et. al., *Cumhuriyetin 75 Yılı Cilt 1 1923-1953*, Yapı Kredi Yay., 1999
- Gökçen-Faruk Alpaya, *20. Yüzyıl Dünya ve Türkiye Tarihi*, Tarih Vakfı, 2004
- Mehmet Fuat Akev, *Masonluk Tarihi ile Genel Tarih Arasında Mukayeseli Tablolar*, Mimar Sinan Yayınları, 1987
- Murat Belge et.al., *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, 1983
- Murat Belge et. al., *Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, 1985
- Sacit Kutlu, *Didâr-ı Hürriyet*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004
- Sahir Erman, "İstanbul, Ankara ve İzmir Lokallerimiz Nasıl Geri Alındı?", *Mimar Sinan*, sayı 24, 1977, s: 45-47
- Sina Akşin et.al., *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Cem Yay., 1989
- Tamer Ayan, *Çift Başlı Kartal*, İstanbul, 1998
- Tamer Ayan, *EKSR ve Jürprudans*, İstanbul, 2000
- Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler cilt 1*, Simavi Vakfı Yay., 1984
- Toktamış Ateş, *Türk Devrim Tarihi*, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, 1980
- _____, *Büyük Şark* koleksiyonu, sayı:1-19, Türkiye Büyük Meşriki Yayın Organı, 1931-1935

1909 - 1935 DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE MASONLUK TARİHİ

Ergin KOPARAN

HISTORY OF FREEMASONRY IN TURKEY, 1909-1935

The first decade of the twentieth century marks the oppression of the Sultan Abdülhamid II in the Ottoman Empire. Those years also mark the opposition movement of the Young Turks either in the remote cities of the Balkans or in Europe in exile. In July 1908 the opposition movement finally achieved its goal and the Sultan proclaiming the Second Constitutional Government reopened the Parliament. The army members and the Young Turks that were urged from the Balkans in April 1909 suppressed a reactionary rebel in Istanbul. This brought the end of Sultan Abdulhamid's reign. The Committee of Unity and Progress overthrew him. Reşat, the new Sultan, promised to keep the constitution. After this moment Young Turks i.e. Committee of Unity and Progress, seized the opportunity to control the country. One of the first activities was to establish a national Grand Lodge. Just after the 1908 action Turkish freemasons got warrants to form two Lodges from the National Grand Lodge of Egypt. The Grand Orient of Turkey (Ottomans) was established in August 1909. Many Lodges were warranted in the capital, in Anatolia, in Syria, in Palestine and in Africa. Beginning with the one in Maghreb in 1911, wars one after another struck the country and also the freemasons until 1918. Lodges did their best to keep on their work. Many Freemasons took part in the Turkish Independence War. In 1923 after the establishment of the Turkish Republic the Grand Lodge of Ottomans changed its name into The Grand Lodge of Turkey. The twenties were the high days of the Grand Lodge. There were many freemasons among the members of the Parliament and in the government. Members of the craft were among the most respected components of the society. The mid-thirties brought the international tension and the footsteps of an approaching war. This also led the government to take extra measures to control the country. There was only one political party. The societies/associations (except the sport clubs) were also recommended to cease their activities. A period of dormancy began for The Grand Lodge of Turkey in September 1935.

Milli Bir Büyük Loca Kurma Arayışları

Yabancı obediyanlara bağlı Localarda çalışmakta olan Osmanlı Masonları, Meşrutiyetin getirdiği ortamda, milli bir Büyük Loca kurmak için teşebbüse geçtiler. O günler üzerine yazılmış anı ya da inceleme türünde makale veya kitaplarda Osmanlı Masonlarının değişik gruplar halinde zaman zaman toplanarak bir "Milli Büyük Loca" kurulmasını görüştükleri kaydediliyor. Örneğin, 1908 Ağustosunda, Selanik'ten gelen Masonların, İstanbul'da bulunan Masonlarla İstiklal Caddesinde Splendid kahvehanesi üzerindeki Tokathıyan Otel salosunda bir toplantı yaptığı ve Ferid Asseo'nun Selanik'teki masonik faaliyetleri aktardığı anlatılıyor.⁽¹⁾

Bu arada, bir Osmanlı Büyük Locası kurma niyet ve çabalarından haberdar olan çeşitli obediyanlara bağlı birçok Loca kendi obediyanlarını Osmanlı topraklarında bir "Büyük Loca" kurlmaları konusunda teşvik ediyorlardı. İtalyan obediyanına bağlı Bizansiyo Risorta Üstadı Muhterem Nicole Forti'nin İstanbul'da "kurduğu Büyük Loca" İtalyan Büyük Doğu'sundan dahi kabul görmemişti. *(Bu girişim daha sonra Osmanlı Büyük Maşrıkı'nın kuruluşunu dünyaya duyuran mektupta "yasadışı" olarak nitelenecektir.)* Ürfi Paşa'nın Büyük Üs-

Osmanlı döneminde bir Kardeş Sofrası fotoğrafı (Vefa Locası)

(1) A. Erginsoy, *Türkiye'de Masonluğun Doğuşu*, s. 31

tatlığında, Hamada Paşa'nın Büyük Üstat Yardımcılığında 1909 Mayıs ayında kurulduğu söylenen "Osmanlı Büyük Doğu"sunun "sadece ismen olduğu, gerçekte var olmadığı" Rivista Massonica'nın 31 Mayıs 1909 sayısında belirtiliyor.⁽²⁾ Aynı maksatla Renaissance Locası'nın yaptığı başvuruya Fransa'dan bir türlü olumlu cevap gelmemişti. Bu çabaların gerisinde kalmamak (bir yandan da İtalyan ve Fransız destekli oluşumları tanımadığını belirtmek) için olsa gerek İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın da Türkiye'de bir Büyük Loca kurulması için 1909 yılında izin verdiği kaydediliyor.⁽³⁾

İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra, 1908 yılında, Osman Fehmi ve Mehmet Tevfik ile Nail Reşid ayrı ayrı Mısır'a giderek Büyük Üstat İdris Ragıp ile "milli bir masonluk teşkili" konusunu görüşmüşler; oradan aldıkları ritüelleri Türkçe'ye tercüme ettirmişler; çekiç, regalya ve diğer gereçleri İstanbul'a getirmişlerdi.

14-15 Kasım günlerinde toplanan Osmanlı Masonları Resne Locasını kurdular ve 17 Kasım 1908'de İngiltere Birleşik Büyük Locası'ndan berat almış ve o tarihte muntazam olan Mısır Millî Büyük Locası'na başvurarak Türkçe çalışmak üzere berat aldılar. Resne'de, Osman Fehmi Üstadı Muhterem, Nail Reşid I. Nazır idi. Başka Osmanlı Masonları da yine Mısır Milli Büyük Locası'na bağlı olarak Fransızca çalışmak üzere, **La Fraternité Ottomane** (Uhuvvet-i Osmaniye) [Osmanlı Kardeşliği] Locasını kurdular. Mehmed Cavid Bey'in Üstadı Muhteremliğinde **Constitution** [Meşrutiyet] Locası da İspanya Büyük Locası'na bağlı olarak kurulmuştu.

Osmanlı Yüksek Şûra'sının Yeniden Teşkilatlanması

Osmanlı Eski ve Kabuledilmiş Skoç Riti Yüksek Şûrası Kadim ve Makbul İskoç Riti [Şûrayı Âli-i Osmanîsi], 1861 yılında Prens Abdülhalim Paşa'nın (Sadrazam Sait Halim Paşa'nın babası) Hâkim Büyük Âmirliğinde kurulmuştu. Aradan geçen zaman içinde, özellikle 1900'lerde İstanbul'da yoğunlaşan baskı döneminde bu kuruluş faaliyetini devam ettiremedi. Yüksek Şûra'yı yeniden faaliyete geçirme [uyandırma] arzusunda olan Osmanlı Masonları, bu konuda gerek Fransa, gerek İtalya Suprem Konsey⁽⁴⁾'leri ile görüşerek olumlu görüş almış; Belçika Suprem Konseyi Hâkim Büyük Âmiri Kont

(2) *nakleden O. Koloğlu, İttihatçılar ve Masonlar*, s: 136

(3) *İngiliz Elçisi Lowther'in 29.05.1910 tarihli raporundan, P. Dumont'un makalesinden ve T. Zarcone'den nakleden O. Koloğlu, İttihatçılar ve Masonlar*, s: 149

(4) *Süprem Konsey = Suprême Conseil: [Fransızca] = Yüksek Şûra (Osmanlıcası: Şûrayı Âli)*

Eugène Goblet d'Aviella tarafından Osmanlı topraklarında usulüne uygun bir Yüksek Şûra'nın tahsisi görevi Mısır Yüksek Şûrası'na verilmişti. Mısır Yüksek Şûrası da, 10-15 Haziran 1907'de Brüksel'de toplanan Yüksek Şûralar Konferansı'nda 33°'ye yükseltilmiş olan Prens Aziz Hasan Paşa'yı görevlendirmişti. Prens Aziz Hasan Paşa, ilk Hâkim Büyük Âmir Prens Halim Paşa'nın yeğenydi ve Birinci Kolordu'nun İkinci Selimiye Fırkası'nın kumandanı olarak İstanbul'da görevliydi.

Bu maksada yönelik olarak 3 Mart 1909 günü yapılan toplantıda Aziz Hasan Paşa ve Mısır Yüksek Şûrası'nın görevlendirdiği [Belçika Yüksek Şûrası üyesi de olan] Joseph Sakakini⁽⁵⁾, önce Mehmet Talât'ı 33. dereceye yükselterek Yüksek Şûra'ya aldılar. Daha sonra üçü Mithat Şükrü Bey'i Yüksek Şûra'ya aldılar. O zamanki EKSİR usullerine göre, Yüksek Şûra'ya yükseltilenin öncekilere katılmasıyla oluşan heyet bir sonraki üyeye Yüksek Şûra üyeliğini tevcih etti. Böylece sırasıyla Mehmet Cavid, Rıza Tevfik, Mehmet Arif, Nesim Mazliah, Mehmet Galip, Mişel Noradunkyan, David J. Kohen⁽⁶⁾ ve Osman Adil Beyler 33° ve Yüksek Şûra üyesi oldular. Bu şekilde "İskoçya atik ve makbul ritine" göre 1861'de muntazam bir surette teşekkül etmiş ve 1869'da Cenubî Amerika'da 'Charleston' şehrinde kâin Müttehit Şûrayı Âliler Valdesi olan Şûrayı Âli tarafından tanınmış olan Osmanlı İmparatorluğu Şûrayı Âlisi, İmparatorluk dahilinde mesleğin nazım kuvveti olmak salâhiyetile⁽⁷⁾ faaliyete geçiyordu. Toplantıda alınan kararlar Aziz Hasan ve Sakakini'nin imzaladığı zabıtlarla tespit edilerek toplantı "vazifelilere mükellefiyetlerini tevdi etmek üzere" yeniden toplanmak kaydıyla sona erdi.⁽⁸⁾ Daha sonra Asım, Fuat Hulusi, Galip Paşa, Rasih, Hüseyin Cahit, Emanuel Karaso, Osman Talât, Sarım Kibar ve Kâtipzade Sabri Beyler de 33° ye yükseltildiler.

(5) Adı, Fransızca metinlerde böyle, diğer bazı metinlerde ise [Hristiyan olduğunu ifade edecek biçimde] "Yusuf Bey Sakakini" olarak geçen, bazı araştırmacıların "Mısır'a yerleşmiş Suriye asıllı Hristiyan bir ailenin çocuğu" bazılarının "Yahudi" olduğunu ifade ettikleri; sadece Osmanlı Masonluğunun başlangıç evrelerinde değil 20. yüzyıl başı Mısır Masonluğunda da adı çok geçen kişi.

(6) Bazı yerde Michel Noradunghian ve David J. Cohen. Bu ve diğer adlar bazen Fransızca (yerine göre İtalyanca vb.) bazen de [tabii eski yazıyla] Türkçe imlayla geçmektedir. Türkçe geçtiği durumlarda telaffuz edene göre değişik biçimlerde farklı yazılmaktadır. [Esasen eski Türkçe'de sesli harf ve büyük harf bulunmadığı, genel kabul görmüş imla kurallarının hiçbir zaman oluşturulmadığı dikkate alınmalıdır.]

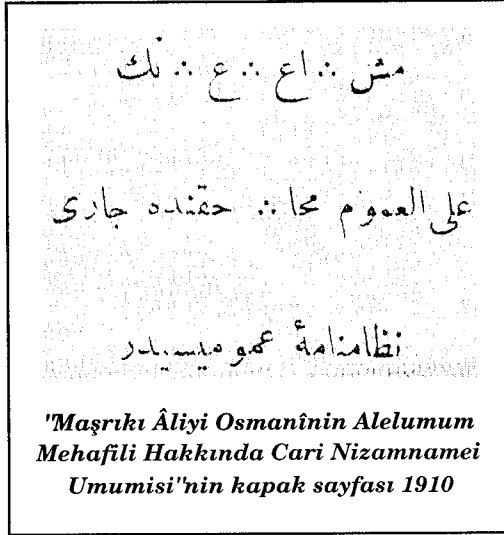
(7) T. Milli Büyük Meşrikinin 25. Yıldönümü..., s: 8

(8) Tesviye, sayı: 14, s: 28

25 Haziran 1909 günü yapılan ikinci toplantıda, Prens Aziz Hasan Paşa Hâkim Büyük Âmir, Josef Sakakini yardımcısı, Mehmet Cavid Hâkim Büyük Âmir Kaymakamı, Mehmet Talât Umumî Büyük Müfettiş, Mithat Şükrü Büyük Hatip, David Kohen Büyük Kâtip görevlerine seçildiler.

Osmanlı Büyük Maşrıkı'nın Kuruluşu

Bu arada sadece mebuslara mahsus **Vatan** Locası Mart ayında kurulmuştu.

Osmanlı topraklarındaki Localara ve Kardeşlere hitaben yazılmış, Aziz Hasan Paşa, David J. Cohen ve J. Sakakini imzalı 9 Haziran 1909 tarihli bir mektup Büyük Loca'nın kuruluşu için ilk somut girişim oldu.

Resne Locası üyeleri, I. Nazır Nail Reşid'in Üstadı Muhteremliğinde **Vefa** Locasını kurdular. Haziran sonu ve Temmuz başında da **Muhibban-ı Hürriyet** ve **Şafak** Locaları kuruldu.

13 Temmuz 1909 Salı günü Galata Noradunkyan hanında bulunan David Kohen'in Victoria de Berlin Sigorta Şirketi temsilciliği bürosunda toplanan, Aziz Hasan Paşa, Osman Talât (**Constitution**); Bohur Kamhi (**Makedonya Risorta**); Raphaella Ricci (**İtalya Risorta**); Victor Algranti, Edouard de Nari, Feyzi Menahem, Jak Suhami, André Antipas, Victor Mordo (**Bizansiyo Risorta**); Michel Noradunkyan, David J. Kohen, Georges Chassatis, Jean Siatis (**Renaissance**) olmak üzere toplam 14 delege ilk Türkiye Büyük Locası'nı **Maşrık-ı Azam-ı Osmanî** adı altında kurma kararı aldılar. Ancak, delegeler bu toplantıda yeterli çoğunluğun sağlanmadığını düşünerek seçim yapmadılar. 15 Temmuz 1909 tarihli yeni bir davet gönderildi.

1 Ağustos 1909 Pazar günü Beyoğlu Hacıpulos Pasajı lokalinde Edouard de Nari, Victor Algranti, Jacques Kalderon, Feyzi Menahem, Victor Mordo (**Bizansiyo Risorta**), A. Salem (**Veritas**), David J. Kohen, E. Casanova, Michel Noradunkyan (**Renaissance**), Faik Süleyman Paşa, Bohur Kamhi (**Makedonya Risorta**), Raphaella Ricci (**İtalya Risorta**), Osman Talât, Herkül Diyamantopulo, Erera Dario (**Constitution**), Aziz Hasan Paşa, Ahmet Nesimi, Josephe Sakakini (**Vatan**), Mehmet Ali Baba (**Muhibban-ı Hürriyet**), Nail Reşit, Osman Saip, Nuri Nazif, Tevfik, Sadık (**Vefa**), İlyas Modiano, Jak Suhami (**Şafak**), Osman Fehmi, Hilmi (**Resne**) ve Nadra Moudron (**Uhuvvet-i Osmanîyye**) kardeşlerden oluşan 29 delegenin katıldığı ikinci bir Genel Kurul toplandı.

Fransız obediyanısına bağlı olarak çalışan **Renaissance** Locasından ayrılan kardeşlerin "**Les Vrais Amis de Progres et L'Union**" adı ile Fransızca çalışmak üzere kurdukları "**Terakkî ve İttihat Hakiki Muhipleri**" Locası 1 Ağustos 1909'da Büyük Loca'ya katıldı.

1 Ağustos günkü toplantıda yapılan seçimleri 1934 yılındaki 25. Yıl Kutlama Töreninde dönemin Büyük Sekreter'i Muhittin Celâl şöyle anlatıyor:

"Üstadı Azamlığa ittifak ile Talât Saî,

Üstadı Azam muavinliğine ittifak ile Galip BB.: intihap olunuyor; diğer muazzafın de şu suretle seçiliyor;

Birinci N.: (Muhibbanı Hürriyet)ten Mehmet Ali

Birinci N.: muavinliğine Türk obediyanısına geçmiş olan "Bizansiyo Risorta" mahfeli Üstadı Muhteremi De Nari,

İkinci N.: lığa "Resne" M.: U.: Üstadı Muhteremi Osman Fehmi Niya-zi,

İkinci Na. muavinliğine "Uhuvvetiosmaniye" Üstadı Muhteremi Nadra Mutran,

Hat.: Rıza Tevfik,

Hat.: muavinliğine Noradunkyan,

Kâ.: Osman Talât,

Kâ.: muavinliklerine Kazanova Solon, Feyzi Menahem, Errera Dario,

E.: Hz.: ve Hs.: Sarım Kibar ve

E.: Hz.: muavinliğine Modyano, "Şafak" U.: M.:i,

İdare memurluğuna doktor Jak Suhami,

Birinci Bü.: Muhak. liğ "Vefa" Üstadı Muhteremi Nail Reşit

İkinci Bü.: Muhak. liğ doktor Bohor Kamhi

Üçüncü Bü.: Muhak. liğ Viktor Algrante

Dördüncü Bü.: Muhak. liğ Tevfik

Birinci Bü.: Teş. liğ Rafaello Riçi

İkinci Bü.: Teş. liğ Kelekyan Diran

Üçüncü Bü.: Teş. liğ Osman Saip BB.: seçildiler."

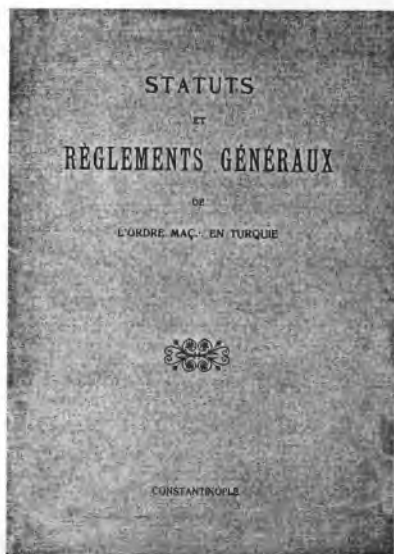
Kuruluş toplantısına katılan delegelerin bağlı oldukları Localar, Osmanlı Masonlarının yoğun olarak bulundukları, dolayısıyla da Maşrık-ı Azam-ı Osmanî'ye asıl kaynaklık eden Localar olarak kabul edilebilir. Söz konusu yıllara ait *[kısıtlı sayıdaki]* anı ve belgeden aralarında İngiliz, İskoçya obediyanları da olmak üzere diğer obediyanlara bağlı Localarda da Osmanlı Masonlarının bulunmuş olduklarını öğreniyoruz.

9 Ağustos 1909 Pazartesi günü [26 Temmuz 1325] görevlilerin is'adı yapıldı. Seyahatte olduğu için bu toplantıda da bulunamayan Büyük Üstat Talât Bey'in is'adı ise 7 Eylül günü yapıldı.⁽⁹⁾

Daha sonra, İspanyol Obediyansına bağlı **Constitution** Locası **Meşrutiyet** adıyla ve 8 numarayla 26 Aralık 1909'da, Büyük Loca'ya katıldı.

Kadıköy'de İtalyan Obediyansına bağlı **Kalkedonya** Locasında çalışan kardeşler **Ziya-ı Şark** Locasını kurarak 18 Ocak 1910'da Büyük Loca'ya katıldılar. Beyrut'ta çalışmak üzere 10 numaralı **Hilal-i Osmanî** Locasına patent verildi. İtalyan obediyanına bağlı **Bizansiyo Risorta** Locası 18 Şubat 1910 tarihinde 11 numara ile Büyük Loca'ya katıldı. (Bu Loca 1925 yılında **Akasya** adını alacaktır.)

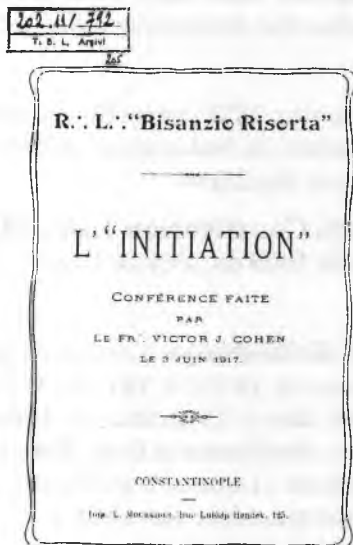
(9) *T. Milli Büyük Meşrikinin 25. Yıldönümü...*, s: 13

*Osmanlı Büyük Maşrıkı'nın
Fransızca Tüzüğü, 1910.*

*Calcedonia
İçtüzüğü*

*Victor J. Cohen'in "Initiation"
(Tekris) kitabının kapağı*

*Viktor J. Kohen'in "Tekris"
kitabının kapağı, 1918*

Bâni-i Hürriyet Cemiyeti

İkinci Meşrutiyet sonrasında örgütlenmede serbestlik bir dernek patlamasına yol açmıştır. Fransız Dernekler Yasası'ndan çevrilerek yürürlüğe konulan Cemiyetler Kanunu yasal çerçeveyi oluştursa da aslında kimse bir yasal düzenleme beklemek niyetinde değildi. O günlerde sayısız dernek kuruldu. Büyük Loca'yı kuran Osmanlı Masonları'nın da "Maşrik-ı Azam'ı bir "cemiyet" biçiminde kurdukları anlaşılıyor.⁽¹⁰⁾ Söz konusu dönemde kurulan dernek ve partiler üzerinde çalışmış olan Prof. Tunaya'nın dönemin dernekleri arasında zikrettiği⁽¹¹⁾ Maşrik-ı Azam-ı Osmanî'nin, 11 Teşrinievvel 1325'te [24 Ekim 1909] kabul edilen ve 15 Kanunuevvel 1325'te [28 Aralık 1909] yürürlüğe giren, "Kâtib-i Azam ve Memuru İdare [Büyük Sekreter ve Büyük İdare Memuru] Osman Talat" imzasını taşıyan ilk tüzüğünün [Kavânîn-i Esâsiye ve Nizâmât-ı Umumîye] ilk iki maddesi, Büyük Loca söz konusu olduğunda Masonlarca oluşturulduğu bilinen "ilk" derneğin bizatihi Maşrik-ı Azam'ın kendisi olduğunu ifade etmektedir.

"Maş.: Â.: O.:nin Kavânin-i Esâs-ı Umumîyesi

Birinci Bab

(Bâni-i Hürriyet Cemiyeti'nin Suret-i Tesisi Hakkındadır)

Birinci Madde- Bâni-i Hürriyet Cemiyeti âmal-i terakkiyata matuf bir müessese-i umumiyedir ki taharri-i hakikat ve tekemmül-ü insaniyet maksadıyla (hürriyet, uhuvvet ve müsavat) esaslarına müstenittir. Umur-u Mezhebiye ile işğali olmamakla beraber herkesin sâlib olduğu dine hizmet eder. Sinesine kabul edeceği zavattan müntezerat-ı erbab-ı namustan olmaları ve bina-yı hürriyetin deşatir ve kavaidini tefhim ve neşr-ü tamim edebilecek derece-i zekâyâ haiz bulunmalarıdır.

Bundan başka efradından itikadında samimiyet, tahsil-i ilm ve kemal arzusu ve hiss-i fedakâri talep eyler.

Bina-yı hürriyet, müsavat ve uhuvvet hissiyatıyla yekdiğerine merbut ve terakkiyat-ı içtimaiyeye münferiden ve müçtemian çalışan âmal-i hayriyeyi bütün vus'uyla ifaya şayan olan afif ve namusperver zevattan mürekkep bir cemiyet teşkiline sâidir.

(10) T. Ayan, *Atatürk ve Masonluk*, s: 120-121

(11) T. Z. Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, s: 388

İkinci Madde- Memalik-i Osmaniye Bâni-i Hürriyet Cemiyeti, Ma.: A.: O.: 'nin taht-ı himaye ve idaresinde umum Maha.: 'i muntazamada mukayyet efradından ibarettir."⁽¹²⁾

Meşrutiyet, Savaş Yılları, Mütareke

İkinci Meşrutiyet'ten sonra devlete egemen olan İttihat ve Terakkî komitesi⁽¹³⁾ ile birlikte Masonlar da iktidarda etkin oldu. Yurt dışına Masonlardan oluşan heyetler yollandı. Masonlar önemli mevkilere geldiler. Fakat bu yıllar aynı zamanda savaşların, iktidar çekişmelerinin de yaşandığı yıllardı. Büyük Loca'nın kurucuları (ve Locaların görevlileri) arasında İttihat ve Terakkî ileri gelenlerinin bulunması Locaların siyasete karışmasını da birlikte getirdi. Siyasi hayatın olumsuzlukları Localara yansdı. Bu yıllarda ülke hayatında etkisini his-

settiren İttihat ve Terakkî ile Hürriyet ve İtilaf partileri arasındaki sert çekişme Masonluğa zarar verdi. İttihat ve Terakki Cemiyetini (partisini) yıpratmak amacıyla Masonluğa hücumlar başladı. İttihat ve Terakki-cilerin hepsi de Mason değildi. Hatta aralarında Masonluğa karşı olanlar da bulunuyordu. Zaman zaman bu konu cemiyet içi çekişmelerde de gündeme geldi. Büyük Loca'nın kurulmasından hemen sonraya rastlayan günlerde, 1909 yılı Eylül sonu ve Ekim başında Selanik'te yapılan İttihat ve Terakki Cemiyeti kongresinde Miralay Sadık'ın gün-

*Osmanlı döneminden bir
Üstadı Muhterem bijusu*

(12) *Maş.: A.: O.: 'nin Kavânin-i Esâsiye ve Nizâmât-ı Umumîyesi*, 1909

(13) "İttihat ve Terakkî" önce komite olarak ortaya çıkmış sonra cemiyet olarak anılmış [ITC] parti sıfatı sonraları kullanılmıştır. Osmanlı siyaset hayatı henüz çok yeni olduğu için "cemiyet" ve "parti" kavramları da henüz oturmamıştı.

deme getirdiği "Siyonistler ve Masonluk" layihası büyük gürültü kopardı. Sonunda layiha dikkate alınmadı.

Meşrutiyetin ülkeye getirdikleri arasında yayıncılığın (gazete ve dergiler) çok gelişmesi; hemen hemen her aydının bir gazete veya dergi köşesinde görüşlerini yaymaya çalışması ve kaçınılmaz olarak başlayan ve bir daha hiç bitmeyen polemikler, "kalem savaşları" vardı. Bu yazarlar arasında Mason olduğu bilinenlerin bulunması polemiklere "Masonluğun" da karıştırılmasıyla sonuçlandı. 1910-1911 gazeteleri Masonluk hakkında bazen lehte, bazen aleyhte yazılarla doludur. Bu yayınlar nedeniyle bazı Localar faaliyetlerini kısıtlamak zorunda kaldılar. Bu dönemde (1911) heyecanlı, atak tavırları ve tepki çeken üslubuyla tanınan Rıza Tevfik, süren bir İttihatçı-Hürriyetçi polemikğine katılarak (yine Mason olan) İttihatçı Hüseyin Cahit'le çekişmiş; adının irticacılar arasında sayılmasının getirdiği kızgınlıkla söze Melamiliği, Masonluğu da katarak polemikği büyüttü.

Talât, 1910 yılında Büyük Üstatlıktan istifa edince yerine yardımcısı Miralay Galip geçti. Daha sonra Büyük Üstatlığa seçilen, Faik Süleyman Paşa 1912'ye kadarki dönemi tamamladı. 1912-1915 döneminde Mehmet Ali Baba Büyük Üstat, Mişel Noradunkyan Büyük Üstat Yardımcısı seçildiler ve dönemlerini tamamladılar.

Dünya Savaşı'na Osmanlı İmparatorluğu'nun girmesiyle birçok Mason cepheye gitti. 1910'daki Arnavutluk isyanı, 1911 Trablusgarp savaşı, 1912'de başlayan Balkan Savaşı'nın ardından o zaman henüz "Genel Savaş" diye adlandırılan I. Dünya Savaşı, ardından Kurtuluş Savaşı boyunca yaklaşık on yıl "savaş", "cepheden dönmeyenler", "şehitler ve gaziler" yaşamın bir parçası olacaktır. Örneğin, 1915 yılında göreve seçilen Büyük Üstat Süleyman Faik Paşa, kısa bir zaman sonra cephede şehit oldu, dönemini muavini Mehmet Cavid Bey tamamladı.

Masonluğa karşı olan (Başkumandan Vekili) Enver Paşa, savaş yıllarında hükümet emri ile Locaların faaliyetlerini bir süre durdurdu.

1918 yılında Rıza Tevfik Büyük Üstat; Fuad Hulusi Büyük Üstat Muavini seçildi. Aynı günlerde, savaşta acı son yaklaşmıştı. Ekim ayında Sadrazam Talât Paşa istifa etti ve Osmanlı Devleti yenilgiyi kabullendi. Kasım başında İttihatçılar partiyi feshedecek, liderleri ülkeden ayrılacaktı.

1918 yılında Osmanlı Devleti'nin savaşı kaybeden safta olmasıyla imzalanan Mondros Mütarekesi sonucu ülke topraklarının büyük bir bölümü kaybedildi. Dolayısıyla bu topraklarda kurulmuş olan Localar (1918'e kadar berat verilmiş olan 38 Locadan 18'i) ülke sınırları dışında kaldı.

Mütareke döneminde Hürriyet ve İtilafçıların yıldızı yükseliyordu. Çeşitli kaynaklar, Mütareke döneminde Büyük Üstat olan Rıza Tevfik'in "Hürriyetçiliğini öne çıkarıp siyaseti camiaya sokarak İttihatçı oldukları için birçok Masonu uzaklaştırmış ve bunların isimlerini içeren listeleri yaymış olduğunu, hatta mahfilleri bastırıp üyeleri yakalattırdığını" öne sürmektedir. Lokali basmaya gelenlerle konuşan Nail Reşidin bu kişileri ikna ederek meseleyi kapattığı yazılmaktadır.⁽¹⁴⁾ Rıza Tevfik, bu tutumu sonunda dönemini tamamlamadan 1919 yılında istifa etmiş; Fuad Hulusi Büyük Üstatlığa seçilmiştir.⁽¹⁵⁾ Bundan yaklaşık altı ay sonra Sevr anlaşmasına Osmanlı Devleti adına imza koyanlardan birinin Rıza Tevfik olduğunu da tarih kaydedecektir. Rıza Tevfik'in kararlı bir İttihatçı karşıtı olması nedeniyle İttihatçıların bütün girişimlerinin tersini savunduğu ve "onların girdiği savaşı sona erdirmek üzere" Antlaşmaya imza attığı yapılan yorumlar arasındadır.

Dönemin Fuad Hulusi tarafından tamamlanmasının ardından, 1921 yılında seçilen ve 1924 yılına kadar görev yapan Besim Ömer'in döneminde Kurtuluş Savaşı bütün hızıyla sürecektir ve kazanılacak, saltanat lağvedilecek, Osmanlı İmparatorluğu sona erecek, Lozan Antlaşmasıyla yeni bir devlet doğacak, Cumhuriyet ilan edilecektir.

Çocuk Esirgeme Kurumu

1917 yılı Mart ayında toplantıya gelmekte olan Avukat Celâl Derviş, kimsesiz çocukların soğuktan titreyerek Tünel mazgallarından çıkan sıcak havayla ısınmaya çalıştıklarına şahit olunca, Hatip olarak görevli bulunduğu Necat Locasında bu durumu belirterek çocukları korumayı amaçlayan bir kurum oluşturulması gerektiğini ortaya atmıştır. Konu hakkında söz alan Ahmet Emin [Yalman], Mustafa Reşat [Mimaroglu], Servet Yesari, Osman Tevfik de aynı görüşü ifade etmişler ve "Himaye-i Etfâl Cemiyeti" [Çocukları Koruma Derneği] kurulması

(14) A. Erginsoy, *Türkiye'de Masonluğun Doğuşu...*, s: 54

(15) *Maşrik-ı A'zam-ı Osmânî'nin 26 Kânun-u Sâni 1330 [26 Ocak 1920] tarihli tamiimi*

için karar alınmıştır. Derneğin tüzüğü Ahmet Emin tarafından hazırlanmış, kurucular Necat Locasından Avukat Celâl Derviş, Ahmet Emin, Mustafa Reşat, Osman Tevfik, Servet Yesari, Kemal Derviş; İstanbul Mebusu Haralambidi, İzmir Mebusu Nesim Mazliyah, Sağlık Genel Müdürü Dr. Adnan [Adıvar], Atina sabık [eski] elçisi Ahmet Muhtar, Avukat Mişel Noradunkyan ile Dr. Rasim Ferit'ten oluşmuş ve Dahiliye Nezareti'ne başvurulmuştur.

Derneğin Yönetim Kurulu Başkanlığına İsmail Canbolat, Yardımcılığına Servet Yesari, Saymanlığına Osman Tevfik, Sekreterliğine Mebusan Meclisi Başkatiibi Asım [Çalıkoglu], Muhasip Yardımcılığına da Kâzım Refik seçilmişlerdir.

Büyük Maşrık'ın 19 Mart 1917 [1333] tarihli toplantısında Celâl Derviş'in öncülüğünde yapılan bu teşebbüsten söz ediliyor, 22 Şubat 1918 tarihli toplantısında da "Himaye-i Etfal" kongresinde okunacak raporun onaylandığı belirtiliyor ve bütün Kardeşlerin kongreye katılmaları isteniyor.⁽¹⁶⁾

Dünya Savaşı'nı izleyen mütareke günlerinde dernek başkanlığına Doktor Besim Ömer Paşa getirilmiş; sonunda İstiklâl Savaşı sırasında dernek Ankara'da 1921 yılında "Türkiye Himaye-i Etfâl Cemiyeti" unvanı ile (ilk kuruluştaki kurucular arasında olan Necat Locası üyesi) dönemin Hariciye Vekili, İstanbul Mebusu Ahmet Muhtar tarafından yeniden kurulmuş; İstanbul'daki ilk merkez Ankara'daki yeni merkeze bağlı bir şube haline getirilmiştir. Dernek daha sonra "Çocuk Esirgeme Kurumu" adını almıştır.⁽¹⁷⁾

Türkiye Büyük Maşrıkı

Türkiye Cumhuriyeti'nin doğmasıyla birlikte yeni Localar kuruldu; ülkede yeşeren ulusallık anlayışı Masonluk için de yeni bir boyut ve anlam getirdi. Masonluk kendi bünyesini, Atatürk İnkılabı'nın ilkelere öz ve biçim olarak uyarlamaya çalıştı. Büyük Loca'nın adı **Türkiye Büyük Maşrıkı**; Yüksek Şûra'nın adı **Türkiye Yüksek Şûrası** olarak değiştirildi.

Bu dönemde, Cumhuriyet'in önde gelen kadroları arasında çok sayıda Mason bulunuyordu.

(16) *T. Milli Büyük Meşrikinin 25. Yıldönümü...*, s: 16

(17) Suha Umur, "Necat Mahfil-i Muhteremi...", *Mimar Sinan*, sayı 22, s: 67-69

Liberté, Égalité, Fraternité,

۱۴۴۶ هجری قمری

دائرة لك. اع.

GRAND SECRÉTARIAT

100

4c

نومرو
۴۸

سیدوئے ح : موزوئے

[illegible]

1336 (1920)de göreve gelen Daimi Heyet hakkında levha
26 Ocak 1920

Cumhuriyet döneminde, kamuoyunun dikkatini Masonluk ve Masonlar üzerine çeken bazı olaylar da meydana geldi. Çeşitli çevrelerde olumlu ve olumsuz yankıları olan bu olaylara zaman dizini sırası içinde kısaca değinilecektir.⁽¹⁸⁾

Tanınma Çabaları: AMI 1921

Bu dönemde, İngiltere Birleşik Büyük Locası ve onun öncülüğündeki muntazam Büyük Loca'lar, Türkiye Büyük Locası'nı "kuruluşunun gayrınızami olması nedeniyle" tanımıyorlardı. Ancak, gayrimuntazam topluluğun öncüsü Grand Orient de France ve benzeri diğer bazı obediyanlar Büyük Loca'yı tanıyor ve ilişkiye giriyorlardı. Kuruluş dönemine ve izleyen yıllara ait eldeki belgelerde (örneğin nizamname ve talimatlar söz konusu olduğunda) "Grand Loge de France"ın örnek alınıp ona uyulmaya çalışıldığı görülmektedir.

(18) Bu yazıda kısaca değinilen söz konusu olayların belli başlıları 103. sahidedeki şu makalede etraflıca incelenmektedir: **Tamer Ayan**, "1928-1933 Yılları Arasında Geçen Dört Masonik Olayın Tarihçesi", 2005

Büyük Loca, uluslararası ilişkiler çerçevesinde, 1921'de Cenevre'de A.M.I. (Association Maçonnique Internationale-Uluslararası Masonluk Birliği) adlı örgütün toplantısına katıldı. Muntazam Büyük Localar başta yer aldıkları bu kuruluştan daha sonra, masonik intizama uymayan kuruluşların da yer alması nedeniyle ayrıldı ve kuruluş gayrimuntazam sayıldı. Türkiye Büyük Locası ise, 1935 yılına kadar yapılan bütün A.M.I. kongrelerinde yer aldı.

Eldeki belgelere bakıldığında "intizam" ve "tanıma" konusuna o dönemde farklı bakıldığı; konunun Anglo Sakson yaklaşımı paralelinde anlaşılmadığı izlenimi uyanmaktadır. Örneğin, 21 Ocak 1923 günü Büyük Görevliler Kurulu tutanağında birçok Obediyans ile ilişkide olduğu "ve fakat İngiltere, İskoçya ve İrlanda Büyük Localarıyla maalesef henüz ilişki kurulamadığı" kaydediliyor. Tanınmanın, bazı koşulları yerine getirme ve bazı edim ya da eylemleri yapıp bazılarını yapmama gibi **nesnel** koşulları bulunduğu değil de obediyansların o andaki yöneticilerinin kişisel kararlarıyla yazılacak bir kutlama mektubuyla olabileceği yaklaşımı satır aralarında seziyor.

Gazi Mustafa Kemal'e Teklif Götürülmesi

Mart 1925 tarihindeki Genel Kurul toplantısında "Cumhurreisi Kemal Paşa'ya 33° nin tevcih edilmesinin münasip olacağı" hakkında teklif yapıldı. Ayrıca, bu derece ile birlikte, fahri reislik ve Rit hamiliği de verilmesi fikri benimsendi. Ancak, resmi teklif götürülmeden önce, Atatürk'ün bu konudaki görüşünü özel olarak alması için Hâkim Büyük Amir Fikret Takîyeddin görevlendirildi.

Fikret Takîyeddin, Tekirdağ Milletvekili [Okyar ve III. İnönü hükümetlerinin İçişleri Bakanı] Cemil Bey'in [Uybadın] de hazır bulunduğu bir sohbette, Atatürk'e bu ön teklifi yaparak fikrini sordu. Atatürk'ün cevabı "Şimdilik kalsın. Kendinizi gösteriniz. Sonra görüşürüz" şeklinde oldu.

Ertesi yıl bir teklif daha yapıldı. İzmir-Çeşmealtı'nda yapılan ve Atatürk'ten başka, İsmet Paşa, Vali Kâzım Bey [Dirik], İş Bankası İzmir Şubesi Müdürü Şerif Bey'in [Onay] hazır bulundukları bir sohbette, Halk Partisi İzmir Mutemedi, aynı zamanda Güneş Mahfili üyesi Dr. Sadettin tarafından Atatürk'e "Masonluğa katılması halinde büyük kuvvet kazanılacağı" söylendi.

Atatürk'ün cevabı şöyle oldu: "Ben sizin çok faydalı bir teşekkür olduğunuzu, insanlık idealine büyük hizmet ettiğinizi biliyorum. Bunun için size mümkün olduğu kadar yardımcı olmak isterim. Mussolini'nin yaptığı gibi takibata uğramanıza asla müsaade etmeyeceğim. Sadece büyük vazifem itibarı ile sizin usullerinize tabi olamayacağım için, aranıza katılabilmem mümkün değildir."

Gazi Hazretlerine teşekkür mektubu

Mustafa Kemal'in köpeği 1925'in bahar aylarında bir gün kendisini ısırdı. Köpeğin kendi sahibini ısırması bir takım endişelere yol açtığı için o zamanın tanınmış veterinerlerinden Hayim Naum İstanbul'dan çağrıldı.

Görüşmeleri esnasında Hayim Naum'un Mason olduğunu öğrenen Mustafa Kemal bu vesile ile Masonlara selâmlarını gönderdi.

Vefa locasının 8 Mayıs 1925 tarihli zabıtnamesinde bu olayla ilgili olarak Hikmet Ömer K.'in söz aldığını ve yukarıda söz edilen olay nedeniyle Ankara'da bulunan Hayim Naum K.'i Reisi Cumhuremiz Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin selâmlarını iletmeye memur ettiğini, bunun üzerine Büyük Maşrık'ın da Reisi Cumhur hazretlerine bir teşekkür mektubu yazma kararını aldığını aktardığını yazmaktadır. Söz edilen teşekkür mektubu

"Türkiye Cumhuriyeti Reis-i Âli-i Kaderi
Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Efendimiz Hazretleri,

Ankara'da hizmet-i celilelerinde bulunan doktor Hayim Naum efendi vasıtasıyla Türkiye Masonluğuna isal-i selâm lûtfunda bulunmuş olmanızı derin bir tahassüs-ü minnetterane ile istihbar eden Türkiye Maşrık-ı Azamı, hissiyat-ı samime-i müteşekkirânesini hâkipâyî sâmilere arz ve ilâ ile kesb-i fahr eder." diye başlamakta ve "Teşekürat-ı tazimkâranemizi hâkipâyî sâmi-i riyasetpenahîlerine arz ve tekrar eyleriz, efendimiz hazretleri.

9 Mayıs 1341 [1925]

Reis (Servet Yesari)"(19)

(19) S. Umur, "Maşrık-ı Azam tarafından Atatürk'e yazılan bir mektup", *Mimar Sinan*, sayı 21, 1976, s: 68-70

diye sona ermektedir. Bugünkü dille özetlenecek olunursa, Ankara'da hizmetlerinde olan Doktor Hayim Naum aracılığıyla Türkiye Masonluğuna selam göndermek inceliğinde bulunmuş olmalarını minnet duygularıyla öğrenen Türkiye Büyük Masrıkı'nın içten teşekkür dolu hislerini sunmaktan şeref duyduğu belirtilmektedir.

Yavuz - Havuz Davası

TBMM'de, Mondros Mütarekesi ile İzmit Körfezi'nde tecrit edilen Yavuz Zırhlısının tamiri ve yeni oluşturulan Donanmaya katılması hakkında 3 Eylül 1924 tarihinde karar alındı. Bu iş için iki milyon TL bütçe ayrıldı ve hasarlı olduğu için başka yere götürülemeyen geminin on yıldır bulunduğu bu yerde kızaklanması için bir yüzer havuz alınması öngörüldü. *(Nitekim, adından da anlaşılacağı gibi o zaman büyük bir bataklık, küçük bir göl ve fındık tarlaları ile kaplı olan bugünkü Poyraz Rıhtımı civarında tamirata gerçekleştirmek için havuz ve diğer tesisler kurulacak; çalışanların barınması için barınaklar yapılacak, bir yerleşim oluşacak; bu yer bucak yapılarak "Gölcük" doğacaktı.)*

YAVUZ OLAYINDA BAKANLAR KURULU

III. İCRA VEKİLLERİ HEYETİ

(Fethi Okyar Hükümeti)

22 Kasım 1924-3 Mart 1925

Başvekil
Müdafaai Milliye V.
Adliye Vekili
Dahiliye Vekili

Hariciye Vekili
Maliye Vekili
(Çankırı)
Maarif Vekili
Ziraat Vekili
Ticaret Vekili
Nafia Vekili
Sıhhiye ve Muaveneti
İçtimaiye Vekili
Bahriye Vekili
Mübadele, İmar ve İskan V.

Ali Fethi Bey [Okyar] (İstanbul)
Ali Fethi Bey
Mahmut Esat Bey [Bozkurt] (İzmir)
Recep Bey [Peker] (Kütahya)
(5 Ocak 1925'ten sonra) Cemil Bey
[Uybadın] (Tekirdağ)
Şükrü Bey [Kaya] (Menteşe)
Mustafa Abdülhalik Bey [Renda]
Saraçoğlu Şükrü Bey [Saraçoğlu] (İzmir)
Hasan Fehmi Bey [Ataç] (Gümüşhane)
Cenani Bey (Gaziantep)
Fevzi Bey [Pirinçzade] (Diyarbakır)
Mahzar Bey [Germen] (Aydın)
İhsan Bey [Eryavuz] (Cebelibereket)
Recep Bey [Peker] (Kütahya)

Gazi Mustafa Kemal'in 1 Kasım 1924'te TBMM'nin açılış konuşmasında "bahriyeyi esaslı bir biçimde geliştirip düzenlemek"ten söz etmesinin ardından 30 Aralık 1924 tarihli bir kanunla Bahriye Vekâleti kurularak bu iş onun yetkisine bırakıldı. Bu konuya çok önem veren Gazi Mustafa Kemal, Eylül 1925'te Yavuz'u ziyarete gitti ve orada Donanma Komutanı Yarbay Necati'ye hitaben Yavuz muharebe zırhlısının ülke açısından önemini vurgulayan bir konuşma yaptı.

Bahriye Vekâleti'nin başlıca (belki de tek) işi Yavuz'un onarımı idi. Bahriye Vekilliği'ne, TBMM'ne birinci dönemde Cebelibereket (Adana-Hakkâri-Gaziantep) mebusu olarak girmiş olan emekli topçu binbaşısı, eski İttihat ve Terakki Cemiyeti azası, bir süre İstiklâl Mahkemesi Reisliği yapmış İhsan Bey [Eryavuz] getirildi.

Bahriye Vekâleti kurulmadan önce, İhsan Bey, Ömer Nâzım Bey ve Dr. Fikret Takîyeddin Bey, kurdukları bir şirket vasıtasıyla hükûmete Yavuz'un tamiri konusunda teklif vermişlerdi.

YAVUZ DAVASI ÖNCESİNDE BAKANLAR KURULU

IV. İCRA VEKİLLERİ HEYETİ

(3. İnönü Hükümeti)

4 Mart 1925 - 1 Kasım 1927

Başvekil	İsmet Paşa [İnönü] (Malatya)
Müdafaa-i Milliye V.	Recep Bey [Peker] (Kütahya)
Adliye Vekili	Mahmut Esat Bey [Bozkurt] (İzmir)
Dahiliye Vekili	Cemil Bey [Uybadın] (Tekirdağ)
Hariciye Vekili	Tevfik Rüştü Bey [Aras] (İzmir)
Maliye Vekili	Hasan Bey [Saka] (Trabzon) (13 Temmuz 1926 istifa) sonra Mustafa Abdülhalik Bey [Renda]
Maarif Vekili	Hamdullah Suphi Bey [Tanrıöver] (İst.) (23 Aralık 1925 istifa) sonra Mustafa Necati Bey (İzmir)
Ziraat Vekili	Sabri Bey [Toprak] (Saruhan)
Ticaret Vekili	Ali Cenani Bey (Gaziantep) (17 Mayıs 1926 istifa) sonra Mustafa Rahmi Bey [Köken] (İzmir)
Nafia Vekili	Süleyman Sırrı Bey (İstanbul) (14 Aralık 1925 vefat) (14 Ocak 1926'da) Behiç Bey [Erkin] (İstanbul)
Sıhhiye Vekili	Refik Bey [Saydam] (İstanbul)
Bahriye Vekili	İhsan Bey [Eryavuz] (Cebelibereket) (2 Kasım 1927 tarihinde kurulan 4. İnönü Hükümetinde İhsan Bey yer almamış; Bahriye Vekâletine Müdafaa-i Milliye Vekili Mustafa Abdülhalik Bey vekalet etmiş ve bakanlık 16 Ocak 1928'de lağvedilmiştir.)

İhsan Bey Vekil olunca onarım için bir Fransız şirketi ile anlaştı. (Tairatın yapılacağı havuzu da bir Alman şirketi inşa etti.) Meydana gelen bir kaza sonucu hasar gören havuzun onarılması gecikince Yavuz'un onarımı da gecikti ve şirket ile hükümet arasında anlaşmazlık çıktı. Vekil ile şirket arasında yolsuzluk iddiaları ortaya atıldı. Bu arada doğu Anadolu'da başlayan isyana karşı yeterli tedbirleri almakta duraksaması üzerine Fethi Bey [Okyar] kabinesi Mart 1925'te düştü. İsmet Paşa, hükümeti kurarak isyana müdahale etti; isyan bastırılarak sorumlular İstiklâl Mahkemesi'ne sevk edildi.

İsmet Paşa, 1927 sonlarında Yavuz olayını ele aldı. Kasım başında (İhsan Bey'in Bahriye Vekilliğini sürdürdüğü) 3. İsmet Paşa hükümeti sonra erdi; 2 Kasım'da kurulan 4. İsmet Paşa hükümetinde İhsan Bey yer almıyor, Bahriye Vekâleti'ne Müdafaayı Milliye Vekili Abdülhalik Bey vekalet ediyordu. Başvekil İsmet Paşa'nın, 18 Aralık 1927'de Malatya milletvekili sıfatıyla verdiği soru önergesiyle İhsan Bey hakkında meclis soruşturması açıldı. 24 Aralık 1927'de TBMM, İhsan Bey hakkında soruşturma açılmasına karar verdi ve Yunus Nadi Bey başkanlığında bir soruşturma komisyonu kuruldu. Bahriye Vekâleti 16 Ocak 1928'de lağvedildi. 26 Ocak 1928'de İhsan Bey'in dokunulmazlığı kaldırıldı. 2 Şubat'da İhsan Bey tutuklandı. 16 Şubat 1927'de Bilecik Milletvekili Dr. Fikret Bey tutuklandı. Vekil ile birlikte, Dr. Fikret Takîyeddin Bey, Sapancalı Hakkı Bey ve Ömer Nazım Bey Yüce Divan'da yargılandılar.

Sonuçta 16 Nisan 1928'de Yüce Divan'ın verdiği kararla, "... havuzun ihalesi işinde Nâzım ve Fikret Beylerin yüzde beş komisyon aldıkları... sabit görüldü..." "İhsan Beyin irtikap ve T. Ceza Kanunu'nun 205. maddesine göre altı sene hapse mahkumiyetine..." , "... Sapancalı Hakkı Beyin fer'an zimmethal olmak itibarıyla ceza kanunu 61 ve 13. maddeleri delaletiyle 205. maddesine göre bir sene hapsine... Ömer Nazım ve Fikret Beylerin dolandırıcılıktan dörder ay hapislerine ve 100'er lira ceza-i nakdiyeye mahkumiyetlerine..." karar verildi.

Yüce Divan'da hâkim üye olarak bulunan zamanın Hâkim Büyük Âmir Kaymakamı Fuad Hulusi [Demirelli], Fikret Takîyeddin hakkında "... daha ağır cezayı gerektiren rüşvet suçunu işlediği" yolunda oy kullanarak karara muhalefet etti.

Fikret Takîyeddin'in, mahkum olmasıyla Hâkim Büyük Âmirlik görevi son buldu; yerine Hâkim Büyük Âmir Kaymakamı Fuad Hulusi, 21 Nisan 1928'de Hâkim Büyük Âmir seçildi. Fikret Takîyeddin'in Masonluktan kaydı da silindi ancak bu olay Masonluk karşıtı çevrelerde malzeme olarak kullanıldı.

Dernek Statüsü

Medeni Kanun'un 1926'da kabulünün dernekler hukukuna getirdiği düzenlemenin gereği olarak, Mason kurumları da birer dernek statüsüne sokuldu.

İzmir'de, 25 Şubat 1926 tarihinde "Yetimlere Yardım Cemiyeti" adıyla Vilayet'e bir dernek başvurusu yapıldı.

Beyoğlu Telgraf Sokağı 15 numara adres gösterilerek 22 Haziran 1927 tarihinde verilen "Tekâmül-ü Fikrî Cemiyeti" kuruluş beyannamesi 30 Haziran 1927'de 200 numara ile İstanbul Vilayeti'nce tasdik edildi.

Türkiye Büyük Maşrıkı'nın resmi statüsünü içeren bu derneğin adı 16 Mayıs 1929'da "Türk Yükseltme Cemiyeti" olarak değiştirildi.

11 Ocak 1933 tarihinde tüzüklerde değişiklik yapılarak cemiyetin adı "Türk Yükseltme Cemiyeti - Türkiye Büyük Maşrıkı" olarak değiştirildi; "... bu cemiyetin üyelerine Mason denir" hükmü konuldu.

Türkiye Yüksek Şûrası da 9 Mayıs 1932 tarihinde 347/456 numaralı ilmühaberle "Türkiye Yüksek Masonluk Cemiyeti" unvanıyla kendini tescil ettirdi.⁽²⁰⁾

Türk Ocakları Kurultayı

Dördüncü Türk Ocakları Kurultayı, 1927 yılı Nisan ayında yapılacaktı. Türk Ocakları Hars heyetinden [kültür komisyonu] Devellioglu Burhanettin ve arkadaşları, "gayri milli bir müesseseye mensup zevatın Milli Türk Ocaklarına intisab edemeyecekleri" hakkında bir önerge hazırladılar. Burada kastedilen Masonluktu. Hazırlığı haber alan, Dr. Tefik Remzi [Kazancı] ve şair Mehmet Emin [Yurdakul] önerge sahibi Devellioglu Burhanettin'i hars odasına çağırarak kendisine Masonluk hakkında bilgi verdiler. Devellioglu Burhanettin, arkadaşlarını da ikna ederek önergenin verilmesini önledi. Önergeyi önce hazırlayan, sonra geri alan İstanbul 1898 doğumlu Sigortacı Burhanettin [Devellioglu], daha sonra Murat Locasına teklif edilerek 13 Mayıs 1928 tarihinde 96 matrikül numarasıyla tekeris edildi.

Hamdullah Suphi'nin başkanı olduğu Türk Ocakları'nın 23 Nisan 1927'de 170 delege ile başlayan kongresinde kongre başkanlığına Adliye Vekili ve Kuşadası delegesi Mahmut Esat'ın seçildiği de bir ayrıntı olarak kaydedilmelidir.

(20) C. Layiktez, *Türkiye'de Masonluk Tarihi cilt 1*, s: 156

İkmal-i Tahsil Cemiyeti

Selamet Locası üyeleri 1927 yılında "iyi okuyan öğrencilere yardım amacı ile" bir dernek kurdular. Derneğin kuruluş başvurusu 22 Haziran 1927'de İstanbul Vilayetine yapıldı.

Başvuruyu yapanlar şunlardı: Başkan: İhsan Abidin, İkinci Başkan: İbrahim Necmi [Dilmen], Sekreter: Nurullah, Sayman: Halil Vedat, Veznedar: Ruhi Vamık [Girgin], üyeler: Fahreddin Kerim [Gökay], Vedat Nedim [Tör].

Dernek merkezi olarak Diş Tabibi Ruhi Vamık'ın İstiklal Caddesi üzerinde Olivo hanındaki muayenehanesi gösterildi. Dernek üyelerinin artırılması ve yardım sağlanabilmesi için aralarında mebus ve bakanların bulunduğu birçok kişiye mektuplar yazıldı. Dernek daha resmen kurulmadan uygun gördüğü öğrencilere para yardımına başlamıştı.

Ancak 1928 yılının sonlarına doğru Ankara'da "Türk Maarif Cemiyeti" adı altında bir dernek kuruldu. Dernek, "Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin yüksek himayeleri ile" ve "Başvekil İsmet Paşa hazretlerinin genel başkanlığında" kurulmuştu. Bunun üzerine, dernek yöneticileri "31 Ocak 1928 tarihinde Ankara'da kurulmuş olan 'Türk Maarif Cemiyeti'nin faaliyetine halel vermemek üzere İkmal-i Tahsil Cemiyeti'nin feshine" karar aldılar.⁽²¹⁾

Bina Alınması

Büyük Loca ilk toplantısını (13 Temmuz 1909 toplantısı), Karaköy'de, Voyvoda Yokuşunun [şimdi Bankalar Caddesi] başında bulunan [1950'lerdeki istimlakler sırasında yıkıldığı için artık varolmayan] Noradunkyan Han'da, ikinci toplantıyı (1 Ağustos 1909 toplantısı) Tokatlıyan Otelі üstünde yapmış; Localar, Beyoğlu, İstiklâl Caddesi'nde Galatasaray'da Hacıpulo Çarşısı üstünde yabancı obediyanlara bağlı Localara ait binada toplanmıştı.

Kaynaklar, "Büyük Maşrık kurulur kurulmaz Beyoğlunda, Koloğlu sokağında bir bina kiralarak toplantılarını bu mahalde yapmaya başlamıştır"⁽²²⁾ diye kaydetmektedir ancak 1910 ve 1911 tarihli Loca

(21) S. Umur, "Selamet Mahfil-i Muhteremi...", *Mimar Sinan*, sayı 23, s: 73-79

(22) S. Umur, *İstanbulda Masonların Toplantı Yerleri*, *Şakul Gibi*, sayı 1, Şubat 1988, s: 14

davetiyelerinde "Hocapulo Pasajı yanındaki Keller Salonunda toplanılacağı" ibaresi görülmekte.

Büyük Maşrık toplantı zabıtlarında, 5 Temmuz 1338 [1922] celsesinde "eski Lokalin ecnebi Meşriklerine mensup Mahfeller tarafından kiralanmış olması nedeniyle yeni bir bina kiralandığı" kaydedilmektedir.⁽²³⁾

Bir kaynak da "22 Haziran 1921'de Büyük Maşrık'ın kendine ilk olarak bir Lokal açtığını" yazıyor.⁽²⁴⁾

K. Apak, Cumhuriyetten sonra, "Şişhane Karakolu civarında bir binaya, daha sonra da Taksim taraflarında bir yere"⁽²⁵⁾ taşınılmış olduğunu belirtiyor.

Konu üzerine yapılan araştırmalarda, "Beyoğlu Koloğlu Sokağı'nda kiralanın binada uzun bir müddet çalışıldıktan sonra, 6 Şubat 1925'de Beyoğlu Telgraf Sokağı 15 numaraya⁽²⁶⁾ taşındığı" kaydediliyor.⁽²⁷⁾ Telgraf Sokağı 15 numaranın 6 Şubat 1925'teki tahsis töreniyle ilgili davetiye yayınlamıştır.⁽²⁸⁾ Tekâmül-ü Fikri / Türk Yükseltme Cemiyeti'nin 1927 ve 1929 tarihli başvurularında bu adres görülmüyor.

Lokal konusunda **Büyük Şark** dergisinde 1933 yılında Vefa'nın 25. yıldönümü dolayısıyla yayınlanan ilginç bir anı da şöyle:

"(...) lokal bir zamanlar bir B.: namına isticar edilir, ⁽²⁹⁾ her Mah kira-ya iştirak ederdi. Bu B.: 1921'de, kira hissemizi vaktinde veremediğimiz için lokal ve kâg.: ⁽³⁰⁾ kapılarını Vefa BB.: ine⁽³¹⁾ karşı kapamış, hiçbirini içeriye almamıştı. Vakıa, o sırada hazinemiz bir kazaya uğradığından borcumuzu vermemiştik. Şûr.: -A.: ve Me.:ın tesisi esnasında⁽³²⁾ Vefah bir B'in bin altına yakın bir para sarfederek bir lokal tut-

(23) *T. Milli Büyük Meşrikinin 25. Yıldönümü...*, s: 17

(24) A. Erginsoy, *Türkiye'de Masonluğun Doğuşu...*, s: 54

(25) K. Apak, *Ana Çizgileriyle Türkiye'deki Masonluk Tarihi*, 1958, s 81

(26) Daha sonra Taksim İlkokulu olan Baltazzi Konağı. (Büyük Loca, bu konağın sadece sağ kanadını kiralamıştı.)

(27) S. Umut, *Şakul Gibi*, sayı: 1 s 14, sayı: 2, s 12

(28) *Şakul Gibi*, sayı 2, s 14-1

(29) kiralanır

(30) atölye(ler)

(31) Biraderlerine=Kardeşlerine

(32) Yüksek Şûra ve Büyük Loca'nın kurulması sırasında [1909'dan söz ediyor]

tuğu ve bunu döşeyip dayadığı bilindiği halde Vefalıları, oğradıkları bu hal çok sızlattı."⁽³³⁾

Telgraf Sokağındaki kiralık lokalde çalışmalar devam ederken, bir lokal binası satın alınması için 5 Mayıs 1927'de karar alınarak bir komisyon kuruldu. Komisyon tüzüğü yayınlandı ve üyelerin bina alımına katkıda bulunmaları için beş yıl geri ödemeli tahviller bastırılarak satıldı.

*Leh Sokağı 21 numarada açılan Alman Mektebi [Lisesi]
(Deutsche Schule) 1924*

(33) Hatip, "Vefa 25 Yaşına Girdi", *Büyük Şark*, no 11, Mayıs - Temmuz 1933, s. 23-24

Önce Sıraselviler'de banker Vlaskari'ye ait binanın "60000 liraya" alınması için karar alınmışken, 20 Ocak 1928 tarihli bir Heyet-i Umu-miye kararından öğrendiğimize göre "binanın mübaayası hususunda çıkan maniler" üzerine yeni arayışlara girişildi ve 1928 yılı sonunda Beyoğlu Polonya Sokağı'ndaki (eski adı Leh sokağı) 25 numaralı bina satın alındı.

Maison de France'ın bulunduğu bu "diplomatik" sokakta uzun zaman bağımsız bir şehir devleti olarak yaşayan Ragusa (Dubrovnik) elçiliği ve zaman zaman bağımsızlığını yitiren Lehistan (Polonya) elçiliği de bulunuyordu. 25 numaralı bina, önceleri İtalyan Lisesi, sonra da İtal-ya elçiliği olarak kullanılmıştı. Aynı sıradaki 21 numaralı bina 1920'lerde bir süre Alman Lisesi'ne ev sahipliği yapmış; 1800'lerde müzik aletleri satıcısı Commendiger'e ait olan 19 numaralı binada ise, ünlü müzisyen Franz Liszt İstanbul'a geldiğinde ağırlanmıştı. (Com-mendiger'in evi daha sonra yandı. Yerine başka bir bina yapıldı. Bu bi-na da yirminci yüzyılın ikinci yarısında yıkıldı ve yenisi yapıldı. Aynı sıradaki, bir vakfa ait olan 23 numaralı bina da Yirminci Yüzyıl içinde yanarak bir süre arsa olarak kalmıştı.)

Sadece bir Mâbet ve bürolardan oluşan binanın açılış töreni 5 Nisan 1929'da yapıldı.

Bir Kardeş Sofrası

4

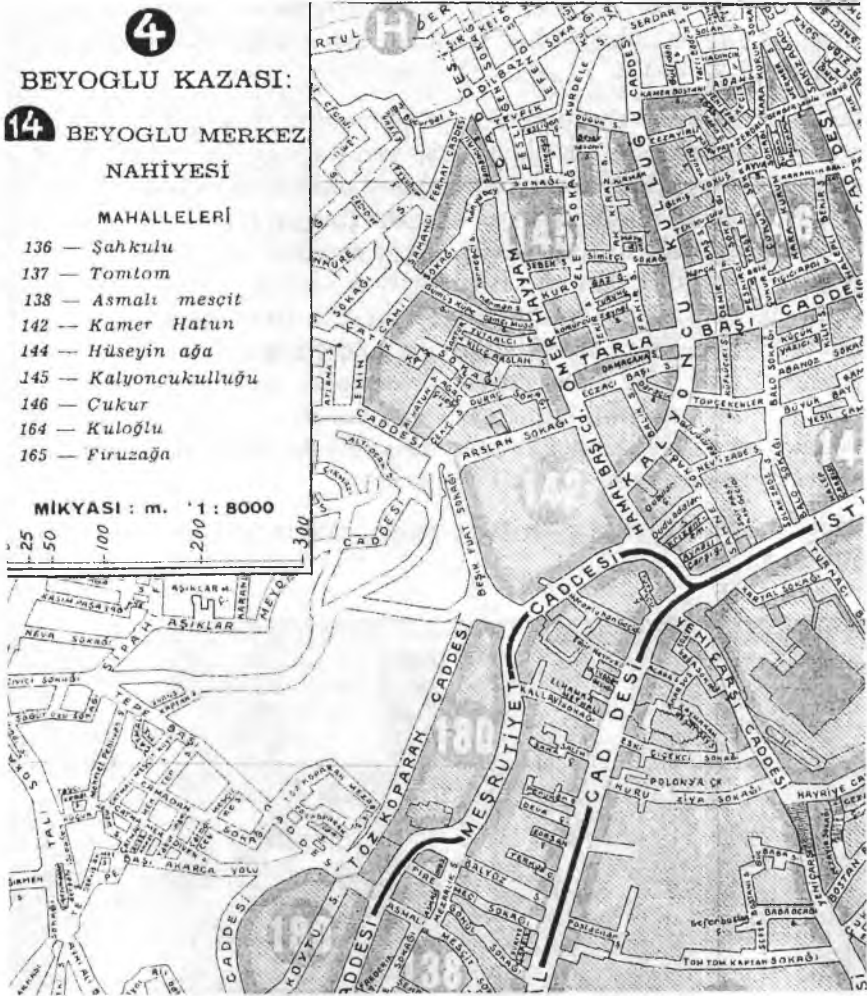
BEYOGLU KAZASI:

14 BEYOGLU MERKEZ
NAHİYESİ

MAHALLELERİ

- 136 — Şahkulu
- 137 — Tomtom
- 138 — Asmalı mescit
- 142 — Kamer Hatun
- 144 — Hüseyin ağa
- 145 — Kalyoncukulluğu
- 146 — Çukur
- 164 — Kuloğlu
- 165 — Firuzaga

MIKYASI : m. 1 : 8000

Şehremaneti "Şehir Rehberi"ndeki haritadan
Nuru Ziya Sokağı, 1935

1932 yılı Nisan - Mayıs aylarında Belediye Meclisi'nde sokağın adının Nuruziya Sokağı olarak değiştirilmesini içeren bir teklif kabul edildi.

İstanbul Belediyesi tarafından 1934 yılında bastırılan İstanbul Şehir Rehberi'nin⁽³⁴⁾ 14 numaralı paftasında sokağın adı, Nuruziya olarak geçmekte; ayrıca sokağın İstiklâl Caddesi ağzına yakın bir mevkiinde soldan içeri giren; doksan derece açıyla aşağı dönerek Nuruziya ve Eski Çiçekçi Sokaklarına paralel uzanan bir "Polonya Çıkmazı" görülmektedir. (Bu çıkmaz, Pervitich haritalarında⁽³⁵⁾ ve daha sonraki kro-kilerde görülmemektedir.)

1930 Seçim Krizi ve Necat Olayı

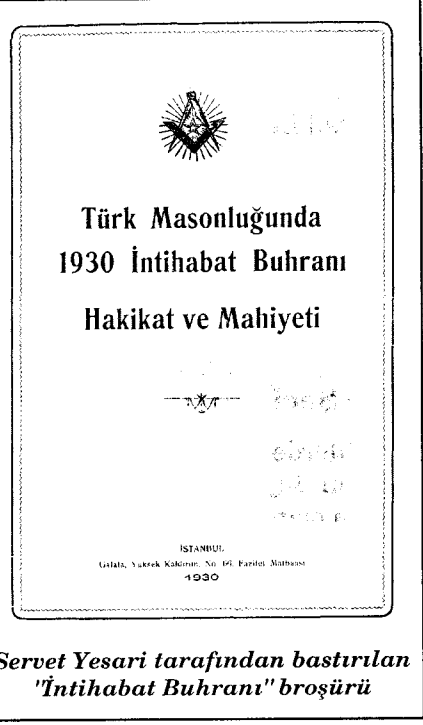
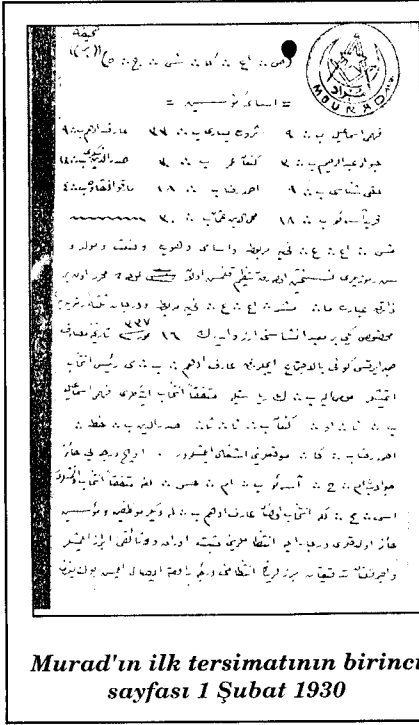
O günlerde İntihabat Buhranı diye anılan olay, 1 Ağustos 1930 tarihindeki Büyük Maşrık Genel Kurulu'nda yaşandı. Oradaki en kıdemli Mason olan buna karşılık delege olmayan, aynı zamanda Cumhuriyet Halk Fırkası İstanbul Parti Müfettişi Doktor Hakkı Şinasi Paşa, 33°, Genel Kurul Başkanlığı'nı üstlendi. Başkanın delege olmaması bir kısım üyelerde hoşnutsuzluk yaratmışken Hakkı Şinasi Paşa, toplantıyı ritüele gerek duymadan açtı ve hemen seçime geçti. "Tensibe iktiran eden namzet listesi budur" ve "Emri Âli böyledir" diyerek aday listeleri dağıttı. Söz almak isteyenlere söz vermedi, "resmen tanınanın Büyük Maşrık değil Yükseltme Cemiyeti" olduğunu ifade ederek "Cumhuriyet Halk Fırkası bütün cemiyetleri kontrol ettiğine göre, bu cemiyet de kontrol altındadır ve bu listeye oy verilmelidir" görüşü ile dağıtılan liste seçilmiş sayıldı. Servet Yesari Büyük Üstat, Mim Kemal Büyük Üstat Yardımcısı seçildi.

Ama bu tutum, büyük tepkiye neden oldu. Daktilo ile yazılmış imzasız (daha doğrusu "Dul Kadın Çocukları" imzalı) bir bildiri elden ele dağıtıldı. Necat locası, 14 Eylül 1930 günkü toplantısında alınan kararla seçimi protesto eden bir yazıyı bütün Localara gönderdi. Loca mührünü taşıyan bir broşür Fazilet Matbaasında bastırılarak dağıtıldı.⁽³⁶⁾ Necat, 15 Eylül 1930 tarihli şu yazıyla geçici olarak kapatıldı:

(34) *İstanbul Şehri Rehberi*, hazırlayan: Osman Nuri [Ergin], İstanbul Belediyesi Yayını, 1934

(35) J. Pervitich, *Sigorta Haritalarında İstanbul*, Tarih Vakfı Yayınları, 2000

(36) Azmi Selen, "Türkiye Masonluk tarihinden bilinmeyen hakikatler", *Tarih Dünyası*, 1 Aralık 1964, s. 97-9

"Necat Mahfeli Muhterem Üstadı Dr. Orhan Tahsin Biradere,
Muhterem Üstat ve Aziz Kardeşler,

14 Eylül 1930 Pazar günü akşamı celsenizde cereyan eden müzakerat ve ittihaz edilen mukarrerat hakkında müfettişi azamlık tarafından verilen rapor üzerine tetkikat ve müzarekatı lâzımede bulunan Daimi Büyük Heyet, mezkur müzakerat ve mukerraratın Masonluğun şan ve şerefine ve menafii âliyesine ve mehafil arasındaki ahenk ve münasebatın idamesine muhalif ve Masonluğun emniyet ve mevcudiyetini tehlikeye ilka edici mahiyette olduğunu nazarı dikkate alarak haiz olduğu kanuni salahiyyete binaen Muhterem Mahfelinizin, tevessül edilen icabatı kanuniyenin neticesine kadar muvakkaten seddine karar vermiş olduğundan tahkikata esas olmak üzere zabıt defterinizin ve o celsede kabul edilen taktirin hemen Büyük Katipliğe gönderilmesi rica ve selamı biraderânemiz iblağ olunur, Muhterem üstat ve Aziz kardeşler.

Büyük Katip
Dr. A. Fahri,

Büyük Üstat Muavini
Mim Kemal"

Aziz ve Muhterem kardeş,

Bu beyanname ile senin büyük ve yüce vicdanına hitab ediyoruz (Türk Mar.luğu) büyük bir tehlike karşısındadır. Henüz vakit ve ıskân varken bu tehlikenin önünü almak senin vazifendir, borcundur, ve hakkındır.

Sevgili kardeş, 1- Ağustos- 1930 tarihinde vukua gelen bir yanlışlık ve bir zühul eseri olarak Mesriki Âzeme (SİYASET) sokuldu.

Asırlardan beri siyasetattan uzak ve ulvî gayeler ugrundan meşaisine devam eden müessesinin bundan sonra hiç şüphesizdirki siyaset didi kodu larıyla ve farka mücadeleleriyle çalkantıdadır. Nitekim bir kaç gün evvel (NECAT MARFİLİNDE SEPT VE ACI BİR TAKRİR İTTİPAKLILIK KABUL EDİLMİŞTİR). Gerek bu tekrar ve gerek diğer emareler masonluk âleminde telafisi mümkün olmayan karkagalıkların meydan alacağını gösteriyor. Bina berin iflâket tahakkuk otmezden evvel vukua gelen hatanın izaleğine çalışalım. Bir yanlışlık eseri olarak sokulan (SİYASETTEN VE SİYASET) didi kodularından uzaklaşalım ve umud kardeşler el ele virerek mukaddes gayemizin husulüne çalışalım (SİYASETİ VE SİYASET) didi kodularını farkalara ve âlemi hariciye bırakalım. Saidi âzemi kâinat (HAKİKAT VE HÜRRİYET) için çalışanların yardımcı olsun.

Dul kadın çocukları.

1930 seçim krizi sırasında dağıtılan bildiri

Ardından, Etoile d'Orient Locası da, 8 Ekim 1930 günkü toplantısına Necat üyeleri alındığı ve toplantıda seçim konusu görüşüldüğü için 11 Ekim 1930 günkü Daimi Heyet kararıyla geçici olarak kapatıldı.

Hoşnutsuzluk yatışmayıp aksine artınca, Servet Yesari istifa etti. 31 Ekim 1930 günü yeniden toplanan Genel Kurul, Mim Kemal'i [Öke] Büyük Üstahlığa seçti ve iki locanın kapatılma kararlarını alınmamış saydı.

Yeni seçim yapıldıktan sonra basım tarihi olarak 30 Kasım 1930 tarihini taşıyan; Servet Yesari, İbrahim Necmi, Ahmet Nehri ve Celal Tahsin imzalı, ilk seçimi haklı gösterme yönünde kaleme alınmış bir başka broşür de yine Fazilet Matbaasında bastırılarak dağıtıldı.

Murat meclis: meclis:

Usul: Muhterem ve Az. K. ler,

Mahfeliimizin 14 Eylül 1930 tarihinde münakit celsesinde İTTİPAKLA kabul olunan tahrir ile işbu tahrirda mevzu bahis kanuna muhalefet hakkında Hat. B. tarafından derneymen olunan kanuni esbabı mucibe bervecchi zir arz olunur:

Tahrir sureti
"Necat Mahfeli Muhteremine"

"Muraahhasların verdiği izahattan ve cereyan eden münakerattan, 1 Ağustos 1930 tarihinde okudığımız Türkiye Mecl. Az. i heyetiumumiyesi ictimasında kavramı esasıya ve nizamnameci umumiyeye muhalif hareketta bulunulduğu ve yapılmış intihada manevi tazyik iara edildiği anlaşılmaktadır.

"Necat mahfeli nazarı Türkiye Mecl. Az. i'nin kavramını esasıyesine ve nizamnameci umumiyesine ve kanun ve nizamna muvafık mukarreratına riayet edeceklerine yemin etmiş olduklarından yeminlerinde haniş olmağı kabul etmezler. Binaen öleyh kavramın ve nizamata muhalif olarak cereyan eden ahvalin teşbihini talup ederler. Aksi takdirde tahaddüs edecek bilemler maddi ve manevi mesuliyetin müsebbiplerine ait olacağına beyan ederler. 14-9-1930"

Kanuni esbabı mucibe

1- Gelce usul ve merasimi mahsus ile küşat edilmiş ve bu suretle nizamnameci umumiyenin ikinci maddesine muhalif hareket edilmiştir.

2- İctima muraahhas olmayan muhterem bazı zairler tarafından idare edilmiştir. Halbuki kavramını esasıyesinin 12inci ve nizamnameci umumiyenin 45 ve 46inci maddeleri mucibince muraahhas olmayanlar Mecl. Az. a ençok zair olarak girebilirler fakat hakkı kalma talik değildir.

3- Riyaset mevkiindeki mason en kıdemli olmadığı gibi Naz. Ev. ve Sar. mevkilerini işgal eden BB. in kıdemleri ile Hat. ve Kat. mevkilerinde bulunanların sinleri nizamnameci umumiyenin birinci maddesine muhalif bulunmuştur.

4- Muraahhasların salahiyyetleri tedkik ve illerindeki vesikalar Mah. lardan gelen lavhalarla karşılaştırılmamış ve bu suretle nizamnameci umumiyenin ikinci maddesine muhalefet olunmuştur.

5- Reylerin tasnifi nizamnameci umumiyenin yedinci maddesine muvafık bir surette yapılmamıştır.

6- Riyaset mevkiinde bulunan mason hurriyeti münakağa ve hurriyeti kalma riayet etmemiş ve muraahhasları cebrlen susturmuştur. İşbu hareket kavramını esasıyesinin birinci maddesine muhalifdir.

7- Mecl. teşkilatında siyasetle iştigal memnu iken siyasi bir fırka namına namzet listesi tevsi edilmiş ve bu listeye rey itası lüzumu riyaset mevkiinde katiyetle beyan olunmuştur."

Hat.
Hasim İzzet
Hasim İzzet

Usul: Muht.
Dr. Orhan Cansın
Dr. Orhan Cansın

Kat.
Hojdettin Ali
Hojdettin Ali

**Seçim Krizi sırasında Necat Locasının diğer
Localara gönderdiği yazı**

Türk Ocakları Binasının Açılış Töreni

Türk Ocakları'nın, Merkez Heyeti Raporu'nda "Türk Ocağı ... kendine lâyük mabedini bulmuştur"⁽³⁷⁾ diye söz edilen binası 23 Nisan 1930'da Ankara'da açıldı.^(*)

Gazi Mustafa Kemal'in hazır bulunduğu açılışta, Hamdullah Suphi, binayı "Mâbet" olarak nitelediği konuşmasında sözü Masonluğa getirme gereği duyuyor, "kadîm, tarihî Franmason Cemiyeti ise, kendi umdeleri içinde mütemadî büyümekte, teşkilatını her tarafa yaymaktadır. Millî veya beynelmîl bir mahiyette olsun, bütün cereyanlar, halk kitlelerinin kalplerine ve menfaatlarına hitap ederek, onları kendilerine doğru çekiyor. Bunların bazılarıyla biz tam bir taarruz halindeyiz, bazılarına karşı ise, derûnî ve samimî bir incizabımız vardır"⁽³⁸⁾ diyerek Masonluğun yayılmasından duyduğu endişeyi dile getiriyordu.

Hamdullah Suphi, aynı konuşmada, faşizm konusunda ise "biz bu tarikatla mensup olduğumuz içtimâî ve siyâsî fikrin bazı noktalarda müşterek olduğunu tespit edebiliriz" demektedir.⁽³⁹⁾

İlk Süreli Yayın: Büyük Şark Dergisi

Bu dönemde Büyük Maşrık tarafından Büyük Şark adıyla bir dergi yayınlanmaya başlanmıştır. İlk sayısı Nisan 1931'de yayınlanan Büyük Şark'ın sorumlu müdürlüğünü başta Kâzım Nâmi Duru, sonradan Mehmet Ali Haşmet yürütmüştür. Masonluk üzerine yazıların ve haberlerin yer aldığı otuz iki sayfalık dergi Resimli Ay matbaasında basılıyordu. 19 sayı yayınlanan derginin son sayısı Mayıs 1935'de çıkmıştır.

Tüzük Değişikliği ve Azim Olayı

Büyük Loca'nın kuruluşundan itibaren, üst üste seçilmeyele ilgili bir engel olmadığı için bazı localarda aynı Üstadı Muhteremler yıllarca kesintisiz görev yapmaktaydı. Bu uygulamaya son verme gereği duyulunca yürürlükte olan Localar Genel Tüzüğü'nün "seçme ve seçilme

(*) Söz konusu bina şu anda "Devlet Resim ve Heykel Müzesi" dir.

(37) F. Üstel, *Türk Ocakları*, s: 325-326

(38) Azmi Selen, "Türkiye Masonluk tarihinden bilinmeyen hakikatler", *Tarih Dünyası*, 1 Aralık 1964, s. 97

(39) F. Üstel, *Türk Ocakları*, s: 323

N° 1-2
NİSAN—MAYIS

BİRİNCİ YIL
1931

Büyük Şark

Tevzi ve Müracaat Yeri: Beyoğlu Polonya Sokağı No. 25
BÜYÜK ŞARK Neşriyat Dairesi

Yalnız Türk Yükseltme Cemiyeti azasına mahsus el yazılarını
ihtiva eder.

İSTANBUL

Büyük Şark Dergisi'nin birinci sayısının kapağı

1930 — 1933
devresi için intihap edilen
Daimî Büyük Heyet listesi:

Büyük Üs.:	SERVET YESARI K. 33.:	Sabık Malikemei Tenyüz Âzasından, sabık Hukuk Müderrisi, İlahik Noter.
Bü. Üs. Mu.:	M. KEMAL K. 18.:	Doktor, Operator, Otilhane Muallimlerinden.
Birinci Bü. Na.:	CEVDET HAMDİ K. 32.:	Tacir, Ankara Vilâyetî Meclisi Umumi Âzasından.
İkinci Bü. Na.:	MUSTAFA HAKKI K. 30.:	Darülfünun Müderrislerinden, Zarphane Kintyakeri.
Bü. Hat.:	İBRAHİM NECMİ K. 22.:	Avokat, Edebiyat Muallimi.
Bü. Kâ.:	AHMET FAHİRİ K. 14.:	Dr. Operator, Haseki Haslahanesi cerrahî poliklinik Şefi.
Bü. Kâ. Mu.:	MEHMET ALİ HAŞMET K. 4.:	Felsefe Doktoru, Terakki Lisesi Müdürü.
Bü. Haz.:	FERİT ASFO K. 32.:	Sabık Maliye Müfettişlerinden.
Bü. İda. Memu.:	AHMET NEHRİ K. 27.:	Sabık Öümürük Müdürü, Tacir.
1 inci Bü. Muhak.:	CELÂL TAHSİN K. 15.:	Tıbbî Adli Kintyahanesi Müdür Muavini, Muallim, Doktor.
2 inci Bü. Muhak.:	ALİ KÂMİ K. 15.:	Professör, Darüşşafaka Müdürü.
3 üncü Bü. Muhak.:	ALİ RAMİZ K. 15.:	Tacir.
üncü Bü. Muhak.:	YARVÂNT YUSUPYAN K. 22.:	Sabık Matbustı Hariciye Memurlarından.
1 inci Bü. Teş.:	HAYDAR ALİ K. 22.:	İlimayci Etfal Muamelâtî Müdürü.
2 inci Bü. Teş.:	BABA KURBANOP K. 22.:	Tacir.
3 üncü Bü. Teş.:	MEHMET KEMALETTİN K. 9.:	İlayvan Borsası Komiseri.

1 Ağustos 1930 seçim sonuçları

T. B. L. A-1111

7.1.932

ARÇ

İki Seneden fazla bir müddetle bir Sene geçmedikçe tekrar Ustat yapılmasını mümkün olmadığına dair Mafriklazam Heyeti Daimesinöne hazırlanan ve geçende Müstacelen Heyeti Umumiyeden geçirilen Maddel muaddeleyi Azim Mahfilî Muhteremî Evlatları Hürriyet ve Serbestî Vıdanlarına bâriz bir Müdahale ve tehakküm olarak kabul ve telakkî eylemişlerdir. Adalet, Şefkat ve İnsanîyeti Âmir olan Masonluk Mesleki Kanun ve Nizamdan ziyade Vıdanlara hitap etmesi ile şimdiye kadar yaşamış ve Ensalîatiye olan bızlere terkî mevki eylemişti. Azim Mahfilî Evlatları Mesalekin bütün Umdelerine muhalif olan bu Muaddel - Maddeyyi sureti katiyede kabul edemezler.

Bu şerait dahilinde imkanı Mesai kalmadığına kani olan bizler bütün Avakibi
berşair ederek vakti Merhumuna talikan Azım Mahfili Muhtereminin muvakkaten
Uykuya yatırılmasını talep eyleriz. Bunun Mesuliyyeti Vicdaniyesi müsebbib-
lerine ait olsun . Ustadı Muhterem ve Asız Kardeşler.

lerine ait olsun. Ustadı Muhterem ve Aziz Kardeşler.

(19)
A.E.
Em: haz:
Y. Ziya
M. Gökçe
J. Hakkı Adnan
Adnusa
Gökçin
Ahmet Emin
Cema
Bedrettin
E. İsmail
Hakkı
Hakkı

69

koşullarını düzenleyen" 34. maddesinin son paragrafı, 18 Aralık 1931 tarihinde alınan bir kararla değiştirilerek "iki yıl üst üste Üstadı Muhteremlik yapanların aradan bir yıl geçmedikçe o Locada Üstadı Muhteremliğe seçilemeyecekleri" kuralı getirildi.

Söz konusu uygulamaya alışık olan Localarda ve bazı üyelerde değişiklik hoşnutsuzluk yarattı ancak Azim Locası, tüzükteki bu değişikliği aşırı şiddetle protesto etti.

Loca üyeleri 7 Ocak 1932 günü yazıp imzaladıkları bir önergeyle Üstadı Muhterem Ahmet Nehri'den Locanın geçici olarak uykuya yatırılmasını istediler. Locanın 11 Ocak 1932'de yapılan toplantısında bu önerge görüşüldü ve Locanın geçici olarak uykuya yatırılmasına karar verildi.

Yönetim Kurulu, bunun üzerine Azim Locası'nı, 19 Ocak 1932 tarihinde geçici olarak kapattı; 27 Ocak'ta yayınlanan bir tamimle üyelerinin gayrimuntazam ilan edildikleri, haklarında ayrıca karar alınacağı belirtildi.

Vasiyetnamede Değişiklik

Azim olayı sürerken, üyeliğe girişte adaya yazılı olarak sorulan sorulardan birincisi olan "Halike⁽⁴⁰⁾ karşı vazifeniz" sorusu 6 Şubat 1932 günkü Büyük Daimi heyet toplantısında alınan kararla "nefsinize karşı vazifeniz" olarak değiştirildi ve bir tamim ile duyuruldu. Tüzük değişikliği nedeniyle çıkan olaylar sonucu 19 Ocak'ta çalışmaları durdurulmuş olan Azim Locasının 27 Ocak 1932 günkü tamimle gayrimuntazam ilan edilmiş olan Üstadı Muhterem Ahmet Nehri, bu değişikliğe de büyük tepki göstererek Büyük Mahfili 6 Şubat 1932 tarihli ağır bir yazıyla Yüksek Şûra'ya şikayet etti.

Azim Olayının Sonu

Görevlendirilen Aydın Locasının yaptığı tahkikat sonucunda Yargı Organı sıfatıyla toplanan Genel Kurul, 3 Mart 1932 tarihinde Azim Locasını sürekli olarak kapattı, üyelerini (muntazam bir Locaya katılarak intizama dönebilmek üzere) gayrimuntazam saydı. Aralarında Ahmet Nehri'nin de bulunduğu beş üye kesin, iki üye de bir yıl süre ile ihraç edildiler.

(40) *Yaradana*

K..U..M..Y..Ş..

MÜRRİYET MÜSAVAT UMUVVET

İTTİHAT KUVVET TERAKKI
Büyük Kütüphane Dairesi

Meş. İstanbul

6 Şubat 1932

№ 483

Muha

Selâmet Mah.ine

Muha Üsa ve Aza KK.,

Heyeti Daimenin meşagili ruşmerresi ve bilhassa mütehaddis bazı mesaili mühimme, sahesi tatbika vazolunan hususatın esbabı mucibe ve tafsilâtının Muha. Mah.elerimize izahına mani olmakta bulunduğunun takdir edildiğine kanlız. Ezomümle, son vasiyetname şeklinin küçük, fakat pek mühim bir tadile maruz kalması ve bubaptaki izahnamenin tevhura ugraması Muha. KK.ımıza bu hakikati ilâmin de tevhurunu mucip olmuştur.

Şimdiye kadar vasiyetnamede (Halika karşı vazifeniz) şualinin Rit' in kabul eylediği esasa memas olmadığı ve çünkü Ritte Halık bir mefkûre olarak kabul edildiği halde, bir Hâye mefkûre yerine itikadiyata, dine ait şual iradı bir tezat teşkil etmekte olduğu gibi hatta "Prensipeler beyannamesi"ne istinaden Yüksek Şûrâ nizamnamesi olan İskoçya Tariki Kadimi Makbulünün umumî nizamnamesinin 11 inci maddesinin tadilen kabul edilen fıkrası dahi (Kadim ve Makbul İskoç Ritinin mebadîi esasiyesi atîdeki beyannamede mündemiçtir; Masonluk umumiyetle varlığın Ulu Mimarı tabiri remzisile ifade edilmekte olan âlî ve fikrî yaradıcı bir prensibin varlığını tanıy) suretinde olmasına nazaran vasiyetnamenin şimdi en esaslı şeklini iktisap eylediğini arz ve buna mümasil tesadîf olunacak hususatın tetkikile Bû. Meşaa beyanını reoa ve kardeşce selâmlarımızı iblâğ eyleriz, Muha Üsa ve Aza KK.

Büyük Meşrikin "vasiyetnamelerde değişiklik" hakkındaki levhası

202.51/ 957

T. B. L. Arşivi

İlmühaberler No

345

Dafer No

454

İSTANBUL VİLAYETİ

Cemiyetin ismi	Mistakıl Türk Masonluğun yüksek azamı mahfili .
Maksadı teşekkülü	Mensubınının her kese hürmet ve hizmet etmeğe aralarında tesanüt ve teavünü temin etmek .
Müessis ve ya hey'eti idare esamisi	Ahmet Nehri, Mehmet Emin, Hayri Mustafa, Galip Fikri, İbrahim Şükrü, Ziya, Asım beyler .
Tarihi teşekkülü	21/3/932
Merkezi idaresi	Beyoğlunda Cihangirde Özoğlu sokağında 27 numarada
Şubeleri	Yoktur .

Balâda ismi, maksadı teşekkülü ve merkezi idaresi muharrer cemiyetin banisi mahsunda isimleri yazılı zevat tarafından cemiyetler kanununun mevadi mahsusası mucibince teşekkül eylediğini mübeyin makamı vilâyete verilen beyanname mukabilinde işbu ilmühaber ita kılndı.

Hüsnü

A. Nehri ve arkadaşlarının Cemiyetler Masası'na
30 Nisan 1932 tarihli müracaatları

Kesin ihraç ve bir yıl süreli ihraç cezası alan yedi kişi 30 Nisan 1932'de Müstakil Türk Masonluğu Azim Yüksek Mahfeli adıyla yeni bir derneğin kuruluş beyannamesini İstanbul Vilayeti'ne verdiler. Girişimin lideri Ahmet Nehri, Milliyet gazetesine şu duyuruyu gönderdi:

Milliyet Gazetesine

Kıymetsiz taç ve tahtını yıktığımız eski Osmanlı İmparatorluğu zamanından beri kulağımı dolduran "Avrupa nakaratı" tesis ve teşkil ettiğimiz müstakil Türk masonluğu münasebetiyle Yükseltme Cemiyeti'ne mensup zevat tarafından da gazeteler ile tekrar edilmeye başlanıldı.

Telaşa mahal yok, buna cevap olarak tarih-i cihanda eşi nadide olan İstiklal Harbimizin iptidası ve netayic-i âliyesini canlı bir misal olarak gösterebilirim. Onların meşgul oldukları işin hiç tutar bir tarafı olmadığını biliriz. Türk diyarında şerait-i kanuniyeyi haiz tek bir Masonluk vardır, o da Yüksek Azim Mahfeli'dir. Cemiyet'ten çıkarıldığımızda gelince, ben yine tekrar ediyorum ki biz çıkarılmadık, kendi arzu ve irademizle biz çıktık. Bizi söz söyletmeye ve bütün vesai ki neşre mecbur etmesinler. Müstakil Türk Masonluğu Azim Mahfel-i Âlisi, beş arkadaşla değil, bir çok aza ile içtima etmiş ve intihabatını yapmıştır. Muhit-i mahsusatında âli numuneler görmeye alışkın olan bizler, hayırlı yolumuzda şuurlu bir surette yürümekteyiz.

*Müstakil Türk Masonluğu
Yüksek Azim Mahfeli Reisi
Ahmet Nehri*

4 Mayıs 1932 günkü sayısında konuya yer veren Vakit gazetesinde "yeni hareketin başında 'Gayri Muntazam' ilan olunan Masonlar varmış" denilerek "ikilik hasıl olduğunu ifade edecek bir hadise olmadığı" belirtiliyor; olayın tüzüklere uymayan üyelerin dernekten çıkarılmasından ibaret olduğu" anlatılıyor, ayrıca Ahmet Nehri'nin şu açıklamasına yer veriliyordu:

"Bizim teşkil ettiğimiz müstakil Mason Locası hakkında suitefeh-hümüdai gayri vaki haberlere tesadüf ediyoruz. Evvela biz bu teşekkülü Türkiye Masonluğunu kozmopolitist saha ve cereyanlardan kurtarmak için yaptık. Türk harsını kabul etmiş ve sıfatı matiübeyi haiz gayri Müslim her vatandaşın cemiyetimize her an için girmek hakkıdır."

Katib Stamıyacasını mübındır. Bu evvade etzim mahfili Evlatlarının verbesti vıdan ve kanaatlerine bigatini deha. Kim ve kızıyet mahiyetinde bulundugundan Meadonlar adidesile hiç bir suretle kılıf edilmeyen meşhur evvade dolayisile Çalısmak imkanna muvaffakıyet hususini Katıyen zan etmeyen etzim evvahfili Evlatları vakti mer. humuna tahkım mahfili muvassaten uyruya yadırlması beyanından ibaretti. Bunun izerine ustade muhterem tarafından sözün verbestisi ilan edildi. Dubapta hayli mulahaseler Cereyan ettiikten sonra kifayeti müzakere teklifinde bulunuldu. Katibin mıtaleası alın. dıktan sonra kifayeti müzakere teklifi araya vız edildi. "37" mevcuttan "38" ile kifayeti müzakere kabul edildi. ve kezahis mündericahı Tasvir dahi Katibin mıtaleası alındıktan sonra arayı umumıya vız olındıktan kezahis "37" mevcuttan "30" mevcutla mahfili etlinin muvakkaten set ve tahiti. suanbu tahiti Karara alındı. etkiye evvahfili etlinin ve Bra. derlerinin muhafaza i humuru için vıdıza eden muvamelemin ierasi zemında ustade muhtereme salahiyeti Kamile ve Katıye vırdı. Medade muhteremin bir hitabesini müdeakıp mahfili etli ustade muhterem tarafından muvassaten set ve tahit edildi.

11. I. 1332

Hat: M.P.

Y. Fıjı

Ust: M. M.

A. P. K.

Hes:

Hes:

Azim Locasının 11.1.1932 tarihli tersimatı (sayfa 2)

Ahmet Nehri'nin açıklamasını değerlendiren Vakıf yazarı,
"Türk Masonluğu milli menfaatler hususunda son derece hassastır.
Ve onun her dakika alını açığıdır.

Elhasıl, yeni loca tesisini bir iştirak mahiyetinde telâkkiye imkan yoktur. Ve yeni mahfelin muvaffak olması da mümkün değildir." sonucuna varıyor.

Sonraları söz konusu "Müstakil Türk Masonluğu Azim Yüksek Mahfili"nin izine bir daha rastlanmadı.

Büyük Üstadın İstifası

Büyük Üstat Mim Kemal, 22 Nisan 1932 tarihinde hiçbir açıklama yapmadan istifa etti. O sırada tabip albay olan Mim Kemal'in subayların Mason Cemiyetine üye olmamaları konusunda gelen bir emir üzerine istifa etmek zorunda kaldığı söylenegeldi.

Büyük Üstatlıktan istifa eden, istifa ederken yalnızca "kişisel sebepler" diyerek başka açıklama yapmayan Mim Kemal, masonik faaliyetine devam etti. Ertesi yıl Locasında Üstadı Muhterem seçildi ve 1935'e kadar da Üstadı Muhteremliğini sürdürdü.

Bir Kardeş Sofrası anısı

J. . M. . Y. . Ş. .

ET MÜSAVAT UHUVVET

HAAT KUVVET TERAKKİ
Büyük Kâtiplik Dairesi

Mec. İstanbul

10 Mart 1932

№ 511

Ş E L Â M E T

Maha Muhai

Usa Muhaine

(Zate mahsus)

Maha Usa ve Asa Ka,

Mudafaa-i Milliye Vekâletinden (Türk Yükseltme Cemiyeti) Riyasetine hitaben gelen bir tahriratta askerî mensuplarının cemiyetlere intisabı herhalde mafevk makamatin izinleriyle meşrut ve mukayyet olduğu cihetle cemiyetimize intisap etmiş zabitan ve askerî memurlar varsa isimlerinin iş'arı talep edilmiş ve (Türk Yükseltme Cemiyeti) Riyasetinden Vekâleti müğardünileyhaya verilen cevapta cemiyete dahil olmuş zabitan ve askerî memurlar varsa usulü dairesinde mezuniyet istihsal edinceye kadar mezun addedilmeleri lüzumunun Cemiyet Şubelerine tebliğ edildiği bildirilmiştir.

Keyfiyet husulü ittılâî Ustadaneleri olmak üzere arz ve bilvesile teyidi hürmet ve uhuvvet olunur, Maha Usa Ka

Büyük Meşrikin "asker üyeler" hakkındaki levhası

İstanbul 8. A.M.I. Konvanı

A.M.I.'nin (Uluslararası Masonluk Örgütü) 8. Konvanı 5-23 Eylül 1932 tarihleri arasında İstanbul'da yapıldı. Büyük Üstat Mustafa Hakkı Nalçacı'nın başkanlık ettiği Konvana 23 ülkeden temsilciler katıldı. Basın olaya büyük ilgi gösterdi.

Konvan'da, İstanbul'da bulunan Atatürk'e "Konvan Reisi Mustafa Hakkı" imzasıyla bir saygı telgrafi çekildi. Telgrafa şu cevap geldi:

Mustafa Hakkı Beyefendiye

Dolmabahçe, C.- Türkiye hakkındaki her temenniyatınızı havi telgrafınızdan Reisi Cumhur hazretlerinin memnun olduklarını bildiririm efendim.

Kâtibi Umumî Hikmet [Bayur]

Uyku olayının üç yıl öncesinde gerçekleştirilen bu Konvan, kökü dışarıda bahaneleriyle anti-mason çevreler tarafından olumsuz yönde kullanılacaktı.

Karşıyaka Lokali Olayı

Hükümet ve Meclis üyeleri arasında çok sayıda Mason olmakla birlikte, Masonluk karşıtı bir grup da vardı. Bu grubun önde gelenlerinden Mahmut Esat [Bozkurt], bu konuda oldukça faaldi.

Mahmut Esat, T.B.M. Meclisi'nin Birinci Dönem'inde İzmir Mebusu olmuş; 1943 yılındaki ölümüne kadar milletvekilliği sürmüştür. 1922-1923 yıllarında İktisat, 1924-1930 yılları arasında Adalet Bakanlığı yapmıştır. Mahmut Esat'ın esas başarısı Bozkurt-Lotus davasında görüldü.

Lotus adlı Fransız yolcu gemisi, 2 Ağustos 1926 günü Midilli adasının kuzeyinde Bozkurt adlı kömür yüklü Türk şilebine çarparak batırmıştı. Sekiz Türk denizcinin can verdiği kaza ile ilgili olarak Fransız kaptan Demons'un İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 80 gün hapse mahkûm edilmesiyle Fransa, kapitülasyon döneminden kalma alışkanlıkla, Türkiye'nin bir Fransız kaptanı yargılayamayacağını ileri sürüp tutuklamayı ve mahkûmiyeti protesto etti. Taraflar, gerginliğin artması üzerine 12 Ekim günü davanın Lahey'deki Adalet Divanı'na götürülmesi konusunda anlaştılar. Davada Türkiye'yi, zamanın Adliye Vekili Mahmut Esat Bey temsil etti. Türkiye'nin Divan'a sunduğu bütün savunmaları, bizzat Mahmut Esat Bey kaleme aldı. Adalet Divanı'nın 7 Eylül 1927 sabahı açıkladığı karar, genç Cumhu-

riyet'in uluslararası arenada Lozan'dan sonraki ikinci hukuk zaferiydi. Kararda, Lotus gemisinin kaptanını tutuklayarak mahkûm eden Türkiye'nin Lozan Antlaşması hükümlerine ve hükümlerlik haklarına uygun hareket ettiği söyleniyor, Fransa'nın tazminat talebi reddediliyordu.

Mahmut Esat Bey, Lotus-Bozkurt davası olarak hukuk literatürüne geçen bu davadaki başarısı ile sivrilmiş, ileride kendisine "Bozkurt" soyadı bu nedenle verilmiştir.

Mahmut Esat Bozkurt'un 1925 yılında Necat Locasına başvurduğu; kabul edilmediği için Masonluğa karşı olduğu kulaktan kulağa söyleniyordu.

Recep Peker'in de Masonluğa girmek istediği, kabul edilmediği söylenmekteydi.

Necat Locasının 27 Eylül 1925 tarihli zabıtnamesinde "Ankara'dan talepname gönderilmek istenilen haricilerden Adliye Vekili Mahmut Esat, ... nam haricilerden talepname alınması karargir oldu"⁽⁴¹⁾ ibaresine rastlanmaktadır. Talepname alınması kararlaştırıldıktan sonra ne olduğuna (aday vaz mı geçti, talepname geldi mi, geldiyse hangi aşamada reddedildi) dair bir kayıt bulunamamıştır.

Bazı kaynaklar⁽⁴²⁾ Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması hakkındaki kanun görüşülürken Bakanlar Kurulu'na başkanlık eden Gazi Mustafa Kemal'in huzurunda, Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey'in "Mason mahfillerinin de kapatılması gereğini" şiddetle ortaya sürdüğünü Mustafa Kemal'in de kendisine, bu sözleriyle Bakanlar Kurulu içindeki bazı arkadaşlarını rencide edip etmediğini sordüğünü naklediyorlar. Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması hakkındaki kanunun, 30 Kasım 1925 tarihini taşıdığına bakılırsa Necat Locasındaki işlemle bu olay arasında sadece iki ay bulunmaktadır. İki ay içinde, locada işlemler hızla yürütülüp aday (tahkikat ve gizli oylama sonunda) ret mi edilmiştir; yoksa Mahmut Esat Bey bir yandan adaylığı devam ederken bu konuşmaları yapmış ve söz konusu Bakanlar Kurulu toplantısında bulunan Masonların haber vermesiyle üyelik işlemleri mi durdurulmuştur? Bu soruların cevaplarını bulmak neredeyse imkansız olmakla birlikte Mahmut Esat, Recep [Peker], Hamdullah Suphi

(41) S. Umur, "1933 yılında bir olay", *Mimar Sinan*, sayı 27, 2: 50

(42) Azmi Selen, "Türkiye Masonluk tarihinden bilinmeyen hakikatler", *Tarih Dünyası*, 1 Aralık 1964, s. 97

[Tanrıöver], Saffet [Arıkan] Beyler başta olmak üzere bir anti-mason çevre olduğu; bunların fırsat buldukça kamuoyuna ve hatta bizzat masonlara masonluğu kötiledikleri ve gazetelerde özellikle 1927'den başlayarak anti-mason kampanya yürütüldüğü bilinmektedir.

Söz konusu kişilerin önde gelenleri arasında bulunduğu Türk Ocakları'nın [Başkan Hamdullah Suphi idi] 1931'de yapılan [yaptırılan] olağanüstü kongresinde kapatılarak bütün mal varlığının Halkevlerine devredilmesi bu ekibin Masonluk karşıtı faaliyetlerini bir kat daha artırmıştı.

Mahmut Esat, bizzat Masonluk aleyhine yazılar yazıyordu. 1932 yılında Parti grubunda Masonluk aleyhine verdiği gensoru 14 Haziran 1932 tarihli toplantıda görüşüldü. Gensoruya İçişleri Bakanı Şükrü Kaya "mevcut kanunlara aykırı bir durum olmadığını" belirterek cevap verdi. Konu 15 Haziran tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer aldı.

Ertesi yıl, 1/2 Ağustos 1933 gecesi sabaha karşı beş civarında İzmir Karşıyaka'daki Zuhal Mahfilinin lokaline otomobilden tabanca ile ateş edildi. Polisin tespitine göre olaya karışanlar Karşıyakalı Hüdayi, (Atatürk'e suikast olayını ihbar eden) Giritli Şevki, Torbalı Emin ve Mahmut Esat Bozkurt idi. Olayı Giritli Şevki üstlendi, "Mahmut Esat Beyin makale ve konferanslarından anladığı Masonluğu memlekete muzır gördüğü için böyle hareket ettiğini" söyleyen Şevki yargılandı, cezası tecil edildi ve 4 gün tutuklu kaldıktan sonra tahliye edildi. İçişleri Bakanlığı'na ve Parti'ye akseden olay için derneğin şikayetçi olmaması ve sadece kamu davası ile yetinilmesi kararlaştırıldı.

Mahmut Esat Bey, bu olaydan birkaç gün önce de Kahramanlar mahallesinde bir kahvede çevresinde toplananlara Masonluk aleyhinde uzun uzun konuşmuş, olay yerel basında yer almıştı.

Atatürk'ün yaveri Cemal Granda, İzmir'de Salih Bozok ve Tahsin Özer'in kurşunlama olayını Atatürk'e bildirdiklerini; Atatürk'ün "Bu ne biçim iş? Gecenin yarısında bir cemiyete silah atmak olur mu? Atılır mı? Eğer, cemiyetin faaliyeti zararlıysa, kanunla kapatılsın. Silaha ne lüzum var? Burası dağ başı değil ki..." dediğini nakletmektedir.⁽⁴³⁾

(43) S. Umur, "1933 yılında bir olay", Mimar Sinan, sayı 27, s: 49-54

Mason Balosu

1934 kışında Ankara'da Karpiç salonlarında bir Mason Balosu yapıldı. Görevliler kordon ve önlükleriyle baloya katıldılar. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti [Aras], Ankara Valisi Nevzat [Tandoğan], Prof. İhsan Abidin, Mason olan büyükelçiler masonik regalyaları ile baloya geldiler. "Sabaha kadar son derece samimi ve neşeli bir gece" geçirildi.⁽⁴⁴⁾ Masonluğa iyi gözle bakmayanların bu olanları dikkatle (ve hoşnutsuzlukla) izledikleri kuşkusuzdu.

Aslında bu balo ilk değildi. Örneğin, Büyük Maşrıkın 6 Mart 1925 tarihli oturumunda "Maşrıkı Azam tarafından verilmiş olan baloda masonik tezahürat yapılmış olmasının uzun münakaşaları mucip olduğu" kaydediliyor ancak "1883 tarihinde Tepebaşında verilmiş olan masonik baloda da" kordon takıldığı örnek gösteriliyordu.⁽⁴⁵⁾ Kurtuluş Savaşı sonunda kurulmuş, iç ve dış düşmanlara karşı tetikte durma gereği duyan genç Türkiye Cumhuriyeti'ndeki bir toplantıya, hem de Takriri Sukûn kanununun kabulünden iki gün sonra, 120 yıl önce Osmanlı Devletinde kapitülasyon şemsiyesi altında yapılan bir toplantının emsal gösterilmesi bir "sürç-i lisan" olsa gerek.

Avrupa Kaynıyor, Ülke Isınıyor

Avrupa'da ortam giderek gerginleşiyordu. Hitler, çoktan kendini "Führer", Yahudileri ikinci sınıf vatandaş ilan etmiş, SA'ların şiddeti artmış; Mussolini, Habeşistan meselesinde kuvvet kullanacağını açıklamıştı. Savaşın ayak seslerini duymamak mümkün değildi. Ülkede de kapıdaki bu huzursuzluk karşısında gerek siyasi, gerek ekonomik tedbirler almak gereği duyuluyordu.

Patlayacağı aşık bir fırtınanın gerginliğinin ortalığı sardığı bir ortamda ülkede Masonluk aleyhine hareketler sadece Mahmut Esat Bozkurt'unkilerle sınırlı değildi. Yukarıda adı geçenler gibi başka Masonluk karşıtları da yoğun bir anti propaganda içindeydiler.

1934 yılı ortalarında, hükümetin Masonluğu kapatmayı düşündüğüne dair haberler ortalığı kaplamıştı. Mason camiası birkaç ay endişe ve tereddüt içinde kaldı.

(44) *Osman Koylan'dan nakleden A. Erginsoy, Türkiye'de Masonluğun Doğuşu...*, s: 74

(45) *T. Millî Büyük Meşrikinin 25. Yıldönümü...*, s: 19

Localar Genel Tüzüğü 1932

Resne Locası İçtüzüğü

1935 ilkbaharında, Mason Cemiyetinin kapanacağı dedikodularının bir kez daha ortalığı sarması üzerine Yüksek Şûra Reisi Emlak Kredi Bankası İstanbul Şubesi doktoru İsmail Hurşit Bey, dedikoduların doğruluk derecesini anlamak maksadıyla 12 Nisan 1935'de Ankara'ya gitti. Önce Ankara Valisi Nevzat Tandoğan ile sonra da İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ile görüştü. Şükrü Kaya, henüz hükümetçe alınmış bir karar bulunmadığını, dedikodulara ehemmiyet vermemesini kendisine söyledi.

Bir ay kadar sonra, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın (CHF⁽⁴⁶⁾) Mayıs 1935'te yapılan kurultayında parti programının "Beynelmilel maksatlarla cemiyet yapılamayacağı gibi, kökü yurt dışında olan cemiyetler kurmak yasak olacaktır. Milletlerarasında beraberlik yapmakta Devletin fayda göreceği maksatlarla cemiyet kurmak veya kurulu olanların şubelerini açmak için İcra Vekilleri heyetinin kararı lâzımdır" şeklindeki 69. maddesi kabul edildi. Bu maddeye dayanarak Sertel'lerin Son Posta gazetesi ile bazı gazeteler Mason Localarının kapatılacağı yönünde yazılar yazmaya başladılar; Masonluk karşıtı gazeteler

(46) Fırka = Parti; CHF = CHP

imtiyaz sahipleri Mason olan gazetelere karşı şiddetli hücumlar başlattılar.

Türk kadınının ilk kez seçme ve seçilme hakkını kullanması ve Meclis'e 18 kadın milletvekilinin girmesi dünyada yankılar uyandırmıştı. Uluslararası Kadınlar Birliği'nin 12. Kongresi 18 Nisan 1935'te Türkiye'de toplandı. Kongreye 30 ülkeden 210 delege katıldı. 10 Mayıs 1935'te ise bu kongrede Türkiye'yi temsil eden, 500 üyesi olan Türk Kadınlar Birliği, Başkan Latife Bekir'in "12 yıldır varlığını sürdüren Birliğin kadın hakları konusunda önemli görevler üstlendiğini ve Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'ndaki yeni değişikliklerin yürürlüğe girmesiyle Türk Kadınlar Birliği'nin devamına gerek kalmadığını" bildiren açıklamasıyla kendini feshetti.

Bu arada 26 Mayıs 1935'te Ankara'dan, İstanbul'da "yüksek dereceli birine" gelen [kimin tarafından gönderildiği kaydedilmeyen] bir mektupta "Vali Nevzat Bey, Şükrü Kaya ve Recep Peker Beylerle görüştüm, endişeyi mucip bir hâl yoktur, İsmail Hurşid beye söyleyiniz" deniyordu.⁽⁴⁷⁾

(47) Osman Zeki Koylan, "Hatıra Defterimden", **Mimar Sinan**, sayı 48, s: 28

1935 Ekim'ine Doğru

31 Mayıs 1935'de CHF Umumi Kâtip muavini; Cumhuriyet Locası Üstadı Muhteremi Münir Akkaya Mason Localarının kapatılacağını bir mektupla İstanbul'a bildirerek Cumhuriyet Halk Fırkası kurultayında kapatılma kararı verildiğini; bu meselenin İstanbul Mebusu Hakkı Şinasi Paşa, Tekirdağ Mebusu Cemil ve Trabzon Mebusu Hasan [Saka] ile görüşüldüğünü ve İstanbul'a tebligat yapılacağını yazdı.⁽⁴⁸⁾

Büyük Üstat İstanbul Emlak Bankası Müdürü Muhittin Osman Omay, Yüksek Şûra Reisi aynı bankanın doktoru İsmail Hurşit, Dr. Fuad Süreyya Paşa, Büyük Hatip Cevdet Hamdi Balım toplanarak, Büyük Üstadın hemen o akşam Ankara'ya gidip vaziyeti öğrenmesine karar verdiler. Bu karara rağmen M. Osman Omay, orada kimseyi tanımadığını ileri sürerek gitmedi. Yerine giden İsmail Hurşit, Dr. İhsan Abidin ve Şükrü Kaya ile görüştü. İçişleri Bakanı Kaya, hemen yaz tatiline girmelerini söyledi.

Bu tavsiyeyi öğrenen Büyük Üstat hemen Daimi Heyeti toplayarak; henüz alınmış bir karar bulunmadığını aktardı ve Localar alınan kararlar yaz tatiline girdiler.

Yaz tatiline girilirken Yüksek Şûra, kendisine bağlı atölyelere ait regalya, gereç ve evrakı (tatil döneminde kapanma kararı çıkabilir diye) tedbir olarak lokalde bırakmayarak alıyordu.

Cumhuriyet Locası Üstadı Muhteremi Giresun Mebusu Münir Akkaya, 18 Haziran 1935'te İstanbul'da "yüksek dereceli birine" bu defa şunları yazıyordu:

(48) Bu dönem büyük ölçüde, o günleri yaşamış olan ve 83 yaşındayken anılarını nakleden Osman Zeki Koylan'dan naklen anlatılmaktadır.

"Fırkamızın programlarını tatbik sahasına çıkarırken Millet ve memlekete zarar ve faydası olan şeyleri kılı kırk yararcasına incelemekte bulunduğu meydandadır. Söylediğiniz sahada icra edilecek bir karar henüz yoktur. Ulu ve yüksek önderimizin verecekleri her türlü karar bizler için mütâdır. Çünkü bizim bilmediğimiz bir nokta vardır ve işin böyle olduğuna imanımız vardır. Verilecek karara intizar her halde hayırlı olur Üstadım."

Daimi Heyet tarafından, tatilde vuku bulabilecek hadiselerle ilgili olarak bir komisyon kuruldu. Komisyon ilk toplantısını 11 Hazi-ran'da, ikincisini 15 Temmuz'da yaptı. Düzenli olarak toplanamayan bu komisyon sonradan uygulanamayacak bazı kararlar almaktan öte-ye gidemedi.

Alınan kararlar arasında bankalardaki paraların çekilerek beş ya da yedi kişi adına bankaya yatırılması, matrikül, zabıt ve yazışmalarla kütüphanedeki kitapların başka yere nakledilmesi vardı. Büyük Üs-tat Muavini Mehmet Ali Haşmet "hükümetten para kaçırılmış olur" diyerek para maddesine itiraz etti.

Büyük Üstat M. Osman Omay komisyona girmedeği gibi toplantı-larına da iştirak etmedi. Büyük Üstat Avrupa'ya, Muavini [Mehmet Ali Haşmet] Romanya'ya gitti. Paralar ikisinin imzası olmadan çe-kilemiyordu. Kararlardan sonra Büyük Kâtip Muhiddin Celal de isti-fa ettiğinden zaten komisyon kararlarını uygulayacak kimse kalma-mıştı.

Yaz tatili sonunda Büyük Üstat tatilin uzatılmasını teklif ederken bu öneriyi birkaç kez toplanarak görüşen Daimi Heyet, alınmış bir karar olmadığı gerekçesiyle çalışmalara devam kararı aldı. Dedikoduların yayılması üzerine tekrar Daimi Heyeti toplayan Büyük Üstat, "Anka-ra'dan gelen talimata göre yaz tatilinin uzatılmasını istediklerini" ak-tardı. Bu talep "bu mütaleanın resmî ve yazılı olması gerekir" denile-rek kabul edilmedi.

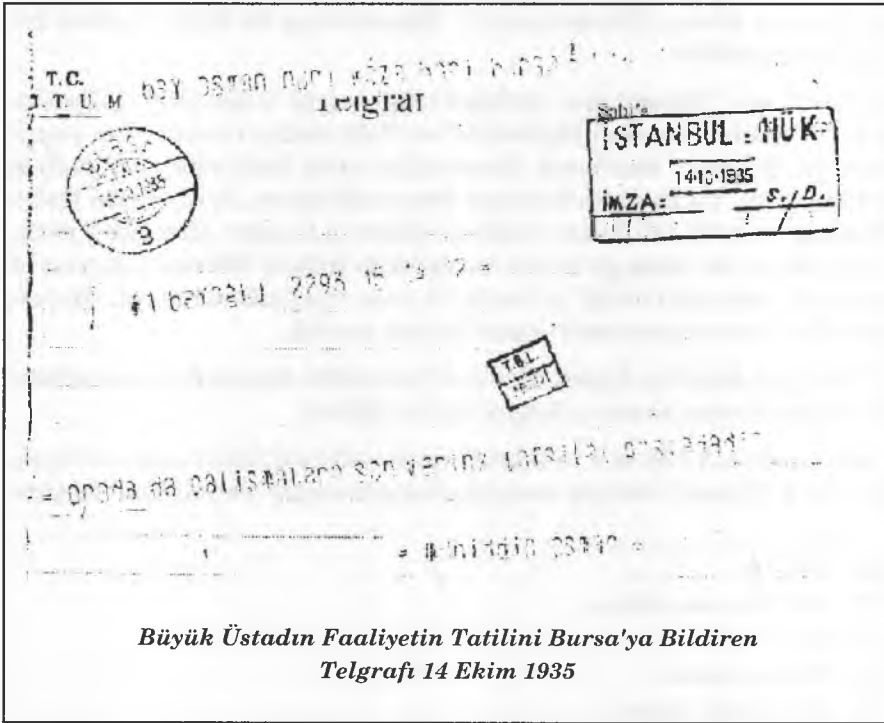
O dönemle ilgili somut veriler elde olmadığından tatile giriş ve çalış-maların yeniden başlama tarihlerini kesin olarak veremiyoruz. Sade-ce, eldeki bölük pörçük belgeler arasında Murat Locasına ait 2 Hazi-ran 1935 ve 27 Eylül 1935 tarihli zabıtların bulunduğunu; bu nedenle tatilin bu iki tarih arasında uygulanmış olabileceği sonucuna varabili-yoruz.

Bu arada Murat'ın 27 Eylül 1935 tarihli zabıtnamesinde geçen "son günlerde Türkiye Masonluğunun geçirmekte olduğu buhranlı vaziyet-

ti çok vezir bir surette şerh ve izah buyuran Sayın Üstat⁽⁴⁹⁾, sözü Rahmi Duman Kardeş vererek resmi celseyi muvakkaten tatil etti. 'Öz, Göz ve Yüz' isimli çok enteresan bir mevzuu açık bir lisanla anlatan Rahmi Duman Kardeş derin bir alaka ile dinlendi'⁽⁵⁰⁾ ibareleri o günleri yansıtan birkaç somut belge arasında yer alıyor.

"Orada da Çalışmalara Son Veriniz"

Nihayet, 1935 yılının Ekim ayında Şükrü Kaya İçişleri Bakanı sıfatıyla Yüksek Şûra HBA'ı Dr. İsmail Hurşit, Büyük Üstat Muhittin Osman Omay, Fuat Süreyya Paşa ve Muhip Nihat Kuran'ı Ankara'ya çağırdı. Ankara'da bulunan Nevzat Tandoğan, Reşat Mimaroglu ve Rasm Ferit de 9 Ekim 1935 günü bu toplantıya katıldılar.

(49) Murat Üstadı Muhteremi Dr. Fahrettin Kerim [Gökay]

(50) M. Renan Mengü, *Belgelerle Murad & Murat*, İstanbul, 2005, s: 271

Bu tarihte 60'tan fazla milletvekilinin Mason olduğu söylenir. TBMM Reisi⁽⁵¹⁾ **Abdülhalik Renda**'nın yanı sıra 1 Mart 1935'de göreve başlayan 7. İnönü Hükümeti'nde Milli Müdafaa Vekili⁽⁵²⁾ **Kâzım Özalp**, Dahiliye Vekili⁽⁵³⁾ **Şükrü Kaya**, Hariciye Vekili⁽⁵⁴⁾ **Tevfik Rüştü Aras** Masondurlar. Ayrıca, Maarif Vekili⁽⁵⁵⁾ **Zeynel Abidin Özmen**, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili⁽⁵⁶⁾ **Refik Saydam** ile Ziraat Vekili⁽⁵⁷⁾ **Reşat Muhlis Erkmen**'in de Mason oldukları (kendilerine ait diploma vb. belgeler olmasa da) çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. Adliye Vekili⁽⁵⁸⁾ **Şükrü Saraçoğlu** ise kimi kaynaklarda Mason olarak anılrsa da diğer bazı kaynaklar kendisini 1934-35 yıllarındaki Mason aleyhtarı kampanyanın bir parçası olarak göstererek "Mason düşmanı" diye nitelemektedir.

Bu konudaki tam sayı ne olursa olsun, gerek Meclis ve Hükümette, gerekse bürokraside hatırı sayılır oranda Mason olduğu ortadadır. Bu arada, dernek yöneticilerini çalışmaları tatille sonuçlanacak toplantıya çağırın İçişleri Bakanı'nın 33° Mason oluşu da dikkati çeken bir nokta sayılabilir.

Şükrü Kaya, "Masonluğun istihdaf ettiğı sosyal ve kültürel faaliyetlerin, bir müddetten beri Halkevleri ve Halkocakları tarafından yapılmakta olduğunu" belirterek Masonluğun artık faaliyetini tatil etmesi gerektiğini, "bu hususta fırkanın kararı olduğunu, hükümetin de bu hususta kararlı olduğunu" bildirdi. Heyet'in konuyu İstanbul'a götürerek bir karar alma görüşüne katılmayan İçişleri Bakanı "Cemiyet'in çalışmalarını tatil ettiğı" yolunda bir yazı isteğinde ısrar etti. Heyet, istenilen yazıyı istemeden imzalayarak ayrıldı.

Ertesi gün Anadolu Ajansı, Cemiyet'in kendini kapattığını ve mallarını Halkevlerine teberra ettiğini şöyle bildirdi.

"Ankara 9 (A.A.) Mes'ul ve maruf imzalar altında Ajansımıza verilmiştir: Türk Mason Cemiyeti memleketimizin sosyal tekâmülünü ve gün-

(51) *Başkanı*

(52) *Milli Savunma Bakanı*

(53) *İçişleri Bakanı*

(54) *Dışişleri Bakanı*

(55) *Milli Eğitim Bakanı*

(56) *Sağlık Bakanı*

(57) *Tarım Bakanı*

(58) *Adalet Bakanı*

Türk Mason kurumu

Faaliyetine nihayet, em- lâkini Halkevlerine verdi

Ankara 9 (A.A.) — Mes'ul ve ma-
ruf imzalar altında ajansımıza verilmiş-
tir:

Türk Mason cemiyeti, memleketimizin
soysal tekâmülünü ve günden güne artan
muazzam terakkilerini nazarı itibara ala-
rak ve Türkiye Cumhuriyetinde hâkim
olan demokratik ve ciddî lâik prensip-
lerin tatbikından doğan iyilikleri müşa-
hede ederek faaliyetine -bu hususta hiç
bir kanun olmaksızın- nihayet vermediği ve
bütün mallarını memleketin soysal ve kül-
türel kalkınmasına çalışan halkevlerine
teberrüü muvafık görmüştür.

Faaliyetin tatilini haber veren gazete kupürü 10.11.1935

K. U. M. M. Y. S. S.

HÜKÜMET MÜHÜRÜ

İTTİHAT KUVVETİ TERAKKİ
Büyük Milli Kurul

M. S. M. M. S. S.

12 Teşrinievvel 1335

797

Muhammed N. L. M. S. S. S.

Uza Muhline

Muhammed N. L. M. S. S. S.

İlgili orundan aldığı buyuruk üzerine Cemiyetimizin
toplantıları yeni bir buyuruğa kadar tatil edilmiştir.

Keyfiyeti tebliğ ile sevgi ve saygılar sunarım, Muhammed N. L. M. S. S. S.

Türk Yükseltme Cemiyeti Re.

Faaliyetin tatil edildiğini Bursa'ya bildiren levha
12 Ekim 1935

den güne artan muazzam terakkilerini nazarı itibare alarak ve Türkiye Cumhuriyetinde hâkim olan demokratik ve cidden laik prensiplerin tatbikatından doğan iyilikleri müşâhede ederek faaliyetine -bu hususta hiçbir kanun olmaksızın- nihayet vermeyi ve bütün mallarını memleketin sosyal ve kültürel kalkınmasına çalışan Halk Evlerine teberra muvafık görmüştür."

Haber gazetelerde yer aldı. Bazı gazeteler [Cumhuriyet, Tan] olayla ilgili yorumlar yaptılar, kendi görüşlerine yer verdiler. Şükrü Kaya, basında yer alan yorumlar üzerine "Hükümetin bu iş üzerinde hiçbir teşebbüs ve alâkası yoktur" açıklamasını yaptı. Yabancı basında cemiyetin kapatıldığına dair çıkan haberler tekzip ettirildi. L'illustration'un Kasım sayısında çıkan, "Dissolution des Loges maçonniques en Turquie" [Türkiye'de Mason Localarının tasfiyesi] yazısı Aralık sayısına gönderilen tekziple yalanlandı. Tekzibin Şükrü Kaya tarafından bazı Masonlara yazdırıldığı söylendi.

Olay gazetelerde nasıl yer alırsa alsın, resmi bir tebliğe dayanmadığı için cemiyetin feshi olarak değil bir "faaliyet durdurma" olarak gerçekleşti. Bu durum, derneğin tüzel kişiliği sona ermediği için ileride yeniden faaliyete geçmede hukukî kolaylık sağlayacaktı.

Büyük Üstadın, Bursa'daki Nilüfer Locasına hitaben yazılmış, "ilgili orundan aldığı buyruk üzerine Cemiyetimizin toplantıları ikinci bir buyruğa kadar tatil edilmiştir" diyen¹² Teşrinievvel [Ekim] 1935 tarih ve 797 sayılı kısa bir yazısı bulunmakta. Başka örnek olmamakla birlikte aynı yazının diğer localara gönderilmiş olması da gereklidir. Zaten Murat'ın Üstadı Muhteremi Fahrettin Kerim Gökay da açıklamasında bir mektup aldığını belirtmektedir.

O zamanlar postanın ulaşması birkaç gün sürdüğü için olsa gerek, yazıdan iki gün sonra Nilüfer locasına hitaben 14 Ekim tarihli ünlü "orada da çalışmalara son veriniz. Tafsilat postadadır" ibareli telgraf çekildi. Oysa birkaç gün sonra postadan çıkacak yazı selam ve saygı bölümü dahil topu topu iki cümleydi.

Murat Üstadı Muhteremi Fahrettin Kerim Gökay, bir açıklama hazırlayarak Alâeddin Kırıl basımevinde bastırıp¹⁶ Ekim tarihiyle Loca üyelerine dağıtmak gereğini duydu. Cemiyet yönetiminden değil de bir Loca Üstadı Muhtereminden gelen bu kısa açıklama "Çalışmaların tatili" konusuna "fiili ve hukukî" yönden açıklık getiriyor. Yirmi yıl kadar sonra Danıştay'dan bu açıklamadaki bakış yönünde çık-

Aziz Kardeş,

Türk Yükseltme Cemiyeti Başkanı Büyük Üstat imzasile aldığım bir mektupta bir müddet için çalışmamızı tatil etmemizi bildiriliyor. Mahfelimizin kapatılacağı hakkında henüz resmî bir emir ve Umumi Heyetçe verilmiş bir karar yoktur. Fakat Büyük Üstadın emrine tevfikân çalışmamıza nihayet veriyoruz

Evvelce kardeşlerimle yaptığım hasbihalde de söylediğim üzere yapılacak tebliğe intizaren faaliyetimizi tatil ettiğimizi bildirir ve kardeşlerimin kendilerine has olan yüksek vasıflarile her türlü münakaşa ve beyanattan ictinap etmelerini rica eder sevgilerle gözlerinizden öperim.

16 - 10 - 935

Dr. FAHREDDİN KERİM GÖKAY

Alâeddin Kırak basımevi-M. 3661

Dr. Fahrettin Kerim'in faaliyetin tatilini Loca Kardeşlerine bildiren matbu mektubu

1935 YILI EKİM AYINDA BAKANLAR KURULU

VIII. İCRA VEKİLLERİ HEYETİ

(7. İnönü Hükümeti)

1 Mart 1935 - 1 Kasım 1937

*Türkiye Büyük Maşrıkı'nın faaliyetlerini durdurduğu 1935 yılı Ekim ayında TBMM Reisi **Abdülhalik Renda** idi. O günkü Bakanlar Kurulu üyeleri **siyah** dizilmiştir.*

Başvekil
Milli Müdafaa Vekili
Dahiliye Vekili
Hariciye Vekili
Maarif Vekili

İsmet İnönü (Malatya)
Kâzım Özalp (İzmir)
Şükrü Kaya (Muğla)
Tevfik Rüştü Aras (İzmir)
Zeynel Abidin Özmen (Aydın) sonra bakanlığın adı "Kültür Vekaleti" oldu **Saffet Arıkan** (Erzincan) (11 Haziran 1935'te atandı)
Refik Saydam (İstanbul)
Reşat Muhlis Erkmen
sonra **Şakir Kesebir** (Tekirdağ)
Şükrü Saraçoğlu (İzmir)
Ali Rana Tarhan (İstanbul)
sonra **Reşat Muhlis Erkmen** (Kütahya)
Fuat Ağralı (Elazığ)
Ali Çetinkaya (Afyon)
Celâl Bayar (İzmir)

Sıhhat ve İctimai Muavenat V.
Ziraat Vekili

Adliye Vekili
Gümrük ve İnhisarlar V.

Maliye Vekili
Nafia Vekili
İktisat Vekili

cak olan karar, cemiyetin hukuken varlığını sürdürmesini sağlayacaktır.

Muhittin Osman Omay, 3 Aralık 1935 günü İstanbul vilayetine "Cemiyetin faaliyetini tatil etmiş olduğu"nu bildiren bir dilekçe verdi ve "Türk Yükseltme Cemiyeti" dernek mührünü teslim etti.

KAYNAKLAR

- A. Oktay Gündoğdu, "XX. Yüzyılın başından 1923'e Kadar Ülkemizdeki Masonik Gelişmeler", **Mimar Sinan**, sayı 111, 1999, s: 17-32
- A. Oktay Gündoğdu, "1923'ten 1935 Yılına Kadar Ülkemizdeki Masonik Gelişmeler", **Mimar Sinan**, sayı 114, 2000, s:30-42
- Abdurrahman Erginsoy, **Türkiye'de Masonluğun Doğuşu**, Erciyaş Yayınları, 1996
- Ahmet Akkan, **Büyük Üstatlar**, İstanbul, 1997
- Angelo Iacovella, **Gönye ve Hilâl**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998
- Azmi Selen, "Türkiye Masonluk tarihinden bilinmeyen hakikatler", **Tarih Dünyası**, sayı1-6, 1964-1965
- Behzat Minez, "Atatürk'ün Türk Masonlarına Gösterdiği İlgi, Teveccüh ve İtimat", **Mimar Sinan**, sayı 41, 1981, s: 96-99
- Celil Layiktez, **Türkiye'de Masonluk Tarihi Cilt 1, 1721-1956**, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1999
- Celil Layiktez, "Beyoğlu'nda Mason Localarının Adresleri (1862-1975)", **Tesviye**, sayı 47, Kasım 2000, s: 12-13
- Eser Tutel, "Sevgili İlkokulum!" (Baltazzi Konağı), **İstanbul**, sayı: 38, sayfa: 33-37, Temmuz 2001
- Fikret Çeltikçi, **Hür Masonluk Tarihinden Notlar**, Mimar Sinan Yayınları, Ankara, 1998
- Fusun Üstel, **Türk Ocakları**, İletişim Yayınları, 2004
- İsmail İşmen, "Türkiye'de Masonluğun kurulmasına dair bir belge" **Tesviye**, sayı 14, Kasım 1994, s: 23-28
- Jacques Pervitich Sigorta Haritalarında İstanbul, Tarih Vakfı/Axa Oyak Yayınları, 2000
- Kemalettin (Apak), **Türkiye'deki Masonluk Tarihi**, İzmir, 1932
- Kemalettin Apak, **Ana Çizgileriyle Türkiye'deki Masonluk Tarihi**, İstanbul, 1958
- M. Renan Mengü, **Belgelerle Murad & Murat**, İstanbul, 2005
- Osman Zeki Koylan, "Hatıra Defterimden", **Mimar Sinan**, sayı 48, 1983, s: 26-32

- Orhan Koloğlu, **İttihatçılar ve Masonlar**, Eylül Yayınları, ikinci baskı, 2002 (birinci baskı, Gür Yayınları 1991)
- [Osman Nuri [Ergin] haz.], **İstanbul Şehri Rehberi**, İstanbul Belediyesi Yayını, 1934
- Reşat Mimaroglu et. al., **Türkiye'de Hür Masonluk Tarihi**, İstanbul, 1951
- Seyhun Tunaşar, **Türk Ulusal Masonluğunda 1935 Uykuya Yatma Olayı**, Piramit Yayıncılık, 2005
- Suha Umur, "Maşrık-ı Azam tarafından Atatürk'e yazılan bir mektup", **Mimar Sinan**, sayı 21, 1976, s: 68-70
- Suha Umur, "Necat Mahfil-i Muhteremi ve Himaye-i Etfal Cemiyeti", **Mimar Sinan**, sayı 22, 1977, s: 67-74
- Suha Umur, "Selâmet Mahfil-i Muhteremi ve İkmal-i Tahsil Cemiyeti", **Mimar Sinan**, sayı 23, 1977, s: 73-80
- Suha Umur, "1933 Yılında Bir Olay", **Mimar Sinan**, sayı 27, 1978, s: 49-54
- Suha Umur, "İstanbul'da Masonların Toplantı Yerleri", **Şakul Gibi**, sayı 1, 1988, s: 14-15
- Suha Umur, "İstanbul'da Masonların Toplantı Yerleri II", **Şakul Gibi**, sayı 2, Mart 1988, s: 13-15
- Suha Umur, "İstanbul'da Masonların Toplantı Yerleri III", **Şakul Gibi**, sayı 3, Nisan 1988, s: 12-15
- Suha Umur, "İstanbul'da Masonların Toplantı Yerleri IV", **Şakul Gibi**, sayı 4, Mayıs 1988, s: 12-15
- Suha Umur, "Türkiye'de Masonluk", **Mimar Sinan**, sayı 113, 1999, s: 7-18
- Tamer Ayan, "Türkiye Masonluk Tarihinin Anahatları", **Mimar Sinan**, sayı: 104, 1997, s: 7-38
- Tamer Ayan, **Atatürk ve Masonluk**, İstanbul, 2003
- Tamer Ayan, "1928-1933 Yılları Arasında Geçen Dört Masonik Olayın Tarihçesi", 2005
- Tarık Zafer Tunaya, **Türkiyede Siyasal Partiler cilt 1 İkinci Meşrutiyet Dönemi 1908-1918**, 1984
- _____, **Türkiye Bü .: Meş .:i'nin Alelûmum Mah .: 'ler hakkında cari nizam-namei umumisi**, Üçüncü Tabı, Alâeddin Matbaası, İstanbul, 1932
- _____, **Türkiye Millî Büyük Meşrıkı'nın 25inci Yıldönümü münasebetile Fevkalâde celsede Okunan nutuklar ve neşideler**, Alâeddin Matbaası, İstanbul Meşrıkı, 1934

RESNE ÜSTADI MUHTEREMİ'NİN İS'AD TÖRENİNDEKİ KONUŞMASI

Transkripsiyon: **Aziz AZMET**

INAUGURAL SPEECH OF THE MASTER OF WL "RESNE"

A manuscript with no date and signature was found in the archives of the Grand Lodge. Examining the content of the manuscript, it was concluded that the text was an inaugural speech of the Master of the Lodge "Resne". Speech can be dated to 1919. It gives a lot of information on the foundation of the "Resne" Lodge and on the situation during the "days of war" i.e. Balkan War and the Great War [First World War].

Büyük Loca arşivindeki belgeler arasında 202.05/925 numara ile kayıtlı, el yazısıyla yazılmış, içeriğinden Resne Üstadı Muhtereminin göreve başlama konuşması olduğu anlaşılan imzasız ve tarihsiz bir belge bulunmaktadır. Metinden konuşmanın 1919 yılında yapılmış olabileceği anlaşılmakta. Resne Locasının kuruluşu ve Masonluğun savaş günlerindeki (Balkan ve I. Dünya Savaşları) durumu üzerine ip uçları barındıran konuşmanın transkripsiyonunu sunuyoruz.

Muazzez Kardeşler,

Beni bu yüksek kürsüye getirmiş olan hissiyat-ı uhuvvetkâranenizden dolayı evvelâ cümlenize teşekkürlerimi takdim ederim.

Saniyen Resne mahfelinde doğmuş on senelik bir birader olmak itibariyle derece-i kâfiyede tecrübe ve meleke kesbetmiş olduğuma ve bu muhterem kârgahın ustabaşılığını yapacak büyük ve masonik bir kardeşlik binası teşebbüsünde mesai-yi masoniyeyi falsosuz idare edecek bir dereceye gelmiş bulunduğuma itimad buyurulmuş olması, beni ne kadar minnetdâr ve müteşekkir bırakmış ise o derece de büyük ve ağır yükler altına koymuş olduğu cihetle endişedar etmiştir.

Üzerime yükletilen bu vazife ne kadar ağır ve mucib-i mesuliyet olursa olsun, diğer cihetten kalbimde biraz da inşirah hislerini uyandırdığı ve içimde haz-ı ruhi ufkunun açıldığını da inkâr edemem.

Binaenaleyh, yüklettiğiniz manevî mesuliyeti seve seve omuzlarımın üstüne alıyorum. Tahammülümün derecesini arttırmak, azmimi kuvvetleştirmek hevesi içimde ziyadeleşmekte, bu hal beni titiz yapmaktan uzak olarak fiil-i ruhen çevik bir hale sokmak istidadını göstermektedir. Açık anlatmak istiyorum ki beni üstad olarak intihab eder-

ken tabî olduğunuz hissiyat-ı samimiyete tamamen vakıfım. Ben de aynı hissiyata daima sahip olarak, mesai-i masoniyemizi sevk ederken üstadınızı aranızda muhafaza etmek şartıyla mahfelimizi idare etmeye, karanlık saha-i hayatta hakikatler ararken en ümidperver ve zinde bir faaliyet ile adımlarımızı müştereken atmak hususunda kardeşlerime rehberlik etmeye çalışacağım.

Hakkımda gösterilen teveccühlerin teşekkürünü fiiliyatla eda etmek benim en büyük prensibim olduğu için, kavlen bugün takdim ettiğim teşekkürat-ı muaccelemi evvelâ kabul etmenizi rica ederim. Ve sonra da teşekkürat-ı müecceleme fiiliyatımı kavliyatımla telif edecek zamana da intizar buyurmanızı istirham eylerim.

Sevgili Kardeşler... Hayat-ı mevcudiyetinde dördüncü üstadının kitab-ı faaliyetini kapayan bu celsede, zannederim ki mahfelimizin mazi-i hayatını biraz hatırlamak en kadirşinasane bir vazifedir.

Memleketimizde esasen asrî masonluğun tarihi pek derin olmadığı ve uzak mesafelere gitmediği gibi Resne mahfelinin de pek uzun bir mazi-i tarihisi yoktur. Mamafî dünkü vukuat da olsa bu gün için medar-ı ibret olduğu için onları daima tahattur etmek bir

vazifemizdir. Çünkü istikbal d nlere inkılab eden hal-i hazır-
ların tesels l nden başka nedir?
Zannediyorum m talaama i ti-
rak ediyor ve bana geriye doğru
küçük bir ku  bakışı yapmak için
razı oluyorsunuz.

Resne'nin ilk teşekkülü:

Mısırda nail-i nur-u ziya olmuş
olan Nail Re id ile Osman Fehmi
biraderlerim 1 te rin-i sani 1324
tarihinde ilk masonik bir içtima
akdiyle bir mahfel tesisi arzusu-
nu resmen kayıt ve tespit ediyor-
lar. Vücuda gelecek mahfele Res-
ne ismini veriyorlar. Bu namı
muhtevi bir mühür kazdırılıyor
ve zabt-ı imzalar bu mühür ile
temhir edilerek Resne mahfeli-
nin nüvesi vücuda getiriliyor.
Resne Mahfel-i m stekilinin Mı-
sır Mahfel-i Kebir-i vatan si hi-
mayesinde tesisi, Mısır  stad-ı
Azam  ile olan m kalemat-ı  fa-
hiyyeye müsteniden kararla tı-
rılıyor.

2 Te rin-i San  1324 günü ikinci
bir içtima yapılarak sırasıyla:
Osman Fehmi, Nail Re id,
Ahmet Pertev, Jak Kalderon, Sa-
dık Rauf,   kr  Rıza biraderler
intihab ve makamat-ı masoniye-
ye aldedere at nasb ve tanzif edi-
liyor ve Mahfel mesaiye ba lıyor.
1 ve 2 Te rin-i sani 1324(*) tari-
hleri bu hale göre Resne Mahfeli-
nin re'si sene-i mevcudiyetidir.
Bu hesaba nazaran Resne Mah-
fel-i Muhteremi onbirinci salı

hayatını bitirmiş, onikinci sene-i
mevcudiyetine dahil olmuştur.
Bidayet-i teess sde hemen her
gün i timalar yapılmakta ve
Mahfel-i Ekber-i Vatani-i Mısır 
himayesi ile Mahfel k  ad-ı me-
sai ve nama izafetle seddedil-
mektedir. Resne Mahfeli i e bir
tarafıan ba ladığı halde diğer ta-
raftan tahrir  ve resmî bir suret-
te imtiyaz-ı me rut istihsal ve te-
darik edilmek üzere Mısır Mah-
fel-i Ekberine müracaat ediyor.
Bu müracaat-ı tahririye 4 Te -
rin-i San  1324(**) tarihinde vu-
kubulmu  ve zabıtnamelerde ve
yazılan m racaatnamede kulla-
nılan usluba nazaran: taahh -
dat-ı tahririye ifa ve isticlâb-ı iti-
mad ve talattufta bulunulmak-
tadır. Hatta Mısır Mahfel-i Ek-
ber-i Vatan sinin aleddevam
taht-ı idaresinde bulunacağı ka-
semile temin ediliyor ve takdim
olunan arize, Mısır Mahfel-i Ek-
ber Reis-i Azam  İdris Biradere
Arapcaya tercüme edilerek gün-
deriliyor. Bu izahatdan anlaşılır
ki, Türkiye dahilinde birinci
Mahfel-i Millî olan Resne, Mısır
himayesinde vücuda gelmiş ve
ışığını evvelâ bu suretle almıştır.
Resne Mahfelinin hayat-ı mev-
cudiyetinde ilk sekiz aylık faali-
yeti daima Mısır Mahfel-i Kebir-i
Vatan si namına vukubulmu ,
ihtiramlar, k  ad ve sed merasi-
mi ile diğer hususat-ı telkiniye

(*) 14 - 15 Kasım 1908

(**) 17 Kasım 1908

daima o makama izafe edildiği gibi, Mahfel vezaifi Mısır Localalarının bazı istilâhat-ı muktebiyesiyle aynen sevk ve idare kılınmıştır. Sekiz aylık mevcudiyetten sonra 19 Haziran 1325(*) tarihinde bir müptedi celsesinde Mahfel Biraderlerinin umumu tarafından mazhar-ı kabul olmuş olan şöyle bir kanaatin vücuda gelmiş bulunduğu ve tespiti-ne karar verildiği görülmektedir. Resne Mahfeli, Mahfel-i Kebîr-i Vatani-i Mısır'ın icazetnamesini haiz ve İstanbul afakında faaliyet-i Masoniyesine muvazıb ve müdavimdir. Lâkin bu mahfelin maksad-ı aslîsi İstanbul'da bir Meşrik-i Âzam-ı Osmanî teşkil etmektir.

İstanbul'da mün'akid Osmanlı İmparatorluğu İskoçya Tarikatı Şura-yı Âlî'si mevcut olduğu için, Şura-yı Âlî-i müşarinileyhaya tabaiyyetle ve Dersaadet'de mevcut diğer memalik meşariki-ne tabî ecnebî mahfellerinin de iştirakiyle bir Meşrik-i Âzam-ı Osmanî tesisi imkân tahtındadır. Bu imkânı gören Resne Mahfeli, bütün diğer Mahfellerden evvel Mısır Mahfel-i Kebîr-i Vatanisi ile rabitasını bilmeceburiye kat etmiş ve neşr-i envar-ı masoniyede bu suretle daha ziyade muvaffakiyet husule gelerek Masonluğa ve beşeriyete hizmet edebileceğini anlamış ve İtalya Meşrik-ı Âzamına merbut olup

Meşrik-i Âzama iltihak eden bir ecnebî mahfel ile diğer mahfelle-re bu yeni yolda rehberlik etmiştir.

İstanbul'da günden güne daha büyük bir kuvvet ve intizam ile taazzi eylemeye başlayan Masonluğun Türkiye İmparatorluğunda bir cüzü olan Mısır'a idame-i irtibatında ve ora Mahfel-i Kebiri'nin mihver ittihaz edilerek, o suretle tekâmülat-ı Masoniye'nin temininde aklen ve mantiken bir imkansızlık mevcut idi. İşte bu suretle Resne Mahfeli 19 Haziran 1325 kararıyla Şura-yı Âlî'ye istida-i iltihak ve iştirake karar vermiş ve tâl-i mevcudiyetini memleketimizde vücuda gelecek milli ve müstakil bir Meşrik-ı Âzam-ı Osmanî'ye rabita temin etmiş olan bu karara istinaden Resne Mahfeli'nin Meşrik-ı Âzam-ı Osmanî'ye tâbi Mahafil meyanında re'si tarih-i mevcudiyeti 19 Haziran 1325 tarihi olmak icabeder. Bu hale nazaran da Resne Mahfeli ancak onbirinci sâl-i hayatına girmiş demek olur. Meşrik-ı Âzam-ı Osmanî'nin teşekkülü her masonda ümid-i muvaffakiyeti artıran yeni bir hadise olmak itibariyle ölçülmez derin memnuniyetler uyandırmış, memleketimizde de kavî imanlı bir mason neslinin vücuda gelmesine temel atıldığı kanaati hasıl olmağa başladığı için 19 Haziran tarihli Resne celsesinin müzakeratı tarihî kıymeti haiz bir

(*) 2 Temmuz 1909

celse olmuştur. Artık biz bu tarihten itibaren Resne Mahfelinin Osmanlı İmparatorluğu İskoçya tarikatı Şura-yı Millî'si nam-ı mübecceline istinaden ve Meşrik-1 Âzam-1 Osmanî selâhiyetine binaen amalini o yolda sevk-i muamelât eylediğini görmekteyiz. O gün bu gündür, peyderpey Meşrik-1 Âzam-1 Osmanî'de husul bulmuş olan tekemmülata müterafikan Resne Mahfeli de varlığını da muhafaza etmiş, yavaş yavaş büyümüş, dolmuş, bazen taşmış bazen bir az sükûnet bulmuş sonra tekrar kıymıldanarak iki hemşire mahfellerin tarz-ı faaliyetini takib ve taklit ederek kıymetdar mevcudiyetinden hiçbir şey feda etmemek hususunda sebat ve metanet göstermekden asla hâli kalmamaya çalışmıştır.

Resne ve Meşrik-i Âzam'ın teşekkülü:

Resne, Mahfel-i Osmaniye'nin en yaşlısıdır. Diğer Mahafil-i Osmaniye'nin teşekkülüne de sinesinde çıkarıp gönderdiği kıymetli evlatlarıyla hizmet etmiştir. Meşrik-i Âzam-1 Osmanî'nin kanunen teşkili için adeden muhtaç olduğumuz Mahafilin tam manasıyla ana şefkati ve kabiliyet-i tevlidiyesi sayesinde hizmet etmiş olduğu cihettendir ki, Resne "Ana Loca" unvanını bihakkın kazanmıştır. Resne bu unvanına gerek ilk sene-i teşekkülünde ve gerek onu takibeden ilk seneler-

de daima lebaleb olmasıyla madeten dahi kesb-i liyakat eder idi. Resne'nin ilk vücuda gelmesinde hizmet ettiği yavru hemşire Localar Muhibban-ı Hürriyet ve Vefa Localarıdır. Ve bunlar Resne evlatlarıyla süratle vücut bulmuştur. Maziye kısa bir nazar atfedildiğinde gözümüzün önünde teressüm eden ve bize Resne'nin Türkiye Masonluk aleminde oynadığı âzım rolü hatırlatan bu levha, Resne evlatlarına bugün ve yarın için teveccüh eden yeni vazifeleri Türkiye Masonluğunun tevellüd ve teşekkül zamanında bu muhitin evlatlarına teveccüh eden vazifelerden daha mühim ve daha ağır olanları bize hatırlatmakta ve kalplerini azim ile dolu olan genç zinde kardeşleri sahaya davet etmektedir. Bu daveti Üstad-ı Muhtereminiz olmak itibarıyla size icra etmede ve tarihlerin ruhundan çıkan bu borçlarınızı size söylemede bir vazife-i vicdaniye duyuyorum. Çünkü arada sırada Türkiye Masonluğunun geçirdiği had ve matemli buhranlar ancak Mahafil-i Osmaniye'lerden Resne gibi ana Loca olan bir Mahfel biraderlerini her Mahfelden ziyade harekete getirmek, titretmek ve azimlerini arttırmak üzere bir saik olurlar.

Resne Mahfeli ve buhranlar:

Resne diğer Mahafil-i Osmaniye gibi devir devir bazı buhranlar geçirmiştir. 31 Mart'ı müteaki-

ben âmal-i muntazam bir surette bilmeceburiye devam edememekte idi. Bu aralarda hususî hanelerde içtimaat vukua gelmeye başlamış ve fakat masonların adedi arttığı gibi kadim masonlardan birçok kardeşlerin himmetiyle Masonluk bir müddet sonra daha yeni ve muntazam şekilde âmal-i germi vermek istemiş ve bu yeni faaliyet devresinde 325 den itibaren yine Resne diğer Mahfellerin başında olarak birçok biraderlerin tekrisine muvaffak olarak ve muhit-i Osmani'ye yeni kuvvetler toplayarak felâket ve musibetlerden iyi dersi almayı bilen memleketimizin öz evlâdı sayesinde Masonluk daha gürbüz olarak ortaya atılmıştır. 325 senesinin ortalarında idi ki İstanbul'umuzun mevaki-i muhtelifesinde Mahfeller tesisi ve muhtelif mahaller intihab edildiği gibi Resne Mahfeli de 27 Teşrin-i evvel (1)325^(*) tarihinde Keller Hanı denilen eski Mahfel mahalli bulunan yerde ifa-yı vazifeye başlamıştır. Bu mahal İstanbul'da ondan 17-18 sene evveline kadar Türkiye'de Mason kardeşlerine kârgâh olmuş bulunan ve kubbe-i seması muntazam ve mahafil tertibatına müsait bulunan bir mekândan ibaret idi. Burada Resne takriben birbuçuk iki sene kadar kaldı. Ve pek müsmir neti-

celer veren bir takım âmal ve mesaî icrasına muvaffak oldu. Üstad-ı Muhtereminiz Resne'nin işte bu Mabedine tekris edilmiş idi.

Resne Balkan Harbi esnasında (1)328 – (1912) senesi içinde dahî bir darbe-i inkıta-yı içtimaata uğramış ve bu defa daha uzun süren ve iltiyamı daha müşkül bulunan bir devre-i buhran atlatmıştır. Bu defaki hicran daha mürettep, sürekli olduğu için buhran daha ziyade devam etmek icabediyordu. Mamafi, mahir ve azimkâr eller Resne'yi inhitat vartalarından kurtarmış ve yavaş yavaş intizam-ı hayat teesüs ederek (1)332 – (1916) senesinde Resne'nin idaresi azimkâr ve gayyur Üstad-ı Muhterem-i sabıkımız Rasim Ferid Biradere intikal etmiş idi....

Cevval Zekâsı, sürati, herşeyi becermek istidadı, her nevî hizmetleri telif etmek kabiliyeti, yorulma bilmez gayreti ile bu genç ve Resne'ye diğer bir Mahfelden tarikiyle iltihak ederek ateşi Resne Biraderlerinin sönmeye meyyal olan ateşine zammeden ve yeni bir devir küşad etmiş olan Üstad-ı Muhterem Resne'nin mail-i inhidam olan sütunlarını tamir etti. Ve gösterdi ki Resne'nin esas tamamisi hüsn-ü idare edildikçe yıkılmak şöyle dursun, her istenildiği şekilde yeni semereler vermek istidadındadır. Mahfelimiz Üstad-ı Muhterem-i sabıkın-

(*) 8 Kasım 1909 tarihinde Hacıpulo Pasajında

dan mehcür olarak hizmetlerinden mahrumiyet acısını bu dakika bilfiil duymaya başladığı sırada ben sizin bugünkü Üstad-ı Muhtereminiz sıfatıyla Resne'yi vartalardan kurtarmış bulunan Rasim Ferid Kardeşimize benim lisanımla ve fakat sızlanma hissiyatıma tamamen uyduğunu zannettiğim hissiyat-ı imtinankâranemiz ile takdim-i hürmet ve şükran eylemeyi en büyük bir vecibe bilirim.

Ancak derakab ilâve edeyim ki, Türkiye Masonluğu (1)334-

(*) 1918-1919

(1)335(*) senesi umumi buhranını geçirmemiş olduğu gibi Resne Mahfeli de el'an nakahat devrinde Her felâket ve müsibetten yeni bir ders alarak, daima has-talıklardan daha kuvvetli ve zinde çıkmaya alışmış olan Mahfel-i Mukaddesime temenniyat-ı iltiyamkâranemi arzederken bütün kardeşlerimizin benim hissiyatıma aynı suretle iştirak ettiğini bihakkın zannetmekte kendimi haklı görüyorum. Doğru mu bu sözlerim Kardeşlerim? Resne yaşamalı ve iltiyam bularak bundan sonra daha iyi yaşamaya muvaffak olmalı, değil mi sevgili Biraderler....

* *

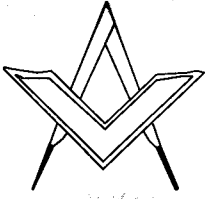
L Ü G A T Ç E

ale-d-derecât: derecelerine göre, sırasıyla
amâl: işler
âzîm: kararlı
bi-hakkın: hakkıyla, tamamıyla
bi-l-mecbûriyye: zorunluluk gereği, ister istemez
binâen aleyh: bunun üzerine, bundan dolayı
binâen: -den dolayı
darbe-i inkıta-yı içtima: toplanmaya arma verme darbesi
der-akab: hemen arkasından
derece-i kâfiyyede: yeter derecedede
devre-i buhran: kriz dönemi
endişe-dâr: endişeli
evvelâ: birinci olarak, ilkönce
gayûr: gayretli, çok çalışkan

germî: hararet, gayret
hâl-ı hâzır: şimdiki durum
halî: kayıtsız
hissiyat: duygular
hususat-ı telkiniye: öğretme, bilgileri verme konuları, işleri
ifâ-yı vazife: görevi yerine getirme
ihtiram: saygı
iltiyâm: onulma, iyileşme
imtinânkârane: minnet dolu
imtiyâz-ı meşrut: koşullu ayrıcalık, bir işi yapma izni
inhitât: kuvvetten düşme
inkılâb: değişme, devrim
inşirâh: ferahlık
intihâb: seçme, seçilme, seçim

intizâr: bekleme; gözleme
isticlâb-ı itimad: itimat uyandırma
istihsâl: meydana getirme, üretme; elde etme
istilâhat-ı muktebiye: (-den) alınan terimler
istirhâm: yalvarma
iştirâk: ortaklık, katılma
izâfe etmek: bir şeye bağlamak
kabiliyet-i tevlidiye: meydana getirme yeteneği
kâr-gâh: atelye
kasem ile: yeminle
kat etmek: kesme; sona erdirmek
kavî: güçlü; güvenilir, sağlam
kavlen: sözle
kesb etmek: edinmek
kubbe-i semâ: gök kubbe
küşâd: açmak, açılmak
leb-â-leb: ağzına kadar dolu
liyâkat: layık olma; hüner; yararlık
mahfel: Loca
Mahfel-i Ekber-i Vatani-i Mısri: Mısır Milli Büyük Locası
mail-i inhidam: yıkılmaya yüz tutmuş
makamât-ı masoniye: masonik görevler
mazhar-ı kabul: kabul edilme
mâzî-i hayat: hayatın geçmiş
mâzî-i tarihi: tarihi geçmiş
medâr-ı ibret: ibret almaya yarayan
mehcur: yaralı
meleke: alışıklık, yatkınlık
memâlik: ülkeler; bir ülkenin toprağı
(memâlik-i Osmâniyye: Osmanlı ülkesi)
merbût: bağlı
mesâî: çalışmalar
meşârik: doğular
mevâki-i muhtelif: değişik yerler
mevcûdiyyet: varlık
minnet-dâr: yapılan iyiliğe karşı borçlu kalan
mucib-i mesuliyet: sorumluluk gerektiren
muvâzib: bir işle durmadan uğraşan
mübtedi: yeni başlayan, çırak

müdavim: devam eden
mükâlemât-ı şifâhiyye: sözlü konuşmalar, [yüz yüze] görüşmeler
münakid: bağlanmış, bağtlanmış, kararlaştırılmış [sözleşme vs.]
müretteb: tertip olunmuş, düzenlenmiş
müsmir: verimli
müstakill: başlı başına, kendi kendine, bağımsız
müşarün-ileyhâ: adı geçen, adı anılan
mütâlaa: okuma; tetkik; düşünce
müterafihan: beraberinde; bir arada olarak
müteşekkîr: teşekkür eden, iyilik bilen
müzâkerât: görüşmeler
nâil-i nur-u ziya: nuru ziyaya kavuşan
nâm-ı mübeccel: yüce adına
nasb: tayin
sâik: sevkeden neden, güdü, motif
sâl: sene, yıl
sâniyen: ikinci olarak
sedd: kapama, kapanma; engel, mania
sene-i teşekkülü: kuruluş yılı
tahattur: hatırlama
tahrîr: yazılı
telâttuf: lutf ve incelikle davranma
tavzif: görevlendirme
taazî: şekillenme, biçimlenme
tekâmülât: olgunlaşmalar, evrimler
telif etmek: uzlaştırmak
temenni-i iltiyamkârane: geçmiş olsun dilekleri
temenniyât: dilekler, istekler
temhîr: mühürleme
teressüm: biçimlenme
teselsül: zincirleme
teşekkül: kuruluş, oluşum
teşekkürât-ı muaccele: peşin teşekkürler
teveccüh: yönelme; yakınlık duyma, sevgi
tevellüd: doğum
uhuvvetkârane: kardeşçe
ümid-i muvaffakiyet: başarı ümidi
zabt-ı imza: imza zabıtları, imza tutanakları
zamm: artırmak, çoğaltmak; **ateşine zameden:** ateşini artıran

1928 - 1933 YILLARI ARASINDA MEYDANA GELEN DÖRT MASONİK OLAYIN TARİHÇESİ

Tamer AYAN

FOUR MASONIC INCIDENTS OF 1928 - 1933

To most people, educated or not, Freemasonry is as a mysterious order. Such a comment is not true and can never be true. Nothing is hidden in Freemasonry except the signs and gestures of the Degrees. Because the non-masons can not understand this fact, they blame Masonry for mysterious deeds. However, all these comments and accusations are welcomed by the Freemasons, who are known for their deep tolerance. Just like Prophet Muhammad said in city of Taif against the people who stoned and cursed him, "*if only they would know*". Furthermore, the number of opponents who awaits the day that Masonry will fall into a difficulty or a dilemma are quite many. Four separate masonic incidents that would please anti-Masons took place between 1928 and 1933. The interesting fact is that culprits of all these incidents were Masons and those non-masons who appeared like Masons.

GİRİŞ

Masonluğun, aslı esası, okumamış ve kısmen okumuş halk tarafından sırlı ⁽¹⁾ ve şüpheli bir şekilde yorumlanır. Eski deyimle Farmason ne ise, yeni deyimle Mason veya Hür Mason aynı şeydir. Masonlarca sırlı ve şüpheli görüşün ve düşüncenin doğru olmadığı hakikattir. Masonlukta biri Hakikat ve diğeri de Gerçek (Gerçekler) olarak iki ayrı ana kavram vardır. Masonlukta tanışma işaretlerinden ve derece modlarından başka gerçek ve hakikat olmayan gizli ve saklı hiçbir şey yoktur. Masonlar ancak hakikat hedefine 'gerçek yolunda' yürüyerek varırlar. Mason olmayanlar, gerçek yolunda yürüyemedikleri ve gerçekler yolundan saptıkları için hakikat olan sırları 'sır perdesine' gizlenmiş gibi görürler. Masonik sırların Mason olamamışlara açıklanamamasının üç sebebi vardır. Bir, bu sırların açıklanması için bir zorunluluk yoktur; iki, sırların açıklanmasında ifade yönüyle ve söyleme tekniği açısından imkânsızlıklar vardır, yani gerçekten sembolizma mevcuttur; üç, sözü edilen sırlar Ulu Mimar'ın özel sırrıdır. Bu sırlar isteyene ve hakkı olana verilebilir ve isteyemeyene verilmez. Mason olamamışların nur alamamış (veya nur verildiği halde hasbe-l-kader alamamış olanların) olmaları bu şüpheli ve olumsuz düşünceleri, Masonların bir çoğu tarafından şefkatla, tahammülle ve müsamahayla karşılanır. Aynı, Hz. Muhammet'in Taif şehrinde kendisini istemeyip de taş atan kalabalığa kızmayıp: *"Ah! Bilebilseler!"* dediği gibi...

Sonuç olarak, masonik şüphe ve tereddütler, hükümetin ve kamuoyunun önünde antimasonik tarafların baskısına dönüşür. Allah korusun, hele bir masonik olayın çıkması durumunda basın ve yayın organları kıyamet koparır. *"Ah! Masonluk bir açmaza ve gaflete düşse de görsek!"* ve *"Masonlar bir şaşırda da gizli belgeleri öğrensek!"* diye el oğuşturanların sayısı tahminlerin üzerine çıkar. Gelişmiş ülkelerde bir kural vardır: Masonluk ve devlet işleri ayrı ayrıdır; bir de buna din işlerinin ayrılığını da eklemek gerekir. Osmanlı devletinde ve laik cumhuriyet döneminde Masonluk (veya farmasonluk) lâfi geçtiğinde, hükümet kadrosunda çalışan az sayıda Masonun korkudan tüyleri diken diken olur ve Mason olduğu bilinen bu kişilere kuşkuyla bakılırdı.

Demokratikleşme sürecindeki Türkiye'de, yani 1928 -1933 yılları arasında dört ayrı masonik olay meydana gelmiştir. Bu olaylar; Masonlardan veya *"Mason olmayıpta öyle görünenlerden"* çıkmıştır. Masonik dört olayın başlıkları ve tarihleri aşağıdadır ⁽²⁾:

(1) sırlı: esrarengiz

(2) Tamer Ayan, *Hamtaşın Evrimi: Cilt:2, Türk Masonluk Tarihinin Anahatları*, AK Yayınevi, İstanbul, 2001, İkinci Baskı, sayfa 13 - 50

- **Yavuz - Havuz Olayı: 1928**
- **Seçim Olayı: 1930**
- **Azim Olayı: 1932**
- **Bozkurt Olayı: 1933**

Türkiye'de, 1928 -1933 tarihleri arasında yaşanan olaylar ile 1935 tarihinde Türk Masonluğunun uykuya yatması olayı dikkate alınırsa, bu beş olayın da birbirine çok yakın zamanlarda meydana geldiği anlaşılr. Türk Masonluğu 1935 yılında dış ve iç olaylar nedeniyle Kanunla veya Bakanlar Kurulu kararıyla ya da Bakanlığın yazılı bir emri ile kapanmamış; Masonluk yetkili organlarının kararı ile de fesh olmamış ve uyku dönemine (hâl-i nevm) girmiştir. Türk Masonluğu, İçişleri Bakanının -bir kardeşimiz olan Şükrü Kaya'nın- sözlü uyarısı ve tavsiyesi üzerine, yetkili olsun veya olmasın üst düzey Masonlardan oluşan bir heyet aracılığı ile çalışmasını durdurduğunu yazılı olarak beyan etmiş ve bunun yasal gereğini de yapmıştır. Türkiye Büyük Locası veya Türk Masonluğu 1935 yılından yeniden açıldığı 1948 yılına kadar 13 yıl süre ile Türkiye Yüksek Şûrası dışında kapalı kalmıştır. Türkiye Yüksek Şûrası'nın dışında Türkiye Masonluğunun kapalı kaldığı 13 yıllık süreye "*Uykuya Yatmak*" tabir edilir.

Bu yazıda Türk Masonluğunun 1935 yılında uykuya yatmasına kadar giden süreçte; bu dört ayrı masonik olayın siyasi, politik yönleri ile kamuoyu üzerinde ne gibi etkileri olduğu incelenecektir.

1928 Yavuz - Havuz Olayı:

Suçlularından birinin önemli bir Mason olması nedeniyle Masonluğu dolaylı olarak ilgilendiren, Cumhuriyet Tarihi'nde ilk defa olduğu için kamuoyuna yansıyan yolsuzluk ve bir "*hortumculuk*" olayıdır. Şirketin ortağı olarak dolandırıcılıktan hüküm giyen Dr. Fikret Takîyeddin Onuralp, Türkiye Büyük Locası'nın 1925-1927 yıllarında Büyük Üstadı ve Türkiye Yüksek Şûrası'nın 1926-1928 yıllarında Hâkim Büyük Âmiri'dir.

Bu olay halk arasında "*Yavuz-Havuz Olayı*" olarak bilinir. 1924 Yılında Yavuz Gemisi'nin tamirini üstlenmek için havuz işine giren dönemin Denizcilik Bakanı Cebelübereket Milletvekili Topçu İhsan (Eryavuz)⁽³⁾ın kurduğu şirketin karıştığı yolsuzluk olayı büyük tepki yarat-

(3) *Denizcilik Bakanı (Bahriye Vekili) Cebelübereket (Osmaniye) Milletvekili Topçu İhsan (Eryavuz)*

miştir. Topçu İhsan, Bakan olmadan önce, Ertuğrul-Bilecik Milletvekili Ömer Nazım ve Milletvekili Dr. Fikret Takîyeddin Onuralp'la kurdukları bir şirket vasıtasıyla Yavuz Gemisi ile ilgilenmişti. Bakan olduktan sonra da, Yavuz Gemisinin onarım işini Fransız Flander şirketine vermişti. Yavuz Gemisi'nin İzmit'te havuza alınarak onarımı sırasında, 'önemli bir kaza olduğu için' onarım işi çok gecikmiş ve bu hususta çeşitli söylentiler kamuoyuna yayılmıştır. Hükümet'in gördüğü lüzum üzerine, 1927 yılında Topçu İhsan Eryavuz'un vekil olduğu Bahriye Vekaleti kaldırılmıştır. İsmet İnönü'nün bu konunun üstüne gitmesiyle, Meclis'te Yunus Nadi'nin başkanlığında kurulan Soruşturma Komisyonu tarafından; yetkisiz kişilere görev vermek, bir şirkete ayrıcalık tanımak ve rüşvet almak gibi yolsuzluk iddialarıyla Topçu İhsan Eryavuz ve ortağı milletvekili Dr. Fikret Takîyeddin Onuralp 27 Ocak 1928 tarihinde Yüce Divan'a sevk edilmişlerdir.

Yüce Divan'da yargılanan Topçu İhsan Eryavuz görevi kötüye kullanmak ve rüşvet almak girişimi suçlarıyla 2 yıl ağır hapis ve 2 yıl memuriyetten men cezasına; Dr. Fikret Takîyeddin Onuralp dolandırıcılıktan 4 ay hapis ve 100 lira ağır para cezasına çarptırıldılar. Nisan 1928'de verilen bu karar, Cumhuriyet tarihinin bakan ve milletvekili mahkûm ettiren (o tarihe kadar olan) ilk yolsuzluk davasının sonucudur. Cumhuriyet tarihi döneminde ilk "hortumculuk" davası budur!.. Dr. Fikret Takîyeddin Onuralp'ın sanık olarak Yüce Divan'a çıkarılması ile birlikte, 21 Nisan 1928'de Hâkim Büyük Âmir'lik görevi son bulmuş ve cezasının açıklanmasından sonra da Masonluktan kaydı silinmiştir.

Türk Masonluk tarihinde yaklaşık iki yıl (1926-1927) süre ile, Büyük Üstat ve Hâkim Büyük Âmir olarak, iki masonik kurumun baş yöneticisi olmak onuruna sahip tek Mason olan Dr. Fikret Takîyeddin Onuralp'ın böylesi bir yolsuzluğa karışıp cezalandırılması gerçekten Türk Masonlarını üzmüştür. Olay, kamuoyunda ve resmî kurumlarda Masonluğun itibarını sarstığı gibi, antimasonik çevrelerde de Masonluk aleyhtarı propagandalarda "*çıkar ilişkisi şeklinde*" dedikodu malzemesi olmuştur.

Yüce Divan tarafından yargılanıp suçlu bulunan ve cezasını çeken Fikret Takîyeddin'in karıştığı olayı ve olayla ilişkisini tartışmak, hukuk güvencesine, adalet ilkesine ve bağımsız yargıya gönülden bağlı Türk Masonlarına düşmez. Türk Masonlarının çok yakından bilmeleri gereken önemli nokta: Dr. Fikret Takîyeddin'i yargılayan Yüce Divan'da hâkim üye olarak görev yapan dönemin Hâkim Büyük Âmir

Kaymakamı Fuat Hulûsi Demirelli (21 Nisan 1928'de *Hâkim Büyük Âmir olacaktır*)'nin, verilen bu cezayı az bularak karara muhalefet etmek asaletini göstermesidir. Hani, Masonlar birbirlerini her zaman tutar, her zaman birbirlerinin yardımına koşarlardı? Bu olay birbirlerine Kardeş Sevgisiyle bağlı Masonların, vicdanlarındaki adalet erdemi ve kalplerindeki yurt sevgisini her şeyin üstünde tuttuklarının somut bir kanıtıdır. Masonluğun en büyük ilkesi Adalet'tir. Çünkü, Masonlar vicdan sahibi insanlardır...

1930 Seçim Olayı:

Türkiye Yüksek Şûrası'nın 9 Temmuz 1908 tarihinde kurduğu Türkiye Büyük Locası'nda Büyük Üstat ve Büyük Kurul seçimleri üçer yıllık dönemler için yapıldı. 1930 -1933 yılları arasını kapsayan sekizinci dönem seçimleri için bir yıl önce satın alınan Nur-u Ziya Sokağındaki lokalde Ağustos 1930 tarihinde Büyük Loca delegeleri toplandılar. (4) O tarihe kadar olan seçimlerde, teamül gereği, en kıdemli delege Mason toplantıya başkanlık eder; kıdem sırası daha düşük olan delegeler Birinci Nazır ve İkinci Nazırlık yaparlar ve en genç Mason da kâtip olurdu. Türkiye Büyük Locası Genel Kurulu'na; hükûmet, yani Cumhuriyet Halk Partisi müdahale ederek, Cemiyetler Kanunu'na göre dernek statüsünde olan Türk Yükseltme Cemiyeti'ni (5) diğer derneklere yaptığı gibi güdümü ve egemenliği altına almak istemiştir. Delege olmayan, Genel Kurul'a ancak dinleyici olarak girebilen, İstanbul Mutemeti yani Parti Reisi Dr. Hakkı Şinasi Paşa Cumhuriyet Halk Partisi tarafından görevlendirilmiştir. Hakkı Şinasi Paşa, 1924 yılında, 31°'den 33°'ye yükseltilmiş, Türkiye Yüksek Şûrası üyesi, yüksek düzeyde bir Masondur.

Hakkı Şinasi Paşa, en yaşlı üye olmasından dolayı, delege olmadığı halde Genel Kurul başkanlığına getirilir. Hakkı Şinasi Paşa, teamülen yapılagelen ritüelik töreni bile yapmadan toplantıyı açar. Genel Kurul'un kâtiplik mevkiine de en genç Mason değil, orta yaşlı bir Mason getirilir. Hakkı Şinasi Paşa, gündemi bile okumadan ve oya sunmadan; Cumhuriyet Halk Partisi'nin görüş ve onayı doğrultusunda daha önceden hazırlanmış olan üzerinde "*Bu devre için tensibe iktiran eden namzet listesidir*" yazılı Büyük Kurul aday listesini üyelere dağıtır ve şöyle der: "*Hükümet, Mason Cemiyetini tanımıyor, Türk Yük-*

(4) Okan Bilgütay, 1930 İntihabatı, Mimar Sinan 29, 1978

(5) Türk Yükseltme Cemiyeti = Türkiye Büyük Locası

sektme Cemiyetini tanıyor. Biz de ancak Türk Yükseltme Cemiyeti için seçim yapacağız. Cumhuriyet Halk Partisi bütün Cemiyetleri kontrol ettiği için, bu seçimi de kontrol edecektir; şu dağıtılan listeye oylarınızı vereceksiniz." veya Necat Locası (6) broşürüne göre, Hakkı Şinasi Paşa: "Biliyorsunuz ki, hükümet sizi Yükseltme Cemiyeti olarak tanır, Masonluk mevzuu bahis değil. Her cemiyet gibi Yükseltme Cemiyetinin de hey'eti müdiresi partinin tasdikine iktiran etmek zaruridir. Kulüplerin senelik seçimine dahi müdahale etmek vazifem iken, mahza Kardeşlerime itimat ettiğim için bu cihete aldırmadım. Partinin siyaseti âliyesi icabı olarak tanzim edilip tasdiki âliye iktiran eden -ne demek istediğimi anlıyorsunuz değil mi?- listedeki isimleri okuyacağım ve liste sizlere tevzi edilecektir. Cumhuriyet Halk Partisi, bütün Cemiyetleri kontrol ettiği için bu seçimi de kontrol edecektir. Şu dağıtılan listeye oylarınızı vereceksiniz. O suretle intihab yapacaksınız. Emir aldım, münakaşa kabul etmem. Daha fazla ileri götürmeyiniz. Bu böyle olacaktır. Emri âli böyledir. Münakaşaya yer yoktur." sözleriyle Cumhuriyet Halk Partisi'nin antimasonik ve politik davranışına yerden göğe kadar haklı olarak itiraz eden bir kısım üyelere baskı yapar. Hakkı Şinasi Paşa'nın konuşmasında, bu söz "seçilmiş olsa bile Cumhuriyet Halk Partisi'nin Büyük Kurul'u kontrol etme ve beğenmediklerini değiştirme hakkı vardır." diye geçer. Nitekim, Cumhuriyet Halk Partisi tarafından Masonluğa "siyaset ve politika" sokulmuş olduğu doğrudur!.. Böyle bir siyasi ve politik baskı, o zamana kadar oylarını serbestçe kullanmaya alışmış olan Kardeşlere çok ters gelir. Şiddetli tartışmalar ve küskünlükler olur. Selanik'li Fazlı Necip Kardeş itiraz ederek toplantıdan ayrılır. (7)

Hakkı Şinasi Paşa "Emri âli böyledir, münakaşaya yer yoktur." diyerek dağıttığı Büyük Kurul'a ait listeyi zorla seçtirir. Büyük Kurul üyelerinin toptan lokali terk etmediğine şaşarım! Servet Yesarî, Büyük Üstad; Mim Kemal Öke, Büyük Üstad Kaymakamı olur. Bir sonraki bölümde adı geçecek olan, Azim Locasından Ahmet Nehri de Büyük İdare Memuru seçilir. Hakkı Şinasi Paşa'nın politik ve siyasi baskısıyla sebep olduğu zorla seçim olayı yasa dışı ve hukuk güvencesi dışıdır. Masonların arasında hoşnutsuzluğa ve büyük bir tepkiye yol açar. Cumhuriyet Halk Partisi 'bilmem hangi kanadının' yaptığı baskı, de-

(6) No. 35 Necat Locası, İstanbul'da 17 Mayıs 1916 tarihinde kuruldu, Kurucu Üstadı Muhteremî İsmail Hurşit

(7) Selanik'li Fazlı Necip Kardeş, Atatürk'ün hayranlık mektubu yazdığı Asır Gazetesi'nin sahibi aydın başyazar.

legelerin ve Locaların yaptıkları seçimi engeller; seçmen hür iradesinin sandığa yansımaya mani olur. Seçmen iradesi doğru dürüst temsil edilemez. Hakkı Şinasi Paşa, Genel Kurul başkanı olarak "engellenenin" belli başlı lideridir; "Emri âli böyledir" ve "Emir aldım münakaşa kabul etmem" lâflarından başka bir şey bilmez!..

Necat ve **Etoile d'Orient** Locaları, seçimlere "Cumhuriyet Halk Partisinin politik veya siyasi olarak" müdahale etmesini şiddetle protesto ederler. **Necat** Locası 14 Eylül 1930'da konuyla ilgili açıklama broşürü yayınlar ve olayı: "Masonlukta siyasetle iştigal memnu iken siyasi bir parti namına namzet listeleri tevzi ve bu parti namına seçim icra edilmiştir. Masonluğa siyaset sokmak en büyük hata ve en büyük kanunsuzluktur." ifadesiyle seçime yapılan siyasi müdahaleyi protesto ettiği gibi; "kanun ve nizamlara muhalif ahvalin tashihi"ni ister.

Bu olaylar üzerine Büyük Kurul, 15 Eylül 1930 tarihinde toplanarak Kaymakam Mim Kemal Öke imzasıyla kararını açıklar, **Necat** Locası geçici olarak kapatılır. Kapatma kararı olaydan hemen bir gün sonra, herhangi bir yargılamaya gidilmeden, Kardeşlerin savunmaları alınmadan ve ihtiyati tedbir almayı gerektirecek bir özellik olmamasına rağmen alınır. **Necat** Locası Kardeşlerinin diğer Loca çalışmalarına katılmaları ve lokal binasına girmeleri yasaklanır. Lokal kapıcısına verilen gayriresmi kağıda "Necat Locası kardeşlerinin toplantıya katılması" yasağı konur. 8 Ekim 1930 tarihinde **Etoile d'Orient** Locası toplantısına, kapatılmış Necat Locası Kardeşlerinin de katılmaları ve aynı konu ile ilgili konuşmaların yapılması üzerine, üç gün sonra, **Etoile d'Orient** Locası da geçici olarak kapatılır. Siyasal ve politik baskıyı bir türlü sindiremeyen Masonların haklı tepkileri gitgide artar. Hakkı Şinasi Paşa, 1930 Ekim ayı içinde yapılan toplantıda, Masonluğa siyaset ve politika karıştırdığı için şiddetle eleştirilir.

20 Ekim 1930 tarihinde Büyük Kurul toplanır. Büyük Üstat Kaymakamı Mim Kemal Öke: "Hadiselerin umumi bir teessür yarattığını ve yakında toplanacak Genel Kurul'da verilecek kararlar ne olursa olsun, Büyük Kurul'un istifaya karar vermesi icap ettiği şeklinde" düşüncesini ifade etmiş ve üyeler de bu düşünceye uymuşlardır. 24 Ekim 1930 tarihinde toplanan Genel Kurul'da, istifa etmiş bulunan Büyük Kurul'un gelecek seçimlere kadar vekâleten görevde kalmasına ve seçimlerin bu Kurul tarafından düzenlenmesine karar verildi." (8) kararı çıkar.

(8) Celil Layikteş, Türkiye'de Masonluk Tarihi, Cilt 1, sayfa 158, İstanbul, 1999

31 Ekim 1930 günü yapılan Genel Kurul toplantısında seçimler yenilenir. Olayı protesto eden, **Necat** ve **Etoile d'Orient** Localarının geçici kapatma kararları 'hiç alınmamış' kabul edilir. Yenilenen seçimde Mim Kemal Öke Büyük Üstat ve Mustafa Hakkı Nalçacı Kaymakam olur. Partizanca siyasal ve politik baskıya karşı hürriyet havarisi Masonluğa yakışır hakça bir direniş niteliğindeki bu olay, Tahrir Heyeti'nin bu konuya ilişkin aşağıdaki notunda belirtildiği gibi: *"Aynı zamanda Masonluk, hiçbir tarafın nüfuzuna ve tesirine ve mevki ihtirasına kapılmayarak hak ve hakikati aramakta mütecellit ve her şeyden üstün tutulan rey haklarını hürriyetle kullanmakta müttehit olduğunu, tek parti devrinde bile, göstermesi bakımından bu seçim hâdisesinin geçirmiş olduğu safhalar Türk Mason tarihinde yer almaya lâyık görülür."* Seçim olayının baş sorumlusu sayılan Dr. Hakkı Şinasi Paşa, Dr. Rasim Ferit'le birlikte Masonluğun uykuya yatmasından bir ay kadar önce, 7 Eylül 1935'de Türkiye Yüksek Şûrası'ndan istifa etmişlerdir.

Türk Masonluk tarihinde Seçim Olayı gerçek bir şeref sayfasıdır. Seçim Olayı, politik ve siyasal baskıya karşı onurlu bir direniş, önemli bir başarı ve haysiyet savaşının zaferidir. Diğer taraftan bu olay belki de Masonluğun politik ve siyasal düşmanlarını hırslandırmaması; parti içindeki bir bölüm tarafsız karşıısına alması açısından Masonluk için talihsizlik olmuştur. Sonraki beş yıl içinde bu olumsuzluğun acı siyasal sonuçları, Masonluğun uzun bir zorunlu tatile girmesine yol açacak kadar, kamuoyunda ve siyasal platformda tırmanacaktır. 1930 Seçim Olayı'nı değerlendiren Fikret Çeltikçi ve Suha Umur, haklı olarak, cemiyetin masonik yönden hayrına olan bu sonucun, rejime pek sevimli gelmediği kanısındadır. 1930 dönemi, Masonluğun dıştan olduğu gibi, içten de önemli karışıklıklar yaşadığı bir süreç olmuştur. Bazı Localar ve Büyük Kurul çekişme halindedir; Kardeşler arasında huzursuzluk vardır. Masonik yönden tatsız ve hoş olmayan olaylar yaşanmaktadır.

5 Aralık 1930 tarihinde toplanan Genel Kurul'da Büyük Üstat Mim Kemal Öke'nin yaptığı: *"Kardeşlerim, mazî dedikodularını bir yana bırakarak yarının takdirine bizi mazhar edecek olan ahenktar mesaimize avdet edelim. Bunun için bir uyuşma formülü bulmak lâzımdır. O da kalbimizi parçalayan, vicdanî istirahatimizi selbeden mazi hatıratını, bir daha anmamak üzere, gömmektir. Çünkü Kardeşlerim, bu mâbedin başka türlü çalışmaya tahammülü yoktur. Kabahati yalnız bir tarafta değil, bütün Kardeşlerde görmek daha insaflı olur. Eğer Kardeşler, kalplerimizin yarası derin değilse, nüksetmemek üzere te-*

davisi ve kapanması kâbidir. Bu ameliyenin icrasına memur ettiğiniz tabibin sizler gibi hazik yardımcıları oldukça muvaffakiyetinden şüphe edilemez." şeklindeki duygulu konuşması bu sıkıntıları açıklar ve Kardeşleri "*masonik bilince*" çağırır. Büyük Üstad'ın bu cümleleri ve özellikle geçen "*kabahat*" lâfı 1930'dan itibaren Masonluk içi sorunların olduğunun kanıtıdır. 1 Ağustos 1930'da başlayan huzursuzluk, 31 Ekim 1930 tarihinde bitmiş, Türk Masonluğu harici âlemin -Cumhuriyet Halk Partisi- etkisi ile siyasî ve politik bir uyuşmazlığı kardeşçe halletmeyi bilmiştir.

1932 Azim Olayı:

Türkiye Büyük Locası tarafından kapatılan Loca, 21 Mayıs 1926'da kurucu Üstadı Muhteremi Nuri Aziz Kardeş olan İstanbul'daki **51 no-lu Azim** Locasıdır.

Azim Locası Kardeşleri, Localar Genel Tüzüğü'ne eklenen "*peşpeşe iki yıl görev yapan Üstadı Muhteremlerin aradan bir yıl geçmeden tekrar Üstadı Muhterem seçilemeyeceklerine*" ilişkin maddesini protesto etmek amacı ile, Loca üyelerinin tamamı (locada mevcut 37 üyeden Üstadı Muhterem de hariç olmak üzere 33'ü) tarafından imzalanan önerge ile "*Loca Kardeşlerinin hürriyetlerine ve serbest vicdanlarına müdahale ve tahakküm saydıkları bu karar nedeniyle locanın geçici olarak uykuya yatırılmasını*" ister (9). Bu önerge Azim Locasının, aslında gündem gereği görevli seçimlerinin yapılması gereken 11 Ocak 1932 tarihli toplantısında İbrahim Etem Kardeş tarafından teklif edilir, Kâtip İbrahim Şükrü Kardeş tarafından okunur, oylanır ve kabul edilir. 11 Ocak 1932 tarihli tersimattan: "*...ve Azim locasının 37 oydan 30 oyla tavrının kabulü yönünde oy kullanılır ve locanın geçici olarak kapanmasına karar verilir ve tatil kararı alınır...*" (10)

Azim Mahfili Muhteremine

Üstadı Muhterem ve Aziz KK.

İki seneden fazla bir Mahfilde bir sene geçmekdikçe tekrar Üstadı Muhteremlik yapılmasının mümkün olmadığına Büyük

(9) Mişel Margulies, *Müstakil Türk Masonluğu Yüksek Azim Mahfili*, Mimar Sinan 32, 1979

(10) Ahmet Akkan, *Türkiye'deki Masonluk Tarihinden İbret Alınması İcap Eden Bir Dönem*, Mimar Sinan 87, 1993

Kurul kararı hazırlanan ve geçende âciliyetle Genel Kurul'dan geçirilen maddeyi Azim locası kardeşleri olarak hürriyet ve serbest vicdanlarına bariz bir müdahale ve tahakküm olarak kabul ve telakki etmişlerdir. Adalet, Şefkat ve İnsaniyeti emreden masonluk, mesleki Kanun ve Nizam'dan çok Vicdanlara hitap etmesi ile şimdiye kadar yaşamış ve "Ensaliatiye" olan bizlere masonluktaki yerlerimizi terk ettirmiştir. Azim locasının kardeşleri masonluğun tüm ilkelerine ters olan değiştirilmiş maddeyi "sureti katiyede" kabul edemezler.

Bu şartlar altında, beraber çalışmak imkanı kalmadığından, bizler bütün locamızın en önemli belgelerini sunar ve vakti gelinceye kadar Azim locasının geçici olarak uykuya yatırılmasını rica ederiz. Bu kararımızın vicdanî sorumluluğu "müsebbiblerine" aittir, Üstadı Muhterem ve Aziz Kardeşler.

Muhakkik M. Emin Haz. Em. Y. Ziya ve 31 imza"

Üstadı Muhterem Ahmet Nehri'ye kişisel sorumluluk verilir; **Azim** Locası geçici olarak kapatılır ve tatil edilir.

Azim Locasının bu kararı Büyük Meşrik'ta büyük tepki görür: "**Azim** Locasının 11 Ocak 1932 tarihli celsesinde, 'gündemi Envarın tespiti olduğu halde', 33 imzalı bir takririn okunması sonucunda kendisini geçici olarak kapattığı ve tatil ettiği Üstadı Muhterem Ahmet Nehri imzalı levhasından anlaşılmıştır. Olay hakkında kanuni işlem yapılacağı şimdilik **Azim** Locasının geçici olarak kapatılması ve tatile girmesi tebliğ olunur."

Büyük Loca 22 Ocak 1932 tarihinde Haysiyet Divanı halinde toplanarak, Büyük Görevliler Kurulu'nun Azim Locası hakkındaki iddianamesini inceler. Sonunda: "...kendiliğinden sed kararı vermek suretiyle işlemiş olduğu masonik cürümde teşdit edici sebep görülmesine mebni locanın seddine" oybirliği ile karar verir. Alınan kapatma kararı yapılacak inceleme sonuna kadar geçicidir. İnceleme için 41 nolu **Aydın** Locası görevlendirilir.

Bu olayların vuku bulduğu günlerde, 6 Şubat 1932 tarihinde Büyük Kurul, tekris öncesi adaylardan istenilen vasiyetnamede bir değişiklik yapmıştır. O tarihe kadar hariciye sorulan "*Hâlik'e karşı vazifeniz?*" sorusu, Eski ve Kabuledilmiş Skoç Riti'nin, "*Hâlik'i*" (Yaratan, Allah), bir "*Mefkûre*" (Ülkü, İdeal) olarak kabul etmesi nedeniyle "*di-*

ne ait bir sual iradı bir tezat teşkil edeceği" düşüncesi ile "Nefsinize ait vazifeniz?" şeklinde değiştirilmiştir. Bunun üzerine, kapatılmış ve ihraç edilmiş Azim Locası Üstadı Muhteremi Âmir Müfettiş Ahmet Nehri, bu kararın, Skoç Riti'nin ve Yüksek Şûra'nın "*hüküm ve kudretini kırmayı*" güden bir hareket olduğunu ifade ile başta Büyük Üstat olmak üzere Büyük Kurul hakkında da çirkin ifadeler kullanarak onları Yüksek Şûra'ya şikayet etmiştir.

8 Nisan 1932 tarihinde toplanan Büyük Kurul, **Azim** Locasının kapatılmasına, üyelerinin gayrimuntazam sayılmasına, sorumluların cezalandırılmasına karar verir. Görevli beş kardeş için kesin ihraç (Ahmet Nehri, Ziya, İbrahim Şükrü, Mehmet Emin ve Galip Fikri); iki kardeş için (Asım, Degirmencizade Hayri) geçici ihraç kararı alınır; geri kalanlar gayrimuntazam ilan edilir. Böylece **Azim** Locası kapanmış olur.⁽¹¹⁾

31 Ekim 1930 tarihindeki ara seçim ile Büyük Üstat seçilen, Tabib Albay rütbesindeki Mim Kemal Öke, 22 Nisan 1932 tarihinde, kendisi tarafından ifade edilmemekle beraber, Milli Savunma Bakanlığından gelen kişiye özel bir yazıya bağlı olarak Büyük Üstat'lık görevinden istifa etti. Yerine dönemi tamamlamak üzere Büyük Üstat'lığa M. Hakkı Nalçacı seçildi. Milli Savunma Bakanlığından, Türk Yükseltme Cemiyeti'ne gelen bir yazıya atıfta bulunan 10 Mart 1932 tarihli levhada şu hususlar okunmaktadır: "*Müdafaai Milliye Vekâletinden, (Türk Yükseltme Cemiyeti) Riyasetine hitaben gelen bir tahriratta askerîye mensuplarının cemiyetlere intisabı herhalde mafevk makamatin izinleriyle meşrut ve mukayyet olduğu cihetle cemiyetimize intisap etmiş zabitan ve askerî memurlar varsa isimlerinin iş'ari talep edilmiş ve (Türk Yükseltme Cemiyeti) Riyasetinden Vekâleti müşarünileyhaya verilen cemiyete dahil zabitan ve askerî memurlar varsa usulü daire-sinde mezuniyet istihsal edinceye kadar mezun addedilmeleri lüzumunun Cemiyet Şubelerine tebliğ edildiği bildirilmiştir. Keyfiyet husulü ittilâi üstadaneleri olmak üzere arz ve bilvesile teydini hörmet ve uhuvvet olunur, Üstadı Muhterem ve Kardeşler.*"

Azim Locası ile ilgili asıl olay kapatılma kararından sonra başlar. Kapanan Azim Locasının yedi üyesi (Ahmet Nehri, Mehmet Emin, Hayri Mustafa, Galip Fikri, İbrahim Şükrü, Ziya ve Asım) İstanbul Valiliği'ne başvurarak 21 Mart 1932'de, "*Beyoğlu, Cihangir, Özoglu Sok., No.17*" merkez adresinde çalışan **Müstakil Türk Masonluğu Yü-**

(11) Suha Umur, *Azim Mahfili İle İlgili Bazı Belgeler*, Mimar Sinan 32, 1979

sek Azim Mahfili adıyla ve bu derneğin "*Mensubinin herkese hürmet ve hizmet etmeğe aralarında tesanüt ve teavünü temin etmek*" amacıyla bir dernek kurarlar. Milliyet Gazetesi'nde Yüksek Azim Locası başkanı Ahmet Nehri imzası ile: "*Türk diyarında, şeraiti kanuniyeyi haiz tek bir Masonluk vardır, o da Yüksek Azim Mahfilidir.*" şeklinde bir ilân ve 4 Mayıs 1932'de Vakıf Gazetesi'nde bir açıklama yazısı yayınlanır.

Girişimin önderi sayılan **Azim** Locasının Üstadı Muhteremi Ahmet Nehri⁽¹²⁾ yaptığı açıklamada: "*Bizim teşkil ettiğimiz müstakil Mason Locası hakkında suítefehhümü dair gayrı vaki haberlere tesadüf ediyoruz. Evvela biz bu teşekkülü Türkiye Masonluğunu kozmopolit saha ve cereyandan kurtarmak için yaptık. Türk harsını kabul etmiş ve sıfat-ı matlubeyi haiz gayrı müslim her vatandaşın cemiyetimize her an için girmek hakkıdır.*"

Vakıf Gazetesi'nin araştırmasına göre de: "*Türkiye Masonluğu, kendisine mensup bir Locanın Masonluk nizamına uymayan bir takım hareketlerde bulunduğunu anlamış; bu Locayı Yargı Divanı'na göndermiştir. Bunun üzerine inceden inceye tahkikat yapılmış, Loca üyelerinin hepsi sorgulamaya maruz bırakılmış ve neticede bu Locanın kapatılmasına, bu Locada mensup bazı üyelerin Masonluktan ihracına, Loca üyelerinin gayrı muntazam sayılmasına karar verilmiştir.*"

Açıklamadan da anlaşılacağı gibi kurucuların bir amacı ya da beklentisi, başta Fransa ve diğer bazı laik ve demokratik ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de bir **Millî Büyük Loca**⁽¹³⁾ oluşturmaktır. Ama, başırlamamıştır. Çok kısa ömürlü olan bu **Millî Büyük Loca**'nın kuruluşundan sonra neler yaptığı pek bilinemez. Ancak, önemli olan, kişisel tepki niteliğinde teorik bir eylem bile olsa, Türk Masonluğundaki ilk bölünme girişiminin Azim Locası olayı olduğu ve yöneltilen suçlamanın "*Masonluğun kozmopolitliği*" dir. Aslında, Masonluğun millî olmayan, kökü dışarıda, beynelmilel ve gizli bir kuruluş olduğu şeklinde yapılan antimasonik dış propagandalar, Mason Localarındaki bazı Kardeşleri bile düşünceye ve kuşkulara yöneltmiştir.

Bu kuşkların giderilmesi için Büyük Üstat Servet Yesari'nin **Azim** Locasında yapmış olduğu "*Franmasonlukta milliyet ve beynelmileliyet mevzu hakkında hitabe*" konulu konferansında yaptığı: "*Bizim kavanin-i esasiyemizde Büyük Üstat ile muavininin Türk tebaasın-*

(12) Ahmet Nehri: Eski Gümrük Müdürü -Tüccar; Amir Müfettiş 31°

(13) Millî Büyük Loca: National Grand Lodge

dan olması şart ittihaz edilmiştir. Lakin son zamanlarda bazı vakaların cereyanı şunu gösterdi ki, ecnebi tebasından olup memlekette misafir bulunan bazı Kardeşlerin, bu misafirliğin vicdanlarına tahmil ettiği vazifeleri Masonluk sahasında unutarak memleket dahilinde Türk Masonluğunun vazı ve mevkiini rahnedar edebilecek teşebbüslerde bulunmasına karşı bazı tedbirler almak zarureti vardır. Mesela, Büyük Kurul ile Muhterem Locaların riyaseti ve murahhaslığı da Türk camiasına dahil Masonlara münhasır bir hak olarak muhafaza edilmelidir. Böyle bir tedbir atıyen zuhuru melhuz hadiseler için evvelden alınmış bir teminat teşkil edebilir." şeklindeki açıklama, 1930'lu yıllarda Türkiye'deki yabancı Masonlarla Türk Masonları arasında egemenlik ve başkanlık çekişmeleri olduğunu ortaya koymaktadır.

Azim olayı Loca'nın mensupları ile Büyük Kurul arasında başlayan 'kişisel' bir olaydır. Bu olayda harici âlemden hiç kimsenin suçu ve taksiratı yoktur. Olay, **Azim** Locasında iki yıl Üstadı Muhteremlik yapan Ahmet Nehri'nin bir yıl daha Üstadı Muhteremlik yapmak istemesinden çıkmıştır. **Azim** Locası Kardeşlerinin olayın üstüne hep birlikte gitmesi ile ilişkideki levha düzenlenmiştir. **Azim** Locası olayı Büyük Loca'ya kadar çıkmış; Büyük Kurul, **Azim** Locasının kapatılması kararını vermiştir. **Azim** Locasının kapatılması kararı doğrusunu isterseniz Türk Masonluğu için pek iyi olmamıştır; "Masonluğun kozmopolitliği" kamuoyunda ve halk arasında bile tartışılmaya başlamıştır. Üstadı Muhterem olan Ahmet Nehri'nin başkanlığında vilayete çıkılmış ve oradan da Yüksek **Azim** Locası kurulması izni alınmıştır. Yüksek **Azim** Locası kurulması kararının gazetelerde yayınlanması üzerine; 'Masonluğun kozmopolitliği, dışa bağımlılık, Milli Masonluk ve Milliyetçilik' fikirleri kamu oyunda Masonluğa ters düşmesine rağmen yayılmağa başlamıştır. Böylece belki de 1935 yılında gerçekleşen "Uyku Dönemine" doğru bir adım daha atılmış olmaktadır.

1933 Bozkurt Olayı:

Yukarıda sayılan bu gibi iç ve dış olumsuz gelişme ve şartlardan yararlanarak, Masonluğun hükümetçe kapatılması faaliyetinde baş rol üstlenenler özellikle üç kişidir. Bunlar:

- Adalet Bakanı **Mahmut Esat Bozkurt**
- Bayındırlık Bakanı **Recep Peker**
- Adalet Bakanı **Şükrü Saraçoğlu**'dur.

Her üçü de, milletvekilliği ve bakanlık yapmış, umur görmüş ve tecrübeli devlet ve hükümet adamlarıdır. Cumhuriyet Halk Partisi grubunda ve Büyük Millet Meclis'inde güçlüdürler. Yandaşları ve taraftarları kalabalıktır. Bu nedenle antimasonik eylemleri etkilidir.

Söz konusu üç kişinin içinde en aktif mason düşmanı Mahmut Esat Bozkurt'tur. Arkasından Recep Peker gelir. Bu sayılan üçlü grubun dışında, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Saffet Arıkan ve Mareşal Fevzi Çakmak Paşa da Masonluk karşıtı diğer üst düzey yetkililer olarak belirtilebilir. Masonluğun kapatılmasını isteyen bu kişiler, özellikle de Mahmut Esat Bozkurt ve Recep Peker, acaba niçin Masonluğa karşıdılar, kapatılması için neden ellerinden gelen tüm gayreti göstermişlerdir?

- Bayındırlık Bakanı ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Recep Peker, Ankara'da **48 nolu Cumhuriyet** Locasına Mason olmak için yaptığı müracaatın geciktirilmesinden veya reddedilmesinden dolayı Masonluğa muğber olmuş ve hemen hızlı bir antimason olarak Masonluğa karşı çalışmaya başlamıştır.
- Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt'un da, Mason olmak için İzmir'de 50 nolu **Zûhal** Locasına müracaat ettiği hâlde, uygun görülmeyerek alınmadığı belgeyle kanıtlıdır. Ayrıca, Mahmut Esat, Mason olmak için Ankara'da da başvurmuştur. Bu başvurusu, İstanbul'da 35 nolu **Necat** Locasının 27 Eylül 1925 tarihli tutanağında geçen: "*Ankara'dan talepname gönderilmek istenilen haricilerden Adliye Vekili Mahmut Esat, ... nam haricilerden talepname alınması kârarırgir oldu.*" ifadesinden anlaşılmaktadır. Atatürk'e yakınlığı ile tanınan Mahmut Esat Bozkurt, herhalde bu iç burukluğu ile Masonluk sevgisini, Masonluk düşmanlığına dönüştürmüş; Masonluğun kapatılması için elinden geleni yapmıştır.
- Adalet Bakanı **Şükrü Saraçoğlu**'nun hangi nedenle Masonluk karşıtı olduğu pek belli değildir. Ama, diğerleri gibi, dönemin Avrupa'sındaki kapalı rejimlerin ideolojik şartlanması ile olması mümkündür.

Mahmut Esat Bozkurt, İzmir-**Zûhal**'den sonra, İstanbul'daki **Necat**'a girmek için Ankara'da başvurmuş, yukarıdaki karara göre talepname de alınmış, ama belki tahkikat veya özellikle skrüten işlemi

sırasında Masonluğa alınmadığı için muğber olmuştur. Zaten, Mason olmak isteyip de olamayan veya işlediği bir suç nedeniyle Masonluktan ihraç edilen zayıf kişilerin, daha sonra azılı birer Mason düşmanı kesilmeleri genel bir kural sayılabilir. Mahmut Esat da, 1925'ten sonra Masonluk aleyhtarı girişimlerini arttırmış ve hatta komplolar düzenlemiştir.

Mahmut Esat'ın kimliği ve antimasonik eylemlerinin bir anlamda odağı olan, müessif bir olayın gelişimi üzerinde biraz durulması, "*Masonluğun kapatılması*" konusuyla yakından ilişkisini görebilmek açısından yararlıdır. Mahmut Esat Bozkurt (1892 -1943), yurt dışında hukuk eğitimi görmüş ve hukuk doktorası yapmış siyaset adamıdır. TBMM'nin ilk döneminden itibaren ölünceye kadar geçen sürede İzmir Milletvekili'dir. Ayrıca İktisat Bakanlığı ile olaylı dönemin başında (1924 -1930) Adalet Bakanlığı görevlerinde de bulunmuştur. Mason olabilmek için yaptığı müracaatı reddedilen Mahmut Esat Bozkurt, bütün eğitimine, siyasi kariyerine rağmen, Bakanlık bile yapmış bir milletvekilinden hiç beklenmeyecek şekilde, Masonluk aleyhine elinden gelen bütün fenalığı ve kışkırtmayı yapmış; böylece, Masonluğa neden dolayı alınmadığını cümle âleme göstermiştir.

Bozkurt, Masonluğun kapatılması amacıyla çevresini etkilemek için, bu hususu Atatürk'le birkaç defa görüştüklerini belirterek: "*Reisicumhurumuz Gazi Mustafa Kemal Hazretleri de bu cemiyetin kapatılmasını muvafık bulmaktadırlar.*" demiştir. Başta Atatürk olmak üzere, devlet kademesindeki bazı Mason yöneticileri sürekli tezvirat ve dedikoduyla bıkırtmıştır. Masonluğun tatile girmesi olayında Bozkurt'un, hem kamuoyundaki ve hem de hükümet nezdindeki antimasonik propaganda ve komplolarının çok büyük etkisi olmuştur. Bu kapsamda, Cumhuriyet Halk Partisi grubunda Masonlukla ilgili olarak verdiği bir önerge ve bunun İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından yanıtlanmasıyla ilgili olarak ⁽¹⁴⁾ Haziran 1932 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde aşağıdaki haber yayınlanmıştır:

"Masonluk Teşkilâtı - Dahiliye Vekili Fırkada İzahat Verdi. Ankara, 14 (Telefonla):

Fırka grubu saat 2'de toplandı. Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey, Mahmut Esat Beyin Masonluk meselesi hakkındaki sua-

(14) Necmi Onur: Cemal Grada Anlatıyor: Bilmediğimiz Yönleri ile Atatürk, Yeni Gazete, 17 Kasım 1970; Tamer Ayan, Atatürk ve Masonluk, sayfa 88, 10 Kasım 1995

line cevap verdi. Vekil Bey bu işte mugayiri kanun bir vaziyet görülmediğini anlattı".

Tebliğ - Ankara, 14 (A.A.): CHP grubu bugün öğleden sonra mutat vechile Afyon mebusu Ali Beyin riyasetinde toplandı. İzmir mebusu Mahmut Esat Beyin ruznameye dahil olan Mason Teşkilâtı hakkındaki tahririne Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey cevap verdi. Mevcut kanunlar ahkâmına mugayir bir vaziyet, bir hâdise olmadığını, kanuna mugayir her hangi hal karşısında devlet mahkemelerinin takibatta bulunacağını beyan eyledi."

Mahmut Esat Bozkurt'un İzmir'de sahibi olduğu Anadolu Gazetesi'nde yayınladığı Masonluk aleyhtarı makaleler, hükümetin bile hoş-görün sınırının dışına çıkacak kadar, şiddetli, halkı kışkırtıcı, düşmanlık yaratıcı ve demagojik niteliktedir. Dönemin Başbakanı, yazıların hükümetçe de hoş görülmemesi nedeniyle, Ulus Gazetesi'nin bir yazarını durumu araştırmakla görevlendirmiş, Türkiye Büyük Locası yetkilileri ile birlikte yapılan incelemede, makalelerde yazılı olan ithamların uydurma ve demagojik olduğu kanıtlanmıştır.

Bu sözlü düşmanlığın, kaba güç gösterisine dönüşmesi, 1-2 Ağustos 1933 günü sabaha karşı saat 5.00 sularında gerçekleşir. Mahmut Esat Bozkurt, yanında iki arkadaşı olduğu halde bindikleri otomobilin camından, İzmir-Karşıyaka vapur iskelesinin karşısında bulunan ve başvurusuna olumlu cevap alamadığı **Zuhâl** Locasının bulunduğu lokal penceresine altı el ateş eder. Otomobildeki diğer arkadaşları, Mason Lokali'ne bitişik evi olan Giritli Şevki (1926 yılında Atatürk'e İzmir Suikastini düzenleyenlerin arasında olup, sonradan diğerlerini ihbar ettiği için İstiklâl Mahkemesi'nde ölüme mahkûm edilmekten kurtulan) ve Torbalılı Emin adlı iki kabadayıdır. İskelede nöbetçi polis memuru silah sesini işiterek otomobile koşunca, Giritli Şevki atik davranarak Mahmut Esat Bozkurt'un elindeki boş tabancayı kapar ve polise kendisinin "sarhoşlukla" ateş ettiğini söyler. Komşuların şikayeti üzerine olay adalete intikal eder. Mahmut Esat Bozkurt milletvekili dokunulmazlığı olduğu için serbest bırakılır. Diğer ikisi: "Masonlar fena adam oldukları ve memlekete fenalık ettikleri için bu işi yaptıklarını" itiraf ettiklerinden göz altına alınırlar. Savcılığın sanıkları sevkettiği mahkeme, olayı üstlenen Giritli Şevki'yi tutuklar. Lokalın kurşunlanma olayının bu kadar üzerine gidilmesinin nedeni, lokalin bulunduğu semtin tepkisinden çok, İzmir Polis Müdürü Feyzi Bey ile Savcı Başyardımcısı Ali Rıza Beyin **Zuhâl** Locasının üyesi Kardeşler olmalarıdır.

Bozkurt Olayı, Atatürk duyunca önemli bir boyut kazanmıştır. Cemal Grada anılarında olayı aşağıdaki gibi özetliyor:

"Bir yurt gezisinden dönerken İzmir'e geldik. O gece, Naim Pa-las Otel'i'ne inildi. Recep Zühtü, Kılıç Ali, Tahsin Özer, Salih Bozok beyler ve birkaç kişi daha vardı. Salih Bozok ve Tahsin Özer beyler sofraya otururken:

- "Paşam dediler. Dün gece (3 Ağustos 1933) Adliye Vekili Mah-mut Esat bey Karşıyaka'daki Mason Cemiyetinin camlarına tabanca attırmış. Cemiyet üyeleri de korkmuşlar."

Gazi Hazretleri, Bozok ile Tahsin beyi dikkatle dinledikten sonra, çenesini elinin içine alarak bir müddet düşündüler. On-dan sonra da:

- "Bu ne biçim iş? Gecenin yarısında bir cemiyete silâh atmak olur mu ? Atılır mı ? Eğer cemiyetin faaliyeti zararlı ise, kanun-la kapatılsın. Silâha ne lüzum var. Burası dağ başı değil ki!.." dediler.

Atatürk'ü bile olumsuz etkileyen bu komplo yüzdeyüz saptırılarak ve Masonluğa karşı bir milli galeyan haline çevrilerek, Parti'deki anti-masonlar tarafından Masonluğun aleyhine koz olarak kullanılmıştır.

Bu olaydan 67 yıl sonra 2004 yılına dönülürse:

1 - 2 Ağustos 1933'den tam 67 yıl sonra, 9 Mart 2004 Salı geces-i saat 22.00'de Yakacık Şubemizde bulunan Çekiç Locasına yapılan menfur ve insanlık dışı terörist saldırıda Kardeşleri-mizi korumak amacıyla kendilerini feda eden iki koruma gö-revlisi (Hüseyin Kurugöl ve Mehmet Lâmba) hayatlarını kay-betmişler; dört Kardeşimiz de yaralanmıştır.⁽¹⁵⁾

Türkiye Büyük Locası; devam eden kamu davasının yanı sıra İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Vilayet nez-dinde şikayetçi olmuş, asıl suçlular yakalanmıştır; yargılan-maları devam etmektedir.

Bu olay, 67 yılda Masonluğa yapılan ikinci saldırı olup; bu se-fer iki can kaybı vardır."

(15) Türkiye Büyük Locası: Büyük Üstat Kaya Paşakay kardeşin 11 Mart 2004 ve No.2004-608 sayılı mesajı

Gene 1933 yılına dönersek, **Zuhâl** Locasının Üstadı Muhteremî Züh-tü Hilmi Velibeye⁽¹⁶⁾, şikayetçi olup olmamak konusunda Büyük Üs-tat'tan talimat ister. Ama, aslında, o da herhalde olayın büyümemesi için pek de resmî şikayet taraflısı değildir. Büyük Üstad'ın isteği doğ-rultusunda şikayet olmadığı için Giritli Şevki hakkında sadece kamu davası açılır. 6 Ağustos 1933 tarihinde yargıç önüne çıkan Giritli Şev-ki ifadesinde: *"Memlekette muzır gördüğü ve bunu da Mahmut Esat Beyin makale ve konferanslarından anladığı Masonluk Teşekkülü-nün manevî şahsiyetini tahkir maksadıyla hareket ettiğini"* belirtir. Verilen ceza tecil edilerek Giritli Şevki salıverilir. Türkiye Büyük Lo-cası, **Zuhâl** Locasına gönderdiği 9 Ağustos 1933 tarihli levha ile: *"... icra edilmekte olan takibatı adliye ile iktifa edilmesinin münasip gö-rüldüğü"* talimatını vermiştir.

İzmir'de yayınlanan bazı gazetelerin 6-7 Ağustos 1933 tarihli nüsha-larında saldırı haber olarak verilmiştir. Yani, bakan ve milletvekili Mahmut Esat Bozkurt, Mason yapılmamasına muğber olarak, Ma-sonluk aleyhinde verdiği konferanslarla halkı tahrik ettiği gibi; tahri-kinin kaba güç gösterisine dönüşmesini bizzat teşvik etmiştir. **Zuhâl** Locasından Büyük Loca'ya gönderilen 5 Ağustos 1933 tarihli levhada: *"Kurşunlama olayından bir kaç gün önce Mahmut Esat Bey'in Kahra-manlar semtindeki bir kahvehanede bulunanlara Masonluk aleyhin-de uzun müddet beyanat ve tahrikatta bulunduğunu ve bu olayı yerel gazetelerin yazdığı"* duyurusu yapılmıştır. *"Bütün bunların yanında, Mahmut Esat Bozkurt'un İzmir'de sahibi olduğu Anadolu Gazete-si'nde yayınladığı Masonluk aleyhtarı makaleler, hükümetin bile hoş-görü sınırının dışına çıkacak kadar şiddetli, halkı kışkırtıcı, düşman-lık yaratıcı ve demagojik niteliktedir. Nitekim, yazıların hükümetçe de hoş görülmemesi sebebiyle, dönemin Başbakanı Ulus Gazetesi'nin bir yazarını durumu araştırmakla görevlendirmiş, Türkiye Büyük Locası yetkilileri ile birlikte yapılan incelemede, makalelerde yazılı olan ithamların uydurma ve demagojik olduğu kanıtlanmıştır."*

Böylece 1933'deki kurşunlanma olayı kapanmış olur. Ancak, 1933 ola-yında Masonlar tamamen masum ve lokallerinin kurşunlanmasın-dan dolayı mağdur olmalarına rağmen, sonraları çarpıtılarak Mason-luğun aleyhine kullanıldığı gibi, 1935'de başlayacak Uyku Dönemi için olumsuz bir siyasal zemin hazırlanmasına yol açmıştır.

(16) Zühtü Hilmi Velibeye Kardeş, 1950'deki iktidara geçen Demokrat Parti'den Ti-carec Bakanı oldu.

Bu komploda adı geçen Giritli Şevki, önceleri içinde olduğu Atatürk'e suikast girişimini, sonra nedamet duyarak İzmir valisi Kâzım Dirik'e ihbar etmiştir. 14 Haziran'da Balıkesir'den İzmir'e gelecek olan Atatürk'ün seyahati iki gün ertelenmiş, İstiklâl Mahkemesi işi üstlenerek olayla ilgili görülen ve aralarında ünlü isimler de bulunan 49 kişiyi tutuklamıştır. 18 Haziran 1926'da olay bir hükümet bildirisi ile kamuoyuna duyurulmuştur. Giritli Şevki'nin ihbarı ile yakalanan girişimin elebaşları, daha doğrusu tetikçileri, Ziya Hurşit, Laz İsmail ve Çopur Hilmi'nin dışında, olayı perde arkasından idare ettikleri sanılan ünlü siyasiler ve paşaların arasında, Kâzım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, Adnan Adıvar Kardeş, Rauf Orbay, eski Maliye Nazırı Cavit Kardeş, eski İaşe Nazırı Kara Kemal, eski milletvekillerinden Kara Vasıf, Hüseyin Hilmi, İsmail Canbulat Kardeş, eski Ankara valisi Abdülkadir, Hüseyin Cahit Yalçın, Velid Ebuzziya, Maarif Nazırı Şükrü Bey ve özellikle Terakkiperver Fırka'ya mensup 15 kadar milletvekili bulunmaktadır.

Mahkeme sırasında, **İttihat ve Terakki**'nin yaşayan önderlerinin tasfiyesine dönüşen ve toplam 18 kişinin idam edildiği Atatürk'e suikast girişiminin, Masonlara da doğrudan zararı dokunmuş ve bazı ünlü Masonlar darağacında hayatlarını kaybetmişlerdir. Bunlardan biri, Selânik'te İspanyol Obediyansına bağlı **Perservencia** Locasında 1905 yılında tekris olduktan sonra, İstanbul'da Türkiye Büyük Locası'nın teşekkülü ile birlikte 1909'da **8 nolu Meşrutiyet** Locasını kurmuş olan ünlü Maliye Nazırı Mehmet Cavit 33° K.'dir. Yüklenen suç, suikastin evinde yapılan toplantılarda kararlaştırıldığı iddiasıdır. Diğeri, 1907 yılında Selanik'te İtalyan Obediyansına bağlı **Macedonia Risorta** Locasında tekris olan İsmail Canbolat'ır. Suçu, suikastı yönlendiren liderler kadrosundan sayılmasıdır. İsmail Canbolat Kardeş, İttihat ve Terakki'nin 9 nolu kurucu üyesi, Cavit Kardeş de 295 nolu üyesidir. İdam kararı, Kılıç Ali-Kel Ali-Necip Ali Kardeş-Reşit Galip Kardeşten oluşan İstiklâl Mahkemesi'nde, bu girişimin perde arkasında rol oynadıkları gerekçesi ile, şahitsiz, savunmasız ve yargısız olarak alınmış; İsmail Canbolat Kardeş İzmir'de; Cavit Kardeş Ankara'da 1926 yılında sabaha karşı infaz edilmiştir.

Atatürk'ü öldürmek amacıyla düzenlenen İzmir suikastinin elebaşlarını motoru ile Yunanistan'a kaçırma işini üstlenmiş olmasına rağmen, sonradan korkarak bu girişimi 14 Haziran 1926'da ihbar eden Giritli Şevki'nin, Masonluğa karşı düzenlenen bu saldırıda Mahmut Esat'ın yanında yer alması, acaba sadece tesadüf müdür? Bir

yanda, hedef olarak Atatürk ve Masonluk; diğer yandaysa sabıkalı muhbir Giritli Şevki; Masonluğa karşı Mahmut Esat Bozkurt'un kışkırtması! Saldırıda, Bakan Mahmut Esat'la, suikastçilerin elebaşısı Sarı Efe Edip'in adamı muhbir Giritli Şevki işbirliği, çok düşündürücüdür.

Mahmut Esat Bozkurt, geçmişindeki sırlarıyla birlikte 1943 yılında rahmetli olmuştur.

1 - 2 Ağustos 1933 tarihinde Mahmut Esat Bozkurt tarafından kurşunlanan **Zûhal** Locası Üstadı Muhteremi Zühtü Hilmi Velibeşe Kardeş (1950 yılında ilk Demokrat Parti hükümetinin ilk Ticaret Bakanı) kaleme aldığı "*Türkiye'nin Franmasonluk Tarihi*" adlı kitabında *Bozkurt Olayı için şunları yazar: (17)*

"... 1934 senesinde Adliye Vekili merhum Mahmut Esat bey Masonluk aleyhinde şiddetli hücumları başlattı.

... Masonluk diliyle "uyku"ya giren bu müessesenin bıraktığı eser Masonluk tarihçilerini pek fazla meşgul edecek bir şey değildir. Belki tarihçilerden bu infisah üzerinde duran olursa, o yüksek mevkilere böyle kimselerin nasıl getirildiğini anlamaya çalışacaktır.

... Elbette, bir hükümetin emrine itaat edilir. Fakat, bunun bir adap ve erkânı vardır. Acele umumi heyetler toplanır, herhangi bir zahiri sebep ileri sürülerek infisah kararı alınır. Keyfiyet ayrıca kardeşlere bildirilir. Bu şekil hiç olmazsa dürüst bir hareket olurdu. O zamanları iyi hatırlarız: buna mani yoktu. Sade bir öksürükten ödü patlamayacak, akli başında başlar olsaydı böyle yaparlardı.

... Bir devir böyle geçti... /"

Sonuç

Dünyanın siyasal olarak kamplara ayrıldığı bu dönemde, Avrupa'da taraftar bulan Nazizm, Faşizm ve Komünizm gibi ideolojilerin Türkiye'de etkileri görülmeye başlandığı gibi; Turancılık denilen şöven milliyetçilik de boy atmaya başlamıştır. Recep Peker'in İtalya'yı ziyaretinden dönüşte Atatürk'e takdim ettiği ve faşizmi överek, bu rejimin Türkiye'ye adapte edilmesini öneren raporuna, Atatürk'ün: "*Bütün bunları ben öldükten sonra yaparsınız !..*" diye cevap verdiği unutul-

(17) Zühtü Hilmi Velibeşe, *Türkiye'de Franmasonluk Tarihi*, 1956

mamalıdır. Faşizmi model olarak benimseyen bir kafa, hiç Masonluk gibi hürriyetçi bir kurumun var olmasını ister mi? İtalya, Almanya, Portekiz gibi ülkelerde Masonluğun resmen yasaklanması üzerine; daha bir yıl önceden, yani 1934 Mayıs ayından itibaren *"Türkiye'de de Mason Localarının hükûmet tarafından kapatılacağı"* haberi kamuoyunda ve basın organlarında hemen yayılmaya başlamıştır. Artık, Masonluğun nasıl ve ne zaman kapatılacağıнын beklenmesi sürecine girilmiştir.

Atatürk, 1926 yılında kendisine teklif götüren Dr. Fikret Takîyeddin vasıtası ile Türk Masonlarına gönderdiği: *"Ben, Musolini'nin yaptığı gibi sizin takibata uğramanıza izin vermeyeceğim."* sözünü 9 yıl sonra, 1935'de tutmuştur. Türk Masonluğunu ve Masonları takibata uğratmamayı başarmıştır. Atatürk'ün düşündüğü ılımlı bir çözümle, Masonluğun uzun vadede zarar görmesini önlediği ve koruduğu düşünülebilir. Atatürk'ün uygun çözümü benimsemesi; *"Cihan sulhu içinde beşeriyetin hakiki saadeti yüksek ideal yolcularının çoğalmasıyla mümkün olacaktır."* sözüyle vurguladığı gibi Yüksek İdeal Yolcusu olarak bildiği tezini desteklemektedir.

Atatürk, Türkiye Büyük Locası (Türk Yükseltme Cemiyeti)'nın kendisini uykuya yatırması ile Türk Masonluğunun varlığının bitmediğinin bilincindedir. Türkiye Büyük Locası ve bağlı Locaların yanında, Türkiye Yüksek Şûrası ve atelyeler de 10 Ekim 1935 tarihi itibarıyla faaliyetlerini uykuya yatırmışlardır. Bir tek ayakta 1786 Berlin Anayasası'nın gereğince masonik statü olarak Türkiye Yüksek Şûrası (Türkiye Yüksek Masonluk Cemiyeti) kalmıştır. Türkiye Yüksek Şûrası bu karardan hiç etkilenmemiş fakat hâlin icabı olarak bir süre pasif kalmıştır. 1935 yılında Ebedi Maşrık'a intikal eden Dr. İsmail Hürşit'in yerine dönemin kritik şartları gereği hemen seçim yapılamamış ve 7 Eylül 1935 tarihli toplantıda görevi vekâleten Dr. Nurettin Ramih Hâkim Büyük Âmir Kaymakamı olarak yürütmüştür. Bu toplantıda *"Masonluğun ilgası vesair suretle bir tecavüze uğraması ihtimalleri üzerinde müzakere ve teemmüllerde bulunulmuştur. Neticede, katî lüzum görüldüğü halde Yüksek Şûra'nın ve bütün atelyelerin bir müddet hali nevme girmesi ve bunun suret ve zamanı icrasının tayin selâhiyetinin Hâkim Büyük Âmirle müteakip dört vazifeliye ve üç İdare Heyeti munzam azasına, bir komisyon halinde tevdiine karar verilmiştir."*

1938 yılında yapılan seçimde Dr. Nurettin Ramih Hâkim Büyük Âmirliğe, Dr. Mim Kemal Öke Kaymakamlığa seçilmiştir. 1935 yılın-

da uykuya yattıktan sonra da, 10 üst düzey Masona 33° verilmesi işlemi Yüksek Şûra'nın "*Masonluğun uyku döneminde*" de faaliyetini sürdürdüğünün göstergesidir. Nitekim, 1938 yılında İsmail Memduh Altar, Ali Galip Taş, Cevdet Hamdi Balım; 1939 yılında Hüseyin Mazlum Torun; 1940 yılında Dr. Halit Tekin, Burhanettin Devellioğlu, Mecdi Ali Akasya, Ziya Osman Gökşin, İsmail Hakkı Koni, Dr. Hüsamettin Fuat Sunol Kardeşler 33. dereceyi almışlardır. Türkiye Yüksek Şûrası, 1938 yılında Dernekler Yasası'nda yapılan bir değişiklikten yararlanmış, üye sayısını yeterli sayıya çıkararak yeniden faaliyete başlamıştır. Skoç Riti, 1939 yılında üç yeni Loca (İdeal, Kültür ve Ülkü Localarını) kurmuş; 1786 Berlin Anayasası'nın⁽¹⁸⁾ kendisine verdiği yetki ile 8 Şubat 1948'de Türkiye'de Masonluğu hem yeniden canlandırmaya, hem kendi kendini yenilemeye başlamıştır. Yüksek Şûra'nın pasif kaldığı yıllar, tatile girme şokunun henüz sürdüğü 1935-1939 yılları arası ve İkinci Dünya Savaşı ile ilgili olarak 1941-1943 yılları arasındır.

Ahmet Akkan⁽¹⁹⁾ bu gelişimi: "*Netice itibarıyla Türkiye'de Masonluk, 1935-1951 yılları arasında evvelâ 4 yıl resmen uykuda (1935-1939); sonra 12 yıl cemiyet uyanık gayrıfaal olarak (1939-51); 16 yıl Yüksek Şûra hâkimiyeti altında, Büyük Üstat ve Büyük Kurul olmadan, dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş bir şekilde mevcudiyetini devam ettirmiştir.*" tanıımıyla yorumlar.

Türkiye Büyük Locası'nın sembolik ilk üç derecesi ile Türkiye Yüksek Şûrası'nın felsefi dereceleri birbirini tamamlar ve **Evrensel Masonluk** adıyla bütünleşir. Toplumun iki büyük ırmağı birleşir, Masonluk ülküsünün olgun düzlüğünde büyük bir nehir olarak sakin sakin akmaya başlar. Çevresine bolluk ve bereket verir. Ama aksine, nehirdeki sular yükselirse taşkın olur ve çevresine ağır zarar verebilir. İşte 1929-1932 tarihleri arasındaki dört masonik olay ve 1935 yılında 13 yıl süre ile Masonluğun uykuya yatması Türk Masonluğu için zararlı olmuştur.

Türk Masonluğunun, çok olumsuz dış koşullar ve siyasal olaylar nedeniyle, ileride yeniden canlanmak için bir süre uykuya yatmaktan başka çaresi yoktu. Bu aynı, hastalığına şimdilik deva bulunamayan bazı

(18) Tamer Ayan, *EKSR ve Jüriprudans, Türkiye Fikir ve Kültür Derneği, İstanbul, 2000, sayfa 103*

(19) Ahmet Akkan, *Türkiye'deki Masonluk Tarihinden İbret Alınması İcap Eden Bir Dönem, Mimar Sinan Yayınları, No. 87, 1993*

kişilerin ileride dirilip tedavi olmak için vücutlarını dondurtmalarına benzemektedir. Ama, Eshab-ı Kehf ⁽²⁰⁾ gibi donan sadece vücuttur; yani kurumdur. Masonik ruh canlı olarak eşref saat gelinceye kadar uyumuş; uyku sırasında sağlığına kavuşmuş ve güçlenmiştir.

Diğer taraftan demokrat ve laik Türk Masonluğuna, kimsenin yaralanmadığı 1933 yılındaki ilk saldırıdan tam 67 yıl sonra 9 Mart 2004 günü iki koruma görevlisinin hayatını kaybettiği, dört Kardeşimizin yaralandığı insanlık dışı, dehşet verici bir terör olayı şeklinde ikinci saldırı yapılmıştır.

Türk Masonları, yüce Türk Adaletinin bu canavarca olayı gerçekleştiren teröristlere hakettiği cezayı vereceğinden emindir.

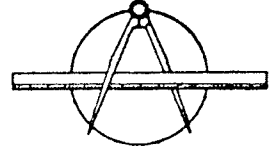
KAYNAKLAR

- Ahmet Akkan, *Büyük Üstatlar, Mimar Sinan Yayınları*, No. 21, 1997
- Ahmet Akkan, *Türkiye'deki Masonluk Tarihinden İbret Alınması İçin Eden Bir Dönem*, Mimar Sinan Yayınları, No. 87, 1993
- Azmi Selen, *Türkiye Masonluk Tarihinden Bilinmeyen Hakikatler*, Tarih Dünyası, 1- 6, 1964 -65
- Celil Layıktez, *Türkiye'de Masonluk Tarihi*, Cilt 1 -3, İstanbul, 1999 - 2002
- Mim Kemal Öke, *Türkiye'de Hürmasonluk Tarihi*, İstanbul, 1951
- Mişel Margulies, *Müstakil Türk Masonluğu Yüksek Azim Mahfili*, Mimar Sinan 32, 1979
- Necmi Onur: Cemal Grada Anlatıyor: *Bilmediğimiz Yönleri ile Atatürk*, Yeni Gazete, 1970
- Nazif Ekemen, *Masonluk Üzerine*, İstanbul, 1976
- Okan Bilgütay, *1930 İntihabatı*, Mimar Sinan 29, 1978
- Osman Zeki Koylan, *Atatürk ve Masonluk, Kırk Yıldan Esintiler*, İnaniş Locası, Ankara, 1991

(20) *Eshab-ı Kehf*, Tarsus'tan 14 km mesafede Dedeler Köyündedir. "Yedi Uyurlar Mağarası" sakinlerine Kuran'da Kehf Suresi (9- 27)'nde yazıldığına göre, Allah tarafından 200 yıl uyku verilmiştir. Anadolu'da iki yerde daha vardır: Selçuk-Efes ve Afşin'dedir.

- Paul Dumont, *Osmanlıcılık, Ulusçu Akımlar ve Masonluk*, YKB, İstanbul, 2000
- Rüçhan Altuğ, *Masonluğa Yapılan Yakıştırmalar*, Mimar Sinan 77, 1990
- Semih Tezcan, *Mim Kemal Öke ve Atatürk'le Diyalogu*, Mimar Sinan 109, 1998
- Suha Umur, *1933 Yılında Bir Olay*, Mimar Sinan 27, 1978
- Suha Umur, *Azim Mahfili İle İlgili Bazı Belgeler*, Mimar Sinan 32, 1979
- Suha Umur, *Türkiye'de Masonluğun Uyku Dönemleri*, Mimar Sinan 58, 1985
- Tahrir Heyeti, *Türkiye'de Hür Masonluk Tarihi*, Mason Derneği, İstanbul, 1951
- Tamer Ayan, *Hamtaşın Evrimi: Türk Masonluk Tarihinin Anahatları*. İstanbul, 1988
- Tamer Ayan, *Atatürk ve Masonluk*, Ak Yayınları, İstanbul, Genişletilmiş 2. Baskı, 2003
- Tamer Ayan, *EKSR ve Jüriprudans*, Türkiye Fikir ve Kültür Derneği, İstanbul, 2000
- Zühtü Hilmi Velibeşe, *Türkiye'de Franmasonluk Tarihi*, 1956

BANDIRMA VAPURU VE MASONLAR

Can KAPYALI

STEAMSHIP BANDIRMA AND FREEMASONS

Steamship Bandırma which started its journey on 16th of May 1919, is the symbol of our Independence War. Atatürk, ignited the light of the National Combat by moving to Anatolia on the deck of this steamship. Therefore, the date 19th of May 1919 is not only the birth of a crusade for the establishment of a new Republic, it also is the day that the seeds of an ideal, a preference, a modernisation and improvement were sown. The long journey which started within this steamship towards Anatolia also carried the companions of Atatürk who shared His destiny, and the majority of them were Freemasons. These brethren who have contributed in the improvement, production and innovations with a contemporary understanding and attempts have put forward their notion of duty with their services which have been written among the pages of history. As a matter of fact, fourty of our brethren have taken their seats among the members of the first Turkish Parliament. Freemasons played an important role in the settlement of the new administration and the revolutions. Our brethren take important posts in the administration of the State by becoming the Chairman of the Parliament, Prime Minister, Ministry of Foreign Affairs, Ministry of Internal Affairs and many others. The unexpected birth and rise of the Turkish Republic out of the ruins of a collapsed Empire has always acquired the astonishment and admiration of the whole world.

Osmanlıda yenilik vektörü olarak üç müessesenin üzerine dikkatlerin çekilmesi, haklı bir yaklaşım olarak değerlendirilir: Masonlar, ordu ve bazı aydın din adamları... Bu değerlendirmeye katılmamak mümkün değildir. İmparatorluğun ana topraklarında dışa kapalı, kendi dünyalarından gayri dünyalarda neler olup bittiğinden habersiz, modern yaşamın her türlü kolaylık ve haklarından yoksun, bilgisizlik içinde bir ömrü çileyle sürdüren ülkenin gerçek sahiplerine aydınlıklar penceresinin aralanması, bu üç müessesenin armağanı olmuştur.

Cumhuriyet'in kuruluşunda Masonlar konusu üzerinde dururken, Ham Taşı yontarak Ülkü Mabedi'ne katkıda bulunan Masonun sosyal bünyedeki yerine ve hedefine de değinmek gerekir. Başımızı geriye çevirerek masonik tarihin sararmış sayfalarına bir göz atacak olursak, eski Masonların bizlere bıraktıkları yapıtların insanlığın yararına olan çalışmalarda sürekli olarak en iyiyi, en doğruyu ve en güzeli arama ve gerçekleştirme çabasının var olduğu görülecektir. Bu çaba toplumu oluşturan kişilerin cehalet, taassup ve ihtiras halleriyle de bir mücadelenin öyküsüdür. Batıl olan her türlü düşüncenin yok edilmesi için çalışmak ve bir çok hallerde hakikatin izafi olduğuna dikkat edilerek kişinin ve dolayısıyla toplumun huzurunu bozabilecek eylemlere yol açmamak konu ve prensiplerine özen gösterilmiştir.

Mason hiç kuşkusuzdur ki bu amaç doğrultusunda görev yaparken, düşüncesi tüm insanlıktır. Ancak bu düşüncenin başında ve yoğun bir doğrultuda Masonun hedef aldığı kitle, önce içinde yaşadığı yakın çevresidir. Bu yakın çevre ise **Vatan**'dır. Bu nedenledir ki her Mason, önce ulusal yapı içindeki çalışmalarını düzenlemek durumundadır.

Bu temel davranış doğrultusunda Türk Masonunun hedefi, her şeyden önce Türk toplumunun refah, huzur ve mutluluğuna yöneliktir. Fikret Çeltikçi Üstadımızın da işaret ettikleri gibi, "Bu hususta göze alınması gereken çalışmalar ve gayretler ortada dururken, dünya Masonluğu adına spekülâtif araştırmalara koyulmak, ödevlerin sırasını değiştirmek olur."

"Osmanlı İmparatorluğu Son Dönem Masonları"⁽¹⁾ adlı yazımızda 1908 yılında Meşrutiyet'in ilânı ve Kardeşlerimizin bu hedefe yönelik çalışmalarından söz etmiştik. Selânik'teki Localar ve bu Localardaki Kardeşlerimizin Osmanlının çağdaşlaşması konusundaki emekleri üzerinde durmuş, İttihat ve Terakki'nin başa geçerek Osmanlı'da Meclise hakim olduğu, Abdülhamit saltanatına son verdiği ve Anayasayı yürürlüğe koyduğu gibi Osmanlı'da ilk kez yaşanan konuların ge-

nel bir görünümünü aktarmaya çalışmıştık. Demıştik ki dört Balkanlı devlet, İttihat ve Terakki'nin inanılmaz gafleti içinde **Kiliseler Kanunu**'nu⁽²⁾ kabul etmiştir.

Mustafa Kemal

Nitekim çok geçmeden Rusya, İngiltere ve Fransa Saint-Jean de Maurienne kasabasının gözlerden ırak sakin bir köşesinde masaya oturarak gizli bir anlaşma imzalamışlardır. Bu anlaşmaya İttifak-ı Mukaddes, yani "Kutsal Birleşme" adı verilir. Ve 1916 yılında ilân edilmesi düşünülen I. Dünya Savaşı, derhal iki yıl öncesine alınır. 1914 yılı Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'na girdiği yıldır. Bu savaş yenilgiyle bitecektir. Ancak tarih, sanki gecikmiş kahramanlıkların trajedisini ile alay ederken, Mustafa Kemal'in yükseliş güneşi parlayacak

ve bu ışık Türkiye'yi nura boğacaktır. Bu nurla birlikte kişisel yetenek ve kahramanlıklar ön plâna çıkacaktır. Hedef Mustafa Kemal tarafından tanımlanmıştır : **"Arkadaşlar, bu durum karşısında yapılacak tek şey vardır. O da millet egemenliğine dayanan, tam bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak."**

Emekleri vatani ve toplumları uğruna, zaman zaman canlarını da feda ederek görevin üstünlüğünü Türkiye'nin tarihine kazıyan Masonlar, günümüz Türkiye'sinin özlem duyduğu umut ışığıdır. Kardeşimiz Rauf Orbay'ın⁽³⁾ inanılması güç "Hamidiye Maceraları"nın, insanların sönen umutlarına yeniden canlılık kazandırması, Yüce Atatürk'ün kurmayı plânladığı Türkiye Cumhuriyeti'nin bir müjdecisi olduğu yadsınabilir mi? Bunca Kardeşimizin gönül verdiği ve emrinde hizmet ettiği Mustafa Kemal'in Mason olup olmadığı konusuna gelince, Tamer Ayan Kardeşimizin "Atatürk ve Masonluk"⁽⁴⁾, adlı yapıtının genişletilmiş ikinci baskısının bitiş cümlelerini buraya aktarmakla yetinmek istiyoruz :

"ATATÜRK ve MASONLUK başlıklı bu çalışmamın sonuç bölümüne, 1933 yılında Atatürk'ü ziyaret eden eski Fransa Başbakanı Edouard Herriot'nun, gazetecilere söylediği anlamlı bir pasajı da eklemek istiyorum : ' Sizlere şunu söyleyeyim ki, ben Atatürk'e kâtip olmak isterdim. Sebebi de, O'nun her akşam sofrasında bulunup, yüksek fikirleriyle beslenmek dileğinde oluşumdur. Böylece, yeniden bir üniversite bitirmiş olacağım.'

"Ben o kadar şanslı olamadım...

"Fakat, Atatürk'ün 'Beni anlamak, yüzümü görmek değildir' uyarısından yararlanarak, bıraktığı bütün eserleri, dogmatik gözle ve tabulaştırarak değil ; Bilgi Çağı'na uygun akıl ve bilimsel eleştiri yöntemiyle inceleyip değerlendirmeye çalışıyor ; böylece Atatürk'ün yüceliğini ve Atatürkçülüğün çağdaş nimetlerini, her geçen gün daha da artan bir hayranlıkla iz'an ediyorum.

"Atatürk'ün evrensel zekâ ve bilinçle gönül gözü can kulağı açılmış ve insanlığın yararı için gerekli aklî ve iradî güç ve melekelerle donatılarak görevlendirilmiş, zaman boyutundan münezze, bir büyük seçkin insan, yani **Grand İnsiye** olduğunu idrak ediyorum.

"Atatürk'ün Anıtkabire sırlanan sadece bedenidir. Ölümsüz ruhu, Atatürk'ü bir yüce sembol insan olarak anlayabilen Masonların ve başta Türk Gençliği olmak üzere bütün aydın insanların gönüllerindedir. "Tüm dileğim yüreklerdeki Atatürkçülük ruhunun, yakalarda ki rozetlere de aynen yansması ve karanlıkları, karanlıklar istemese bile, aydınlatmasıdır."

Cumhuriyetin kuruluşu konusunda Masonlardan söz ederken Türk İstiklâl Savaşı, Kurtuluş Savaşı, Milli Mücadele, Anadolu İhtilâli gibi adlarla tanımlanan ve anılan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başlangıç öyküsü Meclisin açıldığı 23.Nisan.1920 mi, yoksa Cumhuriyetin ilân edildiği 29.Ekim.1923 mü gibi tarih belirleme konusunda zaman zaman karşılaşılan değişik görüşlere tanık olunmaktadır. Oysa, bilimsel gerçek son yüzyılın yeri doldurulamamış tarih ve bilim adamı Prof. Mehmet Fuat Köprülü tarafından 19.Mayıs.1919 olarak belirtilmiş ve şu açıklamada bulunulmuştur: " Tarih, takvim yaprakları arasındaki sınırlı kesitleri ele alır. Benimsenmiş kronoloji sonunda insanoglunu madde-manâda devrini tamamlamış, önündeki yapıyı da değiştirebilmişse yeni bir devir başlamış olur."

19.Mayıs.1919 tarihi yalnızca bir mücadelenin değil, bir idealin ve hattâ tarihi bir tercihin, değişimlerin çağdaşlaşmasının ve bu yolda

ödün vermeyen bir yenilik ve bir yükseliş tohumunun toprağa serildiği gündür. Atatürk ve ona inananların başarısı, bugün "Tasada ve Kıvançta" öz deyiimiyle açıklanan ve evrensel bir bütünlük kazanan o yükseliş, insan ve insanlığa yolumuzu açan Tekris Töreni'ni andırmakta ve adeta Nur'a kavuşmamızla özdeşleşmektedir. 19.Mayıs.1919 tarihi böylesine bir tercihin başlangıç tarihidir.

BANDIRMA VAPURU

Atatürk ile beraber 16.Mayıs.1919 Cuma günü Samsun'a doğru yola çıkan Bandırma Vapuru'nda⁽⁵⁾ 18 kişi daha vardır. Bir de bunların yanında gemi kaptanı İsmail Hakkı Durusu'nun adını anmak gerekir. Bu tehlikeli yolculukta gemiyi Samsun'a o ulaştıracaktır.

Bu tarihi yolculukta Atatürk'e eşlik eden ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasına uzanacak olan yolda, Mustafa Kemal'in yanında kimler vardır? Onların kim olduğundan bugüne dek pek söz eden çıkmamıştır. Oysa hemen akla gelen ilk altı kişinin Kardeşimiz olduğunu görüyoruz : III. Kolordu Komutanı Kurmay Albay Refet Bey (General Bele) , Topçu Komutanı Binbaşı Refik Bey (Saydam), Müfettişlik Sağlık Bakanı Doktor Albay İbrahim Tali Bey (Öngören), Karargâh Erkân-ı Harbiyesi İstihbarat ve Siyasiyat Şubesi Müdürü Kurmay Binbaşı Hüsrev Bey (Gerede), Müfettiş Kurmay Başkanı

Bandırma Vapuru

Kurmay Albay Manastırlı Kâzım Bey (General Dirik) ve Müfettişlik Başyaveri Yüzbaşı Cevad Abbas (Gürer) ⁽⁶⁾. Mondros Mütarekesi'ni en acımasız bir şekilde ellerinin tersiyle iten Müttefikler, İstanbul'da garnizon oluşturma bahanesiyle karaya asker çıkarmışlardır. Öte yandan aynı yöntemlerle İzmir'in işgal edilmesi yalnızca aydınların değil, Türk ve Müslüman tüm halkın sabrını taşırılmış, her tarafta bu saldırıyı protesto etmek azim ve kararını doğurmuştur. O günlerde Türk ve Müslüman halkın harekete geçmesine önderlik ve rehberlik eden kimseler içinde başı çekenler askerler, gazeteciler, yazarlar ve zamanın toplum tarafından yakından tanınan aydın kişileridir. Örneğin Halide Edip meydanlarda Mithat Paşa'ların, Namık Kemal'lerin, Ziya Gökalp'lerin⁽⁷⁾ vatanının özgürlükten mahrum edilemeyeceğini haykırmaktadır. İstanbul mitinglerinin kahramanlarından Adnan Adıvar'ı ve işgal kuvvetlerine karşı halkın yanında yer alarak direniş mücadelesini başlatan Göz Doktoru Esat Paşa'yı, Cemil Bey'i, Maliye Müfettişi Arif Bey'i, İsmail Hami Danişmend'i, Kasımpaşa Eczanesi sahibi Vasıf Bey'i, Çanakkale Savaşı Gazisi Kolsuz Hayri Bey'i, Matbuat Müdürü Ahmet Hikmet Bey'i anmak gerekir. Bu grubun başında yer alan Adnan Adıvar'ın⁽⁸⁾ Kardeşimiz olduğunu biliyoruz.

Tanzimat, İlk Anayasamız ve Meşrutiyet gibi Osmanlı'da çağı yakalamaya yönelik ilk hareketler, nasıl Kardeşlerimizin verdikleri mücadele sonucu Türk insanına aydınlık bir geleceğin kapısını aralamışsa, Türk Milli Mücadele Hareketi içinde de yine onların Masonluktan aldıkları Nur'u, bir mirasyedinin har vurup harman savurduğu değerler gibi değil, hedefine tam isabet eden oklar gibi kullandıklarını görüyoruz.

16.Mayıs.1919 Cuma günü öğleden sonra Galata Rıhtımı'ndan ayrılan Bandırma Vapuru, 17.Mayıs.1919 Cumartesi günü saat 21.40 sıralarında İnebolu'ya varacaktır. Atatürk'ün Samsun'a çıkışında görüldüğü manzara pek parlak değildir. Her taraf İngiliz İşgal Kuvvetlerinin üniformalı adamlarının kontrolü altındadır. Ağırlıklı olarak Pontusçular İngilizlerin desteği ve güvencesi altında taşkınlıklar içindedirler ve hükmedici bir duruma girmişlerdir. Halk sinmiştir. Kendisini koruyamayacak bir durumdadır. Atatürk ve arkadaşları bugün müze haline getirilen Hintika Palas'ta kaldıkları süre içinde, yaşanan bu acı gerçeğin kahredici sahnelerine tanık olmuşlardır. Bu büyük mücadelenin öyküsü bu duyular içinde başlar.

Ancak yapılan değerlendirme ve bu değerlendirmeye yönelik hedefin masonik yapı ve düşünce tarzıyla çizdiği uyum ortadadır : Yeni Osmanlılar, Jn Türkler ve özellikle de İttihat ve Terakki aydınları Batı'daki Sanayi Devrimi'nin Osmanlıyı Avrupa'nın ucuz hammadde kaynağı, pahalı işlenmiş mamul madde pazarı haline getirerek sö-mrdğ gerçeği üzerinde durmamışlardır. Ayrıca Batılılaşma arzusu içinde olan Osmanlıya ithal edilen değerler, zamanın aydınları tarafından mevcut sisteme uydurulmak suretiyle bozulmuştur. Hep yönetim n plânda tutulduğundan Batı'dan aktarılan yenilikler ve reform hareketleri, merkezi devlet bürokrasisini güçlendirerek onun egemenliğini sağlama sonucu vermiştir. Batı'da olduğu gibi mutlakiyeti tasfiye ve özgürlüğü halka yayma istek ve düşüncesi henüz yoktur. Bundan dolaydır ki Osmanlı aydınları reform çabaları gösterdikleri halde, bundan tam bir Batılılaşma ve modernleşme modeli doğmamıştır. Hele ulusal bir kalkınma, ulusal bir yükseliş modeli hiç gerçekleşmemiştir. Getirilmek istenen Batılı yenilikler, kurumlar ve kurallar ya ümmetçi yapı tarafından yozlaştırılmış, reddedilmiş ; ya da azınlıkların ayrıcalıklarını yürütmelerine yaramıştır. Kısaca belirtmek gerekirse Osmanlı, geleneksel uygarlıktan çağdaş uygarlığa dönüşünü yapamamıştır. Bu nedenledir ki Atatürk ve arkadaşları bildiği gibi derin bir tasfiye, köklü bir değişim ve gelişim eylemlerine girişeceklerdir.

Ç LOCA

Bandırma Vapuru'nun Samsun'a hareketinden bir yıl önce, demek ki 1918 yılında, İstanbul'da üç yeni Loca kurulur. 36 Numaralı Selâmet Locası, 37 Numaralı İntibah Locası ve 38 Numaralı Güneş Locası. Bu Localar kurulmadan önce gözler 35 Numaralı Muhterem Necat Locası zerindedir.

Necat Locası 1918 tarihinden önce kurulan son Locadır. İstanbul'da Dr. İsmail Hurşit, Muhittin Osman Omay, Dr. Besim, Zeki Derviş, Osman Tevfik, Dr. İsmail Fehmi ve Modyano Kardeşler tarafından kurulmuştur. Bu Loca bugünkü adı Çocuk Esirgeme Kurumu olan "Himaye-i Etfal Cemiyeti"nin kuruluşuna önderlik etmiştir.

Kemalettin Apak Kardeşimiz "Ana Çizgileriyle Türkiye'de Masonluk" adlı kitabında Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin kuruluş öyküsünü ş satırılarıyla dile getiriyor : "Bunu ilk kez Necat Locasının 1917 yılının Mart ayındaki celsesinde Locanın Hatibi olan Avukat Derviş Kardeş

Necat Locası Kardeşleri

ortaya atmıştır. Paçavralara sarılı bazı sefil küçük yavrucukların dondurucu soğuklara karşı tüneldeki sıcak hava veren menfezlerin ızgaraları üzerinde bütün gün vücutlarını ısıtmaya çalıştıklarını anlatmıştır. Bu hususta Ahmet Emin Yalman, Mustafa Reşat Mimaroğlu, Servet Yesari, Osman Tevfik Kardeşler de konuşmuşlar ve nihayet memlekette bir çocuk himaye müessesesi kurulması esası kabul edilmiştir. Ayrıca bu müessesenin bir cemiyet halinde örgütlenmesi ve bu cemiyette Masonlarla beraber her sınıftan maddi-manevi kudreti olan kişilerin de yardımlarının temin edilmesi, kuruluşun adının da "Himaye-i Etfal Cemiyeti" olması kararlaştırılmıştır.⁽⁹⁾

Çocuk Esirgeme Kurumu'nu kuran Necat Locası'ndan sonra, 1918 yılında kurulan ilk Loca **36 Numaralı Selâmet Locası** oluyor. Locayı İstanbul'da Necmettin Tahsin, Halit Habbab, İhsan Abidin, Mustafa Zühtü, Ahmet Vefik, İsmail Hakkı, Nazmi Duhani, Yusuf Ziya, Ganem Ferit, Halil ve Haydar Emir Kardeşler kuruyorlar. Loca'nın ilk Üstadı Muhterem Necmettin Tahsin Kardeş oluyor.

Hasenat ve yardım işlerinin titizlikle yürütüldüğü Selâmet Locası'nda ilmi konferanslara ve Kardeşlere dağıtılan basılı çalışmalara da büyük önem veriliyor. Daha sonra Üstadı Muhterem olan Kardeşimiz Doktor İsmail Kenan döneminde Selâmet Locası, çalışmalarıyla gerçekten de örnek sayılacak bir Loca haline geliyor.

Selâmet Locası Kardeşleri

Selâmet Locası'nın tarihine kazınan üç önemli olay var. Bunlardan birincisi Varvara Foya adlı bir kadına talepname verilerek Masonluğa kabulünün yazılı olarak teklif edilmesi. Böyle bir teklife hiçbir tepki gösterilmeden konunun incelenmesi konusunda İbrahim Nemci Dilmene ve Nahama Kohen Kardeşlerin görevlendirilmeleri ilginçtir. Bu Kardeşler kadınların Masonluğa alınıp alınamayacağına dair bir rapor hazırlarlar. Rapor Varvara Foya'nın Masonluğa kabul edilebileceği doğrultusundadır. Ancak bu değerlendirme uygulanmaz.

İkinci olay Amerika'dan turist sıfatıyla gelen kırk kadar Masonun Büyük Loca'nın katılımıyla gerçekleştirilen toplantıdır. Toplantı Selâmet Locası'nda yapılmıştır. Celseye Büyük Loca tarafından Büyük Loca celsesi şekli verilerek konuk Kardeşler adları, dereceleri ve bağlı oldukları Localar açıklanarak tek tek içeri alınmış ve sütunlardaki yerlerini almışlardır.

Üçüncü olay ise tıpkı Necat Locası'nın çocuklara el uzatmasında olduğu gibi gençlere yönelik bir "İkmal-i Tahsil Cemiyeti"nin kurulması olmuştur. Amaç çalışkan ve başarılı gençlerin Türkiye'de ve eğer gerekirse yurtdışında eğitimlerini sağlamak ve ihtiyaçları olan her türlü yardımla kendilerine destek vermektir. Hiç zaman yitirilmeden bu Cemiyet Beyoğlu'nda Olivio Hanı'nın 3 numaralı dairesinde faaliyete

geçer. Bu daire bir diş doktoru Kardeşimizin muayenehanesidir. Derhal uygun görülen öğrencilere para yardımında bulunulur. Üyelerin artırılması ve yardım sağlanabilmesi için pek çok kimselere, bu arada Milletvekillerine ve Ba kanlara da mektuplar yazılır. Yazılan bu mektuplara olumlu cevaplar alınır ve gençlere harcanan çabadan dolayı Masonlar kutlanır. Bu kutlamalara zamanın Dışişleri Bakanı Dr.Tevfik Rüştü Kardeşimiz de katılır.⁽¹⁰⁾

Daha sonra Ankara'da "Türk Maarif Cemiyeti" adı altında bir dernek kurulacaktır. Bu derneğin amacı da tıpkı Selâmet Locası'nın kurduğu Cemiyet gibi başarılı öğrencilere maddi ve manevi yardım yapmaktır. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa himayelerinde ve Başbakan İsmet İnönü'nün destekleriyle kurulan bu yeni dernekte Meclis Başkanı Kâzım Paşa, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, sekiz Bakan ve ikiyüz on milletvekili bulunmaktadır. Daha sonra adı "Türk Eğitim Derneği" şeklinde anılacak olan bu kuruluşa pek çok Kardeşimizin de hizmeti ve emeği geçmiştir.⁽¹¹⁾

37 Numaralı İntibah Locası 12.Nisan.1918 yılında kuruluyor. Kuruluşundan üç yıl sonra ise uykuya girmek zorunda kalıyor. Locanın Üstadı Muhterem Nail Reşit Kardeşimizdir. Daha önce Vefa Locası'nı da kuran Muhterem Nail Reşit, Hürriyet ve İtilâfçıların Masonluğa cephe almalarına karşılık giriştiği bastırma olaylarında oldukça yıpranmıştır.

Selânik'teki Localarda filizlenen İttihat ve Terakki hareketinin İstanbul'a yerleşerek iktidarı ele geçirmesi ve bu partinin üç yöneticisinden biri olan Talât Paşa'nın Sadrazamlık makamına yükselmesi yanında, bir Mason olarak da İlk Büyük Üstadlığa seçilmesi, bazı Locaların Masonluğu sanki partinin bir yan kuruluşuymuş gibi davranışlar içine sokmasına neden oluyor. Büyük Locamız kütüphanesinde sayısı bir hayli fazla olan belgeden de anlaşılacağı gibi, iktidarın el değiştirdiği 1918 yılına kadar süren bu durum, Masonluğun büyük ölçüde zararına oluyor. Bu tarihten sonra iktidara gelen Hürriyet ve İtilâfçılar Localardaki İttihatçılarla kıyasıya bir mücadele içine giriyorlar.

İntibah Locası'nı kuran Muhterem Nail Reşit'le birlikte Emin Ali Kardeş ve Jak Suhami Kardeş yanında daha birçok Kardeşin de katılmak zorunda kaldığı olay, 1918 yılında o zamanki Lokamız Beyoğlu'nun Koloğlu Sokağı'nda yaşanıyor.

Zamanın Büyük Üstadı Dr. Rıza Tevfik Bölükbaşı'dır.⁽¹²⁾ Rıza Tevfik'in Kardeşler arasında şaşkınlık yaratan ve bugün dahi anlaşıla-

mayan davranışına gelince, Hürriyet ve İtilâf Partisine girdikten sonra siyaseti Loca içine taşımış olmasıdır. Sırf bu nedenle zamanın Şeyhülislâmı ve Loca arkadaşı Musa Kâzım Efendi'nin Mason olduğunu açıklamıştır. Öyle ki bir yazısında "Mason değilsen tekzip et" şeklindeki yüklenmesi ve İttihat ve Terakki Partisine mensup Masonların adlarını her tarafa yayması ve Localardan tasfiyesine neden olması, çok büyük tepki görmüştür. Zira bu açıklamalar ve basında çıkan yazılar zamanın iktidar partisi Hürriyet ve İtilâf'ta Mason aleyhtarı bir tutuma neden olmuş, açıklanan adlar doğrultusunda listeler hazırlanarak devlet memurları Mason Localarının ve Kardeşlerin ev ve işyerlerinin basılmasında ve yakalanmasında görevlendirilmiştir.

Olayın büyümeden önünün alınması, yakın bir zaman içinde yaşanan ve mensubu olduğum Devrim Locası'nın bir celsesinde rahmetli Muh. Üstadımız Fahir Tezcan'dan dinlediğimiz olaya pek benziyor. Nur-u Ziya binamıza gelen görevliler Fahir Tezcan Üstadımızla karşılaşıyorlar. Ona Masonluk ve çalışmalarımızla ilgili bazı şeyler soruyorlar. Tabii bu sorular içinde, çoğu kez olduğu gibi, öylesine hayal ürünü uydurma konular var ki, Üstadımız yine de soğukkanlılıkla hepsine karşılık veriyor. Önceki tavırlarının mahcubiyeti içinde duyduklarından pek memnun kalan görevliler, Fahir Tezcan Üstadımıza "Birer çay içsek, bu konuları daha derinlemesine konuşsak ?" teklifinde bulunuyorlar.

İntibah Locası Üstadı Muhterem Nail Reşit, Emin Ali, Doktor Jak Suhami ve diğer Kardeşler de Lokalin basılacağını duyunca, hiç zaman yitirmeden binamıza giderek oradaki Kardeşlere durumu bildiriyorlar. Dolaplarda saklı bütün evrak ve defterleri alıp kaçırıyorlar. Bu arada baskına gelen memurlardan biri Üstadı Muhterem Nail Reşit Kardeşle karşılaşıyor. Memur buraya neden geldiğinin, baskının hangi suçlamayla yapıldığının da farkında değil ! Git demişler, gelmiş ! O yüzden Nail Reşit Kardeşe Masonlukla ilgili sorular sormaya başlıyor. Kulaktan duyma bazı düşüncelerini aktarıyor. Üstadımız o telâş ve baskının soğuk etkisine rağmen, hiç tedirginlik göstermeden Masonluğun ne olup ne olmadığını kısaca açıklıyor. Soruları soran bu memurun daha sonra Tekris olarak Kardeşlik zincirinde yer aldığına tanık olunuyor. Rıza Tevfik Büyük Üstadlıktan çekiliyor ve yerine Fuat Hulusi Demirelli Üstadımız geçiyor. (13)

Bandırma Vapuru'nun yolcuları artık Anadolu topraklarındadır. Atatürk nutkunda 19 Mayıs ve sonrası için şöyle der : " Yalnızca vatan davası ve tanık olunan olaylar göstermektedir ki bizler için iki merkez vardır : Erzurum ve Ankara".

Erzurumda 15. Kolordu adı altında toplanmış olan ve Maveray-ı Kafkas adını alan birlikler ve diğer adı Turan Ordusu olan son kuvvetleri zedelemeyen çekebilmiş olan Kâzım Karabekir, mevcut güçlerine yeniden bir çeki düzen vermiştir. Filistin'deki başarılı savaşı ile İngilizlerin Torosları aşmasına engel olan Ali Fuat⁽¹⁴⁾, Yıldırım Orduları Grubundan geriye kalan kuvvetleri toparlamış, henüz düşman eline geçmemiş olan Pozantı-Ulukışla demiryolundan yararlanarak yığınak yapmış ve 20. Kolordusunu Milli Mücadele'nin en güvenilir mihenk taşı haline getirmiştir.

Tarih 10.Haziran.1919... Mustafa Kemal Amasya'dadır. Ankara'da olan Ali Fuat Paşa'yı acele olarak yanına çağırır. Paşa, 12.Haziran.1919'da yola çıkar. Rauf Orbay⁽¹⁵⁾ ve Refet Paşa⁽¹⁶⁾ da oradadırlar. Baş başa verirler ve 21 Hazirana kadar devam eden görüşmelerden sonra, Milli Mücadele Tarihimizin o ünlü "Amasya Protokolü"nü hazırlarlar. Bu protokol Milli Mücadele'nin vatanın kaderini eline alma kararıdır. Kimlerin kararı? Osmanlıda her zaman olduğu gibi Nur'u toplumlarına taşımayı kendilerine ödev edinen bir avuç insanın...

1918 yılında kurulan 37 Numaralı İntibah Locası'nın soluduğu atmosfer, ülkenin içinde yaşadığı sıkıntılarla yüklüdür. Bu sıkıntıların vatan için bir ölüm kalım savaşına dönüşmesi, İntibah Locası'nın üç yıl sonunda uykuya yatmasını gerektirir. Nitekim 1918 yılında İzmir'de kurulan **38 Numaralı Güneş Locası**, ülkeye çöken kâbusun yarattığı felâketlere çok daha yakından tanık olacaktır. Güneş Locası kurucu üyelerinden Kardeşimiz Binbaşı Ziya'nın anılarında yaşanacak felâketlerin başlangıç öyküsü dile getirilir :

" 15 Mayıs sabahı tanyeri yavaş yavaş ağarıyordu. Şehrin üzerinde yorgun bir mahmurluk vardı. Sokaklarda gidiş geliş başlamıştı. Penceremizden görülebilen birkaç evin açık camları önünde ufku gözetleyen başlar görülüüyordu. Benim de bakışlarım Karaburun yönündeydi. Ufukta bir şey görünmüyordu. Acaba günlerden beri bizi kızgın heyecanlar ve üzüntüler içinde kavuran işgal bir söylentiden mi ibaretti? Acaba gece sabaha kadar siyaset değişmiş miydi? Bu düşünceler ve umut duyguları içindeyken ortalık daha fazla aydınlandı. Etraf daha iyi seçilmeye başladı. Karaburun tarafından beliren hafif bir bulut kümesi fark ettim. Dakikalar geçtikçe dumanlar daha da belirginleşmeye başladı. Nihayet güneşin yaldızlandığı uzak ufuklarda gemi hayaletleri birer birer gerçek olmaya başlamıştı. Beynim ağır bir darbe yemiş gibiydi. Dünyam aniden kapkara bir boşluğa dönüşmüştü. Zavallı İzmir ! Kendisine doğru yaklaşan katillere karşı eli kolu bağlı bir

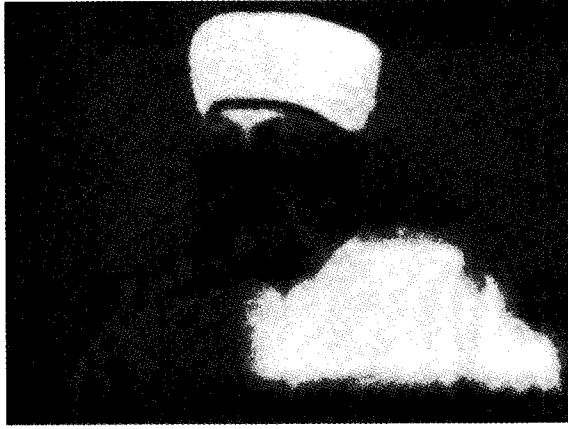
mazlum gibi sakin fakat vakur bir vaziyetteydi. Gemiler yaklaşıyor, çoğalıyor, birer birer burundan dönerek İzmir'in kalbine doğru ilerliyordu. Yanaklarımı rüzgârla soğuyan göz yaşlarım ıslatmaya başlamıştı."

Güneş Locası'nın ilk kuruluş yeri, İzmir Kordonboyu'nda yer alan Kramer Gazinosu'nun salonu olmuştur. Loca çalışmalarını daha sonra Frenk Mahallesi Kuyumcuyan Pasajı'ndaki bir lokalde sürdürmektedir. I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla uykuya yatırılan Fransız Obediyansına bağlı Homère Locası üyelerinin büyük bir bölümü bu Locanın kurucu üyeleri arasında yer almışlardır. Locanın Üstadı Muhteremi Avukat Diran Aşnan'dır.⁽¹⁷⁾ I. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra Diran Aşnan Kardeş Üstadı Muhteremlikten çekilmiş, yerine Ferit Aseo Kardeş geçerek Yunan işgaline kadar Güneş Locası'nı yönetmiştir.

Bir başka husus da Güneş Locası'nın 1918 tarihinde İzmir'de kurulan ilk Loca oluşudur. Bu özelliği ile daha sonra İzmir'de açılan diğer Locaların hemen hemen tümünün anası olmuştur. Bu bütünlüğü sağlayan kurucu üyelerden bazılarının adlarını sıralayalım : Vilâyet Mektupçusu Ahmet Burhanettin, Milli Banka'nın İzmir Şube Müdürü Ferit Aseo, Vilâyet Yaveri Binbaşı Ziya, Hakim Halil, Cemal Şahingiray, Avukat Mustafa Nuri, Doktor Şükrü Osman Şenozan, Hilâli Ahmer Cemiyeti Reisi Hüsnü, Robert Mitrani, Yakop Saol, Vahan Bardisbanyan, İstefan Avadikyan, Sigortacı Con Veli, Tahsin Recep, Pandeli Kasapoğlu, Leon Karasu, Yani Nikotopulo, Kirkor Faik, Ferit Baki, Yusuf Metaper Kardeşler...

İntibah Locası'nın kuruluşundan üç yıl sonra uykuya yattığını belirtmiştik. Güneş Locası'nda ise bu süre on buçuk ay sürecektir. Yunan işgalinden bir gece önce, 14.Mayıs.1919 tarihinde , Kardeşimiz Binbaşı Ziya'nın yukarıda naklettığımız duygularında olduğu gibi, İzmir'e çöken boğucu havanın etkisi altında toplanılmış ve bu toplantı büyük bir çöküklük ruh hali ve toplumsal bir yıkım içinde geçerek, Güneş Locası'nın İzmir'deki son celsesi olmuştur. Ertesi gün Yunanlılar İzmir'e çıktığında, Güneş Locası'nın da çalışmalarına son verilmiştir.

Güneş Locası Kardeşleri kısa bir zaman sonra Ferit Aseo Kardeşin çağrısı üzerine bir araya gelerek çalışmalarına İstanbul'da devam etmeye karar vermişlerdir. Bu karar gerçekleşir ve Güneş Locası üç yıl süreyle İstanbul'da çalışmalarına devam eder. Loca Kardeşleri zincirinde yer alan Şeyhülislâm İzzettin Efendi, İslâm bilginliği yanında Meclisteki siyasi kimliğiyle de Masonluğun ayrıcalıklarını ortaya ko-

Şeyhülislâm İzzettin Efendi

yan ve her ortamda tanıtıcı konuşmalar yapan bir Kardeşimiz olmuştur. İstanbul'da Locaya giderek yeni katılan Kardeşlerle, Loca matrikülünün bir hayli yükseldiği görülecektir. İzmir'in kurtuluşundan sonra Locadaki Kardeşlerin bir bölümü İzmir'e dönme hazırlıkları yaparken, diğer bir bölümü ise İstanbul'da Aydın Locası⁽¹⁸⁾ adı altında yeni bir Loca kurma çalışması içine girerler.

Bu dönemi kapsayan masonik çalışmalar içinde İstanbul ve İzmir dışındaki ortamın da, Kardeşlerin çalışmalar yapmasına imkân verecek ölçüde kültürlü ve aydın olduğudur. Nitekim kuruluş tarihleri 1918 yılının öncelerine rastlayan Mersin'de, İzmit'te, Sivas'ta, Malatya'da, Elâzığ'da var olan Mason Locaları, Anadolu'daki Kardeşlik anlayışının seçkin birer örneğini segilemişlerdir.⁽¹⁹⁾

ÖDEV-GÖREV

Mesleğimizde ödev-görev bilincinin ne denli önemli olduğu ve tüm dünya Kardeşleri tarafından üzerinde titizlikle durularak uygulandığı bilinen bir gerçektir. Tıpkı Bandırma Vapuru yolcularının bir görev uzanan yolda o gemi içinde oldukları gibi... Öyle ki I. Dünya Savaşı'nın yenilgiyle sonuçlanması ve İttihatçıların yıldızının sönererek İtilâfçıların Masonluğa hakim olmaları, İşgal Kuvvetlerinin Türki-

ye'den çıkışına kadar Masonluğumuzu siyasi kargaşa ve bunalım içine sokmasına rağmen Milli Mücadelede, İttihatçı ve İtilâfçı pek çok Kardeşimiz Mustafa Kemal'in yanında vatan savunmasında yer almışlardır.

İttihatçı ya da İtilâfçı bir Müslüman Masonun vatan savunması gibi bir kutsal görevde omuz omuza yer almaları yanında, başka bir dine mensup insanların da inandığı o kutsal davada görev alması, İstiklâl Savaşı süresi içinde yaşanan pek çok olay içinde yer alır.⁽²⁰⁾

İstiklâl Savaşı süresinde tanınmış üst düzey görevlilerin "Feda-i Zabitân" ve "Teşkilât-ı Mahsusa" gibi teşkilâtların içinde yer almaları ve aynı zamanda masonik kimliğe sahip olmaları bir rastlantı değildir. Aralarında Fethi Okyar, Cevad Abbas, İbrahim Tali Öngören, Dr. Refik Saydam, Mithat Şükrü Bleda, Mehmet Akif, İsmail Canbulat gibi tanınan Kardeşlerimiz ilk akla gelen adlardır.

Masonluktaki ödev-görev bilincinin daha da belirgin ve daha da boyutlu bir yönü, hiç kuşkusuzdur ki Fransız ve İtalyanların İşgal Kuvvetleri olarak İstanbul sokaklarında ve Anadolu'nun bilinen değişik bölgelerinde dolaşmalarına rağmen, Anadolu'da kendilerine karşı bağımsızlık mücadelesi veren Mustafa Kemal güçlerine yönelttikleri para ve özellikle de silâh yardımlarıdır. Çelişkili gibi görünen bu davranışlar, Localardaki siyah beyaz kareleri anımsatıyor...

Bu gerçeği Fransızlar kısa bir zaman sonra daha büyük boyutlara taşıyacaklardır. Grand Orient de France Masonları, I. Dünya Savaşı'nın hemen başlamasından sonra Türk Masonlarına karşı soğuk ve mesafeli bir davranış içine girmişlerdir. Ancak Anadolu harekâtı ve Mustafa Kemal önderliğinde yaşanan yükseliş, Türkiye'nin imajını bütünüyle değiştirmiştir. Türkiye işgalcilerin karşısında yenik bir ülke değil, çeşitli direniş örgütleri, ordusu ve tüm halkıyla bir bütün haline dönüşmüş, Osmanlı posasından sıyrılarak yeni bir oluşumun meşalesini yakmıştır. Paul Dumont'nun⁽²¹⁾ 9-11 Ekim 1981 tarihlerinde Charleston'da verdiği konferans, işgal altındaki Türkiye'de işgalci devletlerin Masonlarıyla Türk Masonları arasındaki gelişmelerin büyük bir savaşı, bir devletin kuruluşunu desteklemesi bakımından son derece önemlidir. Milli Mücadelede azınlıkların, özellikle de Ermenilerin bir devlet kurma amacıyla Avrupa'daki Locaları, özellikle de Fransız Büyük Locası'nı kendi istekleri doğrultusunda yönlendirme çabalarına değinen Dumont'nun, konferansından aktaracağımız bazı bölümler gerçekten çok ilginçtir : " *Grand Orient'in siyasal ve sosyal işler komisyonu sözcüsü Türkiye'nin bağımsızlığını, ancak orta Ana-*

dolu illeriyle sınırlandırılmış olmasıyla kabul ediyordu. Boğazlar, Pontus kıyıları ve Akdeniz doğrudan Müttefiklerin kontrolünde kalmalıydı. Gerçi Antant güçleri Türkiye'de yalnızca mali çıkarları doğrultusunda bir politika izlemiş olmaktan suçluydular, fakat bu hata bir kere işlendiğine göre, çıkarlarını da sonuna kadar korumalıydılar... Grand Orient'in Eylül 1920 Kongresiyle, azınlıkların Türk karşısı girişimleri doruk noktasına ulaşmıştı. Örgütün üst düzey yöneticilerini etkileme çabalarını kongreden sonra da sürdürdüler, fakat gün geçtikçe sempatizanlarını yitiriyorlardı. Yenilmeye mahkûm oldukları bir savaşı sürdürdükleri artık iyiden iyiye belli olmuştu. Henüz birkaç ay geçmeden Türkiye'deki durum tamamen değişmişti. Müttefiklerin karşısında bozguna uğramış, kayıtsız şartsız teslim olmaya hazır bir ülke değil, çeşitli direniş odakları ve Mustafa Kemal önderliğinde ciddi bir ulusal kuvvet vardı. Sevr Anlaşması'nın imzalanmasından önce dahi, Türk ulusunun isteklerinin göz önüne alınmasını talep eden sesler yükselmişti. O zamandan beri Fransızların Kilikya'da ve Yunanistan'ın Batı Anadolu'da karşılaştıkları direnişler, Müttefiklerin Doğu politikalarını gözden geçirmelerinin kaçınılmazlığını kanıtladı..... 1920 sonlarına doğru, Türkiye Grand Orient'i, Fransız örgütü ile ilişkilerini yeniden başlatmak için resmen harekete geçmiş, fakat Paris'ten baştan savma bir karşılık almıştı. Yine de ümitsizliğe kapılmaksızın, 1921 boyunca birkaç kez daha girişimde bulundular. Aslında Fransız Grant Orient yetkilileri maziye unutmaya çoktan hazırдыlar... 1921 sonuna gelindiğinde, Conseil de l'Ordre Başkanı Gérard, Türkiye Grand Orient'nünün Uluslararası Mason Federasyonu'nun üyesi olduğunu belirterek, Fransa Grand Orient'inin ilişkileri yeniden başlatması gerektiğini vurguladı. Bu da, 9 Nisan 1922 Conseil de l'Ordre'in aldığı kararla resmen gerçekleşti.

Bu uzlaşma Türk Masonlarına, çetrefil azınlıklar sorunu üzerindeki görüşlerini açıklayarak, Fransa Grand Orient'ını etkileme fırsatı sağladı. 17 Ağustos 1922'de örgüte sundukları raporla Ermeni ve Rum Masonlarının yürüttüğü propagandayı çürütmeyi amaçlıyorlardı. Raporu imzalayan Büyük Üstat Besim Ömer Akalın⁽²²⁾ ve Sekreter Marco Elnecavé, İmparatorluktaki Hristiyan unsurların geçmişte "bazı baskı tedbirlerinden" zarar gördüklerini inkâr etmiyor, fakat ortada var olan kusurun bütün toplumlarca paylaşıldığını, tahriklerin ve şiddetin yayılmasında azınlıkların da önemli payı olduğunu vurguluyorlardı. Raporda ısrarla, Türklerin Osmanlı İmparatorluğu'nu oluşturan çeşitli etnik ve dinî topluluklara karşı gösterdiği hoşgörülü

*tavır üzerinde duruluyor ve rapor global bir uzlaşma dileğiyle bitiyor-
du.*

*Türk Masonlarının bu raporu, diğer bir Türk kökenli Mason olan Ed-
hem'in Egalité-Travail Locası'na yazdığı aynı fikirlerden oluşan bir
mektupla, aynı zamanda Grand Orient'in bülteninde yayınlandı.
Grand Orient'in yetkilileri bu metinler üzerinde herhangi bir yorum-
da bulunmadılar. Fakat yalnızca yayınlanmış olmaları dahi, çok
önemli bir gelişmeyi simgeliyordu."*

Yukarıda da belirtildiği gibi İtalyan ve özellikle de Fransızların Ana-
dolu'ya karşı tutumları değişecektir. İtalyan ve Fransız Hükümetle-
riyle temaslarda bulunan Kardeşimiz Bekir Sami Bey,⁽²³⁾ "Milli sınırla-
rımız içinde ekonomik, politik, kültürel, malî, askerî, hukukî tam
bağımsızlığın vazgeçilmez hedeflerimiz olduğunu açıklar.

Bekir Sami Bey

Bu gelişmeler sonucu Fransa Parlamentosu Dışişleri Komisyonu, Henry Franklin-Bouillon'u⁽²⁴⁾ Mustafa Kemal'le görüşmek üzere Türkiye'ye gönderir. Fransız yetkililerin bir üst düzey Mason olan Henry Franklin-Bouillon'u Türkiye'ye yollaması ve Mustafa Kemal'den önce görüştüğü Bekir Sami Bey'in de bir Mason olması, ilişkilerin masonik bir anlayış içinde sürdürüldüğünün kanıtı değil midir? İngiltere Gü-

neyde Fransa'yı fiilen savaşa sürüklemiş ancak kendisi arka planda kalmayı tercih etmiştir. Bu durumun Fransa'da yarattığı ruhi tepkiler ve Güney cephemizdeki güçlü direniş, Fransa'yı Ankara Hükümetiyle özel ilişkilere yönlendirmiştir. Franklin-Bouillon günlerce Mustafa Kemal'le yüz yüze konuşacaktır. Bu konuşmalar sonucu Ankara İtilâfnamesi denilen dostluk vesikası imzalanacak ve Güneydeki savaşa son verilerek Fransa Sevr hak ve taleplerinden vaz geçmiş ola-

caktır. İtalyanlar ise yine benzer temaslar sonucu Antalya'yı terk edip gideceklerdir.

Bir ulusun topraklarını savunması ve yeni bir devlet kurması çabaları içinde Masonların bu denli ön plânda çıkması, yıllar sonra Avrupa Karası'nı aşarak Amerika'da da inceleme konusu olacaktır. Amerika, New York Büyük Locası Eski Büyük Üstadı Pek. Muh. Ward B. Albury Ankara ve İstanbul'a gelecek, Kardeşlerle görüşmeler yapacak ve izlenimlerini aktaracaktır :

" Türk Masonlarının lideri saygı değer Doktor M. Kemal Öke⁽²⁵⁾ ile tanıştım. Kendisi Büyük Türk Lideri Atatürk'ün dostu idi. Atatürk sosyal, ekonomik ve politik hayatta I. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de devrimler yaratan kimse idi. Genel olarak inanıldığına göre, Atatürk Mason Birliğine aza idi. Fakat benim bildiğime göre, bu hususta kat'i bir ispat vesikası mevcut değildir. Dr. Öke ve yaklaşık yirmi Kardeşi, Amerikan ve İngiliz Büyük Localarıyla nasıl Kardeşlik ilişkisi kurulabileceği ve bu konunun nasıl halledilebileceği hususunda benden fikir sordular. Franmasonluğun eski Landmarklarının tetkikine dayanarak onlara, tanınmanın iki esas prensibi olan "Menşe Meşruluğu" ile "Hakimiyet ve İstiklâl" problemlerinin hallinin gerektiğini söyledim. Masonik jüridiksiyonda Menşe Meşruluğu demek, Büyük Locaların menşelerini direkt veya endirekt olarak İngiltere Büyük Locası veya ona bağlı Localara dayandırmak zorunluluğu demektir. 1717 kuruluşundan beri İngiltere Büyük Locası, Modern Sembolik Masonluğun Ana Membro olarak kabul edilmiştir. Dünyanın birçok yerinde ve bu arada Türkiye'de, Localarda uygulanan seremonilerde, Operatif Masonluğu yaşatan birtakım belirtiler vardır ki, inisiyasyon yönünden bizimkilere benzerdirler. Ama bunlara ait vesikalar pek azdır. İngiltere Büyük Locası, genel olarak bugün, Operatif Locaların prensip ve pratiklerinin mirasçısı, masonik bir kuruluş olarak tanınmaktadır. Tam Hakimiyet ve İstiklâl ise, bir Büyük Loca'nın, hüküm sürdüğü coğrafi alanda, masonik yönden hiçbir otoriteye tabi olmadan çalışmasıdır..."

Bandırma Vapuru Bağımsızlık Savaşı'mızın ve bu savaşın kuruluşuna imkân verdiği Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başlangıç sembolüdür. Bilindiği gibi I. Dünya Savaşı'nda pek çok Mason cepheye gitmiştir. 1919-1923 yılları, yukarıda da açıklamaya çalıştığımız gibi, Türk Masonlarının başı çektiği yeni bir mücadelenin yoğun izlerini taşır. Ülkenin işgali ve direniş hareketleri sınırları yıpratmış, Kardeşlerimiz masonik göreve sahip çıkarak her birinin konumu doğrultu-

sunda mücadele içinde yer alması, Localardaki çalışmalarını yavaşlatmıştır.

Ancak tarih, 1919 ile başlayan Atatürk liderliğindeki Türk Devrimi'ni, 1789 ile başlayan Napoléon⁽²⁶⁾ liderliğindeki Fransız Devrimi'ne benzetecektir. Her iki devrimde de olayların ve yönetimin içinde yer alan Masonlar, masonik ödevin göreve dönüş öğretisini evrensel boyuta taşımışlardır. Nitekim Fransa'da olduğu gibi Türkiye'de de devrim tüm toplumu harekete geçirmiştir. Fransa'da Napoléon'un askerleri aç ve çıplaktır. Mustafa Kemal'in askerleri de açtır ve giyinmiş değil örtünmüşlerdir. Fransa birleşmiş hasımların kuşatımı altındadır. Türkiye Mütteliklerin işgalini yaşamıştır. Hürriyet, Eşitlik ve Kardeşlik sözcükleri Fransız Devrimi'nin dünyaya taşıdığı yenilik anlayışıdır. Türk İstiklâl Savaşı ise dünyanın hemen hemen her yerinde, özellikle de geri kalmış ve sömürülen ülkeler içinde gelişen bağımsızlık ve özgürlük anlayışının ve Batı Uygarlığı'na geçiş hareketlerinin örneği olmuştur.

Bandırma Vapuru'yla başlayan bu hareket, gerekli kadroya sahip olmama gibi aşılması çok güç bir engelle karşı karşıya kalmıştır. Gerçi gerekli eğitimden geçmiş, on yılı aşkın süren savaşlarla güçlü deney birikimine kavuşmuş, yurdunu yurttaşını yok olmaktan kurtarma düşünce ve inancıyla yüklü bir subay ve komutan kadrosu vardır. Ancak sorun sivil kadronun oluşturulmasındadır.

İşte burada bir bölümünü yukarıda adlarıyla sıraladığımız Kardeşlerimiz Ataturk'un yakın çevresini oluşturdıklarını görüyoruz. Sivil kadronun etkin bir bölümü Mason. Bu da çok doğal zira Atamızın Türk Masonları ile ilgisi Meşrutiyet hareketleriyle başlıyor. Bilindiği gibi Mithat Paşa'nın, Namık Kemal'in, Ziya Paşa'nın, Talât Paşa'nın, Ziya Gökalp'in Mason olmaları yanında, halen ilişki içinde olduğu kişilerin ve yakın dostlarının da Mason olduklarını biliyor. 1919 yılından yola çıktığımız göre, 1919 yılından önce Tekris olan pek çok Kardeşle çalışma içinde bulunuyor.⁽²⁷⁾ Bu Kardeşlerin sivil kadronun yaratılmasında ve oluşturulmasında büyük katkıları oluyor.

Masonluk ve ülkü olarak masonik erdemler toplumun gelişimine hem teorik, hem de pratik biçimde aydınlıkların ve çağdaşlaşmanın kapısını açmıştır. Masonik bünye içinde edinilen eğitim, ulusumuzun bağımsızlık mücadelesinde Kardeşlerin sosyal yapıları ve güçleri doğrultusunda topluma yansıtılmış ve görev yerine getirilmiştir.

SONUÇ

İnsanlık, yaratıcılık ve evrensellik sözcükleri bilindiği gibi günümüzde çağcıl bir görüş olarak uygarlığın ve yükselişin temel kaynakları olarak nitelendirilmektedir. Bu değerleri benimseyen, uygulayan ve yaşayan toplumlar dünya coğrafyasında ayrıcalıklı ve ileri bir konuma sahiptirler. Masonik terminolojiyi yansıtan bu kaynaklar, bugün o ileri toplumların üniversitelerinde on yıl öncesinden başlanarak ders olarak okutulmaya başlatılmıştır. Günümüz dünya değerleri kantitatif değil, kalitatiftir. Artık dünya üzerindeki bir ülke, topraklarının büyüklüğü ya da nüfusunun yüksekliği gibi unsurlarla değil, yetiştirdiği fertler içinde insana ve insanlığa yararlı olanların çokluğu ile saygınlık ve haklı üstünlük kazanmaktadır. İnsanlık, yaratıcılık ve evrensellik sözcükleri masonik ilkelerdir. Bu yüzden mesleğimizde "küreselleşme" yerine tercih edilen "evrenselleşme" sevginin, uygarlığın, barışın, bilgeliğin ve aydınlığın dünyanın herhangi bir yerinde değil, insanın kendi içinde olduğu bilinciyle topluma yönelir. Ülkü Mabe-di'nin inşası bu anlayış içinde sürmektedir. Küreselleşmede hakimiyet, evrenselleşmede uygarlık vardır. Evrensellik demokrasi, küreselleşme ise imparatorluktur. Tarih imparatorlukların mutlak hakimiyetine başkaldıran mazlum insanların öyküleriyle doludur. Roma İmparatorluğu bu konuda başı çeker. Daha da öncesine gidilirse Yunan hegemonyası sahnededir. Toprağında güneş batmayan İngiliz İmparatorluğu, Alman ve Fransız İmparatorlukları birbirinden farksız monarşilerdir. Ve tabii Asya topraklarından Viyana Kapılarına kadar uzanan ve daha sonra her fethettiği toprak, sırtına Brütüs'ün hançeri gibi saplanan Osmanlı İmparatorluğu... Bugün adı ne olursa olsun, Amerikan yönetiminde yeni bir imparatorluk gündemdedir. Belki de yarın insanlık, bir başka imparatorlukla tanışacaktır. Ancak henüz değişmeyen (*henüz dediğimiz binlerce yıllık insanlık tarihini kapsıyor*), güce sahip olanın hâkimiyet düşkünlüğüdür. Hâkimiyet ise hükümlanlık, buyruğunu yürütme tutkusu olarak tanımlanır. Hırs, ihtiras, çıkarıcılık güdülerinde çoğu kez halkı yanıltmada taassubu kullanır. İnsanların refahı ve mutluluğu, bu gerçeğin bilincinde olmalarına bağlıdır. İnsan ve insanlığın yücelmesine hizmet eden Masonun görevi de, bu bilinci yaymak değil midir?

Nitekim hürriyet, Mason için yaşamsal bir kavramdır. O yüzdendir ki Fransız Devrimi dünyaya damgasını vurmuş, İtalyan Milli Birliği'nin kurulması Masonlukta sürekli işlenen özgürlük düşüncesinin ayrıcalıklı örneği olmuş ve nihayet Kurtuluş Savaşı'mız bağımsızlık ve aydınlığa uzanan yolda mazlum ülkelerin simgesi haline gelmiştir.

Masonun dünkü görev bilincinin günümüzdeki masonik uzantısı insan hakları, demokratik haklar ve özgürlükler, vatanın ve milletin bağımsızlığı, laik, demokratik hukuk devleti yapısının iç ve dış tehlikelere karşı korunması, ülkenin refahı, mutluluğu ve nihayet bütün bu değerlerin evrenselleşmesidir.

"Bandırma Vapuru ve Masonlar" başlıklı yazımız bir çöküşe, hatta yok oluşa mahkûm edilen bir milleti aydınlıklara ulaştırma yolunda, masonik yapılarını mücadeleleri ve yarattıkları eserle kanıtlamış olan Kardeşlerimize, karınca kararınca bir vefa borcu olarak kaleme alınmıştır. Onlar Loca çalışmalarında öğrenilen ahlâk ilkelerinin ve masonik erdemlerin yalnızca teoride kalmaması gerektiğinin en etkin örneğini vermişlerdir. Getirildikleri makam ne olursa olsun, masonik erdemlerle bütünleşen ve tarih sayfalarına geçen görev anlayışları, günümüz Masonlarının haklı gururu, feyz kaynağı, geleceklere yönelik kılavuzu olmuştur. Yüce Atatürk bu hizmet anlayışını şu sözleriyle ifade eder :

" Hizmet edenler, bir namus görevini yerine getirmiş olmaktan başka bir şey yapmamışlardır. Kalp ve vicdanlarında manevi ve kutsal hazzardan başka zevk taşımayanlar için, ne kadar yüksek olursa olsun, makamların ve maddi imkânların hiçbir değeri yoktur."

D İ P N O T L A R I

- (1) "Osmanlı İmparatorluğu Son Dönem Masonları" Can KAPYALI ; Mimar Sinan Dergisi Yıl : 2004 Sayı : 132
- (2) Kiliseler Kanunu'nun kabul edilmesiyle Yunanistan ile Bulgaristan arasında hiçbir anlaşmazlık kalmamış ve Venizelos hemen Sofya'ya giderek Bulgar Kralı Ferdinand ile gizli bir ittifak yapmıştır. Bu ittifaka daha sonra Rusya'nın baskısıyla Sırbistan da katılacaktır. Günümüzde Balkanlarda yaşanan sorunun temeli ve halen de süregelen beklentiler ve tartışmalar, işte bu sözüni ettiğimiz ittifakın içinde yatmaktadır. Neden ? Çünkü Sırp Ortodoks Kilisesi Atina'dan ayrılmış, Yunanistan'a bağlanmıştır. Bu da Panslavizm'in Avrupa karasında, Katoliklik ve Protestanlık önünde, üçüncü bir din gücü olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır.

- (3) Bakz. "Atatürk'ün Cumhuriyetçi kadrosunda görev alan Masonlar", B.L.Arşivi Ünlü Masonlar ; Princeton University/ Dept.of Rare Boks and Special Collections/ rbsc@princeton.edu
- (4) "Atatürk ve Masonluk" Tamer AYAN ; Ak Yayınları 2. Baskı, İstanbul 2003
- (5) Bandırma vapuru 1878 yılında İskoçya'da Huston and Cardett tezgâhlarında yolcu ve yük gemisi olarak inşa edilmiştir. 279 grostonluk bir gemidir. İlk sahibi Dussey and Robinson adlı bir şirkettir. Gemi "Torocaderto" adı altında bu şirket tarafından beş yıl çalıştırılmıştır. 1883 yılında gemi Yunanlı armatör Psicha tarafından satın alınmış ve adı "Kymi" olarak değiştirilmiştir. Beş yıl sonra gemi tekrar el değiştirecek ve üçüncü sahibi Yunanlı armatör Andreadis olacaktır. Dördüncü sahibi ise gemiyi Andreadis'ten satın alan Rama Derasimo İstanbul Şirketi'nin sahibi bir başka Yunanlıdır. Geminin İdare-i Mahsus'a'ya (Zamanın Deniz Yolları İşletmesi) geçmesi ise 1894 yılında gerçekleşir. Bu sırada "Kymi" olan adı da "Panderma" olarak değiştirilecektir. İdare-i mahsus'a'nın adı 1910 yılında Osmanlı Seyrüsefain İdaresi (Osmanlı Denizcilik İşletmesi) olarak değişince, "Panderma" olan adı da "Bandırma" olarak değiştirilecek ve posta vapuru olarak kullanılmaya başlanacaktır.
- (6) Adı geçen dört Kardeşimizin Masonluk bilgileri için Bakz. "Osmanlı İmparatorluğu Son Dönem Masonları" Can KAPYALI, Mimar Sinan Dergisi Yıl : 2004 Sayı : 132
- Atatürk'le birlikte Bandırma Vapuru'nda olan, ancak Mason olup olmadıkları konusunda henüz herhangi bir kayda rastlamadığımız kişiler :
- Kurmay Yarbay Mehmet Arif Bey (Ayıcı)
- Kurmay Yüzbaşı Mümtaz (Tunay)
- Kurmay Yüzbaşı İsmail Hakkı (Ede)
- Emir Subayı Yüzbaşı Ali Şevket (Öndersev)
- Yüzbaşı Mustafa Vasfı (Süsoy)
- Kurmay Başkanı Emir Subayı Üsteğmen Arif Hikmet (Gerçekçi)
- Üsteğmen Abdullah (Kunt)
- Tegmen Muzaffer (Kılıç)
- Şifre Kâtibi Faik (Aybars)
- Şifre Kâtibi Yardımcısı Memduh (Atasev)
- (7) "Osmanlı İmparatorluğu Son Dönem Masonları" Can KAPYALI, Mimar Sinan Dergisi Yıl : 2004 Sayı : 132
- (8) Bakz. İnternet : www.mason.org.tr/tarih2.html
- (9) Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen Mütareke Devresi'nde Cemiyet Başkanlığı'na Dr. Besim Ömer Paşa Kardeşimiz getirilmiş ve Cemiyet faaliyetinin sürdürülmesine çalışılmış ise de, ülkenin içinde yaşadığı karışıklıklardan dolayı hizmetlerine ara vermek zorunda kalmıştır. Nihayet İstiklâl Savaşı sırasında Ankara'da, yeniden kurulan bir cemiyet halinde, Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti adı altında tekrar faaliyete geçmiştir. İstanbul'daki ilk merkez de Ankara'daki yeni merkeze bağlı bir şube haline getirilmiştir. Himaye-i Etfal Cemiyeti, yeni adıyla Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kuruluşu Necat Locası'nın ve Türk Ma-

sonluğu'nun haklı bir iftihar olmuştur. Bakz. "Ana Çizgileriyle Türkiye'de Masonluk Tarihi" Kemalettin APAK, İstanbul 1958

(10) Türkiye Cumhuriyeti

Dışişleri Bakanlığı

Muhterem Efendim,

Cemiyetinizin yüksek gayesi hakkındaki izahatı havi mektubunuzla melfufu olan risaleyi maatteşekkür aldım.

Memlekette nafi olan bu hayırlı işte muvaffakiyetinizi temenni eder ve bu vesile ile de teyid-i ihtiramat eyle rim efendim.

Dr.Tevfik Rüştü

Dışişleri Bakanı

- (11) Bu derneğe emeği geçen Kardeşlerimizden kişisel bilgilerine ulaşabildiklerimizin adlarını sıralayalım : Nevzat TANDOĞAN, Şükrü KAYA, Mustafa Şekip TUNÇ, Cevad Abbas GÜRER, Mustafa NECATİ, Hasan Âli YÜCEL, Hasan SAKA için Bakz. "Osmanlı İmparatorluğu Son Dönem Masonları" Can KAP-YALI, Mimar Sinan Dergisi, Yıl : 2004 Sayı : 132

KÂZİM NÂMÎ DURU

Harp Okulu'nu bitirdi. Yüzbaşılıktan siyasi hayata geçti. Maarif hizmetlerinde çalıştı. Talim ve Terbiye Dairesi üyeliği ; 5. ve 6. Seçim Dönemlerinde milletvekilliği yaptı. Türk eğitimcisi ve yazarıdır. 1.Mart.1906 tarihinde Macedonia Risorta Locası'nda Tekris oldu. Daha sonra İstanbul'da Ziya-ı Şark Locası'na girdi.

MUHİTTİN ÜSTÜNDAĞ ;

Mülkiye İdadisini ve Üniversite Hukuk Bölümünü bitirdi. Anadolu'da çeşitli memuriyetlerde çalıştıktan sonra Ankara Emniyet Müdürlüğü görevinde bulundu. İstanbul Belediye Başkanlığı ve Valiliği yaptı. 18.Mayıs.1917 tarihinde İstanbul'da Ziya-ı Şark Locası'nda Tekris oldu.

MUSTAFA REŞAT MİMAROĞLU;

Kadıköy Saint-Joseph Fransız Lisesi'ni bitirmiştir. Daha sonra Mülkiye'den mezun olmuştur. Kaymakamlık, Mutasarrıflık ve Valilik yapmıştır. Adana Valiliği'nden 1931 yılında Devlet Şûrası Başkanlığı'na atanmıştır. 1939 yılında İzmir milletvekili olarak Meclise girmiştir. 20.Temmuz. 1916 yılında İstanbul'da Ziya-ı Şark Locası'nda Tekris olan Kardeşimiz, 1931 yılında Hâkim Büyük Âmir olmuştur.

MEHMET CEMİL UYBADIN;

Harbiyeyi ve Harp Akademisi'ni bitirdi. Trablusgarp, Balkan, I. Dünya ve İstiklâl Savaşlarına katıldı. Çatalca Mıntıka Komutanlığı yaptığı sırada Tekirdağ milletvekili seçildi. Cumhuriyet Halk Partisi kurucuları arasında yer aldı. C.H.P. Genel Sekreteri, İçişleri Bakanlığı yaptı. İstanbul'da Murat Locası'nda tekris edilen Kardeşimiz 1929 yılında 33. dereceye yükselmiştir.

NEŞET ÖMER İRDELP;

Tıbbiyeyi bitirdikten sonra ihtisasını Paris'te yaptı. Fransa'dan dönünce Tıp Fakültesi iç hastalıkları klinik şefliğine tayin edildi. I. Dünya Savaşı'nda Kızı

lay'ın Süveyş teşkilâtında çalıştı. Savaş sonunda İstanbul'a döndü. Tıp Fakültesi iç hastalıkları profesörü ünvanını aldı. Tıp Fakültesi Dekanı oldu. Rektör oldu. İstanbul milletvekili seçildi. Antropoloji Enstitüsünü kurdu. 24.Mart.1911 tarihinde Resne Locası'nda Tekris oldu.

SÜLEYMAN ASAF İLBAY;

Selânik'te doğmuştur ve Atatürk'ün yakın arkadaşısıdır. Mühendishaneyi Askeriyeden mezun olmuştur. Kurtuluş Savaşı sırasında ailesiyle birlikte Anadolu'ya geçmiştir. Uzun yıllar Ankara Belediye Başkanlığı yapmıştır. Bilecik milletvekili sıfatıyla siyasi hayata atılan İlbay, Bayındırlık Bakanlığı da yapmıştır. Selânik'te Resne Locası'nda Tekris edilmiştir.

NAZİF SOMER;

Harp Okulu'nda sonra askeri görevine başlamıştır. 1941 yılında Albay rütbesiyle emekli olmuştur. Türkiye'de hürriyetin ilân edildiği 1908 yılından bir yıl sonra gerçekleşen Milli Masonluğa, Nazif Somer Kardeş 1910 yılının 5 Ekiminde üsteğmen iken, İzmir Vadisinde Homère Locası'nda Tekris edilmiştir. I. Dünya Savaşına ve İstiklâl Savaşına katıldıktan sonra Ankara Vadisinde Cumhuriyet Locasına tebenni etmiştir.

ALİ SAMİ BOYAR;

Heybeliada Deniz Okulunu bitirdi. İstanbul Sanayi Nefise mektebi'ne yazıldı. İki yıl Paris'te Güzel sanatlar Okulu'nda Carmon Atölyesi'nde çalıştı. Dönünce ordudan ayrıldı ve çeşitli memuriyetlerde bulunduktan sonra 1944 yılında Ayasofya Müzesi Müdürlüğünden emekli oldu. Eserleri yabancı müzelere girmiştir. Gravür sanatını iyi bildiğinden pul ressamı olarak ün saldı. Kardeşi-miz 1.Nisan.1915 tarihinde Muhibban-ı Hürriyet Locası'nda Tekris oldu.

- (12) Rıza Tevfik 1869 yılında Edirne'ye bağlı Cesir Mustafa Paşa kazasında doğmuştur. Tıbbiye mezunudur. Geniş bir edebiyat kültürü vardır. Şiirler, makaleler yazar. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmiştir. Kendisine Selim Sırrı Tarcan'la birlikte halka meşrutiyet idaresini anlatan konuşmalar yapma görevi verilir. Rıza Tevfik'e siyaset yolu açılmıştır. Meclisi Mebusana Edirne Mebusu olarak girer. Bu arada Türkiye'de ilk Yüksek Mason Şurası'nın kurulmasını sağlamak amacıyla 33. Dereceye yükseltilen 9 Türk Masonu arasında yer almıştır. 1910 yılında İttihat ve Terakki'nin Meclisi feshedip bir tür dikta yönetimine girmesiyle partisinden istifa eder. İki yıl sonra da Hürriyet ve İtilâf Partisine girerek, İttihat ve Terakki'ye karşı şiddetli bir mücadele içine girer. 1918 yılında Mütareke imzalandıktan sonra yönetime gelen Tevfik Paşa Kabinesinde Maarif Nazırı olarak görev payan Rıza Tevfik, aynı yıl Türkiye Büyük Meşhurunda Büyük Üstat seçilir ve bir yıl görev yapar. 1919 Paris Barış Konferansına Padişah Vahdettin ve Damat Ferit Paşa'nın ısrarları üzerine Türkiye temsilcisi olarak katılır.Bu görevi istemeye istemeye kabul eden Rıza Tevfik, sonradan pişmanlık duysa da Sevr Anlaşmasını imzalayan heyet arasında yer alması olacaktır. Çok sevdiği Üniversite öğrencileri tarafından şiddetle protesto edilir. Üniversite'den istifa etmek zorunda kalır. Cumhuriyetin ilânından sonra TBMM'sinin aldığı bir kararla 150'likler listesine alınarak ve Sevr'i imzalama nedeniyle ülkeden uzaklaştırılır. Türkiye'ye 19 yıl sonra dönecektir .

- (13) **Fuat Hulusi Demirelli** 1876 İstanbul doğumludur. Trablusşam ve Beyrut'tan sonra İstanbul Hukuk Mektebi'ni bitirmiştir. Gelibolu ve Manastır Adliye Meclislerinde görev yapmıştır. 1915 yılında Antalya Milletvekilidir. 1946-1950 seçimlerinde İstanbul Milletvekili seçilmiş ve Demokrat Parti Meclis Grup Başkanlığı yapmıştır. Masonluğa Meşrutiyetten önce girmiştir. Kadıköy'de İtalyan Obediyansına bağlı Kalkedonya Locası Kardeşleri arasındadır. Fuat Hulusi Demirelli Şûrayı Âli Osmanî'nin 1909 yılındaki ilk yenilenmesi sırasında görev alan 14 Kardeşten biridir. Bu tarihte 33. Dereceyi almıştır. Yüksek Şûra tarafından 1 Numara ile kurulan Vatan Locası'nın kurucuları arasındadır. 18.Ocak.1910'da kurulan 9 Numaralı Ziya-ı Şark Locası kurucuları arasında ise, Faik Süleyman Paşa'dan sonra gelmektedir. Vefa Locası'na tebenni etmiş ve bu Locanın Üstadı Muhteremliğini yapmıştır. 1917 ile 1928 yılları arasında Dr. Mehmet Ali Baba ve Dr. Fikret Takîyeddin Kardeşlerinin Hâkim Büyük Amirlik dönemlerinde H.B.Â. Kaymakamlığı yapmıştır. Daha sonra H.B.Â. görevine getirilecektir. H.B.Â. görevine ikinci kez seçildikten sekiz ay sonra, 23.Kasım.1955 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.
- (14) Ali Fuat Paşa, Bakz. "Atatürk'ün Cumhuriyetçi kadrosunda görev alan Masonlar", B.L. Arşivi Ünlü Masonlar.
- (15) Rauf Orbay, Bakz. 3 nolu dip not.
- (16) Refet Paşa, Bakz. "Atatürk'ün Cumhuriyetçi kadrosunda görev alan Masonlar", Ag. kaynak.
- (17) İzmir'de 1909 yılında Fransız Obediyansına bağlı olarak kurulmuş olan Homère Locası, Fransız Büyük Locası'nın denetiminde ve Fransız Riti gereği çalışan bir Loca olarak 24 yıl varlığını sürdürdükten sonra 21.Ocak.1933'de Türkiye Büyük Locası'na başvurmuş ve aldığı patent ile Türk Obediyansı'nın bir Locası olarak çalışmalarını İzmir'de sürdürmüştür. Üstadı Muhteremi Selânik'li Modyano Salvador'dur. I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine geçici olarak uykuya yatan Homère Locası, savaş sonrasında İzmir'de Güneş Locası kurulduğunda geçici bir süre burada çalışmıştır. Hatta Üstatları Avukat Diran Aşnan bu Locanın Üstadı Muhteremi seçilmiştir.
- (18) 21.Ocak.1923 yılında İstanbul'da çalışmak üzere kurulan bu Loca, daha önce sözü edilen İzmir'den İstanbul'a gelmiş ve sonra yine İzmir'e dönmüş Güneş Locası'nın geride kalanlarının oluşturdukları Locadır. Uzun süre İzmir'deki Güneş Locası'nın İstanbul'daki bir şubesi gibi karşılanmıştır. İzmir'li Masonlar İstanbul'a geldikleri zaman çalışmalarını bu Locada sürdürmektedirler. Aydın Locası'nın Kurucu Üstadlığını Cevat Bey yapmıştır. Üstadı Muhteremliğe daha sonra Ferit Aseo seçilmiştir.
- (19) Bu döneme ait sözünü ettiğimiz ve elimizdeki kaynaklardan elde ettiğimiz Localar şunlardır :

SULH LOCASI :

26.Eylül.1911 tarihinde Mersin'de kurulmuştur. Kurucusu Muhterem Christmann'dır.

NEVZAD-I HÜRRIYET LOCASI :

19.Mayıs.1912 tarihinde İzmit'te kurulmuştur. Kurucusu Muhterem Fahri Paşa'dır.

VEZNE LOCASI :

19.Aralık.1913 tarihinde Sivas'ta kurulmuştur. Kurucusu Muhterem Alfons Sarıdaki'dir.

İŞİK LOCASI :

19.Aralık.1913 tarihinde Malatya'da kurulmuştur. Kurucusu Muhterem Müftüzade Fevzi'dir.

NECMİ TERAKKİ LOCASI :

19.Mayıs.1914 tarihinde Elâzığ'da kurulmuştur. Kurucusu Muhterem Asaf Şükrü'dür.

- (20) Mason olduklarını kesin olarak belgeleyemediğim (öyle de olsa birer önlüksüz Mason olduklarına kuşku duymadığım) Keresteci Gabriel ve Kirkor adlı yurttaşların, İstanbul'da Türk Gizli Teşkilâtı'na yaptıkları yardımlar, bu inancın bilinen örnekleridir. Mütareke hükümleri gereğince Türk Askerinin elindeki silâhlar alınmıştır. Bu silâhlar İstanbul'un değişik bölgelerindeki depolarda kilitlenmiştir. Anadolu'da başlayan hareketin bu silâhlara ihtiyacı vardır. Bu yüzden depolara baskın yapılarak, buradaki silâhlar Anadolu'ya kaçırılır. Depoların çoğu Fener ve Cibali yöresindedir. Baskından sonra takalara yüklenen silâhların ancak tekneyle, Galata Köprüsü altından geçirilerek Sarayburnu'na açılmaları mümkündür. Galata Köprüsü'nün giriş gözlerinden biri sürekli kapalı tutulmaktadır. Diğer göz ise geceleri birer hafta ara ile İngiliz, Fransız ve İtalyan botlarıyla kontrol altındadır. Depo baskınları Fransızların nöbet tuttukları haftalara rastlatılır. Bu düzenlemeyi Fransızlarla Gabriel ve Kirkor ayarlamaktadır. Konuşma ve plânlamaların İstanbul'da Loca toplantıları sonrası düzenlendiği ise belgelenmesi güç, ancak yaşanarak kanıtlandığını bildiğimiz bir öyküdür.

- (21) **Paul Dumont** için bakz. "Osmanlı İmparatorluğu Son Dönem Masonları" Can KAPYALI,Mimar Sinan Dergisi, Yıl : 2004 Sayı : 132

- (22) **Dr. Besim Ömer Akalın Paşa** 1863 yılında İstanbul'da doğmuştur. Gülhane Askeri Rüştiyesi'ni bitirmiş, Kuleli Askeri Tıp İdadisi'nden sonra 1879'da Askeri Tıbbiye'ye girmiş, 25 Mayıs 1884 yılında Tabib Yüzbaşı olarak mezun olmuştur. 1892'de ilk Doğum Kliniğini açar. Bruxelles'de Tıp Kongresi'nde Türkiye'yi temsil eder. 61 kitap ve monografisinden üç tanesi Fransızca olarak basılır. 58 tanesi Türkçedir. Üç kitabı Hintçe, Çince ve Bulgarcaya çevrilmiştir..Fransız Kızılhaçı tarafından açılan "Süt Damlası"nda ve Himaye-i Etfal Cemiyeti'nde çalışmıştır. 1914 yılında Tıp Fakültesi Dekanıdır. 1918 yılında ilk Verem Savaş Derneği adı altında tüberkülozla mücadele başlatmış ve bu Derneğin Başkanlığını yapmıştır. Altı kişiden oluşan bir komisyonla tümü Türk olan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ni reorganize etmiştir. Cemiyet Kurtuluş Savaşı boyunca faaliyetini sürdürmüştür. Muhtemelen Ziya-ı Şark Locasında Tekris olmuştur. Bu Locadan doğan Necat Locası'nın ilk envarında II. Nazır olarak görev yapmıştır. Dr.Besim Ömer Akalın Paşa 1921-1924 dönemi 6. Büyük Üstadımızdır.

- (23) **Bekir Sami Galatasaray Lisesi** ve daha sonra **Paris Siyasal Bilgiler Fakültesi**'nde okudu. Van, Trabzon, Bursa, Beyrut ve Halep valiliklerinde bulundu. Mütarekede Osmanlı Mebusan Meclisine Amasya'dan milletvekili seçildi. İstanbul'un işgali üzerine Anadolu'ya geçerek T.B.M.M. üyesi oldu. Dışişleri Bakanlığı yaptı. Bekir Sami Bey İstanbul'da Muhibban-ı Hürriyet Locası'nda 12.12.1910 tarihinde Tekris oldu.
- (24) Ünlü bir Mason olan Fransız siyaset adamı **Henry Franklin-Bouillon** 1870 yılında Jersey'de doğdu. Gazetecilik yaptığı sırada Milletvekili seçildi ve siyasetle uğraşmaya başladı. 1919 yılında Painleve Hükümeti'nde Devlet Bakanı olarak görev aldı. Bu sırada Rheinland Cumhuriyeti'nin kurulmasına çalıştı. Türkiye'de İşgal Kuvvetleri olarak yer alan Fransızların Adana, Mersin ve çevresinde mahalli milis güçleri karşısında zor durumlar geçirmesi üzerine, Fransız Hükümeti tarafından Ankara'ya gönderildi. Franklin-Bouillon Lozan Antlaşması'nda Fransa'yı temsil etti. 1939 yılında Paris'te öldü. Bakz. "The Atatürk International Research, Charleston, South Carolina" Paul DUMONT ; B.L. Kütüphanesi.
- (25) 1884 -1955 yılları arasında yaşayan **M. Kemal ÖKE** Kardeşimiz Askeri Tıbbiye'yi bitirdikten sonra Gülhane Hastanesi'nde asistan oldu. Trablusgarp, Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşlarına operatör olarak katıldı. İstiklâl Madalyası aldı. Gülhane Hastanesi'nde hocalığını sürdürdü. 1927 yılı A.B.D. Tıp Kongresi'nde Türkiye'yi temsil etti. 20.Ocak.1925 tarihinde 212 matrikül numarası ile İstanbul'da Muhibban-ı Hürriyet Locası'nda Tekris edilmiş olan Kardeşimiz, 1930 ile 1933 yılları arasında Büyük Üstat, 1948 ile 1955 yılları arasında da Hâkim Büyük Âmir olmuştur. Açılıştan sonra Ülkü Locası'nın 1 matrikül numaralı üyesi olan M. Kemal Öke Kardeşimiz, Atlas ve Libertas Localarına da kurucu üye olarak katılmıştır.
- (26) Napoléon 1801 yılında Nancy'de Saint-Jean de Jérusalem Locası'nda Tekris edilmiştir. Kardeşi Westphalie Kralı (1807-1813) Jérôme Bonaparte 1801 yılında Toulonne'da "La Paix Locası"nda Tekris edilmiştir. Diğer kardeşi Hollanda Kralı (1806-1810) Louis Bonaparte ise, Grand Orient de France'in "Grand Officier" kayıtlarındadır.
- (27) Bu Kardeşlerden 1919 yılından önce Tekris olanlardan birkaç örnek verelim : İsmail Hurşit GÜN ; Askeri Doktor - Ziya-ı Şark Locası, 1909
Hüseyin Cahit YALÇIN ; Gazeteci Yazar - Perceverencia Locası, 1909
Mithat Cemal KUNTAY ; Hukukçu - Resne Locası, 1910
Nurettin Rahmi ENER ; Askeri Doktor - Şafak Locası, 1910
Bekir Sami KUNDUH ; Tokat Valisi, Milletvekili, Dışişleri Bakanı - Muhibban-ı Hürriyet Locası, 1910
Nazmi Ziya GÜRAN ; Ressam - Resne Locası, 1910
Faik Sabri DURAN ; Profesör Coğrafya Bilgini - Muhibban-ı Hürriyet Locası, 1914
Mustafa Reşat Mimaroglu ; Yönetici, Vali, Danıştay Başkanı - Ziya-ı Şark Locası, 1916
Muhittin ÜSTÜNDAĞ ; Vali, Emniyet Genel Müdürü - Ziya-ı Şark Locası, 1917
Hamdi Suat AKNAR ; Profesör, Askeri Doktor - Muhibban-ı Hürriyet Locası, 1918

KAYNAKLAR

KİTAPLAR :

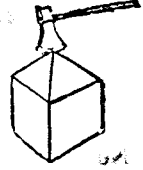
- APAK, Kemalettin; "Ana Çizgileriyle Türkiye'deki Masonluk Tarihi" İstanbul, 1958
- AYAN, Tamer; "Atatürk ve Masonluk" Ak Yayınları, 2. Baskı İstanbul, 2003
- AYAN, Tamer ; "Ham Taşın Eurimi" Güzel İstanbul Muhterem Locası , Yayın No.7, İstanbul 1998
- AYAN, Tamer; "EKSR Olgunlaşma" EKSR Türkiye Yüksek Şûrası, İstanbul 1998
- EGERAN, Dr. Necdet Enver ; "Güncellenen Masonluk"
- GÖNLÜBOL, Mehmet Prof. "Türkiye'nin Dış Politikası" Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1997
- KAPYALI, Can; "Dışarıda Masonuz, İçerde Değil" Kazancı Matbaacılık Sanayi A.Ş. İstanbul, 2002
- KAPYALI Can; "Atatürk ve Nutuk"; Kazancı Matbaacılık Sanayi A.Ş. İstanbul, 2003
- ÖKTEM, Haydar Rüştü; "Mütareke ve İşgal Anıları" Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991
- SAVCI, Bahri Prof.; "Atatürk ve Çağdaş Türkiye" Varlık Yayınları, İstanbul 1981
- SOYSAL, İlhami ; "Türkiye ve Dünyada Masonluk ve Masonlar" Der Yayınları, İstanbul, 1978
- STODDARD, Philip H. Dr.; "Teşkilât-ı Mahsusa" Çev. : Tansel Demirel ; Arba Yayınları, İstanbul 1993

DERGİLER ve ANSİKLOPEDİLER :

- "Masonluğun Temel prensipleri ve Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası Tüzüğü" ; 24.Ekim.1992 Tarihli Konvan'da Tadil Edilmiş Metin / 1992
- Mimar Sinan Dergisi; "Türk Masonlarının Çalışma ve Gaye Hedefleri..." Fikret ÇELTİKÇİ, Yıl : 3 Sayı : 10
- Mimar Sinan Dergisi; "Necat Mahfili Muhteremi ve Himaye-i Etfal Cemiyeti", Suha UMUR, Yıl: 1976 Sayı : 22
- Mimar Sinan Dergisi ; "İkmal-i Tahsil Cemiyeti" Suha UMUR, Yıl : 1977 Sayı : 23
- Mimar Sinan Dergisi; "Büyük Üstat Rıza Tefvîk" A. Can TUNCAY, Yıl : 1992 Sayı : 83
- Mimar Sinan Dergisi ; "Dördüncü Seçim Dönemi (1918-1921), Ahmet AKKAN, Yıl : 1992 Sayı : 84
- Mimar Sinan Dergisi ; "Türkiye'de Franmasonluk" W. B. ARBURY; Çev. : A. ERGİN-SOY, Yıl : 1966 Sayı : 1

İNTERNET SAYFALARI :

- <http://www.mason.org.tr/tarih2.html>
- http://infoshare1.princeton.edu/libraries/firestone/rbsc/finding_aids/forrestal
- <http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2002/05/19/yazarlar2.html>
- <http://www.yayim.meb.gov.tr/yayimlar/medergi/6.htm>
- http://www.sciences-occultes.org/nouveau_fichier32.htm
- <http://www.innovation.democratique.org/pages/francmaçonnerie.htm>

BÜYÜK LOCA'YA VE YABANCI OBEDİYANSLARA BAĞLI LOCALAR 1909-1935

LODGES CHARTERED UNDER THE GRAND LODGE
OF TURKEY AND UNDER FOREIGN GRAND
JURISDICTIONS 1909-1935

The commemoration book published in 1934 on the occasion of the 25th Anniversary of the Grand Lodge contains a complete list of the Lodges warranted by the Grand Lodge of Turkey up to that date. Since this list is a unique document for the researchers we re-publish it here again. The Lodges warranted after the publishing date of the said book and the Lodges working in the country under other grand jurisdictions are also mentioned at the end.

Büyük Loca'nın "Osmanlı Büyük Maşrıkı" adıyla kurulduğu 1909 yılı Ağustos'undan 25. yıl kutlama törenlerine (1 Ağustos 1934) kadar geçen dönemde Büyük Loca'dan patent [berat] alan (çalışmış ya da hiç çalışmamış; faaliyeti süren ya da kapanmış) bütün Localar 1934 yılında basılmış olan "Türkiye Millî Büyük Meşrıkı'nın 25inci Yıldönümü münasebetile fevkalâde celsede okunan nutuklar ve neşideler" kitabında liste halinde verilmiştir. 1934 yılından sonra kurulmuş ya da Büyük Loca'ya katılmış Localar ile başka bir obediyanse bağlı olarak ülkede çalıştığı saptanan Localar yazının sonunda bu listeye ek olarak belirtilmiştir. Aşağıda bu listeyi önemine binaen bir kere daha yayınlıyoruz:

Türkiye Büyük Meşrikinca tesislerine müsaade olunan muhterem Mahfeller

Sıra No.	Mah.'in İsmi	Mah.'in Vaa.'si	Patenta No.	Patenta Tarihi	Müessir Üs. Muh.
1	Vatan	İstanbul	(1)	9.3.1909	Hasan Aziz B.:
2	Muhibbanı Hürriyet	"	"	28.6.1909	Mehmet Ali B.:
3	Vefa	"	"	"	Nail Reşit B.:
4	Şafak (2)	"	"	24.7.1909	Modianu B.:
5	Resne	"	"	25.6.1907	Osman Fehmi B.:
6	Terakki ve İttihat Hakiki Muhipleri	"	"	1.9.1909	David Cohen B.:
7	Uhuveti Osmaniye (La Fraternité Ottomane) (3)	İstanbul	7	1.8.1909	Nadra Noutran B.:
8	Meşrutiyet (4)	"	8	26.12.1909	Mehmet Cavit B
9	Zıyayı Şark (Lumiére d'Orient)	Kadıköy (İstanbul)	9	18.01.1910	Faik B.:
10	Hilâli Osmanî	Beyrut	10	14.2.1910	M. Ramazan B.:
11	Bisanzio Risorta(5)	İstanbul	11	18. 2 .1910	Mustafa Beha B.:
12	İtidal	Fern el- Chébah (Liban)	12	8.5.1910	Victor Schmeile B.:

(1) Türkiye Şurayı Âlisinden patenta almış olan bu 6 Muh. : Mah. :., Türkiye Meşriki Âzamnın tesisine iştirak etmişlerdir.

(2) (Şafak) Mah. : 'i ismini bilâhara (Sebat)a tahvil etmiştir.

(3) Mısır Obediyanından Türkiye Meş. :. Âz. :. 'ına iltihak suretile Meş. :. 'ımızın tesisi-
ni temin etmiştir.

(4) Sütunlarının hedmi kararı: 31 Mayıs 1913/1329

(5) 1925 tarihinde ismini (Akasya-L'Acacia) ya tahvil etmiştir.

Sıra No.	Mah.'in İsmi	Mah.'in Va.'si	Patenta No.	Patenta Tarihi	Müessir Üs.: Muh.:
13	Hürriyet ve İtidal	Zahle (Liban)	13	17.6.1910	Abraman K. Mussallem B.:
14	El Nasıra	İskenderiye	14	17/29.5.1910	Mihail Matar
15	El Felâh	"	15	" (6)	?
16	El Mürüvve	"	16	" "	?
17	Nurûlmahabbe	"	17	" "	?
18	Şemsülmeşrik	"	18	" "	?
19	El Vahdet Şam -il- Osmaniye	"	19	6.8.1910	Abdülaziz Sultanî B.:
20	Halep	Halep	20	10.9.1910	Costaki Homisy
21	Mabedi Süleyman (Temple de Salomon)		21	1/14.12.1910	Astruc Azra B.:
22	İttihad-ul-Halid	Humus	22	6/19.8.1910	Hüsni El Candi
23	Merciiyun-ül-Osmanî	Merciiyun	23	10.8.1910	Emin Hasan B.:
24	Tulûl	Yanya	24	1/14.12.1836/1910	Ömer Abdülkadir B.:
25	La Montagne (Schouer Mont (Liban)	Beyrut	25	11.2.1911	Nasrullah Haddad B.:
26	Sulh (Pax)	Mersin	26	26.9.1911 (rumî)	Christmann B.:
27	El Kemal	Kahire (Mısır)	27	17.7.1911	Ahmet Kemal B.: Zade B.:
28	Fidelitè	"	28	"	Michel Schustermann B.:
29	Nurûl Huda	"	29	"	Alexandre Moghrabi B.:

(6) Bu Mah.'lere verilmiş olan patenteler dip koçanlarında izahat yoktur

Sıra No.	Mah.: 'in İsmi	Mah.: 'in Vaa.: 'si	Patenta No.	Patenta Tarihi	Müessir Üs.: Muh.:
30	Nevzadı Hürriyet (7)	"	30	6/19.5.1912	Fahri B.:
31	Vezne	Sivas	31	6/19.12.1913	Alfonse Saridaki B.:
32	Işık	Malatya	32	17/30.12.1913	Müftizade Feyzi B.:
33	Necmi Terakki	Mamure-tülaziz	33	6/19.5.1914	Asaf Şükrü B.:
34	Sebat	İstanbul	34	5/18.10.1914	J. Souhami B.:
35	Necat	"	35	4/17.5.1916	İsmail Hurşit B.:
36	Selâmet	"	36	9.1.1934/1918	Necmettin B.:
37	İntibah (8)	"	37	12.4.1334/1918	Nail Reşit B.:
38	Güneş	İzmir	38	22.6.1334/1918	Diran Aşnan B.:
39	Murat	İstanbul	39	27.11.1921/1337	Dr. Arif Etem B.:
40	Şark Yıldızı (Etoile de'Orient)	"	40	11.12.1921/1337	Abdüllâtif Safa B.:
41	Aydın	"	41	21.1.1923/1339	Cevat B.:
42	Tulûn Hakikat (9)	"	42	8.2.1923/1340	Hahamyan B.:
43	İstanbul	"	43	31.10.1924-1340	Moris Kraloviç B.:
44	Ehram	İzmir	44	31 " "	Esat B.:
45	Gençlik	İstanbul	45	31 " "	İbrahim Necmi B.:
46	Vedat	"	46	31.3.1925/1341	Leon Dendes B.:
47	Revey (Le Réveil)	"	47	6.5.1925/1341	Darius Arditti B.:

(7) *İzmit'te tesis edildiği anlaşılan bu Mah.: bilâhara uyutulmuş ve tekrar uyandırılması üzerine 55 numaralı patente verilmiştir.*

(8) *Tenvimi tarihi: 1921*

(9) *Bu Mah.: 'in hedmine 1926 senesinde karar verilmiştir.*

Sıra No.	Mah.'in İsmi	Mah.'in Va.'si	Patenta No.	Patenta Tarihi	Müessir Üs. Muh.
48	Cumhuriyet	Ankara	48	15.11.1925/1341	Cevat Hamdi B.:
49	Merih	İzmir	49	21.5.1926	?
50	Zuhal	İzmir			
		Karşıyaka	50	21.5.1926	Akil Koyuncu B.:
51	Azim ⁽¹⁰⁾	İstanbul	51	21 " "	Nuri Aziz B.:
52	Cenup Yıldızı	Gaziantep	52	19.11.1926	Saip Safi B.:
53	Kemal ⁽¹¹⁾	İstanbul	53	10.12.1927	Mehmet Sadık Tabatabai B.:
54	Işık	Samsun	54	10.2.1928	Ahmet Mitat B.:
55	Nevzadı	İzmit	55	" "	Ali B.:
	Hürriyet ⁽¹²⁾				
56	Cümhuriyet Yıldızı	Kadıköy	56	10.2.1930	Hakkı Şinasi B.:
57	Satürn (Saturne)	İzmir	57	" "	Nedim Şakir B.:
		Karşıyaka			
58	Ülker	Manisa	58	" "	İsmail Mestan B.:
59	Nilüfer	Bursa	59	16.6.1930	Memduh B.:
60	İnkılâp	İstanbul	60	8.10.1932	Cevat Abdurrahim B.:
61	Ege	İzmir	61	12.12.1932	Kemal Şakir B.:
62	Homer (Homère) ⁽¹³⁾	"	62	21.1.1933	Akif Halil B.:
63	Özkardeş	İstanbul	63	12.2.1933	Tunalı Mustafa B.:
64	Nar	Bursa	62	09.1.1934	H. Hüsnü B.:

(10) Bu Mah.'in hedmine 22 Kâ.ni 1932 karar verilmiştir.

(11) Bilâhara Va.'sini Tahran'a nakletmek üzere tesis olunmuştur.

(12) 30 numarasile evvelce patente almış olan bu Mah.: bir müddet uyumuş ve tekrar çalışmak üzere yeniden patente verilmiş isede tekrar kapatılmıştır.

(13) Fransa Büyük Meşrikına tabi iken 21.1.1933 tarihinde Meşrikımıza iltihak etmiştir.

Büyük Maşrık'a Bağlı Locaların 1935 Yılındaki Durumu

Derleyen: **Ergin KOPARAN**

"Türkiye Milli Büyük Meşrıkı'nın 25inci Yıldönümü münasebetile fevkalâde celsede okunan nutuklar ve neşideler" kitabının 1934 yılında yayınlanmasından sonra patent aldığı bilinen yeni Loca yoktur ancak, Fransa Grand Orient'ine bağlı olarak İstanbul'da çalışmakta olan La Renaissance Locası Türkiye Büyük Maşrıkı'na katılmıştır.

Grand Orient de France'a bağlı olarak Osmanlı topraklarında bir çok Loca kurulmuştu. 1909 öncesi Türkiye'deki Masonluk tarihi üzerine yapılmış çeşitli araştırmalarda bu Localar ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Osmanlı Büyük Maşrıkı kurulduktan sonra ise sadece iki loca, İstanbul'da La Renaissance ile İzmir'de Homère Locaları çalışmalarını sürdürerek 1930'lara kadar varlıklarını korumaya muvaffak oldular.

Renaissance'ın, 22 Ağustos 1908'de Dr. Siotis başkanlığında kuruluş celsesi toplanmış, 20 Eylül 1908'de de açılış töreni yapılmıştı.

Homère de 21 Nisan 1909'da İzmir'de kuruldu. Loca 1918'de Güneş Locasına katıldı. Güneş'in 1919'da kapanıp İstanbul'a taşınmasıyla tekrar çalışmaya başladı. Homère, İzmir yangınında her şeyini kaybetmişti. Bu arada, Güneş İstanbul'dan tekrar İzmir'e geldi. Homère de çalışmalarını sürdürdü.

Türkiye Büyük Maşrıkı, Grand Orient de France ile, Türkiye'de çalışan Fransız Localarının Türkiye Büyük Maşrıkı'na katılmaları üzerine 23 Mart 1932'de bir protokol imzaladı. Buna göre yukarıda adı geçen iki Loca 1937 yılı başına kadar Türkiye Büyük Maşrıkı'na katılacaktı. Homère, hemen 21 Ocak 1933'te 62 matrikül numarasıyla Büyük Maşrık'a katıldı. Renaissance da, 4 Ocak 1935'de yapılan törenle ve 65 matrikül numarasıyla Büyük Maşrık'a katıldı.

1909 Ağustosundaki kuruluşundan 1935 Eylülündeki faaliyetleri durdurmaya kadar Büyük Loca 65 Locaya berat verdi. 1935 yılında faaliyete devam eden, İstanbul'da on dokuz, İzmir'de yedi, Bursa'da iki, Ankara'da, Gaziantep'te, Samsun'da ve Manisa'da birer olmak üzere 32 loca kalmıştı. Bunlardan İzmir'deki Satürn, üyelerinin azalması nedeniyle toplanamamakta ve Homer Locasıyla birlikte çalışmaktaydı. Ocak-Şubat-Mart 1935 tarihini taşıyan Büyük Şark Dergisi'nin (sondan bir önceki sayı) 18. sayısında verilen 1935 yılı için seçilen Üstadı Muhteremler listesinde Satürn'ün adı görülmekle birlikte

Üstadı Muhteremi sütununda soru işareti, adres sütununda ise Homer'in Üstadı Muhteremi Emile Tissot'nun adresi görülmekte. Samsun'daki Işık locasının Üstadı Muhteremi yerine yine bir soru işareti, adres sütununda ise bir çizgi bulunmakta. Buradan, 1935 yılında, her ne kadar matriküle 32 Loca kayıtlı ise de 30 Locanın faaliyette olduğu sonucunu çıkarmak mümkün. Söz konusu Localar, çalıştıkları şehirlere göre, matrikül numaraları, eğer varsa önceki [kuruldukları] adlarıyla birlikte şöyle:

İstanbul'da:

- 2 Muhibban-ı Hürriyet
- 3 Vefa
- 4 Sebat [Şafak]
- 5 Resne
- 9 Tan Işığı [Ziyayı Şark/Lumière d'Orient]
- 11 Akasya [L'Acacia - Bizansio Risorta]
- 35 Necat
- 36 Selâmet
- 39 Murat
- 40 Şark Yıldızı/Etual Doryan [Etoile d'Orient]
- 41 Aydın
- 43 İstanbul
- 45 Gençlik
- 46 Vedat
- 47 Revey [Le Revél]
- 56 Cumhuriyet Yıldızı
- 60 İnkılâp
- 63 Özkardeş
- 65 Rönesans [Renaissance]

İzmir:

- 38 Güneş
- 44 Ehram
- 49 Merih
- 50 Zuhâl

57 Satürn [Saturne]

61 Ege

62 Homer [Homère]

Ankara:

48 Cumhuriyet

Gaziantep:

52 Cenup Yıldızı

Samsun:

54 Işık

Manisa:

58 Ülker

Bursa:

59 Nilüfer

64 Nar

1909-1935 Yılları Arasında Varlığı Saptanan Yabancı Obediyanlara Bağlı Localar

Özellikle Dünya Savaşı arifesinde yeni kurulan Loca sayısında bir patlama yaşanmış, Manastır, Selânik ve Edirne'de Yunanistan, İspanya, İtalya, Romanya ve Portekiz obediyanlarına bağlı bir çok Loca kurulmuştur. Mısır, Lübnan ve Suriye'de de aynı oluşum gözlenmiştir. (*) İstanbul ve İzmir'de yabancı obediyanlara bağlı olarak 1909 sonrasında kurulduğu veya faaliyetine devam ettiği kaydedilen diğer localar şunlardır:

Yunanistan Büyük Doğusu'na bağlı olarak 1918'de İzmir'de kurulan **Ionnie** locası 1922'de kapanmış; İstanbul'daki **Proodos** locasının 1908'de uyandırılmasıyla Yunanistan Büyük Doğusu'na bağlı olarak kurulan **Armonia** ise faaliyetlerini sürdürmüştür. **Armonia**'nın

(*) Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: A. Erginsoy, *Türkiye'de Masonluğun Doğuşu...*, s: 69-71

1934 yılında, Büyük Maşrık'ın Yirmi Beşinci Kuruluş Yıldönümü'ne gönderdiği mesaj Büyük Şark dergisinde yayınlanmıştır.

İzmir'de, 21 Mayıs 1913'te Fransa Grand Orient'ine bağlı olarak, Rumca çalışmak üzere yeniden açılan **Meles** Locasının ne zaman kapandığı bilinmemektedir. Yine Fransa Grand Orient'ine bağlı olarak Hatay'da **Antiochus** adlı bir Locanın 1923 yılında faaliyette olduğunu gösteren belgeler vardır. Ancak 1932 yılında bu Locaların [en azından Fransa Grand Orient'ine bağlı olarak] faaliyette olmadıkları kesindir.

Macar Obediyansına bağlı olarak İzmir'de açıldığı kaydedilen Zoroaster Locası hakkında fazla bilgi yoktur.

İskoçya Büyük Locası'na bağlı olarak, 5 Kasım 1908'de kurulan ve 11 Şubat 1909'da tahsis edilen **La Turquie** Locası 10 Şubat 1914'e kadar faaliyet göstermiştir. Bu Büyük Loca'ya bağlı olarak İstanbul'da 2 Şubat 1911'de kurulan **Logos** Locası 1 Mayıs 1928'de kapanmıştır. İskoçya'nın İstanbul'daki Bölge Büyük Locası'na bağlı olarak 1914 yılında Harput'ta **Fırat** adında bir Loca açıldığı bazı kaynaklarca kaydedilmektedir. Aynı Büyük Loca'dan aldığı 1185 numaralı beratla İstanbul'da Ermenice çalışmak üzere 1916 yılında kurulan **Highasden** Locası 5 Mart 1930'da kapanmıştır. İskenderun'da 4 Kasım 1920'de kurulan Taurus locası 29 Nisan 1937'ye kadar faaliyetini sürdürmüştür.

İngiltere Büyük Locası'na bağlı olarak İstanbul'da 1856 yılında kurulmuş bulunan **Oriental** Locası 1949 yılında kapanmıştır.

Yayınlanmış bazı belgeler, I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı'ya esir düşen İngiliz ordusundan Masonların da Osmanlı topraklarında masonik faaliyetlerde bulunduğunu göstermektedir. Yozgat esir kampında bulunan İngiliz Masonların kurduğu **Cappadocia** eğitim Locasının ilk toplantısına ait 14 Şubat 1918 tarihli tersimattan bu Locanın 14 kurucu ile oluşturulduğu görülmektedir. Aslında berata sahip bir Loca [private lodge] kurmak isteyen İngiliz Masonlarının, İngiltere Büyük Locası'ndan bekledikleri berat gelmeyince Eğitim Locası [lodge of instruction] ile yetinmek durumunda kaldıkları anlaşılmaktadır. Locanın en son zabtı 13 Eylül 1918 tarihini taşıyor. Bu tarihten sonra 25 subay kamptan kaçmış; sekizi dışındakiler yakalanmış ve yeniden bir araya gelemeyecek şekilde sıkı denetime alındıklarından bir daha toplanamamışlar. Bu Eğitim Locasının 30 Ağustos 1918'deki tersimatında Afyon Karahisar'da adı belirtilmeyen bir Eğitim Loca-

sından, 13 Eylül 1918'deki tersimatında da Bursa'da 60 kurucu üyeli **Mesopotamia** Eğitim Locasından söz ediliyor ve bu Localarla yazışmalar zikrediliyor.

İtalya Büyük Doğusu'na [Grande Oriente D'Italia] bağlı Localara gelince: Italia Risorta Locası 28 Şubat 1868'de kurulmuştu. Telif kaynaklar bu Locanın 1909'da kapandığını kaydetmekle birlikte, 2005 yılında yayınlanan bir İtalyan araştırması Locanın 1925 yılına kadar faaliyetini sürdürdüğünü ve 1925 yılı Üstadı Muhteremi'nin Alberto Fano olduğunu belirtiyor. Bu kaynak, Locanın 1920'lerdeki adresi olarak da "Hacopulo Han 42-43"ü gösteriyor.

Her ne kadar Bizansiyo Risorta, Maşrık-ı Azam'a katılmış ve Akasya adını almışsa da Bizansiyo Risorta'nın İtalya Büyük Doğusu'na bağlı olarak [Maşrık-ı Azam'a katılmayan üyelerle] devam ettiği görülüyor. Telif kaynakların 1910 yılında kapandığını belirttiği bu Loca, İtalya Büyük Doğusu arşivlerinde 1923'e kadar faal görünüyor. 1923 yılı Üstadı Muhteremi, I. Jouhami.

Aynı kaynak, 1922'ye kadar faal olduğu söylenen Palermo Locasından da söz ediyor.

Telif kaynaklarda 1910'larda kapandığı belirtilen [1908'de kurulmuş olan] Haydarpaşa'daki Calcedonia'nın 1918'de varlığını sürdürdüğü, 1923'te kapatıldığı bu kaynakta belirtiliyor.

İzmir'de 7 Mayıs 1911'de kurulan I Mille Locasının 1923'e kadar faal olduğu; 1914'te kurulan L'Unione'nin yine 1923'te faal olduğu, 1925'te kapatıldığı kaydediliyor.

"Scalanova" yani Kuşadası vadisinde Roma'daki "Propaganda Massonica" Locasına bağlı bir üçgenin [Triangolo] 1922'de faal olduğu söyleniyor.

Bu arada iki kentin dışında 1914'te Ankara'da kurulduğu ve Türk üyelerin ayrılmasıyla 1924'te kapandığı belirtilen Verita Riconosciuta Locasına da değinmek gerekir.

Bu Locaların bir bölümünün, İtalyan Büyük Doğu'suna kapanma evrakları ulaşmadığı için faal göründükleri varsayılsa da, o günkü Büyük Maşrık yayınlarına dayanan kaynakların kesin bir dille aktardıkları "1935'de yabancı obediyanlara bağlı tek Locanın Armonia olduğu" önermesi sorgulanmaya değer.

KAYNAKLAR

A. R. Hewitt, "Craftsmen in Captivity", *Ars Quatuor Coronatorum*, Volume 77 for the Year 1964, London, 1965, pp: 83-84

Abdurrahman Erginsoy, *Türkiye'de Masonluğun Doğuşu ve Gelişimi*, Erciyaş Yayınları, 1996

Angelo Iacovella, *Gönye ve Hilal*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998

Celil Layiktez, *Türkiye'de Masonluk Tarihi Cilt 1, 1721-1956*, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1999

Kemalettin Apak, *Ana Çizgileriyle Türkiye'deki Masonluk Tarihi*, İstanbul, 1958

Mişel Margulies (derleyen), "Esaret Altında Masonlar (A. R. Hewitt'den)", *Mimar Sinan*, sayı 32, 1979, s: 12-14

Ömer Tecimer, "Yozgat'ta Bir Mason Locası", *Tesviye*, sayı 49, Nisan 2001, s: 17-18

_____, *Türkiye Milli Büyük Meşrıkı'nın 25inci Yıldönümü münasebetile Fevkalâde celsede Okunan nutuklar ve neşideler*, Alâeddin Matbaası, İstanbul Meşrıkı, 1934

_____, *Logge Italiane in Turchia*, Luglio, 2005

Büyük Şark koleksiyonu

**1933 YILINDA LOCALARDA SEÇİLEN
ÜSTADI MUHTEREMLER (*)**

LODGE MASTERS ELECTED FOR THE YEAR 1933

TÜRKİYE BÜYÜK MEŞ.:I

**1933 Yılında Muh.: Mah.:lerimizde Seçilen Üs.:ı
Muh.:ler ve Adresleri**

Bü.: Meş.: ve İstanbul Va.:sindeki Mah.:lerimiz İçin Umumî Adres:
İstanbul - Beyoğlu, Nuruşiya - Polonya Sokağı No. 25, Tel. 43723

Bü.: Kâ.: Mehmet Ali Haşmet Hususî Tel. 42517

— İSTANBUL Va.:si : —

<u>Mah.: Muh.:</u>	<u>Üs.:ı Muh.:</u>	<u>Üs.:ı Muh.:in Adresi</u>
1- Akasya	Viktor Alfandari B.:	Galata-Hoca Ali Tramvay Han No. 7. Tel. 44050
2- Aydın	Yusuf Ziya B.:	İstanbul Belediyesi fen İşleri müdürü.
3- Cumhuriyet Yıldızı	Yuzuf Ziya B.:	Kadıköy, Mısırhoğlu Nuhbey Sokağı 13. Tel. 60596
4- Etual Doryan	Leon Karaso B.:	Galata, Bahriselit Felemenk Bankası, Tel. 44979
5- Gençlik	Emin Sait B.:	Galata, Voyvoda Han 20 Po. kutusu: 1277 Tel. 41072
6- İnkılâp	Cevat Abdurrahim B.:	Avukat Galata, Abit Han Tel. 42230
7- İstanbul	Erich Landstein B.:	Galata, Mayer Mağazası Tel. 41560
8- Mühibbanı Hürriyet	Dr. Salim Ahmet B.:	Aksaray, Muratpaşa Camii No. 59, Tel. 20704
9- Murat	Sadi Rıza B.:	Avukat, Galata Billûr H. 1 inci Kat. Tel. 41577
10- Necat	Mecdettin Ali B.:	Üsküdar Bankası Müdürü Tel. Üsk. 60590. İst. 21995
11- Özkardeş	Tunalı M. Ahmet B.:	Müteahhit Bahçekapı Ksantopulo Han No. 10-11 Tel. 23972
12- Resne	Dr. İhsan İsmail B.:	Cihangir Yokuşu 26. Maarif Sıhhat Müfettişi. Tel. 20821
13- Revey	Psalti Piyer B.:	Beyoğlu, Asmalımescit 24 Tel. 41226
14- Sebat	Agâh Sırrı B.:	Şehzadebaşı, İstiklâl Lisesi Müdürü. Tel. 22535

(*) Büyük Şark, sayı: 10, Mart-Nisan, 1933, sayfa 18-19.

<u>Muh. Mah.</u>	<u>Üs. 'ı Muh.</u>	<u>Üs. 'ı Muh. 'in Adresi</u>
15- Selâmet	Dr. Bahattin Lûtfü B.:	Beyoğlu, Panaiya Apart.
16- Vedat	R. Tıngıryan B.:	Şişli, Danimarka Sefareti. Tel. 42303
17- Vefa	Dr. Muhittin Celâl B.:	Galata, Kürkçüler Ahen- Münih Han 4. Tel. 40558 Ev Tel. 40389
18- Ziyayı Şark	Dr. Fuat Süreyya B.:	Kadıköy, Şifa Hastahanesi Tel. 60077
— ANKARA Va.: 'si : —		
19- Cumhuriyet	Ali Rıza B.:	Devlet Şurası Maliye ve Nafia Dairesi Reisi. Ankara Tel. 1888
— İZMİR Va.: 'si : —		
20- Ege	Kemal Şakir B.:	Kemalettin B., Halimağa Çarşısı Kadioğlu Ahmet B. Ticaretanesi Müdürü. İzmir.
21- Ehram	Dr. Nevzat Eşref B.:	İkinci Beyler Sokağında. İzmir.
22- Güneş	Dr. Hüseyin Yusuf B.:	Hilmi Şerif B., Memleket Hastahanesi Eczacısı. İzmir.
23- Homer	Akif Halil B.:	Josef Karman B., Posta Kutusu 195. İzmir
24- Merih	Muhittin Osman B.:	Mustafa Toğan B., Anadolu Ajansında. İzmir.
25- Satürn	Dr. Esat Cimcoz B.:	Bernard J. Penso B., Posta Kutusu: 123 İzmir.
26- Zuhâl	Feyyaz Mümtaz B.:	Feyyaz B., Alston Tobako Kompani. P. K. 123 İzmir.
— GAZİANTEP Va.: 'si : —		
27- Cenup Yıldızı	Dr. Saip Safi B.:	Dr. Saip B., P. K. 23 Gaziantep.
— BURSA Va.: 'si : —		
28- Nilüfer	Saffet Yılmaz B.:	Gazipaşa Caddesi 177. Bursa
— SAMSUN Va.: 'si : —		
29- Işık	Dr. Op. Hasan Fehmi B.:	Atuf Zühtü Bey, Selânik Bankası Muhabere Amiri. Samsun.
— MANİSA Va.: 'si : —		
30- Ülker	Külâhtaş Rıza B.:	Avukat Salih Sıtkı Bey Manisa.

1934 YILINDA LOCALARDA SEÇİLEN ÜSTADI MUHTEREMLER (*)

LODGE MASTERS ELECTED FOR THE YEAR 1934

1934 İntihabatı Neticesinde Mah.: 'lerimizde

Seçilen Üs.: 'ı Muh.: 'ler ve Adresleri

— İSTANBUL Va.: 'si : —

<u>Mah.: Muh.:</u>	<u>Üs.: 'ı Muh.:</u>	<u>Üs.: 'ı Muh.: 'in Adresi</u>
1- Akasya	Yako Toledo B.:	Nişantaş - Rumeli Caddesi Güneş Apartmanı No. 46/2 Tel. 44017
2- Aydın	Yusuf Ziya B.:	Belediye Fen İşleri Müdürü Tel. 20173
3- Cumhuriyet Yıldızı	Yusuf Ziya B.:	Kadıköy C. H. F. İdare Meclisi Reisi Tel. 60566
4- Etüal Doryan	Leon Karasu B.:	Galata - Holandse Bankası Tel. 44979
5- Gençlik	Dr. O. Şerafettin B.:	Kapalı Fırın - Çağaloğlu Tel. 20893
6- İnkılâp	Dr. Mim Kemal B.:	Nişantaş (Emek) Apart. Tel. 22323
7- İstanbul	Erich Landstein B.:	Beyoğlu - Mayer Mağazası Tel. 41560
8- Muhibban	Dr. Salim Ahmet B.:	Aksaray - Postahane Üstü Tel. 20704
9- Murat	Dr. Fahrettin Kerim B.:	İstanbul - Vilâyet Karşısı Tel. 21933
10- Necat	Ali Galip B.:	Galata - Asikürasyonu Han No. 8 Tel. 40965
11- Özkardeş	Nazmi Duhani B.:	Maksudiye Han 3. Kat. No. 42 İstanbul Tel. 23042
12- Resne	Cemil İpekçi B.:	Melek Sineması Tel. 40868
13- Revey	Ed. Löbe B.:	İstanbul - Posta Kutusu 44 Tel. 40983
14- Sebat	Dr. Halit Tekin B.:	Tıbbi Adli U. Müdürü Tel. 24306
15- Selâmet	Dr. Şükrü Hazim B.:	Çağaloğlu Mahmudiye Cad. Tel. 22622
16- Vedat	Jak Esayan B.:	Galata - Holandise Bankası Tel. 44879
17- Vefa	Ali Şevket B.:	İst. Taş Han No. 23-24 Tel. 23488

(*) Büyük Şark, sayı: 14, İkinci Kânun-Şubat, 1934, sayfa 48-49.

<u>Mah.: Muh.:</u>	<u>Üs.: 'ı Muh.:</u>	<u>Üs.: 'ı Muh.: 'in Adresi</u>
18- Ziyayı Şark	Dr. Fuat Süreyya Pş. B.:	Kadıköy - Şifa Hastahanesi Süreyya Paşa Sok. Tel. 60077
<i>TAŞRA MAH.: 'LERİMİZ</i>		
— ANKARA Va.: 'si : —		
19- Cumhuriyet	Ali Rıza B.:	Devlet Şurası Maliye Dairesi Reisi.
— İZMİR Va.: 'si : —		
20- Ege	Kemal Şakir B.:	Halimağa Çarşısı Kadioğlu Ahmet Bey Ticarethanesi Müdürü Kemalettin Bey Vasıtasile.
21- Ehram	Hamdi Nüzhet B.:	Memleket Hastahanesi Röntken Müttehassısı Dr. Fahrettin Bey.
22- Güneş	Dr. Osman Yunus B.:	Belediye Tabibi Dr. İhsan
23- Homer	Feyyaz Mümtaz B.:	Alston Tobako Ko. P. K. 165.
24- Merih	Mehmet Ali B.:	Kardıçalı Han Sanayi Birliği Umumî Kâtibi.
25- Satürn	Tissot Emil B.:	Maks Pinkasfeld Bey Osmanlı Bankası
26- Zuhâl	Mehmet Salim B.:	Avukat, Mollazade Hanı No. 1 İzmir - Kemeraltı.
— GAZİANTEP Va.: 'si : —		
27- Cenup Yıldızı	Dr. Saip Safi B.:	Gaziantep Posta Kutusu. 23
— BURSA Va.: 'si : —		
28- Nar	H. Hüsnü B.:	Gazi Paşa Caddesi No. 177 H. Hüsnü Bey.
29- Nilüfer	Refet B.:	Bursa Ziraat Müdürü
— SAMSUN Va.: 'si : —		
30- Işık	Atuf Zühtü B.:	Samsun Selânik Bankası Muhabere Amiri
— MANİSA Va.: 'si : —		
31- Ülker	Kâmil B.:	Ferit Hamdi Bey, Vilâyet Encümeni Başkâtibi.

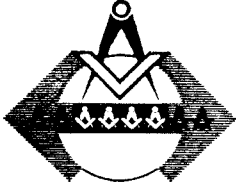
1935 YILINDA LOCALARDA SEÇİLEN ÜSTADI MUHTEREMLER (*)

LODGE MASTERS ELECTED FOR THE YEAR 1935
MUH.: MAH.: 'LERİMİZİN 1935 İNTİHABLARI
NETİCESİNDE SEÇİLEN MUH.: ÜS.: 'LAR VE ADRESLERİ
— İSTANBUL Va.: 'si :—

<u>Mah.: Muh.:</u>	<u>Üs.: 'ı Muh.:</u>	<u>Üs.: 'ı Muh.: 'in Adresi</u>
1- Akasya	Feridun Dirimtekin B.:	Ankarada Tayyare Cemiyeti Merkezi
2- Aydın	Ferid Üpi B.:	Sultan Ahmet Park Karşısı Tel. 20740
3- Cumhuriyet Yıldızı	Dr. Sani Yaver B.:	Divanyolu No. 169 Tel. 23477
4- Etual Doryan	Albert Saltiel B.:	Beyoğlu Sofyalı Sok. 7 Tel. 40172
5- Gençlik	Dr. Osman Şerafeddin B.:	Cağaloğlu Kapalıfırın Tel. 20895
6- İnkılâb	Dr. Mim Kemal B.:	Babıâli Karşısı Tel. 22324 Nişantaş (Emek) Apt. Tel. 40937
7- İstanbul	Emil Kralovitz B.:	Lokaldeki Kutu
8- Muhibbanı Hürriyet	Husameddin Ahmed B.:	Avukat - Köprülü H. 51 Tel. 20430
9- Murad	Dr. Fahreddin Kerim Gökay B.:	İstanbul Vilâyet Karşısı Tel. 21933
10- Necat	Dr. İsmail Hurşit B.:	Emlâk Bankası Tel. 23480 İstanbul Lâleli Fitnat Sok. Tel. 23381
11- Özkardeş	Galib Hamdi B.:	Şişli Halâskâr Cad. 222 Tel. 44318
12- Resne	Cemil İpekçi B.:	Beyoğlu İpek Sineması Tel. 41455
13- Revey	Piyer Psalti B.:	Beyoğlu Asmalımescit No. 74 Tel. 41226
14- Rönessans	A. Mossé B.:	Galatasaray Lisesi
15- Sebat	Cevdet Hamdi B.:	İnhisarlar
16- Selâmet	Dr. Hüseyin Kenan Tunakan B.:	Şişli Fransız Hastanesi Müdürü Tel. 43074
17- Vedad	Jak Esayan B.:	Galata Karaköy Palas Tel. 44979

(*) *Büyük Şark, sayı: 18, S. Kânun-Şubat-Mart, 1935, sayfa 47-48.*

<u>Mah.: Muh.:</u>	<u>Üs.: 'ı Muh.:</u>	<u>Üs.: 'ı Muh.: 'in Adresi</u>
18- Vefa	Mehmed Ali H. Kırca B.:	Nişantaşı (Şişli Terakki Lisesi) Müdürü Tel. 42517
19- (Tan Işığı)	Baba Kurbanıl B.:	Nişantaşı Bedreddin Apt, 4
TAŞRA MAH.: 'LERİMİZ		
— ANKARA Va.: 'si : —		
20- Cumhuriyet	Ahmed Münir B.:	B. Ali Rıza, Devlet Şûrası Maliye Dairesi Reisi.
— İZMİR Va.: 'si : —		
21- Ege	Kemal Şakir B.:	B. Refet Tok Vasıtasıyla
22- Ehlram	Refet Tok B.:	B. Refet Tok, İzmir Erkek Muallim Mektebi Müdürü
23- Güneş	Dr. O. Yunus B.:	B. Dr. O. Yunus, Deri Hastahkları Dispanseri.
24- Homer	Emile Tissot B.:	B. Emile Tissot, Aralık Sokak No. 3, Bornova - İzmir
25- Merih	Hasan Hilmi B.:	B. Hasan Hilmi. Basma Han Tekke Sok. No. 20
26- Satürn	(?)	B. Emile Tissot, Aralık Sok. No. 3, Bornova - İzmir
27- Zuhul	Sami Pangoğlu B.:	S. Sami Pangoğlu, İzmir Gümrük Başmüdüğü
— GAZİANTEP Va.: 'si : —		
28- Cenup Yıldızı	Cafer Gün B.:	B. Dr. Saib Safi Posta Kutusu 23 Gaziantep
— BURSA Va.: 'si : —		
29- Nar	Hulûsi B.:	B. Avukat Hulûsi, Koza Hanı Bursa
30- Nilûfer	Osman Nuri B.:	B. Osman Nuri, Kozahanı Bursa
— SAMSUN Va.: 'si : —		
31- Işık	(?)	—
— MANİSA Va.: 'si : —		
32- Ülker	Kâmil Aksoy B.:	B. Ferit Akşid, Manisa Vilâyet Daimî Encü. Başkâtibi.

DAİMİ HEYET (BÜYÜK GÖREVLİLER KURULU) LİSTELERİ 1909-1935

THE BOARDS OF THE GRAND OFFICERS 1909-1935

In the book published on the occasion of the 25th Anniversary of the Grand Lodge, we find the complete lists of the Boards of The Grand Officers from 1909 to 1934. Three other lists taken from the Grand Lodge communications on the results of the elections held in the extraordinary Conventions are added as an appendix.

1934 yılında 25. Yıl Kutlamaları nedeniyle yayınlanan 'Türkiye Millî Büyük Meşrûkî'nın 25inci Yıldönümü münasebetile fevkalâde celsede okunan nutuklar ve neşideler' kitabında 1909-1933 yılları arasındaki Büyük Görevliler Kurulu (o zamanki adıyla Büyük Daimi Heyet) listeleri yer alıyor. Ara seçim yapılan üç döneme ait listeler de Büyük Loca'nın levhalarından alınarak yazının sonuna eklenmiştir.

Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî ve Türkiye Büyük Meşrıkı DAİMÎ BÜYÜK HEYET ÂZALARI

[İlk isimler devre başındaki seçim sonuçlarını, ondan sonrakiler istifa vb. dolayısıyla oluşan boşalma nedeniyle yapılan seçim sonuçlarını göstermektedir.]

DEVRE : 1 1909 -1912 (1325 - 1328)

(Seçim: 1 Ağustos 1909)(*)

Bü.: Üs.:	Talât,	Faik Süleyman	BB.:
Bü.: Üs. Mua.:	Galip,	Emmanuel Karasu	BB.:
1 inci Bü.: Na.:	Dr. Mehmet Ali,	Nail Reşit	BB.:
2 inci Bü.: Na.:	Osman Fehmi,	Mehmet Ali	BB.:
Bü.: Hat.:	Rıza Tevfik,	Bahaettin	BB.:
Bü.: Kâ.:	Osman Talât,	Şevket, Fuat Süreyya	BB.:
Bü.: Kâ. Mua.:	Solon Casanova,	Feyzi Menahem, Erera Dario, Viktor	BB.:
Bü.: Haz.:	Kibar Sarim,	Michel Noradunghian, Suhami	BB.:
Bü.: İda. Memu.:	Dr. Jak Suhami,	Vecihî	BB.:
1 inci Bü.: Muhak.:	Nail Reşit,	Osman Fehmi, Haralambidi	BB.:
2 inci Bü.: Muhak.:	Dr. Bohur Kamhi,	Nezir	BB.:
3 üncü Bü.: Muhak.:	Victor Algrandi,	Şevki	BB.:
4 üncü Bü.: Muhak.:	Tevfik,	Şükrü	BB.:
1 inci Bü.: Teş.:	Raphaello Ricci,	Jacques Kaldron	BB.:
2 inci Bü.: Teş.:	Diran Kolekyan,	Biyanki	BB.:
3 üncü Bü.: Teş.:	Osman Saip		B.:
1 inci Bü.: Na. Mua.:	Edouard de Nari		B.:
2 inci Bü.: Na. Mua.:	Nadra Moudron		B.:
Bü.: Hat. Mua.:	Noradunghian		B.:
Bü.: Haz. Mua.:	İlyas Modiano		B.:

(*) _____, 'Türkiye Millî Büyük Meşrıkı'nın 25inci Yıldönümü münasebe-
tile fevkalâde celsede okunan nutuklar ve neşideler, Türkiye Büyük Meş-
riki Yayını, 1934, sayfa: 12,13,27,28.

DEVRE : 2 1912 - 1915 (1328 - 1331)

Bü. Üs.	Dr. Mehmet Ali	B.
Bü. Üs. Mua.	Noradunghian	B.
1 inci Bü. Na.	Dr. Fuat Süreyya	B.
2 inci Bü. Na.	Sadettin Ahmet	B.
Bü. Hat.	Mahmut Esat	B.
Bü. Kâ.	Dr. Suhami	B.
Bü. Kâ. Mua.	Halit Habbab	B.
Bü. Haz.	Mangalcıyan	B.
Bü. İda. Memu.	Şükrü	B.
1 inci Bü. Muhak.	Memduh	B.
2 inci Bü. Muhak.	Ali Yaver	B.
3 üncü Bü. Muhak.	Yusuf Nuri	B.
4 üncü Bü. Muhak.	Casanova	B.
1 inci Bü. Teş.	Bogos Ananyan	B.
2 inci Bü. Teş.	Taşçıyan	B.
3 üncü Bü. Teş.	Veli Boland	B.

DEVRE : 3 1915 - 1918 (1331 - 1334)

Bü. Üs.	Faik Süleyman,	M. Cavit	BB.
Bü. Üs. Mua.	Tevfik Hamdi,	Nail Reşit	BB.
1 inci Bü. Na.	Muhtar Tahsin		B.
2 inci Bü. Na.	Nail Reşit		B.
Bü. Hat.	Victor		B.
Bü. Kâ.	Rasim Ferit		B.
Bü. Kâ. Mua.	Mois Fresko		B.
Bü. Haz.	Suhami		B.
Bü. İda. Memu.	Halit Habbab		B.
1 inci Bü. Muhak.	Mustafa Nedim		B.
2 inci Bü. Muhak.	Necmettin		B.
3 üncü Bü. Muhak.	Cafer Fahri		B.
4 üncü Bü. Muhak.	De Nari		B.
1 inci Bü. Teş.	Mahmut Esat,	Yusuf Cemal	BB.
2 inci Bü. Teş.	Mangalcıyan,	İsmail Hurşit	BB.
3 üncü Bü. Teş.	Algrandi		B.

DEVRE : 4 1918 - 1921 (1334 - 1337)

Bü.: Üs.:	Dr. Rıza Tevfik,	Fuat Hulûsi	BB.:
Bü.: Üs.: Mua.:	Dr. Fuat Süreyya,	Moiz Fresko	BB.:
1 inci Bü.: Na.:	Timoleon,	İsmail Hurşit, İhsan Abidin, Servet	BB.:
2 inci Bü.: Na.:	Arsen Arsenyan,	Faik Sabri, Suhami	BB.:
Bü.: Hat.:	Celâl Derviş,	Nurettin Ramih, Nedim	BB.:
Bü.: Kâ.:	Zeki,	Rasim Ferit, Orhan Tahsin	BB.:
Bü.: Kâ.: Mua.:	Faik Sabri,	Zeki, Ecvet	BB.:
Bü.: Haz.:	Aram Barzilây,	Nazmi Duhanî, Halit Habbab	BB.:
Bü.: İda.: Memu.:	Yorgi Müteveli,	Halil Âsaf, Saim	BB.:
1 inci Bü.: Muhak.:	Suhami,	Muhtar, Benghiat, Kâmil	BB.:
2 inci Bü.: Muhak.:	Halit Habbab,	Nedim, İhsan Abidin	BB.:
3 üncü Bü.: Muhak.:	Moiz Fresko,	Ecvet	BB.:
4 üncü Bü.: Muhak.:	Dr. Nurettin Ramih, Arsen		BB.:
1 inci Bü.: Teş.:	Necmettin,	Ali Sami, Servet, Sadrettin	BB.:
2 inci Bü.: Teş.:	Nail Reşit,	Halil, Zühtü	BB.:
3 üncü Bü.: Teş.:	Mustafa Zühtü,	Remzi, Saim, Zühtü	BB.:

DEVRE : 5 1921 - 1924 (1337 - 1340)

Bü.: Üs.:	Dr. Besim Ömer		B.:
Bü.: Üs.: Mua.:	Dr. Vitor Galimidi		B.:
1 inci Bü.: Na.:	Mustafa Zühtü,	Nesim Mazliyah, İhsan Abidin	BB.:
2 inci Bü.: Na.:	Barzilây,	Suphi Ziya, Saim	BB.:
Bü.: Hat.:	Servet Yesarî,	Kenan Ömer, İbrahim Necmi	BB.:
Bü.: Kâ.:	Ali Refik,	Dr. Marko Elnekave	BB.:
Bü.: Kâ.: Mua.:	Ferit Asseo,	Dr. Marko, Muhsin Naim	BB.:
Bü.: Haz.:	A. Saltiel,	Ferit Asseo	BB.:

Bü.: İda.: Memu.:	Dr. Orhan Tahsin,	İsak Yaşua, Salih, Nehri	BB.:
1 inci Bü.: Muhak.:	Sadettin Şükrü,	Dr. Kâmil Abdi, Dr. Orhan Tahsin	BB.:
2 inci Bü.: Muhak.:	Dr. Fehmi İsmail,	Muhsin Naim	BB.:
3 üncü Bü.: Muhak.:	Asım,	Dr. Niyazi İsmet, Halil Mitat	BB.:
4 üncü Bü.: Muhak.:	Cevat,	Esat Molla, Barzilây	BB.:
1 inci Bü.: Teş.:	Suphi Ziya,	Muslihittin Adil, Muhsin Naim, Algranti	BB.:
2 inci Bü.: Teş.:	Seyfettin,	Asım	BB.:
3 üncü Bü.: Teş.:	Muhittin,	Orfanidi	BB.:

DEVRE : 6 1924 - 1927 (1340 - 1343)

Bü.: Üs.:	Servet Yesarî,	Dr. Fikret	BB.:
Bü.: Üs.: Mua.:	Moris Benghiat,	İhsan Abidin	BB.:
1 inci Bü.: Na.:	İbrahim Necmi,	Nurettin Ramih, Cevat	BB.:
2 inci Bü.: Na.:	Ali Kemal,	Tahsin Hamdi	BB.:
Bü.: Hat.:	Raşit,	İbrahim Necmi	BB.:
Bü.: Kâ.:	Ferit Zühtü,	Dr. Rasim Âli	BB.:
Bü.: Kâ.:Mua.:	Kâzım Ziya,	Hikmet Ömer, Şevket, Dr. Marko, Esat	BB.:
Bü.: Haz.:	A. Saltiel,	Ferit Asseo	BB.:
Bü.: İda.: Memu.:	Ali Âsaf,	Ahmet Nehri	BB.:
1 inci Bü.: Muhak.:	Orfanidi,	Cevat, Nuri Aziz	BB.:
2 inci Bü.: Muhak.:	Hahamyan,	Zülfü	BB.:
3 üncü Bü.: Muhak.:	Tahsin Hamdi,	Tevfik Âmir	BB.:
4 üncü Bü.: Muhak.:	Memduh,	Kâzım Ziya, Şaul	BB.:
1 inci Bü.: Teş.:	Kemal,	Dr. İhsan Şükrü	BB.:
2 inci Bü.: Teş.:	Zühtü,	De. Löbe	BB.:
3 üncü Bü.: Teş.:	Şevket,	Hikmet Ömer, Dr. Celâl Tahsin	BB.:

DEVRE : 7 1927 - 1930

Bü.: Üs.:	Edip Servet		B.:
Bü.: Üs.: Mua.:	Kenan Ömer,	Servet Yesarî	BB.:
1 inci Bü.: Na.:	Ali Remzi,	Raşit	BB.:
2 inci Bü.: Na.:	Esat		B.:
Bü.: Hat.:	Cevat		B.:
Bü.: Kâ.:	İbrahim Necmi		B.:
Bü.: Kâ.: Mua.:	Sadi Rıza		B.:
Bü.: Haz.:	A. Saltiel		B.:
Bü.: İda.: Memu.:	Hazim,	Dr. Celâl Tahsin	BB.:
1 inci Bü.: Muhak.:	Salâhettin Neşet		B.:
2 inci Bü.: Muhak.:	Dr. Celâl Tahsin,	Dr. İsmail Hurşit	BB.:
3 üncü Bü.: Muhak.:	Ferit Üpi		B.:
4 üncü Bü.: Muhak.:	Leon Karasu,	Dr. İhsan İsmail	BB.:
1 inci Bü.: Teş.:	Kemal (binbaşı),	Dr. Mim Kemal	BB.:
2 inci Bü.: Teş.:	Sabri Mehmet,	Ali Kâmi	BB.:
3 üncü Bü.: Teş.:	Rafael Tıngıryan		B.:

DEVRE : 8 1930 - 1933

Bü.: Üs.:	Servet Yesarî,	Dr. Mim Kemal,	
		Mustafa Hakkı	BB.:
Bü.: Üs.: Mua.:	Dr. Mim Kemal,	Mustafa Hakkı, Raşit	BB.:
1 inci Bü.: Na.:	Cevdet Hamdi,	Cevat Abdurrahim	BB.:
2 inci Bü.: Na.:	Mustafa Hakkı,	Dr. Osman Şerafettin	BB.:
Bü.: Hat.:	İbrahim Necmi,	İsmail Ratip	BB.:
Bü.: Kâ.:	Dr. Ahmet Fahri,	Mehmet Raşit,	
		Mehmet Ali Haşmet	BB.:
Bü.: Kâ.: Mua.:	Mehmet Ali Haşmet,	Rafael Tıngıryan	BB.:
Bü.: Haz.:	Ferit Asseo		B.:
Bü.: İda.: Memu.:	Ahmet Nehri,	Miskîzade Behaettin	BB.:

1 inci B�. Muhak.:	Cel�l Tahsin,	K�zım Nami	BB.:
2 inci B�. Muhak.:	Ali Ramiz,	Emil Kralovi�	BB.:
3 �nc� B�. Muhak.:	Yervant Yusufyan,	Dr. Avni	BB.:
4 �nc� B�. Muhak.:	Ali K�mi,	Dr. �hsan �smail,	BB.:
		M. Ali Ha�met, Ali Galip	
1 inci B�. Te�.:	Haydar Ali,	�smail Hakkı	BB.:
2 inci B�. Te�.:	Baba Kurbanof,	Dukakinzade Feridun	BB.:
3 �nc� B�. Te�.:		Kemalettin,	BB.:
		Osman Fehmi	

DEVRE : 9 1933 - 1936

B�. �s.:	Muhittin Osman	B.:	
B�. �s. Mua.:	Mehmet Ali Haşmet	B.:	
1 inci B�. Na.:	Ali Galip	B.:	
2 inci B�. Na.:	Yusuf Ziya	B.:	
B�. Hat.:	Sadi Rıza,	Cevat Nizami	BB.:
B�. K�.:	Dr. Muhittin Celal	B.:	
B�. K�. Mua.:	Dr. ş�kr� Hazım	B.:	
B�. Haz.:	Mustafa Reşit	B.:	
B�. �da. Memu.:	Dr. Halit Tekin,	Dr. Bahattin L�tfu	BB.:
1 inci B�. Muhak.:	Dr. Fahrettin Kerim	B.:	
2 inci B�. Muhak.:	Dr. �hsan �smail	B.:	
3 �nc� B�. Muhak.:	Emin Sait	B.:	
4 �nc� B�. Muhak.:	Feridun Dukakin,	Dr. Halit Tekin	BB.:
1 inci B�. Teş.:	Rafael Tıngıryan	B.:	
2 inci B�. Teş.:	Mekki Hikmet	B.:	
3 �nc� B�. Teş.:	P. Psalti	B.:	

(Dönem, seçim devresi tamamlanmadan 9 Ekim 1935 tarihinde sona ererek uyku dönemine girilmiştir.)

E K

(Yukarıdaki listede dönem içindeki değişiklikler ve ara seçim sonuçları gösterilmekle birlikte elimizde bulunan belgelerde kaydedilen üç döneme ilişkin dört ara [olağanüstü] seçimin sonuçlarını ek olarak vermek uygun görülmüştür. Başka ara seçimler yapıldığı da bilinmekle birlikte henüz bunlara ilişkin somut belgelere ulaşılammıştır.)

4. devreyi (1918 - 1921) [1334 - 1337]
tamamlamak üzere seçilen kurul
(Ocak 1920 - Temmuz 1921) (**)

Üs.: Az.:	Fuad Hulûsi	B.:
Üs.: Az.: Mua.:	Moiz Fresko	B.:
Na.: Ev.: Az.:	İsmail Hurşid	B.:
Na.: Sa.: Az.:	Faik Sabri	B.:
Hat.: Az.:	Nureddin Ramih	B.:
Kâ.: Az.:	Rasim Ferid	B.:
Kâ.: Az.: Mua.:	Zeki Derviş	B.:
Haz.: Az.:	Nazmi	B.:
Em.: Has.: Az.:	Halil Asaf	B.:
Teş.: Az.:	Ali Sami	B.:
Teş.: Az.:	İbrahim Halil	B.:
Teş.: Az.:	Süleyman Remzi	B.:
Muh.: Az.:	Muhtar Tahsin	B.:
Muh.: Az.:	Mahmud Nedim	B.:
Muh.: Az.:	Ecved	B.:
Muh.: Az.:	Arsen Arsenyan	B.:

(**) Maşrîk-ı A'zam-ı Osmânî'nin 26 Kânun-u Sâni 1330 [26 Ocak 1920] tarihli levhası

8. devreyi (1930 - 1933) tamamlamak üzere

31 Ekim 1930'da seçilen kurul

(31 Ekim 1930 - 22 Nisan 1932) (***)

Bü.: Üs.:	Dr. Mim Kemal	B.:
Bü.: Üs. Mua.:	Mustafa Hakkı	B.:
1 inci Bü.: Na.:	Cevat Abdurrahim	B.:
2 inci Bü.: Na.:	Dr. Osman Şerafettin	B.:
Bü.: Hat.:	İsmail Ratip	B.:
Bü.: Kâ.:	Mehmet Raşit	B.:
Bü.: Kâ. Mua.:	R. Tıngıryan	B.:
Bü.: Haz.:	Ferit Asseo	B.:
Bü.: İda. Memu.:	Miskîzade Behaettin	B.:
1 inci Bü.: Muhak.:	Kâzım Nami	B.:
2 inci Bü.: Muhak.:	E. Kraloviç	B.:
3 üncü Bü.: Muhak.:	Dr. Avni	B.:
4 üncü Bü.: Muhak.:	Dr. İhsan İsmail	B.:
1 inci Bü.: Teş.:	İsmail Hakkı	B.:
2 inci Bü.: Teş.:	Dukakin zade Feridun	B.:
3 üncü Bü.: Teş.:	Osman Fehmi	B.:

8. devreyi (1930 - 1933) tamamlamak üzere

22 Nisan ve 27 Haziran 1932'de seçilen kurul

(22 Nisan 1932 - 31 Temmuz 1933) (***)

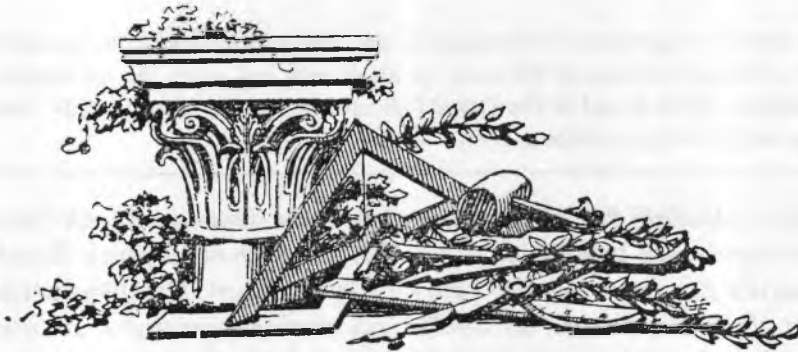
Bü.: Üs.:	Mustafa Hakkı	B.:	(22.4.1932)
Bü.: Üs. Mua.:	Mehmet Raşit	B.:	(27.6.1932)
1 inci Bü.: Na.:	Cevat Abdurrahim	B.:	

(***) *Türkiye Büyük Meşriki'nin 5 Teşrinisani [Kasım] 1930 tarihli levhası*

(****) *Büyük Şark, no 6 Nisan-Mayıs 1932, s. 32; Büyük Şark, no 7 Haziran-Ağustos 1932, s. 48*

2 inci B��. Na.:	Dr. Osman Şerafettin	B.:
B��. Hat.:	İsmail Ratip	B.:
B��. K��.:	Mehmet Ali Haşmet	B.:
B��. K��. Mua.:	R. Tıngıryan	B.:
B��. Haz.:	Ferit Asseo	B.:
B��. İda. Memu.:	Misk��zade Behaettin	B.:
1 inci B��. Muhak.:	K��zım Nami	B.:
2 inci B��. Muhak.:	E. Kralovi�	B.:
3 �nc� B��. Muhak.:	Dr. Avni	B.:
4 �nc� B��. Muhak.:	Ali Galip	B.:
1 inci B��. Teş.:	İsmail Hakkı	B.:
2 inci B��. Teş.:	Dukakin zade Feridun	B.:
3 �nc� B��. Teş.:	Osman Fehmi	B.:

(27.6.1932)

DAİMİ HEYET (BÜYÜK GÖREVLİLER KURULU) KARARLARI 1909 - 1934

RESOLUTIONS AND ACTIVITIES OF THE BOARDS OF THE GRAND OFFICERS 1909-1934

In the meeting held on the occasion of the 25th Anniversary of the Grand Lodge, The Grand Secretary of the time, in his speech has given the resolutions and activities of the Board of The Grand Officers briefly from 1909 to 1934. Here we quote the said part of the speech.

1934 yılındaki 25. Yıl Kutlama Töreni'nde dönemin Büyük Sekreteri konuşmasının büyük bölümünü 1909 yılından başlayarak Büyük Görevliler Kurulu (o zamanki adıyla Büyük Daimi Heyet) toplantılarında alınan kararların bir dökümünü vermeye ayırmıştır. Bu döneme ait belgeler daha sonra kaybolduğu için bu faaliyet özeti günümüzde büyük değer taşımaktadır. Söz konusu dökümü 'Türkiye Milli Büyük Meşriki'nin 25inci Yıldönümü münasebetile fevkalâde celsede okunan nutuklar ve neşideler' kitabından alarak aynen yayınlıyoruz.

Büyük Meşrikimizin icraat ve muvaffakiyatı hakkında mücmel bir malumat vermiş olmak için de hey'eti umumiye içtimalarında hey'eti daimeler tarafından okunan ve tasvip edilen raporlardan bazı cümleleri aynen nakledeceğiz:

1 — İlk üstadı Âzamın is'ad edildiği ilk celsede ilk iş olarak Adana yetimlerine muavenet mevzuubahis olmuş ve derhal hazırun tarafından (250) altın toplandığı gibi icap eden Osmanlı ve Ecnebi masonlara müracaata ve müsamereler tertibine de karar verilmiştir.

2 — Yine ilk celsede Sakakini B., henüz teşekkül eden Meşriki Âzamın kuvayi ecnebiyenin en mühimmi olan yedi Meşrik tarafından derhal tasdik edildiğini ve bu emniyete şimdiye kadar müesses olan meşriklerin hiç birinin nail olmadığını bildirmiştir ki Meşrikimizde mevzuu bahis olan ilk manevi hadise de budur.

3 — 1326 senesi şubatının 25 inci günü Celsesine ait zabıtnamede Meşrikin tesisinden o tarihe kadar bütün makbuzatının 19,115 kuruş 30 para ve sarfiyatının 13,576 kuruş 25 para olduğu mukayyettir ki bu hesap Meşrikin ilk bütçe adımıdır.

4 — Yine bu 25 şubat 1326 Celsesinde Mehmet Ali B. tarafından her Meşrikta olduğu gibi bizde de bir muavenet sandığı tesisi teklif ediliyor ve nizamnamesini tercüme ve ihzar etmek üzere bir komisyon seçiliyor.

5 — 29 Nisan 1332 tarihli hey'eti idare raporunda son günlerde meslekimiz aleyhinde bazı evrakı havadiste tesadüf edilen neşriyat ehemmiyetten ari ve meslekimiz her an müterakki ve müteali ve bahusus ahval münakaşa açılmasına müsait bulunmamasına mebnî mukabeleden sarfı nazar edildiği yazılıdır.

6 — Ayni raporda İstanbul vadisinde hilafı nizam açılmış olan mahfelin seddi hakkında sepkeden müracaat üzerine Romanya Meşriki Âzamından varit olan cevapta iş'arı vakiin terviç ve Üstadı Muhteremin tard edildiğinin bildirildiği yazılıdır.

7 — Ayni raporda Hilaliahmere muavenet edilmesi hakkında Balkan harbi esnasında ecnebi Meşriki Âzamlarına vuku bulan müracaatımız üzerine Macaristan Meşriki Âzamından bin kuron gönderildiği mukayyettir.

8 — Yine ayni raporda Fransa Meşriki Âzamının bir cemiyeti aleniye olarak hükûmetlerince kayıt ve kabul olunduğu malumat kabilinden

bildiriliyor ve memleketimizde de cemiyetimizin bu rütbe taali ve tekemmüle mazhariyeti temenni ediliyor.

9 — Aynı raporda bikes etfalın talim ve terbiyesine mahsus olmak üzere küşadı arzu edilen ve hatta mahfillerden müntehap BB.: 'den mürekkep bir heyeti mahsusa tarafından tetkikatı yapılan mektebin tahsisatsızlık yüzünden akim kaldığı bildiriliyor.

10 — 19 Mart 1333 celsesinde (Necat) M.: Mh.: murahhası Celâl Deriş B.: Necat M.: Mh.: 'inde verilen bir karar üzerine bir (Himayei Etfal Cemiyeti) tesis ve nizamnamesinin Dahiliye Nezaretince tasdik edildiğini bildiriyor ve bütün masonların bu cemiyetin azayı tabiiyesinden olmaları itibarile cemiyete filen ve maddeten muavenette bulunmalarını teklif ediyor; teklif hey'eti daimeye havale olunuyor. Mehmet Ali B.: bu meselenin (Muhibbani Hürriyet) M.: Mh.: 'inde de mevzuubahs olduğu ve aynı cemiyete iltihak ettiklerini bildiriyor.

11 — 19 Teşrinevvel 1333 celsesinde (Mason muavenet hey'eti) nizamnamesi müzakere ve kabul olunuyor.

12 — 22 Şubat 1334 celsesinde (Himayei Etfal) kongresinde okunacak umumi rapor okunup tasvip ediliyor ve bütün biraderlerin kongraya iştiraki temenni olunuyor.

13 — Aynı celsede (Necat) sandığı namile teessüs eden bir komisyonun faaliyete başladığı ve bir mikdar da teberrü dercettiği ve maksadın bir lokal tedariki olduğu ve binaenaleyh kardeşlerimizin teberruatta bulunmaları zikrolunuyor.

14 — 30 Kânunuevvel 1334 celsesinde kanunlarımızın bazı maddelerinin mühtaci tadil olduğuna dair bir takrir veriliyor ve bu takrire altı Mahfil dahi iştirak ettiğinden kanunun tadili müttefikan kabul olunuyor.

15 — 13 Haziran 1335 celsesinde Berlin Mason kongresine iştirak etmiş olan murahhasların raporları ve mezkûr kongrada ittihaz edilen mukarrarat okunuyor.

16 — 5 Kânunuevvel 1335 tarihli celse de İsviçre Grande Lojunun kongraya daveti mutazammın levhası okunuyor ve ekseriyetle iştirak kabul ediliyor.

17 — 1 Ağustos 1337 intihap celsesinde, vadisini İstanbul'a nakleden (Güneş) Mh.: M.: 'nin intihabata iştirak edebilip edemeyeceği meselesi mevzuu bahs olması üzerine bu mesele büyük münakaşaları ve bazı

istifaları ve Şurayâî ile Meşrıkîâzam arasında noktai nazar taatisini mucip olmuştur.

18 — 27 Teşrinisani 1337 celsesinde Cenevrede toplanmış olan ilk beynelmilel Mason kongresine Murahhas olarak iştirak eden Muslihiddin Adil B.: müşahadat ve müzakerat hakkında malûmat veriyor ve iştirak eden obediyanlar tarafından kabul ve imza edilen prensipler beyannamesini tafsil ve izah ediyor.

19 — 24 Mart 1338 Cuma günü ahkâmı nıżamiyeye tevfiķan ilk defa olarak bir matem celsesi akdolunuyor. Bu celse zaptının Fransızcaya da tercümesile bütün ecnebî Mason kuvvetlerine tebliğı bilittifak kabul olunuyor.

20 — 5 Temmuz 1338 celsesinde okunan Heyeti Daime icraat raporunda eski Lokalin ecnebî BB.: 'in tahtı isticarında olması ve müteaddit ecnebî Meşrıklarına mensup Mahfeller tarafından işgal edilmekte bulunması hasebile gerek Meşrıkî âzamin, gerek Türk Mahfellerinin mesaisine mahsus olmak üzere yeni bir bina isticar edildiğı, Matem celsesi zaptının heyeti umumiye kararına tevfiķan tercüme ve ecnebî Mason kuvvetlerine irsal edildiğı ve levhaya Yaşua B. tarafından Türkiye Meşrıkî âzam hakkında tetkikatı muhtevî olarak yazılan matbu risalenin de lef olunduğı yazılıdır.

21 — 21 Kânunusani 1339 celsesinde münasebatta bulunduğumuz bir çok Obediyanlar hürmetle zikrediliyor ve fakat İngiltere, İskoçya ve İrlânda Mehfeli kebirlerle maalesef henüz tesisi münasebet kabil olmadığı bildiriliyor.

22 — Aynı celse de Lokal nizamnamei muaddeli okunup tasdik ediliyor ve bu münasebetle Lokalde bir Kütüphane tesisi lüzumu da nazarı dikkate alınıyor.

23 — 21 Teşrinievvel 1339 celsesinde okunan raporda Türkçe nüshaları kalmıyan kavanin ve nizamatımızın Fransızca metinlerine tatbikan ıslah edilerek tabedilmekte bulunduğı, bir Lokal inşası teklifi ehemmiyetle nazari dikkate alınarak mütehassıslardan mürekkep bir komisyon teşkil edildiğı, Fransa Meşrıkî âzamına tâbi (*Büfetril*) B.: 'ın Lâyık mekteplerin Türkiye'de tamimi maksadına matuf olarak verdiği konferansların bilvasıta makamata iblâğ edildiğı ve (Rönesans) Mh.: M.: 'nin İstanbul'da bir Lâyık mektep küşadını müzakere için vaki olan davetine iştirak edildiğı yazılıdır.

24 — 31 Teşrinievvel 1340 tarihli heyeti umumiye de okunan raporda kavanin ve nizamatomızın tadili lüzumu yeniden mevzuu bahs oluyor.

25 — 6 Mart 1341 tarihli heyeti umumiye celsesinde okunan raporda mevcut nizamların ahkâmını tadil etmiyecek surette bazı lüzumlu maddeleri muhtevi bir mesai komisyonu talimatnamesi ihzar ve Mahafile tamim edildiği ve nizamatomın tadili için müteşekkil komisyonun mesaisine devam etmekte bulunduğu bildirildiği gibi yeni mesai talimatnamesi mucibince Mahafili muhteremeye Maarifi iptidaiye hakkında bir (tez) tebliğ edildiği, BB.: arasında taarüfün bir kat daha temini için bir de (bülten) ihzarı tahtı karara alındığı bildiriliyor.

26 — Yine aynı celsede Meşriki âzam tarafından verilmiş olan baloda masonik tezahürat yapılmış olması uzun münakaşaları mucip oluyor ve bilvesile memleketimizde Mason balolarının eski zamanlarda da verilmiş olduğu ve hatta 1883 tarihine ait yazılı bir vesikada Tepebaşında verilmiş olan Mason balosunda Masonların kordon taktıkları, ziyafet esnasında nutuklar söyledikleri, bir madam tarafından da bir hitabe irat edildiği zikrolunuyor.

27 — 28 Mayıs 1926 Cuma günü Büyük Meşrik ilk defa olarak heyeti hâkime şeklinde toplanıyor.

28 — 5 Mayıs 1927 Perşembe günü celsesinde bir lokal binası teferruğu hakkındaki talimat kabul ediliyor ve birde teferruğ komisyonu teşkil olunuyor.

29 — 29 Temmuz 1927 Cuma günü celsesinde okunan heyeti daime raporunda derecatı selâseye ait ritüellerin yeniden ve ibarece muktazı ıslahatı lâzime yapılarak tab'ına karar verildiği, çırak ritüelinin bastırıldığı ve diğerlerinin basılmak üzere olduğu bildiriliyor.

30 — Aynı raporda heyeti umumiyece verilmiş olan salâhiyete istinaden (Tekâmülü fikrî cemiyeti) namile cemiyetimizin hükûmetçe tasdik olunduğu tebliğ olunuyor.

31 — Yine aynı raporda mesaî talimatnamesi mucibince teşekkül eden neşriyat encümeni tarafından ilk iş olmak üzere çocuk meselesi hakkında bir tettebbu eseri hazırlanarak derdesti tabı bulunduğu haber veriliyor.

32 — 20 kânunüsanı 1928 celsesinde okunan heyeti daime raporunda tadilleri takarrür eden bilumum kavanin ve nizamatom hakkında mahafili muhteremden rapor istenildiği ve bir taraftan da Fransa mahfeli

kebiri ile meşrıkî âzam ve Belçika meşrıkî âzamı ve Viyana mahfeli ke-
biri nizamnamelerinin tercüme edilmekte olduğu kaydediliyor.

33 — Ayni raporda Masonluğun âlemi haricindeki faaliyeti hususun-
da (Selâmet) Mh.: M.: tarafından teşkil edilen (İkmali Tahsil cemiye-
ti)'nin heyeti daime tarafından bütün mahafîle tamim edildiği bildiri-
liyor.

34 — 9 teşrinisani 1928 celsesinde okunan heyeti daime raporunda
Lokalin tefevvüzu icra edildiği bildiriliyor.

35 — 23 Şubat 1929 Cumartesi günü Amerikadan seyahat tarikile ge-
len 40'ı mütevaciz BB.: 'in kabulü için heyeti daime hali inikatta bulu-
nan (Selâmet) Mh.: M.: 'ne dahil olarak ve Meşrakî âzam namına ida-
reye vaziyet ederek misafir BB.: 'ri teker teker isim ve dereceleri ve
mensup oldukları mahfeli muhteremleri zikredilmek suretile mabede
alıyor ve haklarında lâzimei ihtiram icra ediliyor.

Amerikalı züvvar namına (*Nobi*) B.: İngilizce bir nutukla beyanı te-
şekkür ediyor.

36 — 5 Nisan 1929 cuma günü yeni Lokalin resmi küşadı yapılıyor.

37 — Ayni celsede Nisan ayının çocuk ayı addile her sene bu ay zarfın-
da mahfellerin bilumum hasenat keseleri muhteviyatının (Himayei
etfal) e tahsisi teklif ve kabul olunuyor.

38 — 14 Nisan 1929 Pazar günü Belçika Meşrıkî âzamı sabık üstadı
âzamı *Charles Magnette* B.: 'rin ziyareti münasebetile hali faaliyette
bulunan (Murat) Mh.: M.: 'i celsesine Meşrıkî âzam namına heyet, he-
yet-i daimece vaziyet edilerek bu muhterem K.: 'miz merasimi ihtira-
miye ile kabul ediliyor.

Kâ.: Â.: İbrahim Necmi B.: tarafından Manyet B.: 'rin fezaili ve Türk
masonluğunun tarihçesi ve teşkilâtı hakkında bir hitabe irat olunuyor
ve buna *Magnette* B.: fransızca mukabele ediyor.

39 — Belçika meşrıkî erkânından Lafonten, Fransa büyük mahfeli bü-
yük üstadı Lüsyan Lafüvayye ve mezkûr büyük mahfel erkânından
Borlo Breal, Alpina büyük mahfeli erkânından Eberlin Favrt BB.: 'in
ziyaretleri münasebetile 15 teşrini evvel 1929 salı günü hali inikatta
bulunan muhterem (Sebat) mahfeli mesaisine Meşrıkî âzam namına
heyeti daime tarafından vaziyet ediliyor ve büyük üstat makamında
olan Raşit B.: tarafından bu BB.: 'miz selâmlanıyor.

Lüsyen Lâfuayye, Lâfonten ve Faver BB.: Fransızca, Eberlin B.: Almanca mukabele ediyorlar.

40 — 25 Teşrinevvel 1929 Cuma celsesinde haricilerin sureti kabullerine mütaallik olan 46 ıncı maddenin zeyli kabul ediliyor.

41 — Ayni celsede okunan heyeti daime raporunda Hükûmetçe müseccel cemiyetimiz ünvanının (Türk yükseltme cemiyeti) ne tahvil edildiği ve nizamnamesi tadil olduğu bildiriliyor.

42 — Ayni raporda İzmir'in karşı yaka mekteplerindeki muhtaç yavruları açlıktan kurtarmak için mahfel biraderleri tarafından harici alemde yapılan teşebbüslerin muvaffakiyet göstermekte olduğu takdirlerle zikr olunuyor.

43 — 7 Şubat 1930 Cuma celsesinde müptedi yerine (çırak), refik yerine (kalfa), nazır evvel ve sani yerine (birinci) ve (ikinci nazır) tabirlerinin ve (Sanii Âzamı kâinat) yerine de (kâinatın ulu mimarı) tabirinin ikamesi kararlaştırılıyor ve mahfellere tamimi lüzumu dermeyan ediyor.

44 — 16 Haziran 1930 Pazartesi celsesinde Üstadıazam, Hatibi âzam gibi izafeti tabirlerin kaldırılarak (büyük üstat) ve (büyük hatip) ve saire şeklinde kullanılması tekarrür ediyor.

45 — 27 Şubat 1931 heyeti umumiye içtimanda okunan heyeti daime raporunda muhterem mahfeller üstadı muhteremlerinin ayda bir defa toplanmaları ve (Büyük Şark) namı altında bir mecmua neşrine başlanılacağı yazılıdır.

46 — 19 Nisan 1931 umumi heyetine Fransa Meşrıkı Üstadı azamı *Groussir* B.: zair sıfatile kabul ediliyor ve bu B.: 'miz fransızca (manevî mefkûre) mevzulu kıymettar bir konferans veriyor.

47 — 12 Haziran 1931 heyeti umumiye celsesinde Yüksek heyet ile aktedilmiş olan yeni konkordato tedilen tasdik ediliyor ve 18 Eylül 1931 tarihli celsede tadilatın Yüksek heyet tarafından da kabul edildiği bildiriliyor.

48 — 18 Eylül 1931 tarihli heyeti umumiyede okunan heyeti daime raporunda A.: M.: İ.: 1932 konvanının İstanbul'da toplanacağı ve bunun için ihzarata başlanıldığı, (Büyük Şark) mecmuasının Mehmet Ali Haşmet B.: 'in idare ve nazareti altında intişara başladığı yazılıyor ve ilk defa olarak heyeti umumiyeye muntazam bir bütçe takdim olunuyor.

49 — Aynı tarihli celsede muhterem mahfeller murahhaslarının sureti azil ve nasipleri hakkındaki nizamname kabul olunuyor.

50 — 10 Kânunevvel 1931 tarihli umumi hey'et celsesinde üstadı muhteremlik makamının iki seneden fazla aynı birader uhdesinde kalması hakkında mahfel nizamâtı umumisinin 34 üncü maddesine bir fıkra tezyili daimi hey'et tarafına teklif ve hey'eti umumiyece kabul olunuyor.

51 — Aynı tarihli celsede (Türk Yükseltme Cemiyeti Teavün Sandığı) nizamnamesi ve muavenet heyetinin muaddel nizamnamesi müzakerre ve kabul olunuyor.

52 — 22 Kânunsani 1932 Cuma günü büyük Meşrık hey'eti umumiyesi hey'eti hakime şeklinde içtima ederek (Azim) mahfeli tahtı muhakemeye alınır ve muhakemesinin icrasına (Aydın) Mh.: 'i memur ediliyor. 8 Nisan 1932 tarihli celsede (Aydın) H. M.: 'nin (Azim) mahfelinin hedmi ve mensuplarından bazılarının tardı ve diğerlerinin gayrı muntazam ilanı hakkındaki kararı kıraat ve kabul olunuyor.

53 — Yine 8 Nisan 1932 tarihli içtimada büyük üstat ve muavininin evsafı intihabiyeleri hakkında bir müzeyyel madde kabul olunuyor.

54 — 24 Teşrinevvel 1932 tarihli celsede Türk Yükseltme Cemiyeti unvanına (Türkiye Büyük Meşrıkı) tabirinin ilavesi teklif olunuyor. Ve bu teklif 21 Teşrinsani 1932 de kabul edildiği gibi (bu cemiyet mensubinine mason denilir) fıkrasının ilavesi ve diğer tadilat ile birlikte tasdik için Hükûmete arzı kararlaştırılıyor.

55 — Yine 24 Teşrinevvel 1932 celsesinde İstanbul'da toplanmış olan konvanın mesaisi hakkındaki rapor okunuyor.

56 — 30 Kânunsani 1933 içtimasında (Taanün sandığı) nın 9 uncu ve 10 uncu maddeleri tadil ediliyor.

57 — 12 Haziran 1933 tarihli hey'eti umumiye celsesinde (muavenet hey'eti) nizamnamesi hey'eti daimenin teklifile tadil olunuyor ve mezkûr hey'etçe ferdi muavenetler kaldırılarak muavenet hasılatının umumi bir hayır işine tahsis olunmak üzere şimdilik biriktirilmesine karar veriliyor.

58 — 31 Temmuz 1933 Pazartesi hey'eti umumiyesinde mevcut muhterem mahfellerin üçte birinden fazlasının teklifi ve daimi hey'etin iştiraki ile bilumum nizamlarımızın tadili kabul edilmesi üzerine olbaptaki maddeye tevfikân hey'eti umumiye sukut ediyor

ve 1 Ağustos 1934 de ilk içtimamı akteden yeni büyük meşrik tarafından elyevm vazife başında bulunan daimi hey'et azası iş başına getiriliyor.

59 — 6 Teşrinevvel 1933 Cuma celsesinde 15 azadan mürekkep bir (nizamları tadil komisyonu) intahap olunuyor.

60 — 31 Mart 1934 heyeti Umumiyesinde nizamnamelerde yeri olmayan fahri ünvanların istimâli tecviz olunabilip olunamayacağı hususunun tetkiki (nizamnameleri tadil komisyonu) na havale olunuyor ve bu komisyonun 19 Nisan 1934 celsesinde okunan (Türk Masonluğunda nizamlarımızda yeri olmayan hiç bir ünvan yoktur) suretinde itti-haz ettiği karar aynen kabul olunuyor.

* *
*

L Ü G A T Ç E

Tarihler için not:

Rumî yılı Miladî yıla çevirmek için 584 eklenir: Rumî 1325 = Miladî 1909.

Rumî gün 20. yüzyılda Miladî günden 13 gün geride olduğu için günlere (1917'ye kadar) 13 eklenir: Rumî 1 Haziran = Miladî 14 Haziran (1917 yılında, Rumî 1 Mart 1333 günü Miladî 1 Mart 1917 yapılmış ve gün farkı kaldırılmıştır.)

* *
*

add: sayma, kabul etme

ahkâm: hükümler, hukuk kuralları

ahkâmı umumiye: genel hükümler

ahvâl: durumlar

akim kalmak: sonuçsuz kalmak

azâyı tabiiye: doğal üyeler

bâ-husûs: en çok, hele

bi-kes etfâl: kimsesiz çocuklar

bi-l-ittifâk: ittifakla, oy birliğiyle

bi-l-vesile: bu vesileyle, yeri gelmişken

bu rütbe teallî ve tekemmüle mazhariy-

yet : bu derece yükselme ve olgunlaşmayı elde etme

cemiyyeti aleniyye: açık topluluk, [burada] serbestçe çalışan dernek

derc etmek: yazmak

derecâtı selâse: üçüncü derece

ecnebî: yabancı

ehemmiyyetten âri: önemsiz

ekseriyyetle: oy çokluğu, oy çoğunluğuyla

el-yevm: bugün, şu anda

emniyet: güven
evrâk-ı havâdis: gazeteler
evsaf-ı intihâbiyye: seçilme nitelikleri
ferdî muâvenet: bireysel yardım
fazâilî: faziletleri, erdemleri
hal-i inikadde bulunan: toplantı halinde bulunan
hâzırûn: huzûrda bulunanlar, bizzat bulunanlar, gözönünde olanlar
hedm: yıkma, harabetme [burada] kapama, kapatılma
Heyeti Daime: Büyük Görevliler Kurulu
heyeti hakime: yargı kurulu
heyeti mahsusa: özel komisyon
heyeti umumiye: genel kurul
hilafî nizam: usule aykırı olarak
Hilaliahmer: Kızılay
ibârece muktezî ıslahatı lâzime: cümlelerde [anlatımda] lazım gelen (gerek duyulan) değişiklik
iblâğ: ulaştırma
icâb eden: gereken
ihzâr: [burada] hazırlama
ikamesi: konulması
intihâb olunmak: seçilmek
irsâl: yollama
isticâr: kira ile tutma
istimâl: kullanma
iş'âr: haber verme
ittihâz: kabul etme
izafeti tabir: isim tamlaması, terimler
Kânunusani: Ocak
Kânunuevvel: Aralık
kavanin ve nizamât: yasalar ve tüzükler (bugünkü Büyük Loca ve Localar Genel Tüzükleri)
kıraat: okuma
kuvâ-yi ecnebiye: yabancı güçler
küşâd: açmak, açılmak
lâyık mektep küşadı: laik okul açılması
lef olunduğu: eklendiği
maarifî iptidaiye: birinci derece bilgileri

mahfeli kebir: Büyük Loca (Grand Loge)
makbûzât: borçlulardan toplanan para
malûmât: bilgiler
mebnî: bir şeye dayanan, ...den ötürü
mekteb: okul
mensubinine: mensuplarına
mesaî talimatnamesi: çalışma tüzüğü
meşrûkî azam: Büyük Doğu (Grand Orient)
mevzû-i bahs: kendisinden bahsedilen, söz konusu
muavenet: yardım
mucib: gereken, gerektiren
muhtacı tadil: değişiklik (düzeltme) gerektiren
muhtevi: içeren
muhteviyatı: içerikleri
mukabele etmek: karşılık vermek
mukabeleden sarfî nazar: karşılık vermekten kaçınmak
mukarrerât: kararlar
mukayyed: kayıtlı, kaydolunmuş
murahhas: delege
mutazammın: içine alan; üstüne alan
muvaaffakiyat: başarılar
mücmel: icmâl olunmuş, kısaltılmış, özetlenmiş, kısa ve öz
müesses: kurulmuş, kuruluş
münasebat: ilişkiler
müntehab: seçilmiş
mürekkeb: oluşmuş
müseccel: tescil edilmiş, onaylanmış
müsâmere: akşam toplantısı, eğlence; okul piyesi
müşâhedât: izlenimler
müteaddid: birçok
müteallî: yükselen
müterakkî: ilerleyen, ileri
müttefikan kabul: oybirliğiyle kabul
müzakerât: görüşmeler
müzakere: görüşme
müzeyyel: eki olan
nâil: muradına eren, ermiş

nâmına: adına
neşriyat encümeni: yayın komisyonu
neşriyat: yayın
nizamları tadil komisyonu: kuralları de-
 ğiştirme komisyonu
nizamnamei muaddel: değiştirilmiş tü-
 zük
nizamnameleri tadil komisyonu: tüzük-
 leri değiştirme komisyonu
noktai nazar teatisi: görüş alış verişi
resmi küşat: açılış töreni
sabık: eski (önceki)
salahiyet: yetki
seddi: kapatılması
sebk eden: vuku bulan, olan
sukut etmek: düşmek
sureti azil ve nasbları: görevden alınma ve
 göreve tayin biçimleri (yöntemleri)
taarrüf (tearrüf): bir şeyi araştırarak öğ-
 renme
tabedilmekte: basılmakta
tadil: değiştirme
tafsîl: uzun uzadıya anlatma, açıklama
tahtı isticarında: kiralaması altında, ...nın
 kiraladığı
tahvil edildiği: değiştirildiği, dönüştürül-
 düğü
takrir: önerge
talim ve terbiye: eğitim ve öğretim
tard: uzaklaştırma, çıkarma
tasdik: doğrulama

tasvib edilen: benimsenen
teberru: bağış, bağışlama
tecviz: câiz görme, izin verme
tedârik (tedârük): hazırlama, araştırıp
 bulma, edinme
teessüs: kurulma
teferruğ: satın alma
tefevvüzü icra: gayrimenkulün /kullanım
 mülkiyet haklarını satın almanın ger-
 çekleştirilmesi
temenni etmek: dilemek
temenni: dilek
tertib: hazırlama, düzenleme
tervîc: değerini artırma; destekleme; geçir-
 me [burada] (infâz'dan) yerine getirme
tesadüf edilen: rastlanan
tesis: kurma
tesisi münasebet kabil olmadığı: ilişki
 kurmak mümkün olmadığı
teşekkül eden: oluşan
Teşrinievvel: Ekim
Teşrinisani: Kasım
tetkikât: incelemeler
tevfikân: uyarak, uygun olarak
uhdesinde: üzerinde
Üstadı Azam: Büyük Üstat
vâki: olan, olagelen
zair: ziyaretçi
zeyli: eki
zîkr: anma, anılma
züvvar: ziyaretçiler

YIRMİBEŞİNCİ YIL KUTLAMALARI - 1934

THE TWENTY FIFTH ANNIVERSARY 1934

In the 25th Anniversary of the Grand Lodge, several speeches were made. Also some poems by the Freemasons are read and song were sung. In the Anniversary book we find these speeches, songs and poems. Here we publish some of these material to give the mood of the 1930's.

1934 yılında 25. Yıl Kutlamaları nedeniyle yayınlanan "Türkiye Millî Büyük Meşrûkî'nın 25inci Yıldönümü münasebetile fevkalâde celsede okunan nutuklar ve neşideler" kitabında kutlama toplantılarında yer alan konuşmalar ve okunan şiirlerle söylenen şarkıların (marşların) sözleri ve notaları yer alıyor. Dönemi yansıtmaması bakımından bu konuşmalardan bazılarını ve Türk Mason Marşını notaları ile birlikte sunuyoruz.

25. YILDA BÜYÜK ÜSTAD'IN KONUŞMASI

Millî Bû .: Üs .: P .: M .: ve P .: M .: Muhiddin Osman B .: 'in nutku:

Muhterem Büyük Üstatlarım, saygı değer murahhas, Mümessil ve Ziyaretçi KK .: 'im,

Türkiye Büyük Millî Meşrikinin memleketimizde muntazam şekilde kuruluşunun 25inci yıldönümünü kutlamak üzere bugünkü büyük bayram toplantımıza sizleri davet etmiş olmakla çok seviniyorum.

Şu büyük ve tarihi kurultayımızda bulunmakla bizi nurlandıran Hâ .: Bû .: Â .: Pek Münevver ve Pek Muhterem İsmail Hurşit Üstadımıza, muhterem ecnebi Obediyanlarının kıymetli ve değerli mümessillerine, yüksek Atölyelerimiz ile muhterem Mahfellerimizin saygıdeğer Reislerine ve Mümessillerine, hele taşradan koşup gelen sevgili KK .: 'ime ve bilcümle Aziz Ziyaretçi yoldaşlarıma Büyük Meşrik Heyeti Umumiyesi namına hoşgeldiniz der ve hepinizi büyük saygı ve sevgi ile selâmlarım.

1 Ağustos 1905(*) Pazar günü öğle üzeri İstanbul Meşrikimizde kurulan Millî Büyük Meşrikimiz bu gün tam yirmi beş yıllık faaliyet devresini bitirmiş ve yeni bir devreye başlamış oluyor. Dünya Masonluğunun bizi resmen tanınmas ile muntazam bir şekilde çalışmaya başlamış olduğumuz mezkûr tarihten bu güne kadar geçen bir çeyrek asırlık zamana ait Büyük Millî Meşrikimizin muhtasar bir tarihçesini şimdi size muhterem Büyük Kâtip K .: 'imiz izah edecektir.

Bu tarihçemizde de göreceğiniz veçhile teessüsünde yalnız İstanbul vadisinde ve yalnız yedi Muhterem mahfille çalışmaya başlayan Büyük Meşrikimiz, bu gün 31 locas ile İstanbul, Ankara, İzmir, Manisa, Bursa, Samsun ve Gazi-Antep gibi vatanımızın en mühim kısımlarına varıncaya kadar nurlu faaliyet sahasını genişletmiş bulunuyor.

Türk Masonluğu, esasî vazifelerinden olan yalnız manevî ve ahlakî sahalarda çalışmakla iktifa etmiyerek memleketimizin bazı iyilik, talim ve terbiye ve yardım müesseselerine de gücünün yettiği kadar ve vasıtalarının kifayeti nisbetinde iştirak etmiş; (Himayeietfal Cemiyeti) ni doğurmuş ve bugün de bir çok âzasının iştirakile muhtelif ve müteaddit hayır cemiyetlerinin faaliyetlerine elinden geldiği derecede yardım etmekte bulunmuştur.

(*) Orijinal metinde yer alan 1 Ağustos 1905 tarihi bir dizgi hatası olmalıdır. Büyük Loca 1909 yılında kurulmuştur.

İşte kuruluşumuzun başlangıcından dokuzuncu içtima devremizi teşkil eden bugünkü 3 yıllık büyük Meşrikımıza kadar bir biri ardı sıra ifayı vazife etmiş bulunan bilcümle Büyük Üstatlarımızla Muavinlerinin, Daimî Heyetler Âzasının ve bütün sabık Meşrikların muhterem Âzasının heyeti umumiyesini, şu kısaca arzettiğim manevî, ahlâkî, terbiyevî ve hayırperverane hizmet ve faaliyetlerinden dolayı minnet ve şükranla yad, taziz ve tebci etmeği bir vazife ve borç sayarım.

Türk Masonluğuna terettüp eden çok mühim millî bir vazifemizi bugünkü tarihi kurultayımız huzurunda taliin bana bahşettiği şu müstesna fırsatta ilân etmeden sözlerimi bitirmeyeceğim. Arzetmek istediğim Türk Masonluğunun ilk millî vazifesi Türk kültürünün birliğini bütün vatandaşlara hiç ayırt etmeksizin şumüllendirmeye çalışmak suretile temin etmektir.

Türk Masonluğu hürriyet, adalet, kardeşlik ve birlik umdelerini yaymayı ve tatbik etmeği ve bu büyük millî mefkûre etrafında bütün memlekette yaşayanları bir tek kalp ve bir tek vicdan halinde toplamayı kendine gaye bilmiştir.

Türk vatandaşlarının manevî ve ahlâkî ilerlemesine çalışmakla muvazzaf (Türk Yükseltme Cemiyeti) mizin faaliyetini büyük bir teveccüh ile gören muhterem Cumhuriyet Reisimiz Ulu Gazi Hazretlerine minnet ve şükran hislerimizi bu kürsüden arz ve ilân etmeği bir vicdan borcu addeder ve sözü Pek Münevver Hâ.: Bü.: Â.: İsmail Hurşit Üs.: 'ıma terkeylerim.

25. YILDA HÂKİM BÜYÜK ÂMİR'İN KONUŞMASI

Hâ.: Bü.: Â.: P.: M.: ve P.: M.: Dr. İsmail Hurşit B.: 'in nutku:

Aziz Büyük Üstat ve Sevgili Kardeşlerim,

Pek Sevgili büyük Meşrikımızın yirmi beşinci senesini tamamlayan bu günü Türk Masonluğunun büyük bir bayramı olarak cümlenize kutlularım.

Kardeşlerim, bilirsiniz ki bir memlekette müstakil Masonluk teşkil edebilmek için evvelâ - eskiden Şurayı âli diye tercüme ettiğimiz - bir süpremkonsey teşekkül eder. Şimdilerde yüksek Hey'et namını verdiğimiz bu hey'et, Vatanda remzi mahfiller açarak ve eskiden muhtelif Obediyanslara mensup olarak çalışmakta bulunan mahafilden kendine iltihak edenleri de alarak müstakil bir Mason varlığı tesis eder. Bu müstakil teşekkülün âzayı mürekkibesi olan remzi mahfiller matlup

adedi bulup aşmağa başlayınca idarelerini kendi murahhaslarından mürekkep bir Hey'ete devir ve tevdi eder.

Ve bu Hey'et te kavanini mahsusası mucibince muvazzaflarını seçerek daimi büyük bir idare Hey'eti teşkil eder. Bu suretle büyük Meşrik ve büyük daimî hey'et teşekkül etmiş olur.

Her teşekkülün bir takım vazaif ve salâhiyetleri bulunmak işlerin düzgün yürümesi için elzem olduğundan Şurâ da üç remzi derecenin her türlü mesaisini tanzim ve idare için kendinde bulundurduğu selâhiyetleri bir konkordato ile Büyük Meşrik dediğimiz bu teşekküle tevdi eder. Ve kendisi büyük Statülerimizin tayin ettiği vezailerle meşgul olur. Dünyanın her tarafında bu böyle cereyan eder.

Demek oluyorki büyük Meşrikler büyük Şurâların zadesidir.

Ne mutlu o Babaya ki sinесinden yetiştirdiği bu nur parenin yirmi beşinci yıl dönümünü kutlama toplantısını idrak eder!

İşte kardeşlerim bu zevk ve neş'enin Yüksek Heyete verdiği heyecanı huzurlarınıza arz için beni memur ediyor ve benim ağızımdan sizlere **Bayramınız kutlu olsun kardeşler** diyor.

Sözlerimde muhatap sigası kullanmaklığım cümlelerin kuvvetini kaybetmemek içindir. Yoksa, **Masonluğun kuvvei hükmiyesi üç remzi derecede tecelli ettiğine ve her yüksek Masonun da remzi bir mahfilin âzasından bulunduğuna göre Bayramımız kutlu olsun demek daha münasiptir.**

Kardeşlerim yirmi beş senedenberi çok acı ve çok tatlı günler yaşayan Türkiye Masonluğu, cihan masonlarından çoğunun son günlerde maruz kaldığını gazetelerde de gördüğümüz ve asıl kuvvetini yine papaslıktan alan hınçlı nümayişlerden masun bulunuyor ve güzel günlerinin en güzelini yaşıyor.

Bu saadeti neye ve kime borçlu olduğumuzu düşünmek elbette her masonun fikrinden geçeceği ve yine her masonun buna cevap olarak Cumhuriyete ve Banisine diyeceğini şüphesiz görüyorum.

O halde hep ayağa kalkarak ve her cümleden evvel üç alkış darbesile

Yaşasın Türkiye
Yaşasın Cumhuriyet
Yaşasın Mustafa Kemal
diye bağıralım.

TÜRK MASON.

kür kuzme so nuz bir ta ni riz nur i le tür kü

mf

i mane de riz halk i le hak bir di ye Gün kü

mf

en gel o la maz ül kü mü ze dün kü bu gün kü

f

aydın li ga koş mak ve ka vuş mak bi ze ül kü

ff

Besteleyin : AFİF (Vefa)

TÜRK DİLİ TETKİK CEMİYETİ'NİN MEKTUBU VE BÜYÜK ŞARK'IN "DİL KÖŞESİ" (*)

Büyük Şark dergisinin 1933 yılında yayınlanan 10. sayısında Türk Dili Tetkik Cemiyeti (sonradan Türk Dil Kurumu'na dönüşecektir) Genel Sekreteri'nin dergiye yazdığı bir mektup yer alıyor.

Mektupla birlikte, dil konusunda Localarda yapılan fikrî çalışmalara ve 1929 yılında dil konusunda hazırlanmış bir rapora da yer verilen "Hatip" imzalı bir yazı "Dil Köşesi" başlığıyla yayınlanmış.

Yetmiş iki yıldır bir daha değinilmemiş olan bu belgeyi, gerek Kemal Atatürk'ün direktifleriyle kurulan ve yakın izlemesi altında çalışan bir kurumdan Büyük Loca yayın organına resmi bir mektup yazılmasının önemi; gerekse Büyük Loca'nın "Latin alfabesine geçiş", "dil", "dilde sadeleşme" gibi konulardaki görüşünü yansıtmaları açısından önemli saydığımız için yeniden yayınlıyoruz.

(*) *Büyük Şark, No. 10, Mart - Nisan, 1933, sayfa: 36 - 39.*

Bir Mektup :

BÜYÜK ŞARK MECMUASINA

Muhterem efendim,

Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Türk dilini özleştirme ve bütünleme işinde, başta memleketin münevverleri olmak üzere, bütün milleti alâkalandırmanın başarılacak büyük işe ne kadar faydalı olacağını bildiği için, her yerde çıkan bütün Türkçe gazete ve mecmualarda birer Dil Köşesi ayrılması- nı, her millet işinde değerli varlıkları yardımcı olan matbu- attan rica etmeğe karar vermiştir.

Cemiyetin neşriyat kolu bütün gazete ve mecmualardaki Dil Köşelerini gözönünde tutarak bunlardan kolların fay- dalanmasına delâlet edeceği gibi bu Köşelerdeki yazılara da elinden geldiği kadar yardım edecektir. Bunu temin et- mek için mecmuanızın içinde bu gibi yazılar bulunan sayı- larından Ankarada Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumî Mer- kezine üçer tane gönderilmesini ve bu Köşelerde yapılacak neşriyatta bağlı küçük muhtırada bildirilen hususlara dik- kat buyurulmasını rica ederim. Cemiyetimizin nizamna- mesi ile Lûgat-Istılah kolu talimatnamesinden ve Derleme işleri için hazırlanan derleme kılavuzu ile defterinden birer tane takdim edilmiştir.

Mecmuanız muharrirlerinden Derleme işinde çalışmak is- tiyenler her yerde teşekkül etmiş olan Derleme heyetlerine veya ocaklarına müracaat ederek lüzumu kadar Derleme defteri alabilirler.

Saygılarımı sunarım, efendim.

T. D. T. C. Umumî Kâtibi

Dil Köşesi :

Bundan dört sene evvel Büyük Meş.: tarafından Mah.: 'ler-
de müzakere ve münakaşa edilmek üzere gönderilmiş olan
mevzular arasında (Türkçemizin yükselmesi için düşün-
dükleriniz nelerdir?) mevzuu da vardı. Azası arasında bir-
çok muallim ve muharrirlerin bulunduğu (Vefa) Mah.:
Muh.: 'i tercihan bu mevzuu ele alarak birçok celselerini
dolduran münakaşalı müsahabe ve konferansları netice-
sinde düşündüklerini kısa bir raporla Büyük Meş.: 'a bil-
dirmeğe karar vermiş ve raporun hazırlanmasını Mithat
Sadullah, Mehmet Ali Haşmet ve Ali Şevket BB.: 'e havale
etmişti. Bugün yukarıya aynen nakil ve dercettiğimiz iza-
hat dairesinde (Dil İşine) bütün KK.: 'leri yeniden davet
ederken dört sene evvel muhterem Ali Şevket B.: 'in kale-
minden çıkmış ve Vefa'nın tasvip kararını almış olan bu ra-
poru aynen sahifelerimize geçiriyoruz :

TÜRKÇEMİZİN YÜKSELMESİ İÇİN DÜŞÜNDÜKLERİMİZ

"Bizim kullandığımız Türk dilinin, (Edebiyat) dediğimiz
güzel yazılarımızın tarihini hepimiz biliyoruz. Kara Osman
oğulları devletinin ilk doğuş yıllarında açık ve sade bir
Türkçe ile yazılan güzel eserler, Osmanlı İmparatorluğu
büyüyerek, İran ve Arabistana doğru genişledikten ve hali-
felikle hakanlık birleştikten sonra kullandığımız arapça ve
acemce kelimeler gittikçe çoğalmış ve asıl ana dilimizdeki
kelimeleri boğacak ve unutturacak biçimi almıştır. O kadar
ki: Bu arap ve acem kelimeleri yalnız dilimize girmekle kal-
mamış, kendi kaidelerini ve terkiplerini - bir kelime ile,
istiklâllerini - beraber getirmişler ve senelerce dilimizde
bir (Kapitülasyon) hayatı yaşamışlardır. Pek uzak olmıyan
günlerde muallimlerimiz ve muharrirlerimiz Türkçemize

(Osmanlıca) demişler ve (Lisanı Osmanî, Türkçe ile Arabî ve Farişiden mürekkep bir lisandır) gibi taritler bile yapmışlardır.

Türkçede yenilik düşünceleri son elli, altmış sene içinde yavaş yavaş kendini göstermiştir. Ancak diyebiliriz ki: Bugüne kadar temelli hiçbir iş yapılmamıştır.

Harf inkılâbı üzerine artık bütün millet okuyup yazmasını öğrenebilecektir. Bundan sonra dilimizin düzelebilmesi ve yükselmesi de çok kolaylaşmıştır. Sevimli açık Türkçe, yavaş yavaş Acemce ve Arapçanın boyunduruğundan kurtulmaktadır. Arap ve Acemin o bitmez tükenmez kaideleri millî gramerimizden çıkarılmıştır. Dil encümeninin yazdığı (İmlâ lûgatinde) Arapça ve Acemcenin bize yaramıyan kelimelerine yer verilmemiştir. Vilâyetlerde, (Sözderleme) dernekleri yapıldı. Memleketin birçok yerlerinde halk dilindeki unutulmuş, kalmış olan öz Türkçe sözleri bulacak, öğrenecek ve dilimizi zenginleştireceğiz. Görülüyor ki: Türk dili en doğru yükselme yoluna girmiştir. Bu yoldan daha iyi ve daha çabuk yürüyebilmek için yapılacak şeyler, düşüncemize göre şunlardır:

- 1 — Öz Türkçe sözleri; Arapça, Acemce ve Frenkçe karşılıkları ile gösteren etraflı ve büyük bir (Kamus) yapılmalıdır.
- 2 — Yazılarımız için değişmez ve şaşmaz tek bir biçim konulmalı, yazılış bir yasa altına alınmalıdır.
- 3 — İlim ve fen ıstılahlarımız dünyadaki medeni milletlerin birliğine uygun olmalıdır.
- 4 — Dilimize girmiş olan yabancı kelimeleri Türkçenin yasalara uydurmalıyız. Bundan sonra (Arapça ve Acemce terkipler) kullanmamalıyız.
- 5 — Türkçede karşılığı bulunan sözlerin Arapça ve Acemcesi dilimizden atılmalıdır.
- 6 — Yazarken sözleri kısaca bağlamalı. (Resmî kitabet) denilen belâyı unutmalıyız. (Yarım saatlik sözü bir solukta

derlemeye çalışanların güzel yazması kabil değildir.) Köy kanunu ile başhyan açık Türkçe yeni yapılan kanunlara da örnek olmalıdır. Bütün devlet odalarının yazıları sadeleşmelidir. Hükûmet memurları bu işte de halka önyak olmalıdır.

7 — Gazetelerimiz, mektep kitaplarımız, ilim ve fen eserlerimiz kısa cümlelerle, açık ve öz Türk dilile yazılmalıdır.

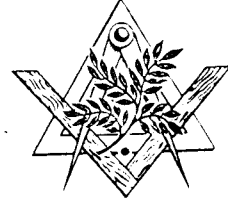
8 — Halka yalnız okumayı değil, herhangi bir düşünceyi doğru söyleyip yazmayı öğretmeliyiz.

9 — Yukarıda saydığımız yolda talebe yetiştirebilmek için mektep müfredat programları değiştirilmeli ve düzeltilmelidir.

Son harf inkılâbı Millete (kolay yazıp okumak) yolunu göstermiştir. Dil inkılâbı (doğru yazmak ve güzel söylemek) ve daha sonra (bilmek, öğrenmek ve öğretmek) yollarında Türk milletini yükseltecektir. Birinci (harf) inkılâbı, aşağıdan yukarıya doğru yürümektedir. İkinci (dil) inkılâbı, yukardan aşağıya inerek yürüyecektir. Bu inkılâbı yapmak vazifesi münevver zümreye düşmektedir. (Münevver zümenin) cehil ve taassuba karşı birleşmesinden başka bir şey olmıyan Mas.:’luk bu işte en mühim vazifenin kendisine düştüğünü unutmamalıdır.

Ht.

MATEM CELSELERİ VE EBEDÎ MAŞRIKA UĞURLANAN KARDEŞLER (1922 – 1934)

BRETHREN WHO HAVE PASSED AWAY 1922-1934

The Regulations of the Grand Lodge of Ottoman (after 1923 Grand Lodge of Turkey) states that a special meeting of Sorrow will be held for the Brethren who have passed away during the past year. We do not have any document indicating such a meeting before 1922. Beginning from 1922 a meeting of Sorrow was held every year in March. In 1934, a list of the Brethren who have passed away were published in the book gathering the documents of the 25th Anniversary of the Grand Lodge. Since few documents remains from that period the said list is precious to name some early members.

Eldeki belgelere göre Büyük Loca'nın kuruluşundan sonra ilk kez 24 Mart 1922 günü bir Matem Celsesi toplandığını ve celselerin (genelde her yıl Mart ayında) devam ettiğini biliyoruz. Bu dönemdeki uygulama o dönem yürürlükteki Localar Genel Tüzüğü'nün ilgili maddesinde görülmektedir.

"CENAZE VE MATEM MERASİMİ"

Madde 123 - KK.: 'den birinin vefatında cenaze alayında hazır bulunmak Mah.: âzasının cümlei vezaifindendir. Yalnız mazereti kat'îye ve fevkalâde müstesnadır. Mah.: âzası Üs.: Muh.: 'lerinin ve yahut yerine kaim Me.: 'un etrafında müctemi bir halde bulunmağa mecburdurlar. Mah.: her sene lâkal bir defa Mart içinde son celsei matemden beri vefat etmiş olan BB.: 'in hatırasını tebçilen bir rasime-i matem icra edeceklerdir." *T. Bü. Meş.'inin Alelûmum Mah.ler hak. cari nizamname-i umumisi*, 1932, sayfa 55.

Büyük Loca'nın 25. yılını kutlama törenlerine ilişkin belgeleri derlemek üzere 1934 yılında basılmış olan *"Türkiye Milli Büyük Meşrûkî'nın 25inci Yıldönümü münasebetile fevkalâde celsede okunan nutuklar ve neşideler"* kitabı 1338 [1922] yılından sonra yapılmış olan Matem Celse'lerinde anılan üyelerin adını listeler halinde vermektedir.

Kitapta ikinci yılın karşısında yer alan 30 Mart 1330 tarihi yanlışlıkla dizilmiş olmalı. Rûmî (Malî) 30 Mart 1330 tarihi Milâdî 12 Nisan 1914'e karşılık gelmektedir. Listede 1330 olarak geçen tarih Rûmî 1339 ise Milâdî karşılığı 1923; 1340 ise 1924'tür. Böylece ya arada bir yıl Matem Celsesi yapılmamıştır, yapıldıysa da elde bilgi yoktur.

Söz konusu kitap, Ebedî Maşrûka intikal eden 160 Kardeş ile son celseden sonra kitabın basıldığı 1934 Temmuz ayı başına kadar Ebedî Maşrûka göçen 12 Kardeşin adlarını içeriyor.

Bilindiği gibi söz konusu kitabın basılmasından yaklaşık 1 yıl 3 ay sonra (9 Ekim 1935 günü) Türkiye Büyük Maşrûka uykuya yatmıştı. Tüzüğe göre 1935 Mart ayında da bir Matem celsesi düzenlenmiş olması gerekmektedir. Bu celsenin yapılp yapılmadığını; yapıldıysa da söz konusu dönemdeki kayıpları bilemiyoruz.

Nisan 1931- Mayıs 1935 tarihleri arasında 19 sayı yayınlanmış olan *Büyük Şark* dergisinde (daha sonraki süreli yayınların aksine) ebedî maşrûka göçen Kardeşlerin adlarına yer verilmemiştir.

Bu konuyla ilgili olarak sadece Mehmet Ali Haşmet K.: 'in, Tahir Selâheddin K.: 'in ölümü dolayısıyla yaptığı, *Büyük Şark* dergisinin 1934 tarihli 15. sayısında yayınlanan konuşmada "Vefa Mah.: 'nin Tönü-Blans halinde tertip ettiği matem celsesinde söylenmiştir" notu bulunmaktadır.

**Ebediyet Meşrıkına İntikal Eden Az. KK.'in
Bü. Meş. Umumî Hey'eti Zabıtlarından
Çıkarılan İsimleri ⁽¹⁾**

24 Mart 1338 (1922) Matem Celsesi

- 1 – Musa Kâzım B.: (Zıyayı Şark)
- 2 – Ahmet Cemal B.: (Zıyayı Şark)
- 3 – Mehmet Salih B.: (Muhibbanı Hürriyet)
- 4 – Armanak Horikyan B.: (Resne)
- 5 – Tahsin Recep B.: (Güneş)
- 6 – Mansurîzade Emin B.: (Güneş)
- 7 – Hinto Kaspi B.: (Güneş)
- 8 – Kirkor Faik B.: (Güneş)

30 Mart 1330 ⁽²⁾ (1923 veya 1924?) Matem Celsesi

- 1/9 – Binbaşı İbrahim Zihni B.: (Muhibbanı Hürriyet)
- 2/10 – Osman Nuri B.: (Güneş)
- 3/11 – Ali Yaver B.: (Vefa)
- 4/12 – Şemsettin Çelebi B.: (Resne, Vefa)
- 5/13 – Hayri B.:
- 6/14 – Talât B.:
- 7/15 – Cemal B.:

(1) _____, *Türkiye Millî Büyük Meşrıkı'nın 25inci Yıldönümü...*, sayfa: 44-50.

(2) 1330 tarihinde yanlışlık olmalı. Doğrusu 1339 ise Milâdî karşılığı 1923; 1340 ise 1924'tür.

- 8/16 – Simon Küçükyan B.: (Selâmet)
9/17 – Hasan Cafer B.: (Muhibbanı Hürriyet)
10/18 – Nurettin B.:
11/19 – Moiz Levi B.:
12/20 – Baruh B.:

27 Mart 1341 (1925) Matem Celsesi

- 1/21 – Denato Franko B.: (Akasya)
2/22 – Rafael Yakoel B.: (Aydın)
3/23 – İsmail Nasrettin B.: (Resne)
4/24 – Sadrettin Şükrü B.: (Zıyayı Şark)
5/25 – Eymenoğlu Simonaki B.: (Zıyayı Şark)
6/26 – Zafiraki Yovanidis B.: (Tulûn Hakikat)
7/27 – Pandelâki Mitrinidis B.: (Muhibbanı Hürriyet)
8/28 – Dr. Mehmet Emin B.: (Necat)
9/29 – Baytar Miralay Yusuf Ziya B.: (Necat)
10/30 – Dr. İlyas Modyano B.: (Necat)
11/31 – Dr. Kâmil B.: (Vefa)
12/32 – Mahmut Nedim B.: (Vefa)
13/33 – Ferit Recai B.: (Vefa)

19 Mart 1926 Matem Celsesi

- 1/34 – İsmail Hakkı B.: (Resne)
2/35 – Mehmet Ali B.: (Resne)
3/36 – Emin Sami B.: (Selâmet)
4/37 – Mehmet Celal B.: (Selâmet)

- 5/38 – İbrahim Cemal B.: (Muhibbanı Hürriyet)
6/39 – Moiz Pesah B.: (Etual Doryan)
7/40 – Arman Edimburg B.: (İstanbul)
8/41 – Halit Habbab B.: (Sebat)
9/42 – Arsen Arsenyan B.: (Sebat)
10/43 – Petraki Papadopoulos B.: (Sebat)
11/44 – Abdurrahman Han B.: (Sebat)
12/45 – Prens Aziz Paşa B.: (Sebat)
-

25 Mart 1927 Matem Celsesi

- 1/46 – Hasan Bedrettin B.: (Akasya)
2/47 – Şarl Abeljaze B.: (Akasya)
3/48 – Süleyman Nazif B.: (Akasya)
4/49 – Zeki Derviş B.: (Akasya ve Necat)
5/50 – Pertav B.: (Sebat)
6/51 – Hasan Sadri B.: (Güneş)
-

30 Mart 1928 Matem Celsesi

- 1/52 – Mehmet Sıtkı B.: (Zıyayı Şark)
2/53 – Osman Suat B.: (Zıyayı Şark)
3/54 – Kurt von Haydebrek B.: (İstanbul)
4/55 – Mehmet Cemil B.: (Aydın)
5/56 – Naim Balcı B.: (Selâmet)
6/57 – Ziya Molla B.: (Selâmet)
7/58 – Rüknettın B.: (Vefa)

12 Nisan 1929 Matem Celsesi

- 1/59 – Moiz Fresko B.: (Selâmet ve Akasya)
2/60 – Ahmet Emin B.: (Zıyayı Şark)
3/61 – Hikmet Ömer B.: (Vefa)
4/62 – Mustafa Saffet B.: (Necat)
5/63 – Cemal Osman B.: (Necat)
6/64 – Alber Mitrani B.: (Selâmet)
7/65 – Şefik Hidayet B.: (Selâmet)
8/66 – Mustafa Ali B.: (Muhibbanı Hürriyet)
9/67 – Diyonisyos Rigopulos B.: (Etual Doryan)
10/68 – Dikran Handanyan B.: (Vedat)
11/69 – Ahmet Mesut B.: (Vefa)
12/70 – Mustafa Necati B.:
13/71 – Mehmet Arif B.:

28 Mart 1930 Matem Celsesi

- 1/72 – Alber Benezra B.: (Akasya)
2/73 – Ömer Abdülkadir B.: (Resne ve Merih)
3/74 – Dr. Danon B.: (Etual Doryan)
4/75 – Mehmet Kemalettin B.: (Akasya)
5/76 – Vilhelm Merklin B.: (Etual Doryan)
6/77 – Çobanoğlu Zeki B.: (Güneş)
7/78 – Âdil B.: (Resne)
8/79 – Hikmet Rahmi B.: (Necat)
9/80 – Rıdvan B.: (Güneş)
10/81 – Dr. Ali Cevat B.: (Zıyayı Şark)

- 11/82 – Nuri İdris B.: (Aydın)
12/83 – İzak Alfandari B.: (Aydın)
13/84 – Acenta Tevfik B.: (Vefa)
14/85 – Âdil Salim B.: (Resne)
15/86 – Hakim İhsan Zıya B.: (Zıyayı Şark)
16/87 – Diyonisyos Trigoperlo B.: (Etual Doryan)
-

27 Mart 1931 Matem Celsesi

- 1/88 – Fehmi İsmail B.: (Murat) Tabip
2/89 – Nesim Mazliyah B.: (Vefa, Etual Doryan)
3/90 – Hayim Naim B.: (Muhibbanı Hürriyet)
4/91 – Alâeddin B.: (Cumhuriyet)
5/92 – Zühtü B.: (Sebat)
6/93 – Mehmet Kâmil B.: (Aydın)
7/94 – Süleyman Faik B.: (Necat)
8/95 – Toros İsrailiyan B.: (Selâmet)
9/96 – İsak Levi B.: (Etual Doryan)
10/97 – Ali Mazhar B.: (Resne) Tabip
11/98 – Mehmet Ali Burhanettin B.: (Necat)
12/99 – Mehmet Ali Feridun B.: (Vefa)
13/100 – İbrahim Münir B.: (Cumhuriyet, Resne)
14/101 – Mehmet Necabettin B.: (Güneş)
15/102 – Ömer Mahir B.: (Güneş)
16/103 – Mühendis Nadir B.: (Merih, Zuhal)
17/104 – Ali Vefik B.: (Murat)
18/105 – Münir Ahmet B.: (Necat)
19/106 – Avram Horasancıoğlu B.: (Muhibbanı Hürriyet)
20/107 – Salomon Kohen B.: (Şafak, Makedonya Rizorta)

18 Mart 1932 Matem Celsesi

- 1/108 – Mehmet Kâmil B.: (Aydın)
2/109 – Dr. Cemil Rıza B.: (Aydın)
3/110 – Safa Abdullâtif B.: (Etual Doryan)
4/111 – Server Cemal B.: (Muhibbanı Hürriyet)
5/112 – Ohanes Hancıyan B.: (Muhibbanı Hürriyet)
6/113 – Feridun Hıfzı B.: (Murat)
7/114 – Kasım Cimcoz B.: (Necat)
8/115 – Ragıp B.: (Sebat)
9/116 – Dr. Ayet Emin B.: (Selâmet)
10/117 – Ali Rıza B.: (Vefa)
11/118 – Nikolaki B.: (Vefa)
12/119 – Piperno B.: (Vefa)
13/120 – Dr. Pertev Nezih B.: (Zıyayı Şark)
-

20 Mart 1933 Matem Celsesi

- 1/121 – Osman Fıtrı B.: (Akasya)
2/122 – Ahmet Sedat B.: (Aydın)
3/123 – Leon Karasu B.: (Aydın)
4/124 – Servet B.: (Cumhuriyet)
5/125 – Ahmet Edip B.: (Cumhuriyet)
6/126 – Haydar B.: (Cumhuriyet Yıldızı)
7/127 – Mehmet Cemil B.: (Ehram)
8/128 – Yusuf Hayri B.: (Merih)
9/129 – Nâsır B.: (Merih)
10/130 – Fazlı Necip B.: (Murat)

- 11/131 – Dr. Besim Etem B.: (Necat)
12/132 – Sait Cemil B.: (Necat)
13/133 – İsmail Ziya B.: (Necat)
14/134 – Bekir Lûtfi B.: (Resne)
15/135 – Cemal B.: (Resne)
16/136 – Ziya Hüseyin B.: (Resne)
17/137 – Münir Süreyya B.: (Ziyayı Şark)
18/138 – Lûtfi Kaptan B.: (Ziyayı Şark)
-

23 Mart 1934 Matem Celsesi

- 1/139 – Rıdvan Hakkı B.: (Aydın)
2/140 – Sakip Ömer B.: (Cenup Yıldızı)
3/141 – Münir B.: (Cumhuriyet)
4/142 – Kâzım Hüsnü B.: (Cumhuriyet)
5/143 – İsâ B.: (Cumhuriyet)
6/144 – Kâzım Ziya B.: (Cumhuriyet Yıldızı)
7/145 – Tâlat B.: (Ehram)
8/146 – İsmail Hakkı B.: (Güneş)
9/147 – Erik Vital B.: (Homer)
10/148 – Edvar Jonson B.: (Homer)
11/149 – Moris Kraloviç B.: (İstanbul)
12/150 – Vasilâki Orfanidi B.: (Muhibbanı Hürriyet)
13/151 – Talha Yusuf B.: (Murat)
14/152 – Servet Cemal B.: (Murat)
15/153 – Mükerrerem Emin B.: (Murat)
16/154 – İbrahim Etem B.: (Resne)
17/155 – Ahmet Necmettin B.: (Resne)
18/156 – Mehmet Halit B.: (Resne)

- 19/157 – İskon Agasyan B.: (Selâmet)
20/158 – Tahir Salâhattin B.: (Vefa, İnkılap) Tabip
21/159 – Süleyman Fuat B.: (Ülker) Tabip
22/160 – Mehmet Vasıf B.: (Ziyayı Şark)

**1934 Mart Matem Celsesinden sonra Ebediyet
Meşrıkına İntikal Ettikleri Haber Alınan KK.:**

	<u>Vefatı</u>
1 – Dr. Jak Suhami B.: (Sebat ve Akasya)	8.4.1934
2 – Ömer Hilmi B.: (Aydın) İzmir	22.4.1934
3 – Mazlûmyan B.: (Ziyayı Şark)	20.4.1934
4 – Karakin Agopyan B.: (Akasya)	23.4.1934
5 – Enver B.: (Etual Doryan)	28.4.1934
6 – Murat B.: (Ülker)	5.5.1934
7 – Kemalettin B.: (Resne)	17.6.1934
8 – Akif Halil B.: (Homer)	25.6.1934
9 – Muhtar Tahsin B.: (Muhibbanı Hürriyet)	3.7.1934
10 – Hüsamettin Cemal B.: (Ziyayı Şark)	7.7.1934
11 – Dr. Besim Mehmet B.: (Ehram)	7.7.1934
12 – Salâhattin B.: (Murat)	1.7.1934

KAYNAKLAR

T. Bü.: *Meş.: 'inin Alelûmum Mah.: 'ler hak.: cari nizamnamei umumisi, 1932*

_____, *Türkiye Millî Büyük Meşrıkı'nın 25inci Yıldönümü münasebetile fevkalâde celsede okunan nutuklar ve neşideler, Türkiye Büyük Meşriki Yayınu, 1934.*

Celil Layiktez, Türkiye'de Masonluk Tarihi Cilt 1: 1721-1956, 1999.

Büyük Şark koleksiyonu.

BİBLİYOGRAFYA

"1909 - 1935 DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE MASONLUK TARİHİ"

Derleyen: **Ergin KOPARAN**

A BIBLIOGRAPHY ON THE HISTORY OF FREEMASONRY IN TURKEY 1909 - 1935

Özel Sayımızın konusu olan "1909 - 1935 Döneminde Türkiye'de Masonluk Tarihi"ne ait Bibliyografya, araştırma yapan, yapacak olan Kardeşlerimizin faydalanabilmeleri için hazırlanmıştır. Ayrıca K. 'lerimizin aradıklarını daha kolay bulabilmeleri için de son kısma dergilere göre düzenlenmiş dizin ilave edilmiştir. Bu çalışma muhakkak ki eksiksiz ve mükemmel değildir. Kardeşlerimizin gayret ve uyarıları sonucunda zamanla daha gelişeceği umundayız.

MİMAR SİNAN

A. Can Tuncay, "Büyük Üstad Rıza Tevfik", **Mimar Sinan**, sayı 83, 1992, s: 9-17

A. O. Gündoğdu, "XX. Yüzyılın başından 1923'e Kadar Ülkemizdeki Masonik Gelişmeler", **Mimar Sinan**, 111, 1999, s: 17-32

A. Oktay Gündoğdu, "Doksan Yılda Büyük Üstatlarımız", **Mimar Sinan**, sayı 113, 1999, s: 19-38

- A. Oktay Gündoğdu, "1923'ten 1935 Yılına Kadar Ülkemizdeki Masonik Gelişmeler", **Mimar Sinan**, sayı 114, 2000, s:30-42
- A. R. Hewitt, "Craftsmen in Captivity", **Ars Quatuor Coronatorum**, Volume 77 for the Year 1964, London, 1965, pp: 83-84
- Abdurrahman Erginsoy, "Türk Masonluğunun Kısa Tarihçesi", **Mimar Sinan**, sayı 62, 1986, s: 29-34
- Abdurrahman Erginsoy, "Türk Mason Tarihinden Birkaç Yaprak", **Mimar Sinan**, sayı 78, 1990, s: 17-24
- Abdurrahman Erginsoy, **Türkiye'de Masonluğun Doğuşu**, Erciyaş Yayınları, 1996
- Ahmet Akkan, "İlk Büyük Üstadımız Mehmet Talat Paşa (1874-1921)", **Mimar Sinan**, sayı 81, 1991, s: 10-17
- Ahmet Akkan, "Faik Süleyman Paşa (1876-1916)", **Mimar Sinan**, sayı 82, 1991, s: 9-12
- Ahmet Akkan, "Mehmet Ali Baba (1876-1916)", **Mimar Sinan**, sayı 82, 1991, s: 13-15
- Ahmet Akkan, "Fuad Hulusi Demirelli (1876-1955)", **Mimar Sinan**, sayı 84, 1992, s: 9-14
- Ahmet Akkan, "Dr. Besim Ömer Paşa (Akalın)", **Mimar Sinan**, sayı 84, 1992, s: 15-20
- Ahmet Akkan, "Servet Yesari (1873-1943)", **Mimar Sinan**, sayı 85, 1992, s: 11-16
- Ahmet Akkan, "Dr. Fikret Takîyeddin Onuralp (1887-1946)", **Mimar Sinan**, sayı 85, 1992, s: 17-20
- Ahmet Akkan, "Mustafa Edip Servet (Tör)(1881-1960)", **Mimar Sinan**, sayı 85, 1992, s: 21-22
- Ahmet Akkan, "Mim Kemal Öke (1884-1955)", **Mimar Sinan**, sayı 86, 1992, s: 15-24
- Ahmet Akkan, "Türkiye'deki Masonluk Tarihinde İbret Alınması İcap Eden Bir Dönem (1930-1935)" **Mimar Sinan**, sayı 87, 1993, s:15-40
- Ahmet Akkan, "Mustafa Hakkı Nalçacı (1882-1953)", **Mimar Sinan**, sayı 88, 1993, s: 17-22

- Ahmet Akkan, "Muhiddin Osman Omay (1891-1985)", **Mimar Sinan**, sayı 89, 1993, s: 21-26
- Ahmet Akkan, **Büyük Üstatlar**, İstanbul, 1997
- Algun Çifter, "Bursa'da Masonluk" **Tesviye**, sayı 17, Mayıs 1995, s: 22-23
- Angelo Iacovella, **Gönye ve Hilal**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998
- André Chopard, "Fırtınada Hürmasonluk 1", **Tesviye**, sayı 49, Nisan 2001, s: 19-23
- André Chopard, "Fırtınada Hürmasonluk 2", **Tesviye**, sayı 50, Mayıs 2001, s: 38-41
- Asım Akin, "Türk Masonluğunun Tarihi", s: 58-75, **İnsanlık Yolunda Masonluk**, HKEMBL Ankara Şubesi, 2000
- Atilla Darılmaz, "Türkiyedeki Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Derneğinin Çalışma Şekli", s: 121-126, **İnsanlık Yolunda Masonluk**, HKEMBL Ankara Şubesi, 2000
- Aziz Azmet - Ergin Koparan, "1911 Yılına Ait İki Loca Davetiyesi", **Mimar Sinan**, sayı 129, 2003, s: 15-24
- Aziz Azmet - Ergin Koparan, "1909 ve 1910 Yıllarından İki Belge", **Mimar Sinan**, sayı 131, 2004, s: 17-27
- Aziz Azmet - Ergin Koparan, "1920'lerden Üç Belge", **Mimar Sinan**, sayı 133, 2004, s: 32-40
- Behzat Minez, "Atatürk'ün Türk Masonlarına Gösterdiği İlgi, Teveccüh ve İtimat", **Mimar Sinan**, sayı 41, 1981, s: 96-99
- Can Kapyalı, "Osmanlı İmparatorluğu Son Dönem Masonları", **Mimar Sinan**, sayı 132, 2004, s: 60-98
- Can Kapyalı, İslam Ansiklopedisinin Hürmasonluk başlıklı Maddesi: Farmasuniyya", **Mimar Sinan**, sayı: 134, 2005, s: 43-49
- Cavit Yenicioğlu, **Türkiye'deki Masonik Faaliyetler Hakkında Kronolojik Etüd**, Üçüncü Baskı, İstanbul, 1988
- Celil Layiktez, "İngiltere Büyük Locası Arşivlerinde Türkiye İle İlgili Dokümanlar II", **Mimar Sinan**, sayı 71, 1989, s: 11-18

- Celil Layikteş, "İngiltere Büyük Locası Görevlileri Bizleri Nasıl Görüyorlar", **Mimar Sinan**, sayı 74, 1989, s: 6-9
- Celil Layikteş, "31 Mart Olayı ", **Mimar Sinan**, sayı 89, 1993, s: 27-42
- Celil Layikteş, "Türk Masonluğunun Özet Tarihi" **Tesviye**, sayı 39, Nisan 1999, s: 14-23
- Celil Layikteş, **Türkiye'de Masonluk Tarihi Cilt 1, 1721-1956**, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1999
- Celil Layikteş, "Beyoğlu'nda Mason Localarının Adresleri (1862-1975) ", **Tesviye**, sayı 47, Kasım 2000, s: 12-13
- Celil Layikteş, "Önlüksüz Mason, Mason Aleyhtarı Mahmut Esat Bozkurt", **Tesviye**, sayı 55, Mayıs 2002, s: 21-23
- Celil Layikteş, "Türkiye Büyük Locası'nın kuruluşunda bulunan... Yafa Bar-kai-Aurore Locası", **Mimar Sinan**, sayı 128, 2003, s: 9-30
- Cüneyd Okay, "İttihat ve Terakki İçinde Antimason Bir Grup...", **Toplumsal Tarih**, sayı: 33, Eylül 1996, s: 29
- Çınar Şahenk, "Nur-u Ziya Sokağı No: 25" **Tesviye**, sayı 4, Kasım 1992, s: 27-28
- Daniel Ligou, "Türkiye (Dictionnaire de Franc Maçonnerie, 2. Baskı, 1987'den)", çev: Celil Layikteş, **Mimar Sinan**, sayı 75, 1990, s: 64-74
- Dündar Erendağ, "Kalkedonya Muhterem Mahfelinden Günümüze (İdeal Muhterem Locası)" **Mimar Sinan**, sayı 44, 1982, s: 8-21
- Dündar Erendağ, "İdeal Muh.: Lo.:nın Tarihi" **Tesviye**, sayı 11, Nisan 1994, s: 11-13
- Dündar Erendağ, "İdeal Muh.: Lo.:nın Tarihi (2)" **Tesviye**, sayı 12, Haziran 1994, s: 21-24
- Enver Necdet Egeran, **Gerçek Yüzüyle Masonluk**, Kazancı, İstanbul, 1996
- Edhem Eldem, "Geç Osmanlı Döneminde Masonluk ve Siyaset Üzerine...", **Toplumsal Tarih**, sayı: 33, Eylül 1996, s: 16-28
- Eser Tutel, "Sevgili İlkokulum!" (Baltazzi Konağı), **İstanbul**, sayı: 38, sayfa: 33-37, Temmuz 2001

Faruk Ülkü - Semih Yazıcıoğlu, **Dünyada ve Türkiye'de Masonluk**, Başak Yayınevi, 1965

Feroz Ahmad, *The Young Turks: The Committee of Union and Progress in Turkish Politics (1908-1914)*, Oxford, 1969 [1957 [İttihat ve Terakki, Sander Y., 1971; Kaynak Y., 1984]

Fikret Çeltikçi, "Türk masonluğunun benimsediği ilke ve idealler üzerine", **Mimar Sinan**, sayı: 8, 1968, s: 7-18

Fikret Çeltikçi, **Hür Masonluk Tarihinden Notlar**, Mimar Sinan Yayınları, Ankara, 1998

H. G. Aran, "Vefa Muhterem Locası", **Mimar Sinan**, sayı 27, 1978, s: 43-48

Halil İbrahim Göktürk, "Ispartalı Mustafa Hakkı Kardeş", **Mimar Sinan**, sayı 60, 1986, s: 88-90

Hasan Cem, **Dünyada ve Türkiye'de Masonluk**, Yeni Çığır Kitapevi, 1976

Haydar Rifat [Yorulmaz], **Farmasonluk**, Tefeyyüz Kitaphanesi, Şirketi Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1934

Hikmet Turat, "Türkiye'de Masonluğun kuruluşu", **Mimar Sinan**, sayı: 14, 1974, s: 25-37

Ht, "1932 İstanbul Konvansı" **Büyük Şark**, sayı 8-9, Kânunusani-Şubat, 1933, s: 1-10

Ht, "Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nden Gelen Mektup Üzerine" **Büyük Şark**, sayı 10, Mart-Nisan, 1933, s: 36-38

Ht, "Vefa 25 Yaşına Girdi" **Büyük Şark**, sayı 11, Mayıs-Temmuz 1933, s: 18-27

Hulki Cevizoğlu, **Masonluk ve Rotaryenlik**, Beyaz Yayınları, 1998

İ.[İsmail] Memduh, "İnkılap Muhterem Mahfelinin Tesisi" **Büyük Şark**, sayı 8-9, Kânunusani-Şubat, 1933, s: 28-29

İ.N., "Türk Masonluğunun Mahiyeti" **Büyük Şark**, sayı 1-2, Nisan-Mayıs 1931, s: 20-24

İbrahim Hoyi, "Mehmet Ali Baba", **Mimar Sinan**, sayı: 10, 1971, s: 99-102

- İlhami Soysal, Dünyada ve Türkiye'de Masonluk ve Masonlar, Der Yayınları, 1980
- İlhami Soysal, "Masonluk", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, cilt 5, s: 1347-1362, İletişim Y. İstanbul, 1983
- İlhami Soysal, **Niçin Masonluk Değil?**, Süreç Yayınları, 1984
- İsmail İşmen, "Resne Locası" **Tesviye**, sayı 5, Şubat 1993, s: 16-18
- İsmail İşmen, "Türkiye'de Masonluğun kurulmasına dair bir belge" **Tesviye**, sayı 14, Kasım 1994, s: 23-28
- İsmail İşmen, "Mason Baloları ve Bu Baloların Davetiyelerine Ait Örnekler", **Mimar Sinan**, sayı: 97, 1995, s: 79-88
- İsmail İşmen, "Vefa'dan Yücel'e, Hasan Ali Yücel'den Bugüne Bilgiler ve Belgeler" **Tesviye**, sayı 20, Şubat 1996, s: 10-11
- İsmail İşmen, "Piramit biçimli davetiye" **Tesviye**, sayı 21, Nisan 1996, s: 20-22
- İsmail İşmen, "Bir Lokal Binasının Alınması ve Çıkarılan Tahvilat", **Mimar Sinan**, sayı: 99, 1996, s: 31-36
- İsmail İşmen, "Muhibban-ı Hürriyet Mahfili", **Mimar Sinan**, sayı: 112, 1999, s: 7-14
- J. M. Landau, "Farmasuniyya", **Encyclopédie de L'Islam**, Leiden-Paris, 1982
- Jak Alguadiş, "Sami Mordo", **Mimar Sinan**, sayı 59, 1986, s 71-74
- Jules Boucher - Paul Naudon, **Masonluk Bu Meçhul**, Tercüme ve derleyen: Matilda Sakar, Okat Yayınevi, 1966
- Kaan Tunalı (der), **1909-1989 Türkiye'de 80 Yılda Mason Locaları**, HKEMBL Yayını, İstanbul, 1980
- Kamile Şevki Mutlu, "Türkiye'de ilk kanserci Prof. Dr. Hamdi Suat Aknar", **Mimar Sinan**, sayı 24, 1977, s: 83-88
- Kemalettin (Apak), **Türkiye'deki Masonluk Tarihi**, İzmir, 1932
- Kemalettin Apak, **Ana Çizgileriyle Türkiye'deki Masonluk Tarihi**, İstanbul, 1958

- Koray Darga, "Mustafa Necati", **Tesviye**, sayı 60, Mayıs 2004, s: 6-9
- M. Necati Böke, "İzmir'de Güneş Muh.: Lo.:sı" **Tesviye**, sayı 38, Ocak 1999, s: 18-23
- M. Renan Mengü, **Belgelerle Murad & Murat**, İstanbul, 2005
- Macit Erbudak, "Ritler ve (E.K.E.İ.R) eski kabul edilmiş İskoç ritinin Türkiye'de ilk kuruluşu üzerine", **Mimar Sinan**, sayı: 3, 1967, s: 7-15
- Macit Erbudak, "Dr. Muhittin Celal Duru", **Mimar Sinan**, sayı: 3, 1967, s: 95-108
- Mehmet Ali Haşmet, "A.M.İ Konvanları" **Büyük Şark**, sayı 7, Haziran-Ağustos 1932, s: 40-47
- Mehmet Fuad Akev, **Türkiye'de Masonluk Tarihi ve Türk Toplumunda Masonluğun Rolü**, Mimar Sinan Yayınları, 1992
- Mehmet Fuad Akev, "İspanyol Obedyansına Bağlı Selanik Locaları (1907-1909)", **Mimar Sinan**, sayı 90, 1993, s: 17-26
- Melih Gün, "Ankara'da Masonluk Çalışmalarının Yürütüldüğü Lokaller ve Etkinlikler", s: 127-134, **İnsanlık Yolunda Masonluk**, HKEMBL Ankara Şubesi, 2000
- Mim Kemal Öke, "Büyük Üstatlıktan istifa konuşması" **Büyük Şark**, sayı 6, Nisan-Mayıs 1932, s: 1-4
- Mişel Margulies, "Müstakil Türk Masonluğu Yüksek Azim Mahfeli", **Mimar Sinan**, sayı 32, 1979, s: 4-11
- Mişel Margulies (derleyen), "Esaret Altında Masonlar (A. R. Hewitt'den)", **Mimar Sinan**, sayı 32, 1979, s: 12-14
- Naci Endem, "Nur-u Ziya ve Eski Çiçekçi Sokaklarındaki Binalarımız", **Tesviye**, sayı 47, Kasım 2000, s: 14-17
- Nejat Gülen, **Dünya'da ve Türkiye'de Mason Aleyhtarlığı**, İstanbul, 1997
- Okan Bilgütay, "1930 intihabatı", **Mimar Sinan**, sayı 29, 1978, s: 25-28
- Orhan Koloğlu, "Masonluk", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, cilt 5, s: 308, Tarih Vakfı, İstanbul, 1994

- Orhan Koloğlu, **İttihatçılar, Masonlar ve Sosyalist Enternasyonal**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1999
- Orhan Koloğlu, **İttihatçılar ve Masonlar**, Eylül Yayınları, ikinci baskı, 2002 (birinci baskı, Gür Yayınları 1991)
- Orhan Koloğlu, **Cumhuriyet Döneminde Masonlar**, Eylül Yayınları, 2003
- Osman Balcıgil, "Kardeşimiz Hoca Ali Rıza", **Tesviye**, sayı 64, Haziran 2005, s: 40-43
- Osman Zeki Koylan, "Hatıra Defterimden", **Mimar Sinan**, sayı 48, 1983, s: 26-32
- Ömer Kotan, "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Masonluk", s: 47-52, **Sembol 1995-1998 Konferansları**, 1998
- Ömer Tecimer, "Yozgat'ta Bir Mason Locası", **Tesviye**, sayı 49, Nisan 2001, s: 17-18
- Paul Dumont, "Fransız Masonları ve Türk Bağımsızlık Mücadelesi", çev: M.Ali Kartal, **Tarih ve Toplum**, sayı 21, Eylül 1985, s. 26-32
- Paul Dumont, **Osmanlıcılık, Ulusçu Akımlar ve Masonluk**, Yapı Kredi Yayınları, 1999
- Refet Dikerman, "Türk Milli Büyük Şarkı'nın Esas Teşkilat Statükosu", Refet Dikerman arşivinden, çevrimyazı, **Mimar Sinan**, sayı 73, 1989, s: 14-30
- Reşat Atabek, "Meşrik-i Azam'ın Faaliyeti ile İlgili Bazı Açıklamalar", **Mimar Sinan**, sayı 57, 1985, s: 4-10
- Reşat Atabek, "Türkiye'de çalışmış olan İtalyan Locaları", **Mimar Sinan**, sayı 61, 1986, s: 21-23
- Reşat Atabek, "Fransız Grand Orient'ı ile Türkiye Meşrik-i Azamı arasında akdedilen anlaşma", **Mimar Sinan**, sayı 61, 1986, s: 33-35
- Reşat Atabek, **Masonluk Üzerine**, Mimar Sinan Yayınları 15, 1994
- Reşat Mimaroglu et. al., **Türkiye'de Hür Masonluk Tarihi**, İstanbul, 1951
- Reşit Ata, "Keşkül-ü Fukara", **Şakul Gibi**, sayı 34, Mayıs 1991, s: 9-11

- Reşit Ata, "Ali Rıfat Bey" **Tesviye**, sayı 42, Aralık 1999, s: 24-25
- Reşit Ata, "Büyük Şark Dergisi 1 (1931-1935)", **Tesviye**, sayı 49, Nisan 2001, s: 9-13
- Reşit Ata, "Büyük Şark Dergisi 2 (1931-1935)", **Tesviye**, sayı 50, Mayıs 2001, s:33-37
- Reşit Ata, "Büyük Şark Dergisi 3 (1931-1935)", **Tesviye**, sayı 51, Ekim 2001, s: 20-22
- Reşit Ata, "M. Nurettin Bekiroğlu Kardeş ve Atatürk'ün İlk Büstü", **Tesviye**, sayı 52, Aralık 2001, s: 16-18
- Reşit Ata, "Büyük Şark Dergisi", **Tesviye**, sayı 53, Şubat 2002, s: 12-15
- Reşit Ata, "Kalkedon", **Tesviye**, sayı 55, Mayıs 2002, s: 13-14
- Reşit Ata, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Mason Vekiller", **Tesviye**, sayı 55, Mayıs 2002, s: 19-20
- Sabahattin Arıç, **Masonların Dünyası**, Üçüncü Basım, Tekin Yayınevi, 1996
- Sahir Erman, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı 35, 1980, s: 69
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı 21, 1976, s: 71-74
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı 22, 1977, s: 75-77
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı 23, 1977, s: 81-84
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı 24, 1977, s: 77-80
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı 25, 1977, s: 73-75
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı 26, 1977, s: 77-80
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı 27, 1978, s: 63-66

- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı 28, 1978, s: 81-83
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı 29, 1978, s: 71-74
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı 30, 1979, s: 77-79
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı 31, 1979, s: 75-77
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı 44, 1982, s: 57-60
- Sahir Talat Akev, "Ritüeller", s:77-87, **Sevenler 30. Yıl**, İstanbul, 1995
- Sahir Talat Akev, "Ritüeller", **Mimar Sinan**, sayı 98, 1995, s: 17-31
- Sahir Talat Akev, "Doksanıncı Yıl ve Sonrası", **Tesviye**, sayı 39, Nisan 1999, s: 3-8
- Sahir Talat Akev, "Büyük Üstad'ın Konuşması", **Tesviye**, sayı 40, Haziran 1999, s: 3-13
- Semih S. Tezcan, "Mim Kemal Öke ve Atatürk'le Diyalogu", **Mimar Sinan**, sayı 109, 1998, s: 7-17
- Seyhun Tunaşar, "İzmir Valisi Rahmi Bey 33 K (1874-1947)", **Mimar Sinan**, sayı 122, 2001, s: 38-72
- Seyhun Tunaşar, "İttihad ve Terakki Cemiyeti'ni Kuran Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı 124, 2002, s: 17-48
- Seyhun Tunaşar, "Cumhuriyetimize Damgasını Vurup Ebedî Maşrıktan Biziz İzleyen Kardeşlerimiz...", **Mimar Sinan**, sayı 126, 2002, s: 13-52
- Seyhun Tunaşar, **Türk Ulusal Masonluğunda 1935 Uykuya Yatma Olayı**, Piramit Yayıncılık, 2005
- Suha Umur, "Bir Büyük Üstadın Veda Mektubu", **Mimar Sinan**, sayı 21, 1976, s: 65-67
- Suha Umur, "Maşrık-ı Azam tarafından Atatürk'e yazılan bir Mektup", **Mimar Sinan**, sayı 21, 1976, s: 68-70

- Suha Umur, "Necat Mahfil-i Muhteremi ve Himaye-i Etfal Cemiyeti", **Mimar Sinan**, sayı 22, 1977, s: 67-74
- Suha Umur, "Selâmet Mahfil-i Muhteremi ve İkmal-i Tahsil Cemiyeti", **Mimar Sinan**, sayı 23, 1977, s: 73-80
- Suha Umur, "Samsunda Işık Mahfeli Muhteremi", **Mimar Sinan**, sayı 25, 1977, s: 57-66
- Suha Umur, "Ahmet Rasim'in Tekris Celsesi Zaptı", **Mimar Sinan**, sayı 26, 1977, s: 73-76
- Suha Umur, "1933 Yılında Bir Olay", **Mimar Sinan**, sayı 27, 1978, s: 49-54
- Suha Umur, "Reşat Nuri Güntekin'in Tekris Celsesi Zaptı", **Mimar Sinan**, sayı 28, 1978, s: 73-77
- Suha Umur, "Hasan Ali Yücel'in Tekris Celsesi Zaptı", **Mimar Sinan**, sayı 29, 1978, s: 67-70
- Suha Umur, "Fazıl Ahmet Aykaç'ın Tekris Celsesi Zaptı", **Mimar Sinan**, sayı 30, 1979, s: 63-65
- Suha Umur, "Nur-u Ziya Sokağında Ellinci Yıl", **Mimar Sinan**, sayı 31, 1979, s: 62-65
- Suha Umur, "Azim Mahfeli ile ilgili Belgeler", **Mimar Sinan**, sayı 32, 1979, s: 53-57
- Suha Umur, "Türkiye'de Masonluğun Uyku Dönemleri", **Mimar Sinan**, sayı 58, 1985, s: 6-12
- Suha Umur, "Türkiye'de Masonluğun 1935-1948 Uyku Dönemi", **Mimar Sinan**, sayı 65, 1987, s: 8-17
- Suha Umur, "İstanbul'da Masonların Toplantı Yerleri", **Şakul Gibi**, sayı 1, 1988, s: 14-15
- Suha Umur, "Türk Masonluğu ile İlgili Belgeler Hakkında", **Mimar Sinan**, sayı 67, 1988, s: 6-8
- Suha Umur, "Resne Mahfeli ve Bir Mühür", **Mimar Sinan**, sayı 79, 1991, s: 13-16
- Suha Umur, "Eski Mason Dergileri" **Tesviye**, sayı 2, Eylül 1992, s: 3-4

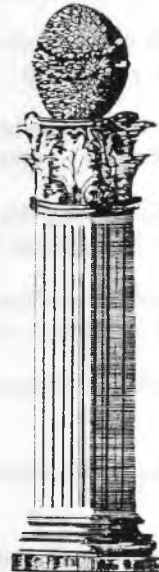
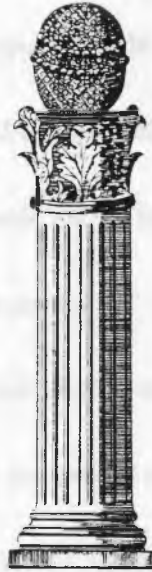
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 1-2" **Tesviye**, sayı 3, Ekim 1992, s: 4-5
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 4-5" **Tesviye**, sayı 6, Nisan 1993, s: 15
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 6" **Tesviye**, sayı 7, Mayıs 1993, s:13-14
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 7" **Tesviye**, sayı 9, Kasım 1993, s: 8-9
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 8-9" **Tesviye**, sayı 10, Ocak 1994, s: 11-13
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 8-9" **Tesviye**, sayı 11, Nisan 1994, s: 9-10
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 8-9" **Tesviye**, sayı 12, Haziran 1994, s: 10-11
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 16" **Tesviye**, sayı 13, Ağustos 1994, s: 12-13
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 12" **Tesviye**, sayı 14, Kasım 1994, s: 21-22
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 12" **Tesviye**, sayı 15, Ocak 1995, s: 24-25
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 12" **Tesviye**, sayı 16, Mart 1995, s: 10-11
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 12" **Tesviye**, sayı 17, Mayıs 1995, s: 10-11
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 16" **Tesviye**, sayı 18, Eylül 1995, s: 9-11
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 17" **Tesviye**, sayı 19, Kasım 1995, s: 20-21
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 18" **Tesviye**, sayı 20, Şubat 1996, s: 12-13

- Suha Umur, "Yanlışlar ve Doğrular" **Tesviye**, sayı 22, Mayıs 1996, s: 13-14
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 18" **Tesviye**, sayı 24, Eylül 1996, s: 14-15
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 18" **Tesviye**, sayı 25, Ekim 1996, s: 20-21
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 18" **Tesviye**, sayı 26, Aralık 1996, s: 23-24
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark" **Tesviye**, sayı 27, Şubat 1997, s: 4-5
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark" **Tesviye**, sayı 28, Nisan 1997, s: 14-15
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark" **Tesviye**, sayı 29, Haziran 1997, s: 18-19
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark" **Tesviye**, sayı 30, Eylül 1997, s: 10-11
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 16" **Tesviye**, sayı 31, Aralık 1997, s: 24-25
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 19" **Tesviye**, sayı 32, Ocak 1998, s: 10-11
- Suha Umur, "Türkiye'de Masonluk", **Mimar Sinan**, sayı 113, 1999, s: 7-18
- Tamer Ayan, **Atatürk ve Masonluk**, İstanbul, 1995
- Tamer Ayan, "Türkiye Masonluk Tarihinin Anahatları", **Mimar Sinan**, sayı: 104, 1997, s: 7-38
- Tamer Ayan, **Çift Başlı Kartal**, İstanbul, 1998
- Tamer Ayan, **Hamtaşın Evrimi**, İstanbul, 1998, s: 607-634
- Tamer Ayan, **EKSİR ve Jüriprudans**, İstanbul, 2000
- Tamer Ayan - Uğur Özcan, "Tarikât-ı Salahiye Cemiyeti (1920-1925)", **Mimar Sinan**, sayı 123, 2002, s: 9-35

- Tamer Ayan, "Meclisi Mebusan ve Ayan Reisi Ahmet Rıza Bey'in...", **Mimar Sinan**, sayı: 134, 2005, s: 24-42
- Tayfur Tarhan, "Niçin Gayrimuntazam Kuruluş?", **Mimar Sinan**, sayı 48, 1983, s:10-23
- Thiery Zarccone, "Sufizm ve Franmasonluk Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi", **Mimar Sinan**, sayı 109, 1998, s: 37-51
- Tulû Baytin, "Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Ritinin Oluşum ve Gelişimi, **Mimar Sinan**, sayı 31, 1979, s: 25-35
- Zafer Toprak, "Masonluk ve Tek Parti: Sütunların Yıkılışı", **Toplumsal Tarih**, sayı: 33, Eylül 1996, s: 30-38
- Zeki Alasya, "Rıza Tevfik'e Dair", **Tesviye**, sayı 40, Haziran 1999, s: 34-36
- Ziya Umur , "Nazif Somer'in 65inci Masonluğa Hizmet Yılı", **Mimar Sinan**, sayı: 18, 1975, s: 99-100
- Ziya Umur , "Nur-u Ziya Sokağı", **Mimar Sinan**, sayı: 52, 1984, s: 4-16
- Ziya Umur , "Nur-u Ziya Sokağı yazısına ilişkin Düzeltme", **Mimar Sinan**, sayı: 54, 1984, s: 86
- Ziya Umur , "Tarık Ziyal Üstad Hakkında", **Mimar Sinan**, sayı: 63, 1987, s: 65-67
- Zühtü Hilmi Velibeşe, **Türkiye'de Fran Masonluk**, Ankara, 1956
- _____, **Türk Masonluğunda 1930 İntihabat Buhranı Hakikat ve Mahiyeti**, İstanbul, 1930
- _____, "Türk Yükselme Cemiyeti Teavün Sandığı Nizamnamesi" **Büyük Şark**, sayı 4-5, Şubat-Mart 1932, s: 29-31
- _____, "Türk Yükseltme Cemiyeti Muavenet Heyeti Umumi Nizamnamesi" **Büyük Şark**, sayı 6, Nisan-Mayıs 1932, s: 30-32
- _____, "Büyük Üstadın istifası yerine Mustafa Hakkı B'in seçilmesi" **Büyük Şark**, sayı 6, Nisan-Mayıs 1932, s: 32
- _____, "Büyük Üstat Muavini Seçimi" **Büyük Şark**, sayı 7, Haziran-Ağustos 1932, s: 48
- _____, "Hakim Büyük Amir Seçimi" **Büyük Şark**, sayı 7, Haziran-Ağustos 1932, s: 48

- _____, "1933 Yılında Muh.: Mah.: 'e Seçilen Üstadı Muhteremler ve Adresleri" **Büyük Şark**, sayı 8-9, Şubat-Kanunusanî 1933, s: 39-40
- _____, "Büyük Meşrik'in 1930-1933 Devresi Mesai Raporu" **Büyük Şark**, sayı 11, Mayıs-Temmuz, 1933, s: 34-42
- _____, "1933-1936 Büyük Meşrik Daimi Büyük Heyeti" **Büyük Şark**, sayı 12, Eylül-Teşrinievvel, 1933, s: 2-3
- _____, "Milli Büyük Meşrikimizin 25inci Yıldönümü" **Büyük Şark**, sayı 16, Eylül-Birinciteşrin, 1934, s: 1-20
- _____, **Türkiye Millî Büyük Meşrikî'nin 25inci Yıldönümü münasebetile Fevkalâde celsede Okunan nutuklar ve neşideler**, Türkiye Büyük Meşriki Yayını, 1934
- _____, " Mah.:lerimizde 1934 İntihabatı Neticesinde Seçilen Üs.: Muh.: 'lar ve Adresleri" **Büyük Şark**, sayı 14, İkincikanun-Şubat 1934, s: 48-49
- _____, " Muh.: Mah.:lerimizde 1935 İntihabları Neticesinde Seçilen Muh.: Üs.: 'lar ve Adresleri" **Büyük Şark**, sayı 18, S. Kânun-Şubat-Mart, 1935, s: 47-48
- _____, "Resmî Celse-Milli Büyük Maşrıkımızın 25. Yıldönümü" **Büyük Şark**, sayı 16, Eylül-Birinci Teşrin 1934, s: 1-20
- _____, **"Türk Masonluğunun Kuruluşu"**, **Türk Mason Dergisi**, sayı 13, Ocak 1954, s: 619-620
- _____, "Constitution de la Maçonnerie Turque", **Türk Mason Dergisi**, sayı 13, Ocak 1954, s: 666-668
- _____, "Die Gründung der türkischen Freimaurerei", **Türk Mason Dergisi**, sayı 14, Nisan 1954, s: 716-718
- _____, "Foundation of the Turkish Freemasonry", **Türk Mason Dergisi**, sayı 16, Ekim 1954, s: 841-843
- _____, "Türkiye'de Masonluk", **Meydan Larousse**, cilt 8, İstanbul, 1969, s: 434-436
- _____, "70 Yıllık Bir Mason Nazif Somer", **Mimar Sinan**, sayı 36, 1980, s: 69-70
- _____, "Masonluk", **Büyük Larousse**, cilt 13, İstanbul, 1985, s 7848-7849

- _____, "Masonluk" , **AnaBritannica**, cilt 15, İstanbul, 1989, s 411-412
- _____, "Tarikât-ı Salahiye Cemiyeti: Ankara İstiklal Mahkemesi'nce 1925'te Mahkum Edilmesi ve Sonrası", çyz. Bülent Çukurova, **Tarih ve Toplum**, sayı 73, Ocak 1990, s: 40-52
- _____, "Türkiye Büyük Meşriki Levhası 14 Ocak 1934" **Tesviye**, sayı 9, Kasım 1993, s: 28
- _____, "Musa Kâzım Efendi'nin 1911 Meclisi Mebusan Konuşması", **Tesviye**, sayı 11, Nisan 1994, s: 15-16
- _____, "Şükrü Kaya", **Tesviye**, sayı 11, Nisan 1994, s: 19-21
- _____, "Talat Paşa'nın Alışveriş Mektubu" **Tesviye**, sayı 27, Şubat 1997, s: 28-29
- _____, "Türkiye Büyük Meşriki Levhası 14 Ocak 1934" **Tesviye**, sayı 27, Şubat 1997, s: 32
- _____, "Kitap Tanıtımı: Başlangıcından Günümüze Türk Masonluğunda Ritüeller", **Tesviye**, sayı 66, Aralık 2005, s: 53

"1909 - 1935 DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE MASONLUK TARİHİ"

D İ Z İ N

MİMAR SİNAN Dergisi:

Macit Erbudak, "Ritler ve (E.K.E.İ.R) eski kabul edilmiş İskoç ritinin Türkiye'de ilk kuruluşu üzerine", **Mimar Sinan**, sayı: 3, 1967, s: 7-15

Macit Erbudak, "Dr. Muhittin Celal Duru", **Mimar Sinan**, sayı: 3, 1967, s: 95-108

Fikret Çeltikçi, "Türk Masonluğunun benimsediği ilke ve idealler üzerine", **Mimar Sinan**, sayı: 8, 1968, s: 7-18

İbrahim Hoiy, "Mehmet Ali Baba", **Mimar Sinan**, sayı: 10, 1971, s: 99-102

Hikmet Turat, "Türkiye'de Masonluğun kuruluşu", **Mimar Sinan**, sayı: 14, 1974, s: 25-37

Ziya Umur, "Nazif Somer'in 65inci Masonluğa Hizmet Yılı", **Mimar Sinan**, sayı: 18, 1975, s: 99-100

Suha Umur, "Bir Büyük Üstadın Veda Mektubu", **Mimar Sinan**, sayı: 21, 1976, s: 65-67

Suha Umur, "Maşrık-ı Azam tarafından Atatürk'e yazılan bir Mektup", **Mimar Sinan**, sayı: 21, 1976, s: 68-70

Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı 21, 1976, s: 71-74

Suha Umur, "Necat Mahfil-i Muhteremi ve Himaye-i Etfal Cemiyeti", **Mimar Sinan**, sayı: 22, 1977, s: 67-74

Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı: 22, 1977, s: 75-77

Suha Umur, "Selâmet Mahfil-i Muhteremi ve İkmal-i Tahsil Cemiyeti", **Mimar Sinan**, sayı: 23, 1977, s: 73-80

Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı: 23, 1977, s: 81-84

- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı: 24, 1977, s: 77-80
- Kamile Şevki Mutlu, "Türkiye'de ilk kanserli Prof. Dr. Hamdi Suat Aknar", **Mimar Sinan**, sayı: 24, 1977, s: 83-88
- Suha Umur, "Samsunda Işık Mahfeli Muhteremi", **Mimar Sinan**, sayı: 25, 1977, s: 57-66
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı: 25, 1977, s: 73-75
- Suha Umur, "Ahmet Rasim'in Tekris Celsesi Zaptı", **Mimar Sinan**, sayı: 26, 1977, s: 73-76
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı: 26, 1977, s: 77-80
- H. G. Aran, "Vefa Muhterem Locası", **Mimar Sinan**, sayı: 27, 1978, s: 43-48
- Suha Umur, "1933 Yılında Bir Olay", **Mimar Sinan**, sayı: 27, 1978, s: 49-54
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı: 27, 1978, s: 63-66
- Suha Umur, "Reşat Nuri Güntekin'in Tekris Celsesi Zaptı", **Mimar Sinan**, sayı: 28, 1978, s: 73-77
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı: 28, 1978, s: 81-83
- Okan Bilgütay, "1930 intihabı", **Mimar Sinan**, sayı: 29, 1978, s: 25-28
- Suha Umur, "Hasan Ali Yücel'in Tekris Celsesi Zaptı", **Mimar Sinan**, sayı: 29, 1978, s: 67-70
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı: 29, 1978, s: 71-74
- Suha Umur, "Fazıl Ahmet Aykaç'ın Tekris Celsesi Zaptı", **Mimar Sinan**, sayı: 30, 1979, s: 63-65
- Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı: 30, 1979, s: 77-79
- Tulû Baytin, "Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Ritinin Oluşum ve Gelişimi", **Mimar Sinan**, sayı: 31, 1979, s: 25-35

Suha Umur, "Nur-u Ziya Sokağında Ellinci Yıl", **Mimar Sinan**, sayı: 31, 1979, s: 62-65

Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı: 31, 1979, s: 75-77

Mişel Margulies, "Müstakil Türk Masonluğu Yüksek Azim Mahfeli", **Mimar Sinan**, sayı: 32, 1979, s: 4-11

Mişel Margulies (derleyen), "Esaret Altında Masonlar (A. R. Hewitt'den)", **Mimar Sinan**, sayı: 32, 1979, s: 12-14

Suha Umur, "Azim Mahfeli ile ilgili Belgeler", **Mimar Sinan**, sayı: 32, 1979, s: 53-57

Sahir Erman, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı: 35, 1980, s: 69

_____, "70 Yıllık Bir Mason Nazif Somer", **Mimar Sinan**, sayı: 36, 1980, s: 69-70

Behzat Minez, "Atatürk'ün Türk Masonlarına Gösterdiği İlgi, Teveccüh ve İtimat", **Mimar Sinan**, sayı: 41, 1981, s: 96-99

Dündar Erendağ, "Kalkedonya Muhterem Mahfelinden Günümüze (İdeal Muhterem Locası)" **Mimar Sinan**, sayı: 44, 1982, s: 8-21

Sahir Erman - Suha Umur, "Ünlü Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı: 44, 1982, s: 57-60

Tayfur Tarhan, "Niçin Gayrimuntazam Kuruluş?", **Mimar Sinan**, sayı: 48, 1983, s:10-23

Osman Zeki Koylan, "Hatıra Defterimden", **Mimar Sinan**, sayı: 48, 1983, s: 26-32

Ziya Umur , "Nur-u Ziya Sokağı", **Mimar Sinan**, sayı: 52, 1984, s: 4-16

Ziya Umur , "Nur-u Ziya Sokağı yazısına ilişkin Düzeltme", **Mimar Sinan**, sayı: 54, 1984, s: 86

Reşat Atabek, "Meşrik-i Azam'ın Faaliyeti ile İlgili Bazı Açıklamalar", **Mimar Sinan**, sayı: 57, 1985, s: 4-10

Suha Umur, "Türkiye'de Masonluğun Uyku Dönemleri", **Mimar Sinan**, sayı: 58, 1985, s: 6-12

Jak Algudadiş, "Sami Mordo", **Mimar Sinan**, sayı: 59, 1986, s 71-74

- Halil İbrahim Gökürk, "İspartalı Mustafa Hakkı Kardeş", **Mimar Sinan**, sayı: 60, 1986, s: 88-90
- Reşat Atabek, "Türkiye'de çalışmış olan İtalyan Locaları", **Mimar Sinan**, sayı: 61, 1986, s: 21-23
- Reşat Atabek, "Fransız Grand Orient'ı ile Türkiye Meşrik-ı Azamı arasında akdedilen anlaşma", **Mimar Sinan**, sayı: 61, 1986, s: 33-35
- Abdurrahman Erginsoy, "Türk Masonluğunun Kısa Tarihçesi", **Mimar Sinan**, sayı: 62, 1986, s: 29-34
- Ziya Umur, "Tarık Ziyal Üstad Hakkında", **Mimar Sinan**, sayı: 63, 1987, s: 65-67
- Suha Umur, "Türkiye'de Masonluğun 1935-1948 Uyku Dönemi", **Mimar Sinan**, sayı: 65, 1987, s: 8-17
- Suha Umur, "Türk Masonluğu ile İlgili Belgeler Hakkında", **Mimar Sinan**, sayı: 67, 1988, s: 6-8
- Celil Layiktez, "İngiltere Büyük Locası Arşivlerinde Türkiye İle İlgili Dokümanlar II", **Mimar Sinan**, sayı: 71, 1989, s: 11-18
- Refet Dikerman, "Türk Milli Büyük Şarkı'nın Esas Teşkilat Statükosu", Refet Dikerman arşivinden, çevrimyazı, **Mimar Sinan**, sayı: 73, 1989, s: 14-30
- Celil Layiktez, "İngiltere Büyük Locası Görevlileri Bizleri Nasıl Görüyorlar", **Mimar Sinan**, sayı: 74, 1989, s: 6-9
- Daniel Ligou, "Türkiye (Dictionnaire de Franc Maçonnerie, 2. Baskı, 1987'den)", çev: Celil Layiktez, **Mimar Sinan**, sayı: 75, 1990, s: 64-74
- Abdurrahman Erginsoy, "Türk Mason Tarihinden Birkaç Yaprak", **Mimar Sinan**, sayı: 78, 1990, s: 17-24
- Suha Umur, "Resne Mahfeli ve Bir Mühür", **Mimar Sinan**, sayı: 79, 1991, s: 13-16
- Ahmet Akkan, "İlk Büyük Üstadımız Mehmet Talât Paşa (1874-1921)", **Mimar Sinan**, sayı: 81, 1991, s: 10-17
- Ahmet Akkan, "Faik Süleyman Paşa (1876-1916)", **Mimar Sinan**, sayı: 82, 1991, s: 9-12

- Ahmet Akkan, "Mehmet Ali Baba (1876-1916)", **Mimar Sinan**, sayı: 82, 1991, s: 13-15
- A. Can Tuncay, "Büyük Üstad Rıza Tevfik", **Mimar Sinan**, sayı: 83, 1992, s: 9-17
- Ahmet Akkan, "Fuad Hulusi Demirelli (1876-1955)", **Mimar Sinan**, sayı: 84, 1992, s: 9-14
- Ahmet Akkan, "Dr. Besim Ömer Paşa (Akalın)", **Mimar Sinan**, sayı: 84, 1992, s: 15-20
- Ahmet Akkan, "Servet Yesari (1873-1943)", **Mimar Sinan**, sayı: 85, 1992, s: 11-16
- Ahmet Akkan, "Dr. Fikret Takîyeddin Onuralp (1887-1946)", **Mimar Sinan**, sayı: 85, 1992, s: 17-20
- Ahmet Akkan, "Mustafa Edip Servet (Tör)(1881-1960)", **Mimar Sinan**, sayı: 85, 1992, s: 21-22
- Ahmet Akkan, "Mim Kemal Öke (1884-1955)", **Mimar Sinan**, sayı: 86, 1992, s: 15-24
- Ahmet Akkan, "Türkiye'deki Masonluk Tarihinde İbret Alınması İçin Eden Bir Dönem (1930-1935)" **Mimar Sinan**, sayı: 87, 1993, s:15-40
- Ahmet Akkan, "Mustafa Hakkı Nalçacı (1882-1953)", **Mimar Sinan**, sayı: 88, 1993, s: 17-22
- Ahmet Akkan, "Muhiddin Osman Omay (1891-1985)", **Mimar Sinan**, sayı: 89, 1993, s: 21-26
- Celil Layiktez, "31 Mart Olayı ", **Mimar Sinan**, sayı: 89, 1993, s: 27-42
- Mehmet Fuad Akev, "İspanyol Obedyansına Bağlı Selanik Locaları (1907-1909) ", **Mimar Sinan**, sayı: 90, 1993, s: 17-26
- İsmail İşmen, "Mason Baloları ve Bu Baloların Davetiyelerine Ait Örnekler", **Mimar Sinan**, sayı: 97, 1995, s: 79-88
- Sahir Talat Akev, "Ritüeller", **Mimar Sinan**, sayı: 98, 1995, s: 17-31
- İsmail İşmen, "Bir Lokal Binasının Alınması ve Çıkarılan Tahvilat", **Mimar Sinan**, sayı: 99, 1996, s: 31-36
- Tamer Ayan, "Türkiye Masonluk Tarihinin Anahatları", **Mimar Sinan**, sayı: 104, 1997, s: 7-38

- Semih S. Tezcan, "Mim Kemal Öke ve Atatürk'le Diyalogu", **Mimar Sinan**, sayı: 109, 1998, s: 7-17
- Thiery Zarcone, "Sufizm ve Franmasonluk Şeyhülislam Musa Kazım Efendi", **Mimar Sinan**, sayı: 109, 1998, s: 37-51
- A. Oktay Gündoğdu, "XX. Yüzyılın başından 1923'e Kadar Ülkemizdeki Masonik Gelişmeler", **Mimar Sinan**, sayı: 111, 1999, s: 17-32
- A İsmail İşmen, "Muhibban-ı Hürriyet Mahfili", **Mimar Sinan**, sayı: 112, 1999, s: 7-14
- Suha Umur, "Türkiye'de Masonluk", **Mimar Sinan**, sayı: 113, 1999, s: 7-18
- A. Oktay Gündoğdu, "Doksan Yılda Büyük Üstatlarımız", **Mimar Sinan**, sayı: 113, 1999, s: 19-38
- A. Oktay Gündoğdu, "1923'ten 1935 Yılına Kadar Ülkemizdeki Masonik Gelişmeler", **Mimar Sinan**, sayı: 114, 2000, s:30-42
- Seyhun Tunaşar, "İzmir Valisi Rahmi Bey 33 K (1874-1947)", **Mimar Sinan**, sayı: 122, 2001, s: 38-72
- Tamer Ayan - Uğur Özcan, "Tarikât-ı Salahiye Cemiyeti (1920-1925)", **Mimar Sinan**, sayı: 123, 2002, s: 9-35
- Seyhun Tunaşar, "İttihad ve Terakki Cemiyeti'ni Kuran Masonlar", **Mimar Sinan**, sayı: 124, 2002, s: 17-48
- Seyhun Tunaşar, "Cumhuriyetimize Damgasını Vurup Ebedî Maşrıktan Bizi İzleyen Kardeşlerimiz...", **Mimar Sinan**, sayı: 126, 2002, s: 13-52
- Celil Layikteş, "Türkiye Büyük Locası'nın kuruluşunda bulunan... Yafa Barkai-Aurore Locası", **Mimar Sinan**, sayı: 128, 2003, s: 9-30
- Aziz Azmet - Ergin Koparan, "1911 Yılına Ait İki Loca Davetiyesi", **Mimar Sinan**, sayı: 129, 2003, s: 15-24
- Aziz Azmet - Ergin Koparan, "1909 ve 1910 Yıllarından İki Belge", **Mimar Sinan**, sayı: 131, 2004, s: 17-27
- Can Kapyalı, "Osmanlı İmparatorluğu Son Dönem Masonları", **Mimar Sinan**, sayı: 132, 2004, s: 60-98
- Aziz Azmet - Ergin Koparan, "1920'lerden Üç Belge", **Mimar Sinan**, sayı: 133, 2004, s: 32-40

Tamer Ayan, "Meclisi Mebusan ve Ayan Reisi Ahmet Rıza Bey'in...", **Mimar Sinan**, sayı: 134, 2005, s: 24-42

Can Kapyalı, "İslam Ansiklopedisinin Hürmasonluk başlıklı Maddesi: Far-masuniyya", **Mimar Sinan**, sayı: 134, 2005, s: 43-49

BÜYÜK ŞARK Dergisi:

İ.N., "Türk Masonluğunun Mahiyeti" **Büyük Şark**, sayı 1-2, Nisan-Mayıs 1931, s: 20-24

_____, "Türk Yükselme Cemiyeti Teavün Sandığı Nizamnamesi" **Büyük Şark**, sayı 4-5, Şubat-Mart 1932, s: 29-31

Mim Kemal Öke, "Büyük Üstatlıktan istifa konuşması" **Büyük Şark**, sayı 6, Nisan-Mayıs 1932, s: 1-4

_____, "Türk Yükseltme Cemiyeti Muavenet Heyeti Umumi Nizamname-si" **Büyük Şark**, sayı 6, Nisan-Mayıs 1932, s: 30-32

_____, "Büyük Üstadın istifası yerine Mustafa Hakkı B.: 'in seçilmesi" **Büyük Şark**, sayı 6, Nisan-Mayıs 1932, s: 32

Mehmet Ali Haşmet, "A.M.İ Konvanları" **Büyük Şark**, sayı 7, Haziran-Ağustos 1932, s: 40-47

_____, "Büyük Üstat Muavini Seçimi" **Büyük Şark**, sayı 7, Haziran-Ağustos 1932, s: 48

_____, "Hakim Büyük Amir Seçimi" **Büyük Şark**, sayı 7, Haziran-Ağustos 1932, s: 48

Ht, "1932 İstanbul Konvanı" **Büyük Şark**, sayı 8-9, Kânunusani-Şubat, 1933, s: 1-10

İ.[İsmail] Memduh, "İnkılap Muhterem Mahfelinin Tesisi" **Büyük Şark**, sayı 8-9, Kânunusani-Şubat, 1933, s: 28-29

_____, "1933 Yılında Muh.: Mah.: 'e Seçilen Üstadı Muhteremler ve Adres-leri" **Büyük Şark**, sayı 8-9, Şubat-Kanunusanî 1933, s: 39-40

Ht, "Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nden Gelen Mektup Üzerine" **Büyük Şark**, sayı 10, Mart-Nisan, 1933, s: 36-38

Ht, "Vefa 25 Yaşına Girdi" **Büyük Şark**, sayı 11, Mayıs-Temmuz 1933, s: 18-27

_____, "Büyük Meşrik'in 1930-1933 Devresi Mesai Raporu" **Büyük Şark**, sayı 11, Mayıs-Temmuz, 1933, s: 34-42

_____, "1933-1936 Büyük Meşrik Daimi Büyük Heyeti" **Büyük Şark**, sayı 12, Eylül-Teşrinievvel, 1933, s: 2-3

_____, "Mah.:lerimizde 1934 İntihabatı Neticesinde Seçilen Üs.: Muh.:lar ve Adresleri" **Büyük Şark**, sayı 14, İkincikanun-Şubat 1934, s: 48-49

_____, "Resmî Celse-Milli Büyük Maşrıkımızın 25. Yıldönümü" **Büyük Şark**, sayı 16, Eylül-Birinci Teşrin 1934, s: 1-20

_____, "Muh.: Mah.:lerimizin 1935 İntihabları Neticesinde Seçilen Muh.: Üs.:lar ve Adresleri" **Büyük Şark**, sayı 18, S. Kânun-Şubat-Mart, 1935, s: 47-48

TÜRK MASON Dergisi:

_____, "Türk Masonluğunun Kuruluşu", **Türk Mason Dergisi**, sayı 13, Ocak 1954, s: 619-620

_____, "Constitution de la Maçonnerie Turque", **Türk Mason Dergisi**, sayı 13, Ocak 1954, s: 666-668

_____, "Die Gründung der türkischen Freimaurerei", **Türk Mason Dergisi**, sayı 14, Nisan 1954, s: 716-718

_____, "Foundation of the Turkish Freemasonry", **Türk Mason Dergisi**, sayı 16, Ekim 1954, s: 841-843

ŞAKUL GİBİ Dergisi:

Suha Umur, "İstanbul'da Masonların Toplantı Yerleri", **Şakul Gibi**, sayı 1, 1988, s: 14-15

Reşit Ata, "Keşkül-ü Fukara", **Şakul Gibi**, sayı 34, Mayıs 1991, s: 9-11

TESVİYE Dergisi:

- Suha Umur, "Eski Mason Dergileri" **Tesviye**, sayı 2, Eylül 1992, s: 3-4
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 1-2" **Tesviye**, sayı 3, Ekim 1992, s: 4-5
- Çınar Şahenk, "Nur-u Ziya Sokağı No: 25" **Tesviye**, sayı 4, Kasım 1992, s: 27-28
- İsmail İşmen, "Resne Locası" **Tesviye**, sayı 5, Şubat 1993, s: 16-18
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 4-5" **Tesviye**, sayı 6, Nisan 1993, s: 15
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 6" **Tesviye**, sayı 7, Mayıs 1993, s:13-14
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 7" **Tesviye**, sayı 9, Kasım 1993, s: 8-9
- _____, "Türkiye Büyük Meşriki Levhası 14 Ocak 1934" **Tesviye**, sayı 9, Kasım 1993, s: 28
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 8-9" **Tesviye**, sayı 10, Ocak 1994, s: 11-13
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 8-9" **Tesviye**, sayı 11, Nisan 1994, s: 9-10
- Dündar Erendağ, "İdeal Muh.: Lo.:nın Tarihi" **Tesviye**, sayı 11, Nisan 1994, s: 11-13
- _____, "Musa Kâzım Efendi'nin 1911 Meclisi Mebusan Konuşması", **Tesviye**, sayı 11, Nisan 1994, s: 15-16
- _____, "Şükrü Kaya", **Tesviye**, sayı 11, Nisan 1994, s: 19-21
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 8-9" **Tesviye**, sayı 12, Haziran 1994, s: 10-11
- Dündar Erendağ, "İdeal Muh.: Lo.:nın Tarihi (2)" **Tesviye**, sayı 12, Haziran 1994, s: 21-24
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 16" **Tesviye**, sayı 13, Ağustos 1994, s: 12-13

- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 12" **Tesviye**, sayı 14, Kasım 1994, s: 21-22
- İsmail İşmen, "Türkiye'de Masonluğun kurulmasına dair bir belge" **Tesviye**, sayı 14, Kasım 1994, s: 23-28
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 12" **Tesviye**, sayı 15, Ocak 1995, s: 24-25
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 12" **Tesviye**, sayı 16, Mart 1995, s: 10-11
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 12" **Tesviye**, sayı 17, Mayıs 1995, s: 10-11
- Algun Çifter, "Bursa'da Masonluk" **Tesviye**, sayı 17, Mayıs 1995, s: 22-23
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 16" **Tesviye**, sayı 18, Eylül 1995, s: 9-11
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 17" **Tesviye**, sayı 19, Kasım 1995, s: 20-21
- İsmail İşmen, "Vefa'dan Yücel'e, Hasan Ali Yücel'den Bugüne Bilgiler ve Belgeler" **Tesviye**, sayı 20, Şubat 1996, s: 10-11
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 18" **Tesviye**, sayı 20, Şubat 1996, s: 12-13
- İsmail İşmen, "Piramit biçimli davetiye" **Tesviye**, sayı 21, Nisan 1996, s: 20-22
- Suha Umur, "Yanlışlar ve Doğrular" **Tesviye**, sayı 22, Mayıs 1996, s: 13-14
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 18" **Tesviye**, sayı 24, Eylül 1996, s: 14-15
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 18" **Tesviye**, sayı 25, Ekim 1996, s: 20-21
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 18" **Tesviye**, sayı 26, Aralık 1996, s: 23-24
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark" **Tesviye**, sayı 27, Şubat 1997, s: 4-5
- _____, "Talat Paşa'nın Alışveriş Mektubu" **Tesviye**, sayı 27, Şubat 1997, s: 28-29

- _____, "Türkiye Büyük Meşriki Levhası 14 Ocak 1934" **Tesviye**, sayı 27, Şubat 1997, s: 32
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark" **Tesviye**, sayı 28, Nisan 1997, s: 14-15
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark" **Tesviye**, sayı 29, Haziran 1997, s: 18-19
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark" **Tesviye**, sayı 30, Eylül 1997, s: 10-11
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 16" **Tesviye**, sayı 31, Aralık 1997, s: 24-25
- Suha Umur, "Eski Mason Dergilerinden Büyük Şark no 19" **Tesviye**, sayı 32, Ocak 1998, s: 10-11
- M. Necati Böke, "İzmir'de Güneş Muh.: Lo.: 'sı" **Tesviye**, sayı 38, Ocak 1999, s: 18-23
- Sahir Talat Akev, "Doksanıncı Yıl ve Sonrası", **Tesviye**, sayı 39, Nisan 1999, s: 3-8
- Celil Layiktez, "Türk Masonluğunun Özet Tarihi" **Tesviye**, sayı 39, Nisan 1999, s: 14-23
- Sahir Talat Akev, "Büyük Üstad'ın Konuşması", **Tesviye**, sayı 40, Haziran 1999, s: 3-13
- Zeki Alasya, "Rıza Tevfik'e Dair", **Tesviye**, sayı 40, Haziran 1999, s: 34-36
- Reşit Ata, "Ali Rıfat Bey" **Tesviye**, sayı 42, Aralık 1999, s: 24-25
- Celil Layiktez, "Beyoğlu'nda Mason Localarının Adresleri (1862-1975)", **Tesviye**, sayı 47, Kasım 2000, s: 12-13
- Naci Endem, "Nur-u Ziya ve Eski Çiçekçi Sokaklarındaki Binalarımız", **Tesviye**, sayı 47, Kasım 2000, s: 14-17
- Reşit Ata, "Büyük Şark Dergisi 1 (1931-1935)", **Tesviye**, sayı 49, Nisan 2001, s: 9-13
- Ömer Tecimer, "Yozgat'ta Bir Mason Locası", **Tesviye**, sayı 49, Nisan 2001, s: 17-18
- André Chopard, "Fırtınada Hürmasonluk 1", **Tesviye**, sayı 49, Nisan 2001, s: 19-23
- Reşit Ata, "Büyük Şark Dergisi 2 (1931-1935)", **Tesviye**, sayı 50, Mayıs 2001, s:33-37

- André Chopard, "Fırtınada Hürmasonluk 2", **Tesviye**, sayı 50, Mayıs 2001, s: 38-41
- Reşit Ata, "Büyük Şark Dergisi 3 (1931-1935)", **Tesviye**, sayı 51, Ekim 2001, s: 20-22
- Reşit Ata, "M. Nurettin Bekiroğlu Kardeş ve Atatürk'ün İlk Büstü", **Tesviye**, sayı 52, Aralık 2001, s: 16-18
- Reşit Ata, "Büyük Şark Dergisi", **Tesviye**, sayı 53, Şubat 2002, s: 12-15
- Reşit Ata, "Kalkedon", **Tesviye**, sayı 55, Mayıs 2002, s: 13-14
- Reşit Ata, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Mason Vekiller", **Tesviye**, sayı 55, Mayıs 2002, s: 19-20
- Celil Layiktez, "Önlüksüz Mason, Mason Aleyhtarı Mahmut Esat Bozkurt", **Tesviye**, sayı 55, Mayıs 2002, s: 21-23
- Koray Darga, "Mustafa Necati", **Tesviye**, sayı 60, Mayıs 2004, s: 6-9
- Osman Balcıgil, "Kardeşimiz Hoca Ali Rıza", **Tesviye**, sayı 64, Haziran 2005, s: 40-43
- _____, "Kitap Tanıtımı: Başlangıcından Günümüze Türk Masonluğunda Ritüeller", **Tesviye**, sayı 66, Aralık 2005, s: 53

MİMAR SİNAN

Bulletin of the Grand Lodge

of Free and Accepted Masons of Turkey

ISSN 1301-2762

SPECIAL ISSUE HISTORY OF FREEMASONRY IN TURKEY, 1909 - 1935

CONTENTS

4. Introduction Tamer AYAN
7. A Chronology of Events
from 1908 to 1935 Ergin KOPARAN
35. History of Freemasonry in Turkey,
1909 - 1935 Ergin KOPARAN
95. Inaugural Speech of the
Master of WL "Resne" Aziz AZMET
103. Four Masonic Incidents of 1928 - 1933 Tamer AYAN
127. Steamship Bandırma and Freemasons Can KAPYALI
155. Lodges Chartered under the Grand Lodge of
Turkey and under Foreign Grand
Jurisdictions 1909 - 1935 Mimar SİNAN
166. Lodge Masters Elected for the
Years 1933, 1934, 1935 Mimar SİNAN
172. The Boards of the Grand Officers 1909 - 1935 Mimar SİNAN
182. Resolutions and Activities of the Boards of the
Grand Officers 1909 - 1934 Mimar SİNAN
193. The Twenty Fifth Anniversary 1934 Mimar SİNAN
203. Obituaries 1922 - 1934 Mimar SİNAN
213. A Bibliography On The History of
Freemasonry In Turkey 1909 - 1935 Ergin KOPARAN

Address : 25, Nuruşiya Sokağı — Beyoğlu / İSTANBUL

YEAR : 2005

NO : 135

